

2022 UKRAINIAN JOURNAL ЕКОНОМІСТ #9-12

ПОДІЇ, ОСОБИСТОСТІ та ІДЕЇ, ДОСЛІДЖЕННЯ та ПРОГНОЗИ

EVENTS, PERSONS & IDEAS, RESEARCHES & FORECASTS

ШАНОВНІ ДРУЗИ – ПЕРЕДПЛАТНИКИ ТА ЧИТАЧІ!

24 лютого 2022 року війська Російської Федерації після восьми років неоголошеної гібридної війни, що почалася з окупації Криму та військових дій на території Донецької й Луганської областей, здійснили повномасштабну агресію проти незалежної України та її народу. Відбулося те, про що патріотичні сили попереджали впродовж трьох останніх десятиріч від самого часу відновлення незалежності нашої держави, але при цьому у можливість такого розвитку подій було важко повірити будь-якій людині у здоровому глузді.

Наслідком відвертої деградації російської тоталітарної та націонал-шовіністичної влади стали свідомі злочинні рішення Ради Федерації стосовно використання російської армії за кордоном й оголошеного особисто президентом В.Путіним початку т. зв. «спецоперації» на території України.

Збройні сили України, бійці Національної гвардії, територіальної оборони та усіх інших підрозділів мужньо захищають українську землю від загарбників. І ми маємо тверде переконання, що Український Народ переможе цю навалу!

Метою діяльності українського журналу «Економіст» з часів його заснування на початку ХХ ст. і відновлення у 1997 році є сприяння розвитку національної економіки України, що набуває особливої актуальності в умовах бойових дій, коли надзвичайно важливим стає не лише забезпечення всіма видами ресурсів захисників країни, але й стабільності та дієвості економічної системи на усій території держави, яка чинить опір агресору.

У цей складний час маємо усвідомлювати та пам'ятати про численні помилки, прорахунки й відверто злочинні рішення з боку представників владних структур, політичних сил і суспільства, що спричинили можливість російської агресії шляхом розкрадання армії, руйнування вітчизняного військово-промислового комплексу, інших корупційних дій, приведення до влади проросійських політиків, які зраджували національні інтереси України та її народу. Тому вважаємо за необхідне підкреслити нагальну потребу в збереженні демократичних традицій і цінностей, можливості відкрито висловлювати власні думки, критикувати діяльність органів влади та самоврядування, – саме того, чим відрізняється сучасне українське суспільство від тоталітарної системи країни-агресора. При цьому ми усі маємо об'єднатися заради захисту нашої країни!

УСЕ БУДЕ УКРАЇНА!

Також, у зв'язку із загальним скороченням кількості вітчизняних періодичних друкованих видань, звертаємося до наших передплатників із проханням збирати щомісячні номери «Економіста» та передавати наприкінці року до місцевих бібліотек з метою популяризації економічних знань у суспільстві.

НА ЕКОНОМІКУ ВПЛИВАЄ ВСЕ!

EVERYTHING AFFECTS ECONOMICS!

Пропозиції та зауваження

ukreconomist@ukr.net

Якщо Росія припинить воювати, закінчиться війна, якщо Україна припинить воювати – закінчиться Україна...

Ентоні БЛІНКЕН

2022-го вересень-грудень

Для України та українців цей рік став трагічним через російську навалу, численні жертви серед захисників та цивільного населення, викрадення окупантами українських дітей, постійні ракетні та артилерійські обстріли, знищення та пошкодження житлових, соціальних та інфраструктурних об'єктів по усій території країни...

Але він також став роком небувалого єднання української нації, патріотичного підйому, воєнних перемог над колишньою «другою армією світу» і звільнення значної частини окупованих російською ордою територій, і таким увійде в українську історію.

Із побажаннями спільної перемоги для всіх українських громадян, які своїм спротивом агресору на фронті та в тилу наближають день, коли Україну буде остаточно звільнено від окупантів.

На економіку впливає все!

*З повагою і подякою до наших передплатників і читачів
головний редактор, к.е.н.,
заслужений економіст України,
академік Академії економічних наук
України Олексій Мірошніченко*

ЗМІСТ

У Світі	2
27-а Конференція учасників Рамкової конвенції ООН щодо зміни клімату (COP27, Шарм-ель-Шейх)	4
Протистояння в ООН продовжується (вересень-грудень 2022-го)	7
Підтримка триватиме «стільки, скільки буде потрібно» – зустрічі у форматі «Рамштайн» восени 2022-го	23
Європейське політичне співтовариство – новий формат співпраці країн Європи	25
ЄС продовжує допомогу	26
Індонезійський саміт G20: в центрі уваги війна в Україні	30
Країни G7 створили енергетичний «Рамштайн» для протидії російським атакам по об'єктах української інфраструктури	32
В Україні	34
Пошкоджений ракетами флагман кораблебудування залишається символом стійкості та незламності	37
Наукова дискусія	
Матеріали Всеукраїнських наукових економічних читань «ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ» (НУК, 1-2 грудня 2021 р.):	40
- Економічна політика забезпечення сталого розвитку	40
- Управління сталим розвитком морського господарського комплексу	85
- Фінансові механізми сталого розвитку	98
- Цифровізація економіки в контексті сталого розвитку	113
- Цифрові технології в обліку, аналізі та аудиті	145

Ентоні Джон Блінкен (нар. 16 квітня 1962, Нью-Йорк, США) – американський політик, юрист та дипломат, представник Демократичної партії, заступник радника з питань національної безпеки (2013-2015), заступник держсекретаря США (2015-2017), з 26 січня 2021 р. – державний секретар США. По батьковій лінії є правнуком емігранта з України уродженця Переяслава, випускника Київського комерційного училища Меїра Блінкіна, який під псевдонімом Б.Меср був відомим у США єврейським письменником. Указом президента України Володимира Зеленського від 23 серпня 2022 р. нагороджений орденом князя Ярослава Мудрого II ст. за значні особисті заслуги у зміцненні міждержавного співробітництва, підтримку державного суверенітету та територіальної цілісності України, вагомий внесок у популяризацію Української держави у світі (ред.). На обкладинці – фото звільненого Херсона; горять цистерни з паливом після атаки по «Кримському мосту»; видатний французький актор Ален Делон підтримував Україну під час відеорозмови із президентом Володимиром Зеленським; COP27 в Єгипті; витоки газу після вибухів на газопроводі «Північний потік»; похорон британської королеви Єлизавети II (ред.)

🌐 У Світі

8 вересня у віці 96 років у резиденції Балморал у Шотландії померла королева Великої Британії Єлизавета II, яка очолювала країну найдовше в історії – 70 років. За два дні до смерті, 6 вересня, Єлизавета II прийняла відставку Бориса Джонсона і призначила на посаду прем'єр-міністра Ліз Трасс.

За траурною церемонією державного поховання, що відбувся 19 вересня 2022 року після 10-денного періоду національної жалоби спостерігали 20 мільйонів британських телеглядачів та 4 мільярди в усьому Світі.

Прем'єр-міністр Великої Британії Ліз Трасс, яка запам'яталася своєю відкритою підтримкою України, 20 жовтня оголосила про свою відставку, наголосивши у своїй прощальній промові, що «зараз, як ніколи, ми повинні підтримувати Україну в її хоробрій боротьбі проти путінської агресії. Україна має перемогти».

25 жовтня після аудієнції з королем Чарльзом III посаду прем'єр-міністра Великої Британії посів 42-річний Ріші Сунак, який також згадав Україну у першій офіційній промові, зазначивши, що «війна Путіна дестабілізувала енергетичні ринки та ланцюжки постачань у всьому світі». І свій перший візит новообраний прем'єр-міністр здійснив 19 листопада саме до Києва, наголосивши, що пишається «тим, як Велика Британія підтримувала Україну від самого початку. І я сьогодні тут, щоб сказати, що Велика Британія та наші союзники продовжуватимуть підтримувати Україну, коли вона бореться за припинення цієї варварської війни та встановлення справедливого миру».

Генеральним секретарем Центрального комітету Комуністичної партії Китаю в результаті голосування, що відбулося на першому засіданні постійного комітету Політбюро ЦК КПК 23 жовтня, втретє обраний Сі Цзіньпін, який також призначений головою Центральної військової ради Компартії Китаю.

Враховуючи, що офіційне затвердження Сі Цзіньпіна на посаді голови КНР очікується в березні майбутнього року, він може стати першим китайським лідером, який обіймає посаду голови КНР три терміни поспіль.

У результаті позачергових парламентських виборів, що відбулись 25 вересня в Італії внаслідок урядової кризи, що призвела до відставки прем'єр-міністра Маріо Драгі, найбільшу підтримку отримала партія «Брати Італії», лідером якої є Джорджа Мелоні, що утворила більшість із правими партіями «Ліга Півночі» Маттео Сальвіні та «Вперед, Італіє» Сільвіо Берлусконі.

Партії правоцентристської коаліції згідно угоди висунули на посаду голови уряду кандидатуру Джорджи Мелоні, яка після того, як 21 жовтня президент Серджо Матарелла доручив їй формування уряду, 22 жовтня склала присягу як голова Ради міністрів Італії, ставши першою жінкою на цій посаді.

Після розпуску Кнессету у червні 2022 року в результаті дострокових виборів 1 листопада до парламенту Ізраїлю пройшло 10 партій, з яких 32 депутатські мандати отримала партія «Лікуд», 24 – «Єш Атід», 14 – Релігійна сіоністська партія, 12 – центристський блок «Національна єдність», 11 – ШАС, 7 – «Ягадут га-Тора», 6 – «Наш дім Ізраїль», 5 – «Об'єднаний арабський список», 5 – «Хадаш-Тааль» та 4 – «Авода».

Після того, як «Лікуд» екс-прем'єра Беньяміна Нетаньягу із Релігійною сіоністською партією, «ШАС» та «Ягадут га-Тора» утворили більшість, 13 листопада президент Ізраїлю Іцхак Герцог доручив йому формування уряду. 21 грудня Беньяміна Нетаньягу оголосив про формування уряду, 29 грудня – склав присягу прем'єр-міністра.

За результатами проведення проміжних виборів у США 8 листопада з 435 членів Палати представників більшість отримала Республіканська партія – 222 місця, збільшивши свою присутність порівняно із попереднім скликанням на 9 місць, Демократична партія отримала 213 мандатів.

За результатами виборів 34 із 100 членів Сенату завдяки більш високим за очікувані результатам в Джорджії, Нью-Гемпширі, Огайо і Пенсільванії, контроль у верхній палаті Конгресу зберегла Демократична партія.

Європейське космічне агентство (ESA) у зв'язку із російським вторгненням в Україну та введеними санкціями обрало ракети SpaceX Falcon 9 на заміну російських ракет «Союз» для реалізації у 2023-2024 роках двох космічних місій – зонду Hera, що продовжуватиме успішну місію NASA DART на астероїди, та космічного телескопу Euclid, що шукатиме темну матерію. Також ESA окрім місій Euclid, Hera вже припинило співпрацю з Роскосмосом щодо програми пошуку життя на Марсі та місії – Earthcare, що реалізується спільно з Японським агентством аерокосмічних досліджень (JAXA), ракетою-носієм якої стане Vega C французької компанії Arianespace.

Витоки газу сталися 26 вересня у міжнародних водах в економічних зонах Данії та Швеції після вибухів на газопроводах «Північний потік-1» і «Північний потік-2». Постачання газу «Північним потоком» було повністю зупинено 31 серпня через ремонт газоперекачувального агрегату, 3 вересня «Газпром» повідомив, що зупиняє роботу газопроводу «до усунення зауважень роботи обладнання».

27 вересня польський президент Анджей Дуда, прем'єр-міністри Польщі Матеуш Моравецький та Данії Метте Фредеріксен взяли участь у відкритті Baltic Pipe – газопроводу з родовищ на норвезькому континентальному шельфі до Польщі через територію Данії. Розрахункова потужність проекту загальною довжиною 900 км з підводною частиною на дні моря 275 км, інвесторами якого виступають данський оператор Energinet (821 млн. євро) і польський Gaz-System (784 млн. євро), а також ЄС, який виділив з бюджету додаткове фінансування в розмірі 266 млн. євро, складає 10 млрд. кубометрів газу на рік.

Суд Гааги в листопаді у справі про катастрофу на Донбасі 17 липня 2014 року малайзійського літака рейсу MH17 визнав, що він був збитий ракетою ЗРК «Бук». Судом засуджено Ігоря Гірка, Сергія Дубінського та Леоніда Харченка до довічного терміну ув'язнення (заочно). За висновками суду велику кількість доказів, наданих виробником ЗРК «Бук» російською компанією «Алмаз-Антей», було сфальсифіковано.

Україна стала країною року за версією британського «The Economist». За словами представників журналу, такий вибір з 2013 року здійснюється шляхом вільних дебатів, в яких автори та редактори видання із півдужини країн з шорт-листа, визначають країну, яка показала найбільше покращення за попередні 12 місяців. Хоч вибір 2022 року є в певному сенсі незвичайним, оскільки економіка скоротилась приблизно на третину, і життя більшості українців значно погіршилося з моменту російського неспровокованого вторгнення в лютому, цього року такою країною може бути лише Україна – переконані представники авторитетного економічного тижневика, що видається з 1843 року.

Президент України Володимир Зеленський став людиною року за версією Financial Times – британської щоденної ділової газети світового рівня, що видається з 1888 року і з 2015 року належить японській компанії Nikkei.

«Президент України став флагманом демократичного світу у глобальній боротьбі з авторитаризмом, яка може визначити перебіг цього століття», – пише FT, називаючи його «втіленням мужності та стійкості українського народу у його боротьбі проти російської агресії». Видання також підкреслює, що, незважаючи на безліч критики на адресу Володимира Зеленського у мирний період президентства, під час війни він показав себе лідером, який зміг згуртувати як Україну для протистояння вторгненню, так і країни Заходу для допомоги в цьому. «Це стало несподіванкою для українців та західних союзників, які мали низькі очікування щодо політичного лідера країни», – зазначає FT.

Лауреатами Нобелівської премії з економічних наук в 2022 році стали економісти зі США – Бен Бернанке, Дуглас Даймонд та Філіп Дибвіг, яких відзначили за «дослідження банків і фінансових криз». За оцінкою Нобелівської комісії Шведської королівської академії наук у Стокгольмі, робота науковців «мала вирішальне значення для наступних досліджень, які покращили наше розуміння банків, банківського регулювання, банківських криз і способів управління фінансовими кризами».

27-а КОНФЕРЕНЦІЯ УЧАСНИКІВ РАМКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ ООН ЩОДО ЗМІНИ КЛІМАТУ (COP27, ШАРМ-ЕЛЬ-ШЕЙХ)

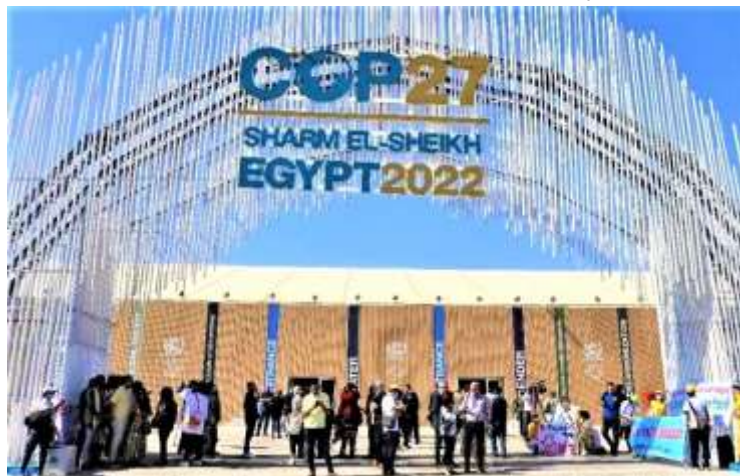
В єгипетському місті Шарм-ель-Шейх з 6 по 18 листопада 2022 року пройшла 27-ма Конференція учасників Рамкової конвенції ООН щодо зміни клімату (COP27), у рамках якої в заходах високого рівня, ключових переговорах, прес-конференціях і роботі павільйонів кліматичного спрямування взяли участь понад 35 тисяч учасників.

Звертаючись до понад 100 світових лідерів, які були присутні на першому офіційному пленарному засіданні, генеральний секретар ООН Антоніу Гутерріш заявив, що людство рухається «у кліматичне пекло», та закликав запобігти розвитку подій за таким сценарієм, запропонувавши розвиненим державам та країнам, що розвиваються, укласти «пакт кліматичної солідарності», згідно якому всі країни докладатимуть додаткових зусиль для скорочення викидів у цьому десятилітті з метою не допустити глобального потепління більше ніж на 1,5 градуси. «Людство має вибір: співпрацювати чи загинути. Питання стоїть так: або пакт про кліматичну солідарність, або пакт про колективне самогубство», – заявив генеральний секретар ООН.

Наголосивши, що причиною стрімкої зміни клімату є діяльність людини, і «наша планета швидко наближається до переламного моменту, коли кліматичний хаос стане незворотнім», Антоніу Гутерріш заявив, що рішення у цій сфері мають спиратися на дії людей та їхню співпрацю на основі взаємної довіри, підкресливши також, що людство має бути відповідальним перед «во-

сьмимільярдною людиною», яка незабаром з'явиться на планеті. Він додав, що в рамках цієї нової угоди багатші країни та міжнародні фінансові установи повинні надавати фінансову і технічну допомогу країнам, що розвиваються, та закликав розвинуті країни виконати обіцянки, дані в Глазго: до 2025 року подвоїти фінансову підтримку, спрямовану на досягнення кліматичної стабілізації.

Антоніу Гутерріш заявив, що війна в Україні та інші конфлікти, що супроводжуються кровопролиттям та насильством, призвели до драматичних наслідків у всьому світі. «Але ми не можемо змиритися з тим, щоб наша увага була відвернена від проблеми зміни клімату. Ми, звичайно ж, повинні діяти всі разом, щоб надати підтримку мирним зусиллям і покласти край жахливим стражданням. Але зміна клімату відбувається в іншому вимірі часу, в іншому масштабі. Це визначальна проблема нашого століття, головний виклик нашого часу», – наголосив генеральний секретар ООН та підкреслив, що неприпустимо відкладати вирішення цієї проблеми на другий план.

Україна вперше представила на COP27 у Єгипті власний павільйон, присвячений протидії кліматичним змінам та проблемам, обумовленим російською агресією, що нанесла колосальну шкоду довкіллю внаслідок ескалації воєнних дій. З метою отримання компенсації від Росії за завдані природним ресурсам збитки зібрано докази понад 2 тисяч екологічних злочинів. У зв'язку з чим делегацією України було проведено ряд переговорів щодо можливості розробки спільних підходів оцінки збитків довкіллю від воєнних дій, доступу до міжнародних екологічних фінансів та ринкових і неринкових механізмів регулювання викидів парникових газів.

При цьому варто зазначити, що, судячи з усього, Російській Федерації, яка завжди намагалася на відповідних заходах глобального рівня бути активно представленою, не дали виступити з національним зверненням до учасників саміту, також вона не була візуально присутня у виставковій площі та спостерігалася, як зокрема зауважила заступниця міністра захисту довкілля та природних ресурсів Світлана Гринчук, що представники більшості країн намагалися певним чином дистанціюватися від російської делегації.

Президент України Володимир Зеленський у відеозверненні 8 листопада до учасників COP27 акцентував увагу на необхідності представлення країнами звітів про вже досягнуті результати замість традиційних прогнозів і закликів та наголосив на тому, що «не може бути ефективної кліматичної політики без миру». Зазначивши, що крім продовольчої кризи російське вторгнення спричинило енергетичну кризу, змусивши частину країн відновити використання вугілля, та знищення 2 млн. гектарів лісу, він закликав підтримати українську ініціативу щодо створення глобальної платформи для оцінки збитків, завданих війною клімату та навколишньому середовищу. «Ми повинні зробити так, щоб катастрофи і страждання не множилися через те, що світ встигає реагувати на кліматичні виклики», – підкреслив президент України.

Президент США Джо Байден, який був одним із основних ініціаторів глобального об'єднання зусиль для попередження кліматичної катастрофи¹, виступаючи на саміті в Шарм-ель-Шейху 11 листопада заявив, що «може з упевненістю сказати», що США *(які посідають друге після Китаю місце у світі за обсягом викидів парникових газів – ред.)* досягнуть поставлених цілей щодо обмеження викидів до 2030 року. «Кліматична криза пов'язана з безпекою людей, економічною безпекою, екологічною безпекою, національною безпекою та самим життям планети», – наголосив Джо Байден, підкресливши при цьому, що «розв'язана Росією війна лише посилює невідкладність необхідності порятунку світу від залежності від викопного палива».

¹ Мірошніченко О. Світ має перебувати у стані «червоної тривоги» – міжнародний саміт з питань клімату. *Економіст (Ukrainian journal «Economist»)*. 2021. №4. С.3-24.

Варто також зауважити, що безпосередній вплив на хід та результати чергового кліматичного саміту мало і місце його проведення. В якості окремих проявів такого впливу варто розглядати і численні громадські акції, що супроводжували його хід. Якщо COP26 у Глазго в жовтні-листопаді 2021 року супроводжувалась багатотисячними демонстраціями екоактивістів та представників громадськості, які вимагали від політиків реальних дій, спрямованих на збереження довкілля та протидію кліматичним змінам, то на не менш багатолюдних акціях, що проходили під час COP27 у Шарм-ель-Шейху домінували вимоги щодо впровадження виплат компенсацій економічно розвинених держав біднішим країнам, населення яких потерпає від кліматичних змін. Відповідно, і в ході самої конференції COP27 у Єгипті, через те, що організаторами і учасниками неодноразово наголошувалось на необхідності приділення найбільшої уваги саме країнам, що розвиваються, і є найбільш вразливими до змін клімату (*багато з яких є африканськими – ред.*), певною мірою відчувалася «африканська» спрямованість.

Внаслідок цього результати єгипетського саміту COP27 виявилися доволі «скромними». При тому, що під час минулорічного COP26 у Глазго країни

домовилися зосередитися на «нижній межі» Паризької угоди – утриманні підвищення температури в межах 1,5 градуса до кінця століття, оскільки «верхня (допустима) межа», тобто потепління на 2 градуси, призведе до значно більших втрат і загроз, під час переговорів COP27 були навіть спроби повернути в текст рішень утримання потепління в межах 2 градусів. В результаті, 1,5-градусну критичну «межу»

перенесли з розділу «скорочення викидів» COP26 у розділ «наука» COP27, а формулювання про досягнення максимуму викидів не пізніше 2025 року в останні години переговорів з тексту рішення взагалі прибрати. Також замість очікуваної повної відмови було продубльовано текст з рішення COP26 про «зменшення використання вугілля» та не згадувалися інші види викопного палива².

Щодо ж «історичного» рішення стосовно започаткування механізму компенсації втрат і збитків, а фактично – кліматичних репарацій «бідним країнам», то зазначене рішення ризикує перетворитися на чергову популістську соціальну програму «допомоги» країнам, що не хочуть або не можуть забезпечити власний економічний розвиток. У цьому плані, на жаль, цілком можуть виправдатися «побоювання» частини представників розвинених країн, що замість реальних кроків із протидії кліматичним змінам таке рішення може спричинити низку судових позовів міжнародного рівня. Маємо зазначити, що більш доцільними при цьому були б грантові чи інвестиційні програми для країн, що розвиваються, направлені на вирішення практичних завдань щодо підвищення енергоефективності, зменшення викидів або збільшення обсягів їхнього поглинання.

² 26-а Конференція учасників Рамкової конвенції ООН щодо зміни клімату (COP26) у Глазго. *Економіст* (Ukrainian journal «Economist»). 2021. №11. С.4-6.

³ COP27: Sharm el-Sheikh Implementation Plan. URL: <https://www.un.org/en/climatechange/cop27>.

ПРОТИСТОЯННЯ В ООН ПРОДОВЖУЄТЬСЯ (ВЕРЕСЕНЬ-ГРУДЕНЬ 2022-ГО)

Протидія України та її союзників спробам росіян, направленим на легітимізацію своєї злочинної агресії на рівні ООН, розповсюдження дезінформації, формування кола з країн-співучасників та блокування діяльності Ради безпеки продовжилася в ході 77 сесії (вересень-грудень) Генасамблеї Організації Об'єднаних Націй. Серед основних проблем, на яких було зосереджено увагу країн-учасниць тижня високого рівня, що проходив у вересні під девізом «Переламний момент: трансформаційні рішення взаємопов'язаних проблем», російська агресія в Україні розглядалася наряду із такими складними та взаємопов'язаними кризами глобального рівня, як критичний момент у сфері зміни клімату, пандемія COVID-19, зростаюче занепокоєння щодо загроз у сфері глобальної економіки та гуманітарні виклики безпрецедентного масштабу.

Варто підкреслити, що поширенню розуміння стосовно малоімовірності швидкого припинення війни суттєво сприяло оголошення президентом РФ Путіним 21 вересня, саме під час проходження в Нью-Йорку Генасамблеї ООН, про проведення на окупованих територіях України псевдореферендумів щодо приєднання до країни-агресора та указу про 300 тисячну «часткову» мобілізацію для продовження воєнних дій.

Певним проявом зростання недовіри до Росії стало і нехтування учасниками заперечень делегації РФ та голосування за те, щоб президент України був єдиним з лідерів країн, який мав би змогу виступити на Генеральній Асамблеї дистанційно.

Володимир Зеленський, виступаючи на загальних дебатах 77-ї сесії Генасамблеї ООН 21 вересня, зазначив, що виключає, що «врегулювання може відбуватися на будь-якій іншій основі, ніж українська формула миру» і «що далі заходить російський терор, то менша ймовірність, що взагалі хто-небудь у світі сідатиме за один стіл із Росією». Він також подякував 101 державі, які проголосували за те, щоб могло відбутися його відеозвернення. «Це було голосування не лише щодо формату. Це було голосування щодо принципів», – зазначив президент України, підкресливши, що проти голосували лише сім держав (Білорусь, Еритрея, КНДР, Куба, Нікарагуа, РФ та Сирія).

Виступ президента Сполучених Штатів на сесії Генасамблеї ООН того ж 21 вересня фактично став відповіддю Джо Байдена на заяву президента РФ стосовно мобілізації та проведення псевдореферендумів. Приділивши чималу увагу беззаконню путінського режиму та підкресливши, що погрози Європі ядерною зброєю є надзвичайно серйозним порушенням статуту ООН, Джо Байден закликав світ до підтримки України і акцентував, що члени ООН мають бути єдиними проти російської агресії. У ході свого виступу він заявив, що Сполучені Штати хочуть, щоб війна в Україні завершилась на справедливих умовах. «Ви не можете захопити територію іншої країни силою. Єдина країна, яка стоїть на цьому шляху – це Росія. Ми й надалі виявлятимемо солідарність з Україною проти агресії Росії», – наголосив президент США.

Як зазначив головуючий на засіданні Генасамблеї ООН угорський дипломат Чаба Кереші, у залі чітко прозвучала думка про те, що війну в Україні необхідно закінчити. Її вплив відчувається у всьому світі: інфляція, дефіцит продуктів, добрив, енергоносіїв, побоювання щодо безпеки атомних станцій та загрози застосування ядерної зброї. Проте ця війна, за його словами, хоч і така масштабна і руйнівна, все ж таки не єдина у світі, крім України військові дії ведуться в ще майже 30 «гарячих точках» і в жодній з цих точок на карті світу ситуація практично не покращується.

Таким чином, хоч розрахунок Росії із екстреною організацією псевдореферендумів 23-27 вересня 2022 року, певною мірою, полягав в тому, щоб відволікти увагу від нищівних поразок при звільненні Харківської області та «попередити» країни світу, що окуповані території Донецької, Луганської, Запорізької, Херсонської областей нібито є вже «частиною» РФ, і вона може використати ядерну зброю у разі подальших воєнних дій України по звільненню власної території, в результаті країна-агресор досягла протилежного:

- повна нелегітимність і юридична нікчемність проведених всупереч міжнародному праву «референдумів» на неконтрольованих повністю окупантами територіях областей України та відверта фальсифікація їх результатів отримала широке міжнародне засудження;

- після проведення 30 вересня – 4 жовтня формальних процедур з анексії РФ втратила тиражований роками образ «захисника» створених нею ж сепаратистських проксіутворень (т. зв. ДНР та ЛНР) та юридично підтвердила свій статус країни-загарбника;

- відверті поспіх, порушення та фальсифікації при проведенні зазначених «референдумів» 2022 року фактично повністю дискредитували здійснену у 2014 році Росією за тим самим сценарієм і не визнану переважною більшістю міжнародного співтовариства анексію Криму, суттєво посиливши дипломатичні позиції України у питанні необхідності деокупації території півострова.

Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерріш під час спілкування з журналістами 29 вересня у Нью-Йорку наголосив на тому, що рішення Росії про анексію Донецької, Луганської, Херсонської та Запорізької областей України не матиме законної сили, провокує небезпечну ескалацію і йому немає місця в сучасному світі. Він підкреслив, що позиція ООН є однозначною і полягає у прихильності до суверенітету, єдності, незалежності та територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів.

30 вересня Росія під час засідання Ради безпеки ООН, аргументуючи свою позицію тим, що «ми не знаємо прикладів, щоб Рада безпеки будь-коли приймала резолюції, які прямо засуджують одного з членів Ради»¹, наклала вето на розроблений Албанією та США проект резолюції із засудженням псевдореферендумів². Оскільки, згідно ухваленої у квітні 2022 року процедури, застосування права вето постійним членом Радбезу призводить до скликання протягом десяти днів позачергової сесії Генасамблеї ООН, Албанія та Україна ініціювали відновлення засідання одинадцятої надзвичайної спеціальної сесії Генеральної Асамблеї «для розгляду спроб Росії змінити міжнародно визнані кордони України шляхом імітації референдумів на тимчасово окупованих територіях України та протиправних дій на національному рівні»³.

10 жовтня 11-а надзвичайна спеціальна сесія Генеральної Асамблеї щодо України відновила роботу. Представляючи заблокований РФ у Раді безпеки проект резолюції, співавторами якого разом із Албанією та Україною виступили ще 42 країни, керівник української делегації Сергій Кислиця розповів про трагічні наслідки чергових російських ракетних ударів по українських містах, і наголосивши, що «слід крові залишається за делегацією Росії, коли вона входить до зали Генеральної Асамблеї», закликав підтримати резолюцію, якою засуджуються проведені на окупованих українських територіях псевдореферендуми і подальша анексія цих територій Російською Федерацією.

¹ *Maintenance of peace and security of Ukraine, 9143rd meeting United Nations Security Council on 30 September 2022 №S/PV.9143.*

² *Albania and United States of America: draft resolution, 30 September 2022 №S/2022/720.*

³ *Letter dated 3 October 2022 from the Permanent Representatives of Albania and Ukraine to the United Nations addressed to the President of the General Assembly.*

У свою чергу, представник РФ Василь Небензя, наговоривши у своєму виступі традиційних нісенітниць про «загрозу НАТО», «золотий мільярд», «кривавих провокацій у Бучі та Ірпені», «російських жестах доброї волі», «вільному та легітимному волевиявленні учасників референдумів», «захисті прав і свобод братів на сході України» і необхідності їхнього рятування Росією «так само, як у 2014 році ми рятували мешканців Криму», в результаті заявив, що «сесія спрямована проти однієї держави – Російської Федерації». Звинувативши керівництво сесії у «безпрецедентному шахрайстві», він виступив із пропозицією таємного голосування по резолюції, розраховуючи, ймовірно, при цьому на більшу підтримку позиції країни-агресора. У той же час при голосуванні пропозицію РФ підтримало лише 14 учасників, 100 країн висловилося «проти» та 38 – «утрималося».

Після невдалої спроби Василь Небензя запропонував провести голосування негайно, а потім «продовжити дебати з цього питання», аргументувавши це тим, що «багато ораторів» і немає сенсу в «рознесенні на кілька днів». Чергова «ініціатива» РФ була відхилена головуючим Чабоя Кереші (*який, до речі, є випускником Московського державного інституту міжнародних відносин – ред.*), який підкреслив, що «практика Генеральної Асамблеї, включаючи надзвичайні спеціальні сесії, полягає в тому, щоб провести обговорення, а потім – перейти до ухвалення рішення щодо проекту резолюції».

В результаті Генеральна Асамблея ООН прийнятою 12 жовтня після тривалого обговорення резолюцією «Територіальна цілісність України: захист принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй»⁴:

- вчергове підтвердила свою відданість суверенітету, незалежності, єдності та територіальній цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів, включаючи її територіальні води;

- засудила організацію Росією «незаконних так званих референдумів у регіонах, що знаходяться в межах міжнародно визнаних кордонів України, та спробу незаконної анексії Донецької, Запорізької, Луганської

та Херсонської областей України після організації вищезгаданих референдумів»;

- заявила, що протиправні дії Російської Федерації щодо незаконних так званих референдумів, проведених 23-27 вересня 2022 року в районах Донецької, Запорізької, Луганської та Херсонської областей України, які частково перебувають або перебували під тимчасовим військовим контролем РФ, та подальша спроба незаконної анексії цих областей «не має юридичної сили відповідно до міжнародного права і не є підставою для будь-якої зміни статусу цих областей України»;

- закликала всі держави, міжнародні організації та спеціалізовані установи ООН не визнавати жодних змін Росією статусу Донецької, Запорізької, Луганської та Херсонської областей України «окремо чи в сукупності та утримуватися від будь-яких дій чи кроків, які можна було б витлумачити як визнання будь-якого такого зміненого статусу»;

- звернулася з вимогою до Російської Федерації стосовно негайного та беззастережного скасування рішень від 21 лютого та 29 вересня 2022 року щодо статусу окремих районів Донецької, Запорізької, Луганської та Херсонської областей України, оскільки вони є порушенням територіальної цілісності та суверенітету України та йдуть у розріз із принципами, закріпленими у Статуті ООН, а також негайного, повного та беззастережного виведення всіх своїх збройних сил з території України у межах її міжнародно визнаних кордонів;

- привітала зусилля ООН, держав-членів та гуманітарних організацій з реагування на гуманітарну та біженську кризи, а також привітала й «рішуче підтримала» безперервні зусилля генерального секретаря та держав-членів ООН і закликала держави-члени та міжнародні організації, включаючи ОБСЄ та інші міжнародні та регіональні організації, «підтримати деескалацію ситуації, що склалася, та мирне вирішення конфлікту шляхом політичного діалогу, переговорів, використання інших мирних засобів», керуючись повагою суверенітету та територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів та діючи відповідно до принципів, закріплених у Статуті ООН.

⁴ *Territorial integrity of Ukraine: defending the principles of the Charter of the United Nations, Resolution adopted by the General Assembly of the United Nations on 12 October 2022 №ES-11/4.*

Варто підкреслити, що зазначена резолюція отримала найбільшу підтримку серед країн-учасників порівняно з трьома попередніми резолюціями Генасамблеї ООН стосовно російської агресії проти України⁵, і була прийнята 143 голосами «за», представники 5 країн (Білорусь, КНДР, Нікарагуа, Росія та Сирія) проголосували «проти», 35 – «утрималися».

Черговим етапом контрнаступу на політико-дипломатичному та економічному «фронтах» розв'язаної Російською Федерацією гібридної війни стало ухвалення 14 листопада 2022 року на ініційованому Гватемалою, Канадою, Нідерландами та Україною⁶ засіданні 11-ї надзвичайної спеціальної сесії Генеральної Асамблеї резолюції «Сприяння здійсненню правового захисту та забезпечення відшкодування збитків у зв'язку з агресією проти України»⁷, якою ООН:

- знову підтвердила свою відданість суверенітету, незалежності, єдності та територіальної цілісності України та свою вимогу, щоб Російська Федерація негайно, повністю та беззастережно вивела всі свої збройні сили з території України в межах її міжнародно визнаних кордонів, включаючи її територіальні води;

- визнала, що РФ має бути залучена до відповідальності за будь-які порушення міжнародного права в Україні чи проти України, включаючи її агресію на порушення Статуту ООН, а також будь-які порушення міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини та що вона має нести правові наслідки всіх своїх міжнародно-протиправних діянь, включаючи відшкодування шкоди, у тому числі будь-якої шкоди, заподіяної такими діями;

- визнала необхідність створення у співпраці з Україною міжнародного механізму для відшкодування збитків, втрат чи шкоди, які є наслідком міжнародно-протиправних діянь РФ в Україні чи проти України;

- рекомендувала створення державами-членами у співпраці з Україною міжнародного

реєстру шкоди для реєстрації в документальній формі доказів та відомостей, що містяться в заявах щодо збитків, втрат або шкоди, заподіяних всім зацікавленим фізичним та юридичним особам, а також державі Україна внаслідок міжнародно протиправних діянь РФ в Україні або проти України, а також для сприяння збору доказів та координації такої діяльності.

Постійний представник України при ООН Сергій Кислиця, представляючи проєкт резолюції, співавторами якої включно з Україною виступили 46 країн, навів приклади коли СРСР, місце якого, як він підкреслив, неправомірно посіла РФ у Раді безпеки ООН, виступав за отримання репарацій від Німеччини після Другої світової війни та підтримав рішення Радбезу ООН стосовно створення спеціального фонду по компенсації шкоди, заподіяної внаслідок окупації Іраком Кувейту, та наголосив, що «Росія зробила все, щоб зруйнувати Україну – у буквальному значенні цього слова» і «настав час притягти Росію до відповідальності».

У свою чергу, представник РФ Василь Небензя, закликаючи країни не голосувати за резолюцію, змусив їх вислухати традиційну тираду про «колоніалізм», «століття рабства і гноблення», і «викачування ресурсів» та звинуватив країни – авторів резолюції у спробі «легалізувати те, що не може бути легалізоване» з метою отримання можливості використання «заморожених» російських активів.

В результаті подальшого обговорення 94 країни підтримали резолюцію, 14 (Багами, Білорусь, Зімбабве, Китай, Куба, Еритрея, Ефіопія, Іран, КНДР, Малі, Нікарагуа, РФ, Сирія та Центрально-Африканська Республіка) проголосували «проти», 73 – «утрималися».

Протистояння України та її союзників російській агресії знайшло своє продовження протягом 77 сесії під час розгляду Генеральною Асамблеєю 15 грудня цілого ряду питань – 51 резолюція та 1 рішення, рекомендованих Третім комітетом (соціальні, гуманітарні питання та питання культури).

⁵ Протистояння у Раді безпеки та прийняття Генеральною Асамблеєю ООН резолюцій щодо російської агресії проти України і призупинення членства РФ в Раді з прав людини. *Економіст (Ukrainian journal «Economist»)*. 2022. №4. С.4-19.

⁶ Letter dated 7 November 2022 from the Permanent Representatives of Canada, Guatemala, the Netherlands and Ukraine to the United Nations addressed to the President of the General Assembly.

⁷ Furtherance of remedy and reparation for aggression against Ukraine, Resolution adopted by the General Assembly of the United Nations on 14 November 2022 №ES-11/5.

Певною інтригою став розгляд традиційно ініційованого Російською Федерацією питання щодо «засудження неонацизму», яке, за словами постійного представника України при ООН Сергія Кислиці виносилося Росією багато років поспіль (з 2005 року) на голосування Генеральної Асамблеї, але при цьому текст резолюції, в якій нібито йшлося про засудження неонацизму, «завжди був сповнений – очікувано – рашистських маніпуляцій»⁸. Тому, за його словами, Україна та США завжди голосували проти, а російська пропаганда потім робила з цього шоу під назвою «Україна та США не проти нацизму» (*«дешевий тупий прикол для внутрішнього споживача», як оцінив його український дипломат, – ред.*).

Але цього року, як зазначив Сергій Кислиця, «сталось не так, як передбачалося» і після того, як росіяни знов винесли на розгляд Третього комітету Генасамблеї ООН проект документу, до резолюції РФ було внесено поправку, якою фактично засуджується агресія самої Російської Федерації. «У перекладі з дипломатичної мови це означає – досить брехати, про «неонацизм в Україні» більше ніхто не вірить», – зауважив український дипломат, підкресливши, що «абсолютно всі країни ЄС стали на наш бік». При цьому, за його словами, «Росія опинилася у пастці, тому що з цією правкою була змушена проголосувати за оновлений текст... із засудженням самої себе. І проголосувала».

В результаті при розгляді 15 грудня зазначеного питання Генеральною Асамблеєю, не зважаючи на те, що «проти» проголосували 50 країн (Австралія, Австрія, Албанія, Андорра, Бельгія, Болгарія, Боснія та Герцеговина, Велика Британія, Греція, Грузія, Данія, Естонія, Ірландія, Ісландія, Іспанія, Італія, Канада, Кірибаті, Кіпр, Латвія, Ліберія, Ліхтенштейн, Литва, Люксембург, Мальта, Маршаллові острови, Мікронезія, Молдова, Монако, Нідерланди, Німеччина, Нова Зеландія, Норвегія, Північна Македонія, Румунія, Сан-Марино, Словаччина, Словенія, США, Угорщина, Україна, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія, Чорногорія, Швеція, Японія), резо-

люцію «Боротьба з героїзацією нацизму, неонацизмом та іншими видами практики, які сприяють ескалації сучасних форм расизму, расової дискримінації, ксенофобії та пов'язаної з ними нетерпимості»⁹, було прийнято 120 голосами «за» (згодом також делегація Вануату повідомила секретаріат Генасамблеї стосовно того, що мала намір голосувати «за» – ред.), 10 – «утрималися».

Таким чином Росія та її співавтори проголосували за резолюцію, п.4 якої чітко визнається, що Генеральна Асамблея ООН «із тривогою відзначає, що Російська Федерація намагається виправдати свою територіальну агресію проти України уявним приводом викорінення неонацизму, і наголошує, що використання неонацизму як привід для виправдання територіальної агресії серйозно підриває справжні зусилля боротьби з неонацизмом». При цьому, як і очікувалося, це зовсім не завадило російським ЗМІ подати зазначений факт своєму «внутрішньому споживачу» як те що: «Генасамблея ООН прийняла російську резолюцію про боротьбу з героїзацією нацизму», «Колишні країни Осі виступили проти резолюції про боротьбу з героїзацією нацизму», «Німеччина вперше в історії проголосувала проти антифашистської резолюції» та ін.

Керівник української делегації Сергій Кислиця у своєму виступі при обговоренні питання підкреслив, що «під час Другої світової війни Україна вела боротьбу з фашизмом та нацизмом» і «у ході цієї війни, намагаючись зупинити поширення нацизму, своє життя віддали мільйони українців». Також у відповідь на заяву представника Росії він процитував Верховного комісара ООН прав людини Фолькера Тюрка, який, представляючи в той самий день у Женеві свою доповідь, заявив: «Російські військовослужбовці страчували мирних жителів у імprovізованих місцях тримання під вартою. Мирних жителів страчували також у їхніх власних будинках, дворах та під'їздах під час перевірок з метою забезпечення безпеки, навіть якщо жертви чітко сигналізували, що вони не становлять загрози, наприклад, піднявши руки вгору. Є серйозні підстави вважати, що випад-

⁸ Росія проголосувала за резолюцію ООН, у якій себе засуджує – Кислиця. URL: <https://suspihne.media/310384-rosia-progolosuvala-za-rezoluciu-onn-u-akij-sebe-zasudzue-kishica/>.

⁹ Combating glorification of Nazism, neo-Nazism and other practices that contribute to fuelling contemporary forms of racism, racial discrimination, xenophobia and related intolerance, Resolution adopted by the General Assembly on 15 December 2022 № 77/204.

ки страти без належного судового розгляду, описані в доповіді, можуть бути військовим злочином у вигляді умисного вбивства». «Саме так виглядає сучасний фашизм. І ми маємо його зупинити. Ось як росіяни прославляють фашизм та нацизм», - наголосив постійний представник України при ООН.

Також у цей день 82 голосами «за» при 14 «проти» (Білорусь, Еритрея, Ефіопія, Зімбабве, Іран, Казахстан, Китай, Куба, Малі, Нікарагуа, Північна Корея, Російська Федерація, Сирія, Судан) та 80, що «утрималися», Генасамблеєю було ухвалено оновлену редакцію резолюції «Ситуація з правами людини в тимчасово окупованій Автономній Республіці Крим та місті Севастополь, Україна», якою, засуджується триваюча тимчасова окупація Криму Російською Федерацією та її неспровокована агресія проти України, нагадуючи, при цьому, що органи та чиновники Російської Федерації, що діють на території тимчасово окупованого Криму, є нелегітимними і повинні іменуватися «окупаційна влада Російської Федерації»¹⁰.

Прийнятою резолюцією ООН засуджуються встановлення та ретроактивне застосування правової системи РФ та їх негативні наслідки для ситуації з правами людини в Криму; нав'язування автоматичного громадянства РФ, а також депортацію тих, хто відкинув це громадянство; обшуки та облави, що проводяться «правоохоронними органами» РФ, та «невідповідно великою мірою зачіпають кримських татар»; позасудові страти, викрадення, насильницькі зникнення, політично мотивовані переслідування, дискримінація, утиски, залякування, насильство, безпідставні затримання, арешти, тортури, жорстоке поводження, а також розпалювання ненависті до України та українців, поширення дезінформації, яка виправдовує російську проти України, інші порушення та утиски прав людини окупантами.

На додаток до положень, що містилися в попередні роки у відповідних резолюціях щодо ситуації з правами людини на півострові, прийнятим документом ООН також засуджується використання РФ Криму з метою агресії проти України та підтримки спроби незаконної анексії Херсонської та Запорізької областей.

Також до порядку денного Генасамблеї ООН було включено пункт «Ситуація на тимчасово окупованих територіях України», доти, доки «порушення, що здійснюються внаслідок іноземної окупації частин території України та іноземного контролю над ними, не будуть належним чином врегульовані і доки територіальна цілісність України в її міжнародно визнаних межах не буде повністю відновлена».

Враховуючи наведене, своєю резолюцією Генасамблея ООН вчергове звернулася до Російської Федерації з вимогою негайно припинити агресію проти України та вивести всі свої збройні сили з території України у її міжнародно визнаних кордонах, виконувати міжнародно-правові зобов'язання щодо поваги законів, що діяли в Криму до окупації, та покінчити всі порушення прав людини і міжнародного гуманітарного права щодо жителів тимчасово окупованого Криму.

Варто підкреслити, що у грудні 2021 року «проти» відповідної резолюції проголосували 25 країн (Білорусь, Бурунді, Венесуела, Вірменія, Еритрея, Ефіопія, Зімбабве, Індія, Іран, Казахстан, Камбоджа, Киргизстан, Китай, Коморські Острови, Куба, Малі, Нікарагуа, Північна Корея, Російська Федерація, Саудівська Аравія, Сербія, Сирія, Судан, Філіппіни, Шрі-Ланка), 65 країн проголосували «за», 85 – «утрималися». Під час голосування 2022 року Бурунді, Вірменія, Індія, Камбоджа, Киргизстан, Саудівська Аравія, Сербія, Філіппіни та Шрі-Ланка – «утрималися», Венесуела та Коморські Острови – не голосували.

Крім публічного «контрнаступу» України та її союзників проти країни-агресора на рівні Генеральної Асамблеї ООН варто приділити увагу протистоянню в Раді безпеки, робота якої була практично заблокована через перебування Росії у числі її постійних членів на місці Радянського Союзу, про нелегітимність якого постійно нагадують українські дипломати. Протягом вересня-грудня «питання України» не лише неодноразово обговорювалося Радбезом ООН, але й було незримо присутнім при розгляді ряду інших питань.

Зокрема, 6 вересня під час розгляду Радою безпеки ситуації на окупованій росіянами За-

¹⁰ Situation of human rights in the temporarily occupied Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine, Resolution adopted by the General Assembly of the United Nations on 15 December 2022 № 77/229.

порізькій АЕС, генеральний секретар ООН Антоніу Гутерріш, зазначивши, що «неприйнятними є будь-які дії, що можуть поставити під загрозу фізичну цілісність, безпеку або збереження АЕС», закликав Росію й Україну домовитися про створення навколо неї зони безпеки: «У якості першого кроку російські та українські збройні сили мають узяти на себе зобов'язання не вести ніяких військових дій у напрямку станцій та її території... Другим кроком має бути досягнення угоди про створення демілітаризованої зони. Зокрема, це буде включати в себе зобов'язання російських сил вивести весь військовий персонал і техніку з цього периметра, а також зобов'язання українських сил не входити до нього»¹¹.

Генеральний директор МАГАТЕ Рафаль Гроссі, інформуючи про висновки по результатах місії на ЗАЕС, яку він «мав честь очолювати минулого тижня», вчергове підкреслив, що найперший важливий принцип забезпечення безпеки на будь-якому ядерному об'єкті – не наражати його на фізичну небезпеку «був порушений і продовжує порушуватися» та наголосив, що «ми граємо з вогнем, і це загрожує катастрофою»¹¹.

При цьому представник Росії Василь Небензя, вчергове цинічно і нахабно збрехавши стосовно того, «що єдину загрозу створюють обстріли та диверсії з боку збройних сил України», «пожалкував» про те, що в доповіді МАГАТЕ «джерело обстрілів прямо не вказано»¹¹.

Як зазначила британська представниця Барбара Вудворд: «Це вже третя зустріч, скликана Росією для обговорення цього питання за останні тижні. Але ми не повинні мати ілюзій. Ситуація на Запорізькій АЕС виникла повністю з вини Росії. Саме вторгнення Росії порушило роботу ядерних об'єктів по всій Україні. Саме Росія ставить під загрозу безпеку мільйонів жителів регіону, які можуть постраждати через ядерний інцидент. І саме Росія може врегулювати ситуацію шляхом негайного виведення своїх військ із Запоріжжя та з усієї території України та шляхом припинення своєї безглуздої та безрозсудної агресії».

Український представник Сергій Кислиця у відповідь на традиційні звинувачення з боку

РФ підтвердив, що «Україна ніколи і не при яких обставинах не вдавалася до силових військових дій щодо Запорізької атомної електростанції, які поставили б під загрозу не лише нашу власну державу, а й життя мільйонів людей у сусідніх країнах», а також зазначив, що «вчора внаслідок провокаційного обстрілу з боку Росії було пошкоджено останню лінію електропередачі, яка з'єднувала станцію з енергосистемою України» і це вже «був другий випадок, коли в результаті російської провокації ми опинилися за один крок від ядерної катастрофи на Запорізькій електростанції»¹¹.

Наступного ж дня, 7 вересня, виступаючи на скликаному за зверненням Албанії та США засіданні Ради безпеки, заступниця генсекретаря з політичних та миротворчих питань Розмарі Дікарло, помічниця генерального секретаря з прав людини Ітзе Брандс Керіс та представниця української правозахисної організації Центр громадянських свобод Олександра Дрік доповіли про гуманітарну діяльність ООН в Україні, а також про насильницьке переміщення мирних жителів, депортацію дітей та дорослих, так званих «фільтраційних таборів» та інші численні порушення прав українських громадян на окупованій Росією території¹².

У відповідь Василь Небензя, оцінивши засідання як таке, що «має всі шанси стати новою віхою в дезінформаційній кампанії, розв'язаній Україною та її західними спонсорами» проти Росії, розповів про висилку зі США мексиканських мігрантів, жорстоке поводження з ув'язненими в секретних в'язницях ЦРУ, «злочинах київського режиму» і «брудних методах західних пропагандистів» тощо, а також повідомив присутнім про те, як Російська Федерація, що, «як відомо, є найбільшою країною-реципієнтом українських біженців», їм допомагає та «особлива увага» приділяється долі дітей. Крім цього, представник РФ, зауваживши, що «раз ми сьогодні втратили час, обговорюючи чергові домисли та фантазії», закликав Раду безпеки обговорити наступного дня «справжні загрози міжнародному миру та безпеці», породжені постачаннями іноземними державами озброєнь і продукції військового призначення «на Україну».

¹¹ *Threats to international peace and security, 9124st meeting United Nations Security Council on 6 September 2022 №S/PV.9124.*

¹² *Maintenance of peace and security of Ukraine, 9126st meeting United Nations Security Council on 7 September 2022 №S/PV.9126.*

Відповідно, при розгляді Радою безпеки ООН зазначеного питання 8 вересня¹³, після вшанування хвилиною мовчання пам'яті королеви Великої Британії Єлизавети II із доповіддю виступила заступник генерального секретаря ООН з питань роззброєння Ідзумі Накаміцу, яка наголосила на тому, що публічно відомо, що «після вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого Україна отримала від ряду держав системи озброєння та боєприпаси для своїх сил оборони» та «інформацію про передачу таких матеріалів широко оприлюднили залучені уряди». Також у своєму виступі вона підкреслила, що «згідно з міжнародним гуманітарним правом, комбатанти не повинні спрямовувати напади на цивільних осіб або цивільну інфраструктуру та повинні вживати всіх можливих запобіжних заходів під час ведення військових операцій, щоб уникнути або принаймні звести до мінімуму випадкові втрати життя серед цивільного населення, поранення цивільних осіб і пошкодження цивільних об'єктів».

Після виступу директора белградського Центру геостратегічних досліджень Драгани Трифкович, яка порівняла війну в Україні з тією, що точилася на території колишньої Югославії в 1990-х роках, представник РФ Василь Небензя отримав можливість ґрунтовно розповісти про «багатогранність української кризи», російську «миролюбність», «русофобську істеріку» та роль західних країн у «використанні українців для розв'язання найбільшої проксі-війни в історії проти Росії».

Варто підкреслити, що після виступу представника країни-агресора відбулася певна дискусія, під час якої члени Ради безпеки обмінялися поглядами щодо доцільності засідання, більш правильною назвою якого, за словами представника Албанії Феріта Ходжи, мало бути «Всесвітня солідарність і підтримка країни, що зазнала жорстокого нападу з боку свого сусіда, який має намір стерти її з мапи».

Представник США Річард Мілліс зацікавив увагу присутніх на тому, що головною метою поточного засідання є «прозора спроба» Росії відвернути увагу від оприлюднених на минулому засіданні Радбезу ООН фактів

стосовно примусового переміщення і катувань українських громадян, у поєднанні з «огидним використанням Росією фільтраційних таборів», та наголосив на тому, що «тепер Росія має нахабство звинувачувати інші країни в тому, що вони відмовляються відступити, оскільки вона прагне знищити іншу державу-члена ООН, порушуючи Статут Організації Об'єднаних Націй і міжнародне право». Він зазначив, що Сполучені Штати пишпаються тим, що стоять разом із союзниками та партнерами з понад 50 країн у наданні життєво важливої допомоги у сфері безпеки на підтримку «захисту Україною свого суверенітету та територіальної цілісності перед обличчям російської агресії» «Ми не приховуємо цієї підтримки», – сказав представник США, підкресливши, що «ми не припинимо нашу підтримку України лише тому, що Росія розчарована тим, що її спроба змінити режим не пройшла за планом».

22 вересня на засіданні Ради безпеки, присвяченому питанню відповідальності, за наслідки «безглуздої війни», що за його словами не має ознак припинення, генеральний секретар ООН Антоніу Гутерріш, підкресливши, що представлені Управлінням верховного комісара ООН з прав людини звіти являють собою «каталог жорстокості» і «основне значення має викорінення безкарності за міжнародні злочини», наголосив на тому, що «жертви та їхні сім'ї мають право на відновлення справедливості, правовий захист та відшкодування збитків», а «винні повинні бути залучені до відповідальності в рамках справедливих і незалежних судових розглядів». При цьому він зазначив, що важливу роль у ефективному забезпеченні відповідальності відіграє Міжнародний кримінальний суд, яким розпочато розслідування ситуації в Україні, і «запорукою успіху його роботи є сприяння всіх сторін»¹⁴.

Прокурор Міжнародного кримінального суду Карім Хан відзначивши, що передача в період з 25 лютого по 2 березня на розгляд суду ситуації в Україні 43 державами – учасниками Римського статуту демонструє не тільки рівень глобальної стурбованості, але й відо-

¹³ *Threats to international peace and security, 9127st meeting United Nations Security Council on 8 September 2022 №S/PV.9127.*

¹⁴ *Maintenance of peace and security of Ukraine, 9135st meeting United Nations Security Council on 22 September 2022 №S/PV.9135.*

бражає загальне розуміння того, що право відіграє важливу роль, і «будь-який, хто бере в руки зброю або робить ракетний удар, повинен розуміти, що існують норми права, що їх ніхто не скасовував і що домагатися притягнення винних до відповідальності абсолютно необхідно». «Для цього потрібні рішучі дії. Для цього ми повинні підтвердити прихильність до того, що було заявлено в Нюрнберзі – що для військових злочинів не існує терміну давності, – і разом йти далі», наголосив він і «нездатність виконати взяті в Нюрнберзі зобов'язання, що ми спостерігаємо протягом останніх десятиліть має бути докором для всіх нас».

Під час подальших дебатів багато членів Ради засудили грубі порушення Російською Федерацією Статуту ООН і міжнародного права, наполягаючи на тому, щоб вона відповідала за звірства, скоєні в Бучі, Ізюмі та інших місцях. Вони також висловили занепокоєння щодо нещодавньої військової мобілізації цієї країни та загрози використання ядерної зброї, тоді як інші закликали використати для досягнення миру дипломатію, яка, зокрема, уможливила «Чорноморську ініціативу».

Присутній на засіданні міністр закордонних справ РФ Сергій Лавров, вчергове повідавши російську версію про нібито злочини «київського режиму», який завдячує своєю безкарністю «західним кураторам, перш за все, Німеччині та Франції, ну і, зрозуміло, Сполученим Штатам», заявив, що «все це свідчить про те, що рішення про проведення військової спецоперації було неминучим». Зазначивши при цьому, що Росія немає довіри до роботи Міжнародного кримінального суду, він також заявив, що «сьогодні намагаються нав'язати зовсім інший наратив про російську агресію як первинну причину всіх бід».

Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба нагадав присутнім про те, що «прямо в ці хвилини тіла ні в чому невинних жертв все ще ексгумуються з щонайменше 445 могил у нещодавно звільненому місті Ізюм» і «горе їхніх близьких – це ще одна крапля в океані страждань, що Росія завдала народу України за вісім років і сім місяців своєї варварської агресії», наголосивши, що «Росія має знати одне – їй ніколи не вдасться вбити всіх нас». За його словами, коли 24 лютого Росія атакувала Україну десятки тисяч українців повернулися з-за

кордону, щоб захищати свою країну, а після того, як в Росії оголосили мобілізацію, сталося зворотне – десятки тисяч росіян у спробі втекти розкупили квитки на міжнародні рейси. «Вчора Путін оголосив мобілізацію, але насправді він оголосив усьому світу про свою поразку. Він може закликати хоч 300 тисяч, хоч 500 тисяч осіб, але він ніколи не виграє цю війну... Росія зазнає поразки та понесе повну відповідальність за злочин агресії та подальші військові злочини, злочини проти людяності та геноцид», – наголосив український міністр.

«Захист суверенітету та територіальної цілісності України – це набагато більше, ніж захист права однієї нації обирати свій власний шлях, хоч яким би основним це право не було. Йдеться також про захист міжнародного порядку, що не дозволяє жодній державі силою перекроювати кордони іншої держави» – заявив у своєму виступі держсекретар США Ентоні Блінкен. За його словами, «що більше невдач зазнають російські війська на полі бою, тим більший біль вони завдають мирним українцям». «Вибір на користь цієї війни зробила одна людина, і одна людина може її припинити» та «ми не можемо і не дозволимо президенту Путіну уникнути відповіді», – чітко заявив держсекретар Сполучених Штатів, підкресливши при цьому, що «якщо Росія перестане воювати, то настане кінець війни, якщо воювати припинить Україна, – то кінець настане для України».

Засідання Ради безпеки 27 та 30 вересня були присвячені проведенню Росією псевдо-референдумів та анексії окупованих українських земель. Зокрема, заступниця генерального секретаря з політичних та миротворчих питань Розмарі Дікарло зазначила у своїй доповіді¹⁵, що «односторонні дії, спрямовані на створення хибної видимості легітимності спроби набуття силою території однієї держави іншою державою, яка претендує на те, що вона представляє волю народу, не можуть вважатися законними відповідно до міжнародного права» і «їх не можна назвати справжнім вираженням народної волі», оскільки «ці заходи» проводилися на тлі активного збройного конфлікту, поза правовим та конституційним полем України на територіях, що знаходяться під контролем Росії, і при цьому навіть присутні факти, коли представники влади

у супроводі солдатів ходили по будинках виборців зі скриньками для голосування¹⁵.

Президент України Володимир Зеленський у своєму відеозверненні до учасників засідання, що відбулося не зважаючи на традиційні заперечення російської сторони, зауваживши, що Росією зневажається Статут ООН і «будь-які правила цього світу Росія вже порушує», зазначив, що «є лише один спосіб це все зупинити», - сказав він, закликавши до повної ізоляції Російської Федерації, виключення її з усіх міжнародних організацій, підвищення санкційного тиску, надання Україні гарантій колективної безпеки та всієї необхідної військової і фінансової допомоги для поразки агресора. Він підкреслив у своєму виступі, що визнання Росією псевдореферендумів, реалізація нею так званого кримського сценарію та її спроби анексувати українську територію «означатимуть, що з президентом Росії нема про що говорити» і «анексія – це крок, що ставить його одного проти всього людства»¹⁵.

Після того, як вже зазначалося, Росією було накладено на розроблений Албанією та США проект резолюції із засудженням псевдореферендумів¹, 30 вересня відбулося ще одне засідання Радбезу ООН, на якому розглядалося питання витоків з 26 по 29 вересня на підводних газопроводах системи «Північний потік» у Балтійському морі, що керівником російської делегації Василем Небензею із численними прозорими натяками в бік США та НАТО було представлено як «навмисну диверсію проти найважливішого об'єкта енергетичної інфраструктури Російської Федерації»¹⁶.

При цьому британський представник Джеймс Каріукі, висловивши глибоке занепокоєння пошкодженням газопроводів «Північний потік-1» та «Північний потік-2», назвав російські заяви абсурдними та зауважив, що «прохання Росії про проведення цього засідання було цинічною спробою відвернути увагу від сьогоднішньої незаконної анексії Путіним української території»¹⁶.

Представник США Ричард Мілліс зазначив, що його країна глибоко занепокоєна оче-

видною диверсією на газопроводах і рішуче підтримує зусилля європейських країн щодо проведення розслідування, та прямо заявив, що «Сполучені Штати категорично заперечують будь-яку причетність до цього інциденту, і ми відкидаємо будь-які твердження про протилежне». При цьому, зауваживши, що російські колеги знов вирішили використати засідання Ради безпеки для поширення теорій змови, дезінформації та «болочих фантазій», Ричард Мілліс також зазначив, що у російських колег «день не задався», і їм довелося сидіти і дивитися «цю дивну суміш фашистського мітингу в дусі нюрнберзьких партійних з'їздів і лас-вегаського шоу 1970-х років, яке відбулося сьогодні вранці в Москві з нагоди незаконної анексії української території», а потім, у другій половині дня «вони отримали удар у вигляді голосування в Раді безпеки, яка направила чіткий сигнал щодо анексії Росією української території». Втім, за його словами, це не виправдовує «чергові спроби поширення російською делегацією теорій змови та масової дезінформації» у Радбезі, і «не можна дозволяти російській дезінформаційній машині відволікти нас від вирішення головної проблеми – агресії проти України, що триває, і знищення цивільної інфраструктури на суверенній території України». «На цьому засіданні важливо не розповсюджувати теорії змови, а зосередитися на кричущому порушенні Росією Статуту ООН та на її злочинах в Україні», – підкреслив заступник постпреда Сполучених Штатів¹⁶.

Під час розгляду Радбезом 21 жовтня питання використання Росією іранських безпілотників Сергій Кистиця зокрема зазначив, що у вересні силами оборони України було захоплено БПЛА з маркуванням «Герань-2», які після технічної експертизи виявилися аналогічними іранським БПЛА «Шахід-136», і Україна офіційно звернулася до голови Ради безпеки з приводу цих порушень, а також запросила експертів ООН відвідати Україну для огляду знайдених БПЛА¹⁷. За його словами, «терористичні акти, що здійснюються

¹⁵ Maintenance of peace and security of Ukraine, 9138st meeting United Nations Security Council on 27 September 2022 №S/PV.9138.

¹⁶ Threats to international peace and security, 9144st meeting United Nations Security Council on 30 September 2022 №S/PV.9144.

¹⁷ Letter dated 17 October 2022 from the Permanent Representative of Ukraine to the United Nations addressed to the Secretary-General on 18 October 2022 S/2022/771.

Росією проти України, сприяють лише мобілізації ще більшої підтримки України з боку міжнародної спільноти та ще більшого тиску на цю терористичну державу»¹⁸.

Головуючий представник Франції Ніколя де Рів'єр підкреслив, що наразі наявні документально підтверджені свідчення того, що російські збройні сили використовують в Україні іранські безпілотні літальні апарати, зокрема для завдання невідворотних ударів по об'єктах цивільної інфраструктури. Дипломат наголосив, що надаючи Росії це обладнання, Іран порушує положення резолюції 2231 (2015), про що Франція разом із партнерами з Німеччини та Сполученого Королівства заявили сьогодні у надісланому членам Ради листі¹⁹. Він також повідомив, що учора Європейський Союз ввів нові санкції проти іранських юридичних та фізичних осіб, причетних до виробництва та передачі цих БПЛА. За його словами Франція відповідно до її мандату підтримує заклик України про проведення Секретаріатом розслідування та підготовку доповіді для членів Ради безпеки, закликає Іран негайно припинити всі форми підтримки розв'язаної Росією проти України агресивної війни, а також закликає Росію та Іран припинити порушувати положення резолюції 2231 (2015)¹⁸.

У відповідь представник РФ Василь Небензя брехливо заявив, що «високоточними ракетами та ударами безпілотними літальними апаратами російського виробництва була вражена велика кількість військових об'єктів, а також об'єктів інфраструктури, що підриває військові можливості та потенціал антинародного режиму Зеленського» і «зараз Україна та її західні покровителі намагаються розкрутити ще один фейк про нібито скоєні постачання до Росії іранських безпілотних літальних апаратів в порушення резолюцію 2231 (2015)»¹⁸.

Варто при цьому зазначити, що у відповідь на черговий демарш представника кра-

їни-агресора, який після свого виступу покинув зал засідань, Сергій Кислиця висловив свою задоволеність, зауваживши, що «багато місяців, якщо не роки, наших зусиль щодо позбавлення Росії її місця в Раді безпеки приносять свої плоди» і «настане день, коли Росії більше не буде відведено жодного місця у Раді»¹⁸.

Варто окремо зупинитися на здійсненій Росією спробі зірвати розслідування порушення РФ та Іраном резолюції 2231 (2015) шляхом висунутого в бік Великої Британії, Німеччини, Франції та керівництва ООН звинувачення у «кричущому порушенні Статуту ООН»²⁰, розгляду чого, відповідно, і було присвячене засідання Радбезу ООН 26 жовтня, під час якого добавилися і звинувачення в бік США, які також направили відповідне звернення на ім'я голови Ради безпеки²¹. Як заявив під час засідання керівник російської делегації Василь Небензя «йдеться про задокументовані спроби Сполучених Штатів, Сполученого Королівства та Франції, до яких також долучилася Німеччина, дати індивідуальне пряме доручення Секретаріату порушуючи статтю 100 Статуту»²².

Іранський представник Джаліль Ірравані у своєму виступі взагалі заявив про те, що «Іран ніколи не надавав сторонам зброю для використання у конфлікті в Україні — ні до, ні після початку конфлікту»²².

Представник США Роберт Вуд, наголосив на тому, що «претензії, що пред'являються Росією, просто приголомшують» і «Росія вкотре витрачає час Ради Безпеки, щоб відвернути увагу від власних кричущих провин», зазначивши при цьому, що запити Сполучених Штатів та інших членів Ради безпеки «не є вказівками», як і багато інших прохань, з якими держави-члени, «включаючи Росію», звертаються до генерального секретаря, і розслідування вчинених Росією та Іраном порушень резолюції 2231 (2015) «цілком точно» відноситься до його повноважень.

¹⁸ Maintenance of peace and security of Ukraine, 9161st meeting United Nations Security Council on 21 October 2022 №S/PV.9161.

¹⁹ Letter from the representatives of Germany, the United Kingdom Great Britain and Northern Ireland and France to the United Nations dated 21 October 2022 addressed to the Secretary-General and the President of the Security Council on 21 October 2022 S/2022/781.

²⁰ Letter dated 21 October 2022 from the Permanent Representative of the Russian Federation to the United Nations addressed to the President of the Security Council on 21 October №S/2022/783.

²¹ Letter dated 21 October 2022 from the Permanent Representative of the United States of America to the United Nations addressed to the President of the Security Council on 21 October 2022 S/2022/782.

²² Maintenance of peace and security of Ukraine, 9167st meeting United Nations Security Council on 26 October 2022 №S/PV.9167.

Як відзначив представник Франції Ніколя де Рів'єр, «не викликають сумнівів факти», що Іран надав безпілотні літальні апарати Росії, яка використовувала їх у своїй агресивній війні для здійснення невибіркового бомбардувань цивільних об'єктів. Він підкреслив, що «Франція глибоко шкодує про цинізм, який продемонструвала Росія, скликаючи засідання щодо дотримання Статуту ООН», адже «очевидно, що саме Росія продовжує порушувати положення Статуту та зневажати його принципи, здійснюючи вторгнення до сусідньої держави та анексуючи її територію».

Кейт Моран, представник Ірландії, також зазначила у своєму виступі, що стосовно статті 100 Статуту ООН, «на жаль, саме Росія прагне вплинути на генерального секретаря та його співробітників при виконанні ними своїх обов'язків, у тому числі за допомогою організації цього засідання».

На тому, що Росія та Іран були спіймані на порушенні резолюції 2231 (2015), і «це засідання є черговою спробою Росії відвернути увагу від вчинених нею злочинів в Україні та недотримання Іраном та Росією своїх міжнародних зобов'язань», наголосив і представник Великої Британії Джеймс Каріюкі.

Засідання Радбезу ООН 27 жовтня також були присвячені розгляду загроз міжнародному миру та безпеці у зв'язку із війною в Україні.

Перше засідання проводилося на вимогу Російської Федерації, якою 24 жовтня було направлено скаргу у зв'язку із «військово-біологічною діяльністю Сполучених Штатів та України на українській території»²³. При цьому, як зазначив виступаючи на засіданні, заступник високого представника ООН з питань роззброєння Адедеджі Ебо, як і раніше, про що повідомила Раді безпеки високий представник Ісумі Накаміцу в березні та травні, – «ООН невідомо про будь-які програми з розробки біологічної зброї»²⁴.

Після чого виступив російський представник Василь Небензя, який свою тривалу «доповідь» про важливість «Конвенції про заборону розробки, виробництва і накопичення

запасів бактеріологічної (біологічної) і токсинної зброї та про їх знищення», та мігруючих птахів і кажанів, «які можуть розглядатися в якості засобів доставки», і «комарів – переносників інфекцій» завершив тирадою про те, що «залежно від результатів розгляду поданої нами скарги та проекту резолюції Ради Росія вибудовуватиме свою подальшу лінію щодо забезпечення національної, регіональної та глобальної біологічної безпеки, а також зміцнення КБТЗ та врегулювання ситуації, пов'язаної з порушенням Сполученими Штатами та Україною зобов'язань щодо Конвенції у контексті діяльності біологічних лабораторій на українській території»²⁴.

При цьому учасники засідання як і раніше підкреслили своє серйозне ставлення до повідомлень щодо загрози можливого застосування біологічної або хімічної зброї.

У той же час постійна представниця США при ООН Лінда Томас-Грінфілд заявила, що «Україна не має жодних програм зі створення біологічної зброї». Наголосивши на тому, що «усі ці твердження – чиста вигадка, представлена без доказів», і «Росія знову покликала нас сюди з єдиною метою – поширити дезінформацію», вона підкреслила, що «не можна витрачати ресурси ООН для проведення безпідставних розслідувань і не можна дозволяти Росії своїми методами відволікати нашу увагу від її жорстокої агресивної війни».

Про те, що єдиною метою цих звинувачень є створення димової завіси, щоб «посягти смуту і відвернути увагу від неспровокованих, незаконних та жорстоких військових дій Росії в Україні» заявила у своєму виступі і представниця Норвегії Мона Юуль.

Британська представниця Барбара Вудворд зазначила, що після вторгнення 24 лютого Російська Федерація неодноразово поширювала дезінформацію, у тому числі божевільні заяви про «брудні» бомби, хімічну зброю і розробку наступальної біологічної зброї. За її словами, «претензії Росії були вислухані, розглянуті та відхилені, достатніх підстав щодо подальшого розслідування знайдено не було», і будь-які пропозиції щодо

²³ Letter dated 24 October 2022 from the Permanent Representative of the Russian Federation to the United Nations addressed to the President of the Security Council on 26 October 2022 S/2022/796.

²⁴ Threats to international peace and security, 9171st meeting United Nations Security Council on 27 October 2022 №S/PV.9171.

вжиття подальших заходів були б лише марною тратою часу Ради безпеки.

Керівник делегації Албанії Феріт Ходжа, зауваживши, що «у поданих Росією документах немає жодних конкретних підтверджень порушення КБЗ в Україні» і «не можна продовжувати слухати пропаганду тільки тому, що Росія вирішила говорити сама з собою і використовувати Раду не за призначенням, поширюючи спотворені уявлення про реальність», підкреслив, що «саме війна Росії сіє смерть і призводить до жертв, і саме її потрібно припинити».

Свої оцінки стосовно того, що це чергова спроба Росії використати Раду безпеки в якості майданчика для поширення дезінформації у прагненні «виправдати своє невинуватене та незаконне вторгнення в Україну» висловила представник Ірландії Фергал Мітен; що «Росія знов сіє смуту» і «намагається залучити увагу міжнародної спільноти та свого власного народу від створеної розв'язаною нею агресивною війною катастрофічної реальності» – представник Франції Ніколя де Рів'єр; що «поширюючи таку брехню, Російська Федерація закладає основу для подальших провокацій в Україні» – українська представниця Христина Гайовишин.

Друге засідання Ради безпеки 27 жовтня, з питання загрози міжнародному миру та безпеці у зв'язку із війною в Україні, проводилося у закритому режимі²⁵. При цьому, судячи з того, що до участі у ньому було запрошено гендиректора Міжнародного агентства з атомної енергії Рафаеля Гроссі, який за інформацією ЗМІ «мав проінформувати членів Ради безпеки про пов'язані з Україною ядерні проблеми», і саме в цей період МАГАТЕ були спростовані заяви російської влади про нібито розробку «брудної бомби» на території України, можна припустити, що засідання Радбезу ООН також могло бути присвячене цьому питанню.

На засіданні Радбезу ООН 2 листопада дипломатично-інформаційну «контратаку» було продовжено при розгляді винесеного Росією проекту резолюції, що передбачав «сформу-

вати комісію у складі всіх членів Ради Безпеки для того, щоб розслідувати подані в скарзі Російської Федерації претензії до США та України, що стосуються виконання зобов'язань за Конвенцією в контексті діяльності біологічних лабораторій на українській території»²⁶.

В результаті за прийняття резолюції проголосували лише Російська Федерація та Китай, «проти» – Франція, США, Велика Британія, «утримались» – Албанія, Бразилія, Габон, Гана, Індія, Ірландія, Кенія, Мексика, Норвегія, Об'єднані Арабські Емірати²⁷.

При цьому, як наголосила під час обговорення Лінда Томас-Грінфілд, Сполучені Штати проголосували проти проекту резолюції «оскільки в його основі лежать дезінформація, обман, несумлінність і повна відсутність поваги до цього органу»²⁷.

16 листопада відбулося ініційоване Албанією та США наступне засідання Ради безпеки, темою якого, ймовірно, мало бути активізація обстрілів країною-агресором території України, зокрема саме цьому питанню була присвячена доповідь заступниці генсекретаря ООН з політичних та миротворчих питань Розмарі Дікарло, яка зазначила, що «протягом останніх днів Україна зазнала найінтенсивніших за дев'ять місяців війни обстрілів». За її словами, удари російськими ракетами та безпілотниками було завдано по Києву, Миколаєву, Чернігову, Черкасам, Житомиру, Сумам, Харкову, Львову, Полтаві та іншим містам, «внаслідок чого було зруйновано або пошкоджено житлові будинки та серйозно порушено роботу найважливіших служб» і «наслідки таких ударів, швидше за все, відчуватимуться ще гостріше наступними зимовими місяцями»²⁸. Але найбільшу увагу учасників було прикуто до падіння напередодні ракети на території Польщі біля с. Пішеводув, менш ніж за 10 км від кордону з Україною, внаслідок якого загинули двоє людей.

Позицію російської сторони стосовно того, що «засідання довелося б скликати для обговорення спроб України та Польщі спровокувати пряме зіткнення Росії та НАТО», на-

²⁵ *Official communiqué of the 9172nd (closed) meeting of the Security Council on 27 October 2022 №S/PV.9172.*

²⁶ *Russian Federation: draft resolution of the Security Council on 2 November 2022 S/2022/821.*

²⁷ *Threats to international peace and security, 9180st meeting United Nations Security Council on 2 November 2022 №S/PV.9180.*

²⁸ *Maintenance of peace and security of Ukraine, 9195st meeting United Nations Security Council on 16 November 2022 №S/PV.9195.*

магався довести представник країни-агресора Василь Небензя, вкотре звинувативши українську сторону і країни НАТО, що «продовжують наводняти Україну озброєннями».

У подальших дебатах спікери вкотре закликали Російську Федерацію негайно припинити бойові дії та вивести свої війська з України. Зокрема представник Албанії Феріт Ходжа наголосив на тому, що після представлення Україною мирного плану на саміті G20 «шокуючою відповіддю став ще один шквальний ракетний обстріл з боку Росії, наймасштабніший за останній місяць, якому знову зазнали житлові райони та енергетична інфраструктура в кількох регіонах країни з метою знищення основних систем життєзабезпечення, таких як електро- та водопостачання та газова інфраструктура по всій Україні».

Як підкреслила, висловивши співчуття близьким загиблих польських громадян, представниця США Лінда Томас-Грінфілд: «Хоча ми ще не з'ясували всі обставини того, що сталося, нам відомо одне: ця трагедія ніколи б не сталася, якби Росія не вирішила вчинити безглузде вторгнення в Україну і якби вона нещодавно не завдала ракетних ударів по цивільній інфраструктурі України».

Виступаючи на засіданні Радбезу ООН 23 листопада заступниця генерального секретаря ООН Розмарі Дікарло зазначила, що «по всій Україні не припиняються широкомасштабні напади на громадянське населення та найважливіші об'єкти інфраструктури, що мають руйнівні наслідки». За її словами, ще до цих останніх ударів в Україні практично не залишилося великих теплових електростанцій та гідроелектростанцій, що не було пошкоджено, і «сьогоднішні обстріли, швидше за все, ще більше посилять становище», – підкреслила вона, повідомивши про наслідки обстрілів по регіонах України, зокрема про те, що «внаслідок сьогоднішніх нападів від енергосистеми України було відключено від мережі три атомні електростанції, що працювали досі: Рівненська, Південноукраїнська та Хмельницька». Я ще раз повторю, – наголосила у виступі заступниця генсекретаря ООН з політичних та миротворчих питань, –

напади на мирних жителів та об'єкти цивільної інфраструктури заборонені відповідно до міжнародного гуманітарного права³⁰.

Виступаючи у режимі відеоконференції президент Володимир Зеленський, наголосив на тому, що у відповідь на українську формулу миру «Росія висуває свою формулу терору», зазначивши, «що лише за один сьогоднішній день по нашій енергетичній інфраструктурі було випущено 70 ракет». За його словами, «енергетичний терор – це аналог застосування зброї масового знищення». Коли на вулиці мінусова температура, а десятки мільйонів людей в результаті попадання російських ракет по енергооб'єктах залишаються без електрики, тепла і води, це очевидний злочин проти людства, – зазначив президент України. Він також підкреслив, що Рада безпеки «має дати чітку оцінку діям держави-терориста відповідно до глави VII Статуту» і підтвердив запрошення щодо направлення для оцінки збитків експертів ООН на об'єкти критичної інфраструктури України, що зазнали або можуть зазнати ударів російськими ракетами.

У відповідь представник РФ Василь Небензя, вчоргове висловивши своє незадоволення через участь «президента України у віртуальному форматі», розповів, як «для послаблення та знищення військового потенціалу наших противників високоточною зброєю завдаються удари по об'єктах енергетичної та іншої інфраструктури, що використовуються з метою військового постачання українських частин зброєю, насамперед західною, забезпечення логістики та зв'язку українських озброєних формувань», а також про те, як країни НАТО «ведуть з Росією проксі-війну» і «Європейський союз остаточно відкинув свої колишні миролюбні ідеали та відкрито став на шлях агресивного військового блоку, впритул наблизившись до прямого залучення до українського конфлікту»³⁰.

Під час подальших дебатів члени Ради засудили останні російські удари, висловивши занепокоєння тим, що масове відключення електроенергії, що виникло в результаті, завдасть українцям ще більше страждань.

Як підкреслив головуючий на засіданні представник Гани Гарольд Аг'еман: «Жорс-

²⁹ Maintenance of peace and security of Ukraine, 9195st meeting United Nations Security Council on 16 November 2022 №S/PV.9195.

³⁰ Maintenance of peace and security of Ukraine, 9202st meeting United Nations Security Council on 23 November 2022 №S/PV.9202.

тока реальність, яка стає все очевиднішою з кожним новим інформаційним засіданням Ради безпеки, полягає в тому, що найвищу ціну за війну платитиме цивільне населення, і саме цивільне населення продовжуватиме страждати від погіршення умов, якщо війну не буде негайно припинено».

6 грудня на засіданні Ради безпеки продовжилося обговорення російських терористичних атак на енергетичну інфраструктуру України³¹. «Сьогодні в Україні здатність виживати під ударом», – наголосив у своєму виступі заступник генерального секретаря ООН з гуманітарних питань і координатор надзвичайної допомоги Мартін Гріффітс, зазначивши, що з жовтня постійні атаки на енергетичну інфраструктуру України залишили мільйони людей без тепла, електрики та води. За його словами, з урахуванням того, що очікується зниження температури нижче -20°C , та масштабів руйнування інфраструктури електро- та теплопостачання, необхідно, щоб на додаток до допомоги, що можуть надати міжнародні організації, «свою підтримку уряду України розширило і міжнародне співтовариство».

Під час подальших дебатів доповідачі, незважаючи на традиційні заяви російської сторони про «продовження війни Заходу проти Росії», висловили жаль з приводу російських нападів на цивільних осіб та цивільну інфраструктуру та підкресливши, що Російська Федерація «використовує зиму як зброю війни», вчергове закликали її виконати ухвалу Міжнародного Суду від 16 березня і «припинити цю невиправдану й руйнівну війну» та «негайно, повністю і без будь-яких умов вивести всі свої збройні сили з території України у її міжнародно визнаних кордонах».

Таким чином, як бачимо, розв'язана Російською Федерацією проти України гібридна війна певною мірою продовжується і на рівні ООН. І у цьому політико-дипломатичному протистоянні помітні значні успіхи, що були досягнуті завдяки активній позиції і високому професійному рівню українських дипломатів та підтримці країн-союзників. При

цьому, якщо проводити аналогію із бойовими діями по звільненню окупованих українських територій, то успіхи України на рівні Генеральної Асамблеї можна оцінити у якості вдалого «контрнаступу» проти російського агресивного впливу на глобальному рівні. У той же час, зловживання статусом постійного члена із правом застосування вето, який отримала РФ нелегітимно посівши місце СРСР у 1991 році (*про що постійно нагадує українське представництво в ООН – ред.*), фактично заблокувало діяльність Ради безпеки ООН, внаслідок чого дії України та країн-союзників на цьому рівні більш направлені на протидію політично-інформаційним провокаціям, що постійно здійснюються російською делегацією.

Виходячи з цього, маємо підкреслити, що окремі пропозиції щодо «ліквідації» ООН через його «бездіяльність» і «неефективність», і створення «нового формату», при тому, що спостерігаються явні успіхи дипломатії України та союзних держав, є доволі неконструктивними, і в більшій мірі є на користь російській стороні, яка може сприяти їхньому розповсюдженню, хоч вони часто виходять з боку проукраїнських джерел. І доцільніше вирішувати існуючі проблеми у напрямку подальшої протидії Росії, у т.ч. і на рівні ООН, та подальшого вдосконалення діяльності цієї організації.

У зв'язку із цим 26 грудня Україна заклала держави-члени ООН «відновити застосування Статуту ООН у питанні легітимності перебування Російської Федерації в ООН, позбавити РФ статусу постійного члена Радбезу ООН та виключити її з ООН у цілому», аргументуючи це тим, що «Російська Федерація ніколи не проходила правомірної процедури набуття членства і займає місце СРСР в Раді Безпеки ООН незаконно», а також, що «сумнівним є і право Російської Федерації входити до складу ООН загалом, оскільки вона не відповідає основному критерію членства в Організації», яким чітко зазначається, що «членство в ООН відкрите для всіх миролюбних держав», а «географія злочинів Російської Федерації проти міжнародного миру та безпеки виходить далеко за межі України»³².

³¹ Maintenance of peace and security of Ukraine, 9208st meeting United Nations Security Council on 6 December 2022 №S/PV.9208.

³² Заява МЗС України щодо нелегітимності перебування Російської Федерації в Раді Безпеки ООН та Організації Об'єднаних Націй у цілому від 26 грудня 2022 р.

При цьому цілком підтримуючи позицію щодо нелегітимності перебування Росії в ООН, на протидію поширюваному прихильниками «руського мира» наративу стосовно того, що «усі ми вийшли з СРСР...» і УРСР та інші республіки, що були адміністративно-територіальними одиницями, стали державами лише після його «розвалу», маємо вчергове підкреслити, що в юридичному плані державний статус України з часу проголошення у 1918 році IV Універсалу залишався незмінним і підтверджувався як державними актами Центральної Ради, Гетьманату та УНР, так і Конституціями 1929, 1937 та 1978 рр., де чітко зазначалося, що УСРР-УРСР є «державою». І саме участь УРСР у складі держав – засновниць ООН в 1945 році є беззаперечним підтвердженням визнання її державного статусу на міжнародному рівні³³.

Відповідно, це стосується і Росії, зокрема Конституцією РСФРР 1925 р. зазначалося, що «Російська Республіка є соціалістичною державою робітників і селян»; Конституцією РРФСР 1937 р. – «соціалістична держава робітників і селян»; Конституцією РРФСР 1978 р. – «соціалістична загальнонародна держава», і при цьому цілком зрозуміло, що членом ООН до того самого 1991 року ця держава-республіка взагалі не була. Що також підтверджує обґрунтованість позиції України, що питання членства в ООН та статусу постійного члена Ради безпеки ООН, яким користується Російська Федерація, з точки зору міжнародного права залишаються неврегульованими, і «Росія хибно вважає питання врегульованим, посиляючись на те, що вже з 24 грудня 1991 року, а в публічній площині – з 31 грудня 1991 року в Радбезі ООН з'явилася табличка з її назвою»³².

При цьому варто розглянути і інші пропозиції стосовно «розблокування» діяльності Ради безпеки та реформування ООН в цілому.

Зокрема, бачення Сполучених Штатів щодо можливих перспектив вирішення проблеми було представлено Ліндою Томас Грінфілд, яка наголосила на важливості об'єднання навколо шістьох принципів, визнавши при цьому, що самі США не завжди дотримувалися їх у минулому:

- діяти у суворій відповідності до Статуту Організації Об'єднаних Націй;

- прагматична взаємодія між членами Ради безпеки з усіх питань, з яких можлива домовленість;

- відмова членів Ради безпеки від застосування права вето крім рідкісних надзвичайних випадків;

- пріоритет захисту прав людини та основних свобод у діяльності Ради безпеки;

- інклюзивна та прозора взаємодія з іншими органами ООН та регіональними групами;

- реформування Ради безпеки ООН.

Також постпред США в ООН запропонував у рамках реформування зобов'язати членів Ради безпеки пояснювати причини застосування вето перед Генеральною Асамблеєю (зазначивши при цьому, що з 2009 року США скористалася вето 4 рази, Китай – 12, Росія – 26 разів – ред.), а також, що кожен член Радбезу, який застосовує право вето для реалізації власної агресії, має бути притягнутий до відповідальності,

Щодо підходу до реформування діяльності Радбезу ООН, яким передбачається розширення представництва, маємо зазначити, що перш за все це не вирішить проблеми зловживання правом вето, оскільки збільшення кількості непостійних членів Ради безпеки, що не мають права вето, не впливає на цю проблему, а збільшення кількості постійних членів призведе лише до того, що можливість зловживати правом вето отримають більше держав.

У цьому плані вбачається, що у випадку, коли виключити Російську Федерацію з ООН чи Ради безпеки не вдасться, не варто недооцінювати і варіант, коли Україна могла б претендувати на місце СРСР у Раді безпеки ООН³⁴, в якості компенсації втрат і покарання країни-агресора та як одна з трьох країн-засновниць, що представляли Радянський Союз, враховуючи що він сам припинив існування, а Білорусь дискредитувала себе у якості співучасника російської агресії, а також прецедент, коли в 1971 році місце у Радбезі ООН Китайської республіки (Тайвань), що була однією з країн-засновниць організації, після відповідного голосування Генеральної Асамблеї посіла КНР.

³³ 30 років відновлення незалежності України. Економіст (Ukrainian journal «Economist»). 2021. №8. С.7-11.

³⁴ Як китайський скелет у шафці ООН може допомогти вигнати РФ з організації. URL: <https://zn.ua/ukr/international/jak-kitajskij-skelet-u-shafi-onn-mozhe-dopomohiti-vibnati-rf-z-orhanizatsiji.html>.

ПІДТРИМКА ТРИВАТИМЕ «СТІЛЬКИ, СКІЛЬКИ БУДЕ ПОТРІБНО» - ЗУСТРІЧІ У ФОРМАТІ «РАМШТАЙН» ВОСЕНИ 2022-ГО

П'ята офіційна зустріч Контактної групи з оборони України 8 вересня 2022 року на авіабазі Рамштайн проходила на тлі продовження контрнаступу ЗСУ у Херсонській та Харківській областях, також однією з головних тем стала ситуація навколо Запорізької АЕС. Генсек НАТО Єнс Столтенберг, оцінюючи поточну ситуацію, зокрема зазначив, що російське вторгнення перейшло у фазу війни на виснаження, і закликав союзників продовжувати військову підтримку України.

Міністр оборони США Ллойд Остін, який головував на засіданні, анонсував передачу Україні чергового пакету військової допомоги на 675 млн. доларів. У цей пакет увійдуть: чотири 105-мм гаубиці; 36 тис. артилерійських боеприпасів; додаткові заряди для реактивних систем залпового вогню HIMARS; додаткові високошвидкісні протирадіолокаційні ракети (HARM); 100 броньованих колісних машин Humvee; 1,5 млн. набоїв до стрілецької зброї; понад 5000 протитанкових систем; 1000 од. 155-мм дистанційних протитанкових мін (RAAM); додаткові гранатомети та стрілецька зброя; 50 броньованих медичних автомобілів; прилади нічного бачення та інше польове обладнання. За його словами, на сьогодні Сполучені Штати поставили 126 гаубиць, збільшивши разом із країнами світу кількість гаубиць для захисників України у понад 18 разів.

Про постачання із запасів збройних сил Норвегії 160 ракет Hellfire, із пусковими установками та блоками наведення для них з приладами нічного бачення, повідомив міністр оборони Бйорн Арільд Грам.

Міністр оборони Німеччини Крістіне Ламбрехт заявила, що невдовзі ЗСУ отримають уже обіцяні зенітні самохідні установки Gepard та броньовані танки-мостоукладачі Biber. Також, за словами Крістіне Ламбрехт, на прохання України німці готують «зимовий пакет» підтримки: електрогенеруючу техніку, намети та обладнання для військових.

Кайса Оллонгрен, міністр оборони Нідерландів, зазначила, що на запит української сторони її країна разом із Німеччиною взяли на себе організацію навчання з розмінування для українських військових.

Крім того, за словами міністра оборони України Олексія Резнікова, НАТО планує організацію проведення навчань для української Агенції з оборонних закупівель.

За підсумками зустрічі міністр оборони США Ллойд Остін і голова Об'єднаного комітету начальників штабів США генерал Марк Міллі провели прес-конференцію, на якій запевнили, що підтримка України в умовах агресії з боку Росії продовжуватиметься.

Марк Міллі зокрема наголосив на тому, що після квітня російським військовим не вдалося досягти значних успіхів в Україні, в той час, як наприкінці серпня-початку вересня ЗСУ розвинули контрнаступ. Генерал назвав дії українських захисників на цьому етапі війни «стабільним прогресом». Також він відзначив успіхи ЗСУ у використанні американських HIMARS: «Ми бачимо реальні та вимірні успіхи України у використанні цих систем. Наприклад, українці уразили понад 400 цілей за допомогою HIMARS, і вони мали руйнівний вплив».

Зі свого боку Ллойд Остін закликав союзників готуватися підтримувати Україну протягом тривалого періоду: «Ця контактна група має зайняти таку позицію, щоб підтримувати сміливих захисників України у довгостроковій перспективі».

12 жовтня 2022 року у штаб-квартирі НАТО у Брюсселі було проведено шосту зустріч Контактної групи з оборони України. Після масових російських повітряних атак по українських містах та ударів по об'єктах енергосистеми, як зазначив під час виступу перед засіданням генсек НАТО Єнс Столтенберг, пріоритетом стане посилення проти-повітряної оборони України.

Міністр оборони США Ллойд Остін, який разом із головою Об'єднаного комітету начальників штабів НАТО Марком Міллі головував на засіданні, наголосив на тому, що здійснений Росією масований ракетний обстріл України ще більше згуртував Захід у його рішучості підтримувати Київ у цій війні. Він також назвав екстраординарними успіхи контрнаступу ЗСУ, які, за його словами, змінили динаміку війни. «Це перемоги відважних українських солдатів. Але допомога контактної групи у забезпеченні, навчанні та її підтримка мають життєво важливе значення», - підкреслив очільник Пентагону.

У рамках «Рамштайну-6» були анонсовані поставки систем NASAMS із США та установок Crotale із Франції, поставки 16 CAU Zuzana з Німеччини, Данії та Норвегії, німецьких установок PzH 2000 та РСЗВ MARS II, французьких LRU MLRS (модернізована M270). Крім техніки до планів поставок увійшли боеприпаси, дрони, засоби супутникового зв'язку, зимова уніформа та боеприпаси.

Нідерланди оголосили про надання Україні додаткових зенітних ракет вартістю 15 млн. євро для посилення захисту неба. «Єдиний результат, якого досягне Путін, - це те, що ми будемо постачати ще більше

через такі атаки», - висловила позицію своєї країни міністр оборони Кайса Оллонгрен.

16 листопада 2022 року в онлайн-форматі відбулося засідання «Рамштайн-7», основною темою якого, як зазначив міністр оборони Олексій Резніков, стало створення інтегрованої та ешелонованої системи ППО в Україні.

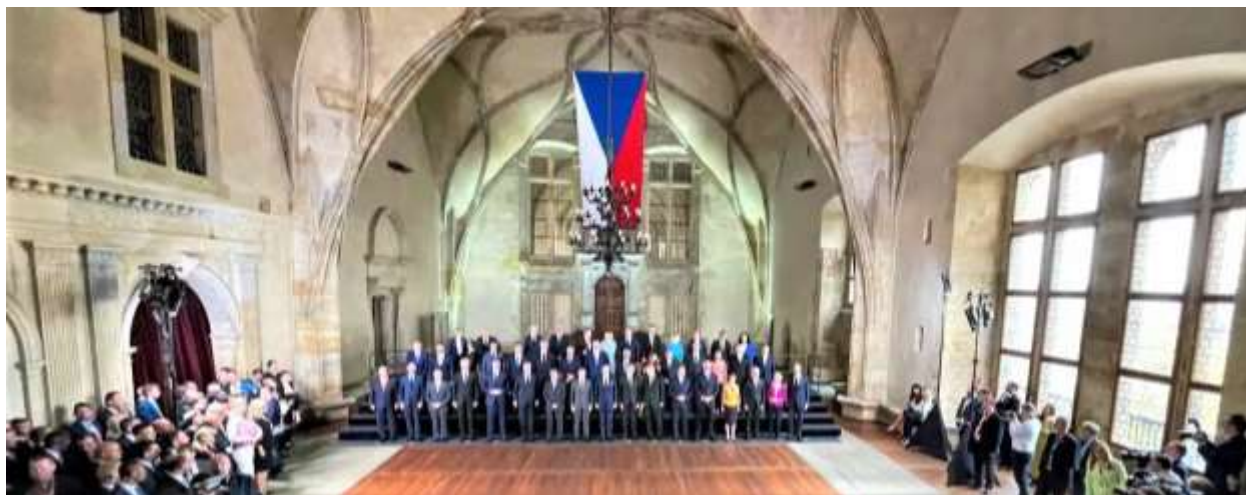
Про це також заявив міністр оборони США Ллойд Остін, який зазначив, що чергові ракетні удари Росії по цивільних об'єктах та бомбардування української енергетичної мережі тільки посилили рішучість міжнародних партнерів, які анонсували нові внески в оборонну підтримку України: Швеція - системи ППО, боеприпаси та інше озброєння на

\$287 млн; Іспанія - дві додаткові пускові установки зенітних ракет HAWK та ракети до них; Канада - \$500 млн військової допомоги, зокрема зимове спорядження для солдатів; Німеччина - артилерія та боеприпаси для РСЗВ MARS II; Греція - артиле-

рійські снаряди калібру 155 мм; Польща - артилерійське і протитанкове озброєння, а також ППО ближнього радіуса дії. Він також визнав внесок країн Євросоюзу і Великої Британії у важливу підготовку українського військового персоналу та підкреслив, що країни-учасниці Контактної групи продовжать тісно працювати над тим, аби забезпечити Україну більшими обсягами критично важливого обладнання й озброєння.

Про необхідність подальшої підтримки України «стільки, скільки буде потрібно» заявив під час засідання генсек НАТО Єнс Столтенберг, зазначивши, що хвиля російських ракетних атак на українські міста, цивільну інфраструктуру та людей є суворим нагадуванням про жорстокість незаконної війни Росії.

ЄВРОПЕЙСЬКЕ ПОЛІТИЧНЕ СПІВТОВАРИСТВО – НОВИЙ ФОРМАТ СПІВПРАЦІ КРАЇН ЄВРОПИ

Кінець 2022 року відзначився цілим «осінньо-зимовим марафоном» євросамітів різного політичного та географічного формату.

6 жовтня, напередодні неформального саміту лідерів ЄС, у чеській столиці відбулося перше засідання нового політичного форуму «Європейське політичне співтовариство», до участі у якому разом із 27 країнами Євросоюзу, а також країнами-кандидатами на вступ до ЄС, взяли участь лідери Норвегії, Ісландії, Швейцарії, Великої Британії, Грузії, Вірменії, Азербайджану та Ліхтенштейну, – загалом представники 44 європейських країн.

Новий форум фактично став реалізацією ініціативи президента Франції Еммануеля Макрона, який під час виступу в Європарламенті у травні, зазначивши, що нинішні правила ЄС можуть призвести до того, що процес вступу до Євросоюзу для України триватиме кілька років або десятиліть, запропонував побудувати більш широку політичну спільноту демократичних держав довкола ЄС для «співробітництва у сфері безпеки, енергетики, транспорту, інвестицій, інфраструктури та пересуванні людей».

Голова Європейської Ради Шарль Мішель, підтримавши ініціативу президента Франції, наголосив, що метою є створення платформи для політичного діалогу і для співпраці європейських лідерів на рівноправних основах.

Як зазначив напередодні Верховний представник Європейського союзу у закор-

донних справах і політиці безпеки Жозеп Боррель, Європейське політичне співтовариство має бути об'єднанням навколо спільних принципів та не може бути альтернативою розширенню ЄС. На його думку, вона повинна додати цінності існуючим інституціям і форматам, таким як ОБСЄ, Рада Європи та Східне партнерство. За словами Борреля, в осяжному майбутньому та, ймовірно, доки Путін перебуває при владі, неможливо уявити новий порядок безпеки або «архітектуру миру» в Європі, невід'ємною частиною якої був би Путін, який знову поважав би спільні принципи, і тому наразі потреба переосмислити та реформувати ширший європейський порядок, що виходить за рамки роботи ЄС і НАТО як таких. Він підкреслив, що «Росія залишається географічним сусідом і членом міжнародної системи – але зараз ми повинні будувати європейську політичну спільноту без путінської Росії».

Канцлер Німеччини Олаф Шольц назвав новий переговорний формат «великою інновацією», позитивним моментом якого є те, що глави держав і урядів з усієї Європи вперше можуть обговорювати теми, які їх хвилюють, без порядку денного та необхідності приймати рішення за підсумками дискусій.

Ініціатор нового переговорного формату президент Франції Еммануель Макрон висловив сподівання, що саміт у столиці Чехії стане для президента РФ Володимира Путіна «сигналом єдності» Європи.

«Важко дивитися злу в очі, але перемога

буде за правдою. Усі ми в глибині серця знаємо, що Україна переможе, оскільки правда на її боці», – наголосив у своїй промові на відкритті зустрічі організатор форуму прем'єр-міністр Чехії Петр Фіала.

Україну на форумі представляли президент Володимир Зеленський, який виступив онлайн, і прем'єр-міністр Денис Шмигаль. Президент України назвав новий переговорний формат потужною можливістю повернути мир у Європу. «Тут з нами немає представників Росії – держави, яка географічно ніби й належить до Європи, але з погляду своїх цінностей і поведінки є найбільш антиєвропейською державою світу», – зауважив він. Володимир Зеленський закликав учасників саміту реалізувати українську «формулу миру», яка ним була представлена у вересні на засіданні Генеральної асамблеї Організації Об'єднаних Націй, а також наголосив, що Росія не хоче миру, а всю свою політику підпорядковувала веденню війни: «Вона використовує все – від продовольчої кризи до радіаційного шантажу, від дестабілізації енергоринків до ядерного шантажу».

Прем'єр-міністр України повідомив, що обговорив на полях саміту енергетичні виклики. Як він зазначив, «найважливішим завданням сьогодні є демілітаризація та повернення повного контролю України над Запорізькою АЕС». Також Денис Шмигаль наголосив на важливості продовження санкційного тиску, особливо щодо російських енергоресурсів, поки РФ не виведе свої війська за межі міжнародно визнаних кордонів України та не заплатить за свої злочини.

Лідери Євросоюзу та держав-партнерів погодили наступні зустрічі новоствореного формату Європейської політичного співтовариства, проведення яких планується двічі на рік. Зокрема чеський прем'єр Петр Фіала, виступаючи після закриття саміту в якості господаря, зазначив, що «з нетерпінням чекає» на зустріч у Молдові, а за нею – у Іспанії та Великій Британії.

«Ми будемо раді вітати вас наступної весни у Молдові. Молдова прийматиме другий саміт ЄПС у Кишиневі», – заявила президент Мая Санду.

ЄС ПРОДОВЖУЄ ДОПОМОГУ

30 вересня, після чергової російської провокації, Європейською радою було оприлюднено офіційну заяву¹:

«Ми рішуче відкидаємо та однозначно засуджуємо незаконну анексію Росією Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей України. Умисно підриваючи заснований на правилах міжнародний порядок і відверто порушуючи фундаментальні права України на незалежність, суверенітет і територіальну цілісність, основні принципи, закріплені в Статуті ООН і міжнародному праві, Росія ставить під загрозу глобальну безпеку.

Ми не визнаємо і ніколи не визнаємо ані незаконні «референдуми», які Росія організувала як привід для цього подальшого порушення незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, ані їх сфальсифіковані та незаконні результати. Ми ніколи не визнаємо цю незаконну анексію. Ці рішення є недійсними та не можуть мати жодних правових наслідків. Крим, Херсон, Запоріжжя, Донецьк і Луганськ – це Україна. Ми закликаємо всі держави та міжнародні організації однозначно відкинути цю незаконну анексію.

Перед обличчям агресивної війни Росії, а також останньої ескалації з боку Москви, Європейський Союз рішуче підтримує Україну та її народ. Ми непохитно підтримуємо територіальну цілісність і суверенітет України. Україна реалізує своє законне право на захист від російської агресії, щоб відновити повний контроль над своєю територією та має право звільнити окуповані території в межах своїх міжнародно визнаних кордонів. Ядерні загрози з боку Кремля, військова мобілізація та стратегія спроби неправдиво представити територію України як російську та нібито війна зараз може відбуватися на території Росії не похитнуть нашу рішучість.

Ми будемо посилювати наші обмежувальні заходи щодо протиправних дій Росії. Вони посилять тиск на Росію, щоб вона припинила її агресивну війну. Ми повторюємо, що Європейський Союз твердо стоїть на боці України та продовжуватиме надавати потужну економічну, військову, соціальну та фінансову підтримку Україні скільки завгодно».

¹ Statement by the Members of the European Council of 30 September 2022.

Під час неформального саміту в Празі 7 жовтня після форуму Європейського політичного співтовариства основними питаннями серед обговорюваних лідерами країн ЄС були посилення підтримки України та подальші спільні кроки щодо стримування стрімкого зростання цін на енергоносії. Зокрема президент Литви Гітанас Науседа, який перед початком саміту спілкувався із демонстрантами, зустрічавшимися лідерів – учасників саміту українськими прапорами (*а також фігурою Путіна на золотому унітазі – ред.*), зазначив: «Я повністю з вами згодний: ми маємо підтримати Україну, це наша головна задача. Ви не будете залишені наодинці; Литва, країни Балтії, Польща та всі-всі будуть вас підтримувати.... Будьте певні, ми переможемо, і перемога буде вашою. Ваша перемога буде нашою перемогою, а наша – вашою! Героям Слава!»

За результатами проведення засідання Європейської ради у Брюсселі 20-21 жовтня було прийнято відповідну заяву, де стосовно України чітко зазначалося², що лідери ЄС розглянули питання «ескалації Росією загарбницької війни проти України, що ставить під загрозу мир і безпеку в Європі та світі» та якнайрішучіше засудили нещодавні російські невідбачені ракетні удари та безпілотні атаки проти мирного населення, цивільних об'єктів та об'єктів інфраструктури України, а також дії Росії на українській Запорізькій атомній електростанції, підкресливши про підтримку ЄС зусиль Міжнародного агентства з атомної енергії, спрямованих на підтримку безпеки та запобіжних заходів на станції.

Європейська Рада, відповідно до резолюції Генасамблеї ООН, підтвердила своє одно-

значне засудження та рішуче неприйняття незаконної анексії Росією Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей України, зазначивши, що «як і у випадку з Кримом і Севастополем, Євросоюз ніколи не визнає цю незаконну анексію». Також підкреслювалося, що «ми не визнаємо і ніколи не будемо визнавати незаконні «референдуми», які Росія організувала як привід для цього подальшого порушення незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, а також їх сфальсифіковані та незаконні результати».

Вчоргове звернувшись до РФ із вимогою негайно, повністю і беззастережно вивести всі свої війська з усієї території України, лідери країн ЄС знов підтвердили свою повну підтримку України та заявили, що «будуть підтримувати Україну стільки, скільки буде потрібно».

Європейська Рада підтвердила, що рішуче налаштована протистояти дезінформації, спрямованій на зведення нанівець колективних зусиль ЄС із захисту України, та підкреслила, що «Росія несе виняткову відповідальність за нинішню енергетичну та економічну кризи». Зазначивши, що «воєнні злочини, вчинені проти українців і про які свідчить все більша кількість доказів, та руйнування цивільної інфраструктури, що продовжуються, є грубим порушенням міжнародного права», ЄС підтвердив «свою тверду відданість притягненню Росії, усіх виконавців і співучасників до відповідальності», а також свою рішучу підтримку розслідувань, що проводяться Прокурором Міжнародного кримінального суду, та запросив «Високого представника та Комісію вивчити шляхи забезпечення повної відповідальності».

Учасники засідання також підвели підсумки запроваджених на даний момент санкцій, у тому числі тих, які були прийняті на початку цього місяця, і обговорили, як ще посилити колективний тиск на Росію, щоб вона припинила її агресивну війну, та закликали всі країни приєднатися до санкцій Євросоюзу.

Європейська рада закликала «білоруську владу припинити сприяти російській агресивній війні, дозволяючи російським збройним силам

² European Council conclusions, 20-21 October 2022.

використовувати білоруську територію та надаючи підтримку російським військовим», підкресливши, що «білоруський режим повинен повністю дотримуватися своїх зобов'язань згідно з міжнародним правом» і «Європейський Союз готовий швидко ввести нові санкції проти Білорусі». Також було рішуче засуджено військову підтримку з боку влади Ірану агресивної війни Росії і у зв'язку з цим позитивно оцінено санкції ЄС, ухвалені 20 жовтня 2022 року.

Європейська Рада підкреслила важливість єдиної практики ЄС щодо видачі віз для російських заявників і привітала оновлені керівні принципи Єврокомісії, які закликають до посиленого контролю безпеки під час видачі віз російським громадянам і посиленого контролю на кордоні, повністю дотримуючись законодавства ЄС про притулок.

Європейська рада високо оцінила роботу на місцях цивільної консультативної місії ЄС в Україні та привітала нещодавнє рішення створити Місію військової допомоги ЄС для підтримки Збройних сил України.

Вчергове чітко наголосивши, що Євросоюз залишається твердо відданим збереженню подальшої військової підтримки, щоб допомогти Україні здійснити своє невід'ємне право на самооборону від агресії РФ та захист свого суверенітету і територіальної цілісності, лідери ЄС також обговорили рішення виділити ще 500 мільйонів євро в рамках Європейського фонду миру на фінансування поставок для українських сил оборони, таким чином довівши військову допомогу ЄС Україні до загального 3,1 мільярда євро.

Також члени Європейської ради вирішили вчасно надати решту 3 мільярдів євро на підтримку України через кілька послідовних операцій макрофінансової допомоги (МФД) з метою сприяння стабільності в Україні та задоволення її негайних і найнагальніших потреб у фінансуванні та закликали до більш структурованого рішення щодо на-

дання допомоги Україні, запросивши Єврокомісію та Раду працювати над цим.

Наголосивши, що «Європейський Союз сповнений рішучості підтримувати допомогу, відновлення та реконструкцію України разом з міжнародними партнерами та фінансовими інституціями», лідери ЄС обговорили управління та фінансування цих зусиль, включаючи питання реформ перед Міжнародною конференцією експертів у Берліні поточного місяця. Нагадуючи про висновки Європейської Ради від 30-31 травня 2022 року, члени Ради запросили Комісію представити варіанти, спрямовані на використання заморожених активів для підтримки відновлення України.

Також у тексті заяви йшлося про відповідальність РФ за глобальну кризу продовольчої безпеки, що вона спровокувала, зусиллям ЄС направленим на протидію спричиненим російською агресією кризовим явищам у енер-

гетиці та економіці, а також питанням зовнішніх відносин, зокрема відносинам із Китаєм, підготовці до грудневого саміту ЄС-АСЕАН і Конференції ООН зі зміни клімату в Шарм-ель-Шейху та санкціям проти Ірану.

Під час останньої у 2022 році

дводенної зустрічі лідерів країн ЄС у Брюсселі перший день, 14 грудня, пройшов у форматі ювілейного саміту ЄС-АСЕАН, присвяченому 45-річчю дипломатичних відносин між двома найрозвинутішими у світі регіональними інтеграційними організаціями. Після кількохгодинного засідання лідери 27 країн ЄС і дев'яти з десяти країн Асоціації держав Південно-Східної Азії (з-числа учасників саміту було виключено М'янму, де при владі знаходиться військова хунта – ред.) ухвалили спільну декларацію, у якій дуже детально на 16 сторінках описуються відносини між Європейським Союзом і Південно-Східною Азією і наголошується на необхідності поглиблення співпраці в багатьох сферах.

Важливе місце приділялося і російському вторгненню в Україну стосовно якого

країни АСЕАН мають різні погляди. Сінгапур, наприклад, запровадив санкції проти Росії, тим часом як Лаос, Таїланд та В'єтнам у жовтні утрималися від голосування за резолюцію ООН із засудженням дій РФ. Відповідно, така неоднотайність знайшла своє відображення і в декларації, де зазначається, що більшість країн, а, отже, не всі, рішуче засудили війну, вказавши на її негативні наслідки: величезні людські страждання, уповільнення економічного зростання, порушення ланцюгів постачання, зростання інфляції, енергетична та продовольча нестабільність. Як зазначив у цьому плані, зокрема, прем'єр-міністр Польщі Матеуш Моравецький: «Те, що, на щастя, цілком очевидно в Європі, не настільки очевидно в усьому світі. Пошук друзів та пояснення суті жорстокої агресії в Україні є дуже важливою складовою побудови альянсів проти Росії в її жорстокій агресії в Україні».

15 грудня, другий день саміту, було присвячено власне засіданню Європейської Ради, у центрі уваги якої знов була ситуація в Україні, що підкреслюється прийнятою заявою³, якою Європейська Рада знову підтвердила своє рішуче засудження російській агресії та свою повну підтримку незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України.

ЄС залишається відданим наданням політичної допомоги Україні, зберігаючи свою підтримку переміщенням особам і забезпеченню фінансової допомоги, стійкості та довгострокової реконструкції України. У цьому контексті ЄС погодився надати Україні 18 мільярдів євро допомоги у 2023 році. ЄС також залишається відданим своїй військовій під-

тримці, зокрема через Європейський фонд миру та Місію військової допомоги ЄС, а також шляхом посилення двостороннього забезпечення підтримки, зокрема засобами ППО та допомоги в розмінуванні.

Глави держав і урядів ЄС рішуче засудили невибіркові напади Росії на мирне населення та цивільну інфраструктуру, які завдають ще більше страждань українському народу, окремо під-

кресливши, що «триваюча кампанія систематичних ракетних ударів Росії по мирному населенню України, цивільним об'єктам, енергетичній інфраструктурі та комунальним підприємствам є злочином, який не може бути безкарним» і «це має припинитися».

Європейська рада також закликала Росію негайно припинити дії, що загрожують безпеці цивільних ядерних об'єктів, і підкреслила повну підтримку ЄС роботи Міжнародного агентства з атомної енергії.

Щоб допомогти Україні пережити зиму, ЄС терміново посилить надання гуманітарної допомоги та допомоги цивільного захисту та підтримає відновлення критичної інфраструктури країни. У зв'язку з цим лідери ЄС запросили Європейський інвестиційний банк у тісній співпраці з Європейською комісією та міжнародними фінансовими інституціями посилити підтримку найбільш нагальних інфраструктурних потреб України. Вони також запросили Єврокомісію посилити координацію з європейською промисловістю та міжнародними партнерами для забезпечення сталого постачання пріоритетного обладнання в Україну, включаючи мобільні станції обігріву, генератори електроенергії, силові трансформатори, високовольтне та освітлювальне обладнання тощо.

Європейська Рада привітала та заохочувала подальші зусилля щодо забезпечення повної відповідальності за військові злочини та інші найсерйозніші злочини у зв'язку з агресивною війною Росії проти України. Лідери ЄС підкреслили підтримку з боку ЄС розслідувань прокурора Міжнародного криміналь-

³ *European Council conclusions, 15 December 2022.*

ного суду. Вони також проаналізували варіанти використання заморожених активів для підтримки відновлення України та запросили Комісію, Верховного представника ЄС із закордонних справ і політики безпеки та Раду продовжити роботу в цьому напрямі.

Європейська Рада вчергове заявивши про те, що готова підтримати ініціативу України щодо справедливого миру, окремо офіційно підкреслила, що «на сьогоднішній день Росія не виявила жодної справжньої готовності до справедливого та сталого миру». У цьому плані глави держав і урядів ЄС підкреслили важливість забезпечення ефективного впровадження обмежувальних заходів, обговорили шляхи посилення колективного тиску на Росію, «щоб вона припинила свою агресивну війну та вивела війська з України», привітали посилення обмежувальних заходів ЄС проти Росії, в тому числі через дев'ятий пакет санкцій ЄС і обмеження міжнародної ціни на нафту, а також повторили свій заклик до всіх країн приєднатися до санкцій ЄС.

Крім цього у заяві лідерів країн ЄС йшлося про питання, що стосуються енергетики і економіки та безпеки і оборони, зазначалося про проведення стратегічної дискусії щодо відносин з південним сусідством та щодо трансатлантичних відносин, а також про те, що Європейська рада вітає вступ Хорватії до Шенгенської зони з 1 січня 2023 року та схвалює висновки Ради від 13 грудня 2022 року щодо розширення та процесу стабілізації й асоціації та погоджується надати Боснії та Герцеговині статус країни-кандидата.

Заявою окремо зазначається, що ЄС також продовжуватиме надавати всю необхідну підтримку Молдові, зокрема, що стосується енергетичної безпеки.

Також Європейська Рада, засуджуючи військову підтримку Іраном російської агресії, позитивно оцінила ухвалені 12 грудня 2022 року санкції ЄС, рішуче засудила винесені та виконані нещодавно смертні вироки, закликала іранську владу скасувати останні вироки та припинити підтримку РФ і невикористання сили проти мирних демонстрантів.

ІНДОНЕЗІЙСЬКИЙ САМІТ G20: В ЦЕНТРІ УВАГИ ВІЙНА В УКРАЇНІ

Якщо стосовно більшості європейських країн, США, Канади, Австралії та інших провідних демократичних держав потуги російських спецслужб та «агентів впливу» поступово стають все менш впливовими, то з деякими країнами світу проблема виглядає, як полюбляють говорити росіяни, «не так однозначно». Це зокрема проявилось під час підготовки та проведення 15-16 листопада на о-ві Балі Індонезійського саміту G20.

Саміт став першою зустріччю у цьому форматі для новообраних канцлера Німеччини Олафа Шольца, президента Південної Кореї Юн Сок Йоля, прем'єр-міністрів Італії Джорджі Мелоні, Великої Британії Ріші Сунака та Австралії Ентоні Албанізі, які разом із лідерами інших провідних країн світу зібралися, щоб обговорити «поточні гострі глобальні питання, а також зусилля в економіці та сфері охорони здоров'я у постковідний період для глобального сталого та інклюзивного зростання».

Окремим питанням, що привертало увагу напередодні саміту була участь Росії. Не зважаючи на те, що захід проходив на тлі російського ракетного терору, і демократичні країни висловили позицію щодо усунення РФ від участі у заході як країни-агресора, припускаючи можливість бойкотування зустрічі в іншому випадку, Індонезія надіслала запрошення Володимиру Путіну (у серпні після візиту до Москви президент Індонезії Джоко Відодо підтвердив участь Путіна – ред.), і можна дійти висновку, що таким чином у Кремлі розраховували, що саміт G20 виведе Путіна з фактичної міжнародної ізоляції.

В результаті, після того, як президент Володимир Зеленський публічно заявив, що Україна, яку було запрошено до участі в саміті

в якості гостя, не братиме участь у зустрічі в разі присутності російського президента, – РФ на саміті представляв міністр закордонних справ Сергій Лавров. В ході саміту, 16 листопада, Верховна Рада України своєю постановою офіційно звернулася до держав G20 із закликом виключити Росію зі свого складу.

У своєму онлайн-виступі Володимир Зеленський представив учасникам, принципово звертаючись до них як до «Групи дев'ятнадцяти», українську «формулу миру» з 10 пунктів: радіаційна та ядерна безпека; продовольча безпека; енергетична безпека; звільнення всіх полонених та депортованих; виконання Статуту ООН та відновлення територіальної цілісності та світового порядку; виведення російських військ та припинення бойових дій; повернення справедливості; протидія екоциду; недопущення ескалації; фіксація закінчення війни. Підкресливши, що війна може закінчитися, якщо Росія виведе війська до кордонів 1991 року і виплатить компенсацію за завдану шкоду, він також заявив: «Не варто пропонувати Україні компроміси із совістю, суверенітетом, територією та незалежністю. Ми поважаємо правила, і ми люди слова. Україна завжди була лідером миротворчих зусиль, і світ це бачив. І якщо Росія каже, що нібито хоче закінчити цю війну, хай доведе це діями».

Також президент України закликав відновити радіаційну безпеку на Запорізькій АЕС, запровадити обмеження цін на російські енергоносії та розширити ініціативу щодо експорту українського зерна на порти Миколаїв та Ольвію. За його словами, єдина формула, за якою слід здійснити обмін полоненими з Росією, це «всіх на всіх» з урахуванням мирних жителів, які виїхали на територію Росії, та депортованих окупантами дітей.

«Ми не дамо Росії перечекати, наростити сили, а потім почати нову серію терору та глобальної дестабілізації. Не буде жодних «мінськів-3», які Росія порушить відразу після укладення», – наголосив Володимир Зеленський від імені України.

Саме через «розбіжності між країнами» стосовно оцінки російського вторгнення в Україну всередині «Групи двадцяти» фактично відбувся внутрішній поділ на країни G7 разом

із Австралією та Південною Кореєю, Китай, власно РФ-ію, яку хоч і не виключили все ж опинилася на маргінесі, та інші країни, які намагаються зберегти відносно нейтральні позиції між G7 з союзниками, Китаєм і Росією.

Саме тому в Індонезії виникли певні складності із погодженням тексту офіційного комюніке (висловлювалися прогнози, що спільного документа взагалі не буде – ред.) щодо пріоритетних питань її головування, таких як перехід на зелену енергетику і захист клімату, та виявилося також складним змусити членів домовитися з таких питань як продовольча та енергетична безпека.

У прийнятій в підсумку декларації⁴ учасники «головного форуму для глобальної економічної співпраці», зазначивши, що «G20 не є форумом для вирішення проблем безпеки», визнали, що «проблеми безпеки можуть мати значні наслідки для світової економіки» і війну все-таки засудили, згадали про резолюцію Генасамблеї ООН із закликом до РФ вивести усі свої війська з міжнародно визнаної території України та «привітали» продовження роботи «зернового коридору». Також у заяві йдеться про те, що погрози застосування ядерної зброї є неприйнятними і слід дотримуватися міжнародного права. При цьому явною є компромісність самих формулювань, зокрема стосовно того, що «більшість членів» рішуче засудили війну в Україні та підкреслили, що вона спричиняє величезні людські страждання та посилює існуючу вразливість глобальної економіки – стримує зростання, посилює інфляцію, порушує ланцюжки поставок, посилює енергетичну та продовольчу безпеку та підвищує ризики для фінансової стабільності, а також, що «була дискусія з цього питання» і серед членів G20 були й «інші погляди і різні оцінки ситуації та санкцій».

Ймовірно саме тому, що не вдалося реалізувати намагання РФ обійти питання війни в Україні, а також через позицію західних лідерів, які відмовилися стояти поруч із представником країни-агресора на офіційному спільному фото, Сергій Лавров начебто «через стан здоров'я» достроково покинув саміт до його закінчення та офіційного прийняття підсумкової декларації.

⁴ G20 Bali Leaders- Declaration, 15-16 November 2022.

КРАЇНИ G7 СТВОРИЛИ ЕНЕРГЕТИЧНИЙ «РАМШТАЙН» ДЛЯ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКИМ АТАКАМ ПО ОБ'ЄКТАХ УКРАЇНСЬКОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

З урахуванням того, що не вдалося ані виключити РФ, ані остаточно мінімізувати її вплив в форматі G20, то стосовно «великої сімки» найрозвиненіших країн світу, через активну участь представників України та постійне обговорення ходу війни, проблемних питань і можливостей допомоги, формат її роботи фактично перетворився на G7+1.

Перед самітом лідерів країн G7, що проводився 12 грудня в онлайн-форматі, у німецькому Мюнстері 3-4 листопада відбулася зустріч глав зовнішньополітичних відомств країн «великої сімки», основним питанням порядку денного якої була допомога Україні з урахуванням атак РФ, спрямованих на руйнування цивільної інфраструктури.

Як зазначила міністр закордонних справ ФРН Анналена Бербок перед початком зустрічі, російський президент Володимир Путін, продовжуючи використовувати як зброю голод, дезінформацію і дестабілізацію інших регіонів, «падає ще глибше в нелюдськість» і робить війну проти України дедалі жорстокішою, руйнує цивільну інфраструктуру в містах і селах, куди не можуть зайти російські солдати, обравши тактику заморозити взимку українців, змусити їх голодувати та залишити без води. За словами німецького міністра, партнери по G7 намагатимуться запобігти цій «новій методиці ведення війни» і не допустити смертей і страждань багатьох українців. «Ми не допустимо, щоб стратегія російського президента з руйнування України була успішною. Ми не допустимо, щоб міжнародна солідарність була зруйнована, на що він сподівається», – заявила Анналена Бербок.

Саме таку позицію було висловлено у відповідній заяві¹, оприлюдненій по завершенню зустрічі. «Ми засуджуємо нещодавню ескалацію з боку Росії, у тому числі її напади

на цивільне населення та цивільну інфраструктуру, зокрема об'єкти енергетики та водопостачання на всій території України з використанням ракет та іранських безпілотників. Ми будемо продовжувати покладати економічні витрати на Росію та інші країни, фізичних або юридичних осіб, які надають військову підтримку агресивній війні Москви», – зазначають міністри – учасники зустрічі.

«З урахуванням явно навмисних спроб Росії, президента Путіна, знищити якомога більше критичної інфраструктури України – зокрема, енергомереж та об'єктів, необхідних для опалення будинків, щоб лікарні не могли функціонувати, школи не могли опалюватися та не мали електроживлення – ми визначили, що разом можемо багато зробити, щоби допомогти українцям», – заявив

за підсумками міністерської зустрічі G7 держсекретар США Ентоні Блінкен. За його словами, йдеться не лише про відновлення зруйнованої ін-

фраструктури, але також про посилення її стійкості. Це, підкреслив глава дипломатії Сполучених Штатів, робиться скоординовано, з урахуванням ресурсів, які мають країни «сімки» для відповіді на ці виклики. Він зазначив, що країни G7 створили, фактично, окремий механізм, щоби усвідомити, якими є потреби України, і що кожна держава може запропонувати зі свого боку. «Це трохи схоже на Рамштайнський процес допомоги Україні в її оборонних потребах. Тож, ми робимо те саме, тільки у сфері енергетики», – наголосив державний секретар США.

Під час онлайн-саміту лідерів країн G7, що проходив 12 грудня, до його учасників звернувся президент Володимир Зеленський: «Росія продовжує агресію, а отже, має бути продовжена й підтримка України. Наступного року – так само, як і цього. Але крім цього, ми

¹ G7 Foreign Ministers' Statement, Muenster, 4 November 2022.

маємо зробити й давно очікувані кроки – те, що прискорить настання миру. Я перелічу ці кроки. Їх три.

Перший – нова сила. Україна потребує сучасних танків, і я прошу вас відкрити цю оборонну можливість для нас. Це реально зробити вже зараз. Україна потребує незмінної підтримки артилерією. Гарматами та снарядами – це те, що не допустить ескалації з російського боку. Ми потребуємо більше реактивної артилерії та більш далекобійних ракет. Що результативнішими будемо ми з такою зброєю, то коротшою буде російська агресія.

Другий – нова міцність. Маємо зберегти й наступного року фінансову, енергетичну та соціальну стабільність. Не програти в цьому – це виграти в усьому. Зокрема, надійний захист української енергетики від російських ракет та іранських дронів буде захистом усієї Європи, оскільки цими ударами Росія провокує гуманітарну й міграційну катастрофу не лише для України, але й для всього ЄС.

І третє – нова дипломатія. Україна завжди була лідером переговорних зусиль і робила все, щоб зупинити російську агресію. На саміті «двадцятки» в Індонезії я запропонував українську формулу миру – 10 чітких пунктів, які цілком реально виконати. Для миру – для миру в Україні, у Європі, у світі.

Володимир Зеленський також запропонував скликати спеціальний саміт – Global Peace Formula Summit, – щоб визначитись, як і коли можуть бути реалізовані пункти української формули миру. «Пропоную вам, як і іншим сумлінним державам, проявити своє лідерство в реалізації формули миру загалом або конкретних її пунктів», – заявив президент України.

У прийнятій за підсумками зустрічі заяві лідерів країн «групи семи» чітко вказується²: «Сьогодні ми знову підтверджуємо нашу непохитну підтримку та солідарність з Україною перед обличчям триваючої російської агресивної війни стільки, скільки буде потрібно. Ми засуджуємо безперервні нелюдські та жорстокі напади Росії на критичну інфраструктуру, зокрема енергетичні та водні об'єкти та міста по всій Україні, і нагадуємо,

що невибіркові напади та напади на цивільне населення чи цивільні об'єкти є військовим злочином... Ми сповнені рішучості допомогти Україні відремонтувати, відновити та захистити її критичну енергетичну та водну інфраструктуру. Ми допоможемо Україні задовольнити потреби щодо готовності до зими, продовжуватимемо підтримувати стійкість громадян України та посилюватимемо наші зусилля... Ми рішуче підтримуємо зусилля, спрямовані на забезпечення негайної фінансової стабільності України та її відновлення та реконструкції до сталого, процвітаючого та демократичного майбутнього відповідно до її європейського шляху».

Також лідери країн G7 у своїй заяві підкреслили, що продовжуватимуть координувати зусилля для задоволення нагальних потреб України у військовому та оборонному обладнанні, зосереджуючись безпосередньо на забезпеченні України системами протиповітряної оборони та можливостями.

«Ми залишаємося відданими нашим безпрецедентним скоординованим санкціям у відповідь на агресивну війну Росії. Ми будемо зберігати та посилювати економічний тиск на Росію та тих, хто ухиляється від наших обмежувальних заходів і підриває їх. Ми продовжуватимемо захищати вразливі країни, які серйозно постраждали від наслідків загарбницької війни Росії та використання нею енергетичної та продовольчої зброї», – йдеться у заяві за результатами останнього засідання «великої сімки» під головуванням Німеччини, «червоною ниткою» якого, за словами канцлера Олафа Шольца, стала саме солідарність з Україною.

² G7 Leaders' Statement, 12 December 2022.

В Україні

Протягом вересня, після того, як контрнаступ України на Херсонщині змусив росіян зосередити значну частину військ на півдні, ЗСУ в результаті Слобожанської контрнаступальної операції звільнили більш ніж 2500 км² (наведено *ману Інституту дослідження війни СІПА – ред.*) фактично повністю очистили від окупантів Харківську (7 вересня звільнили Шевченкове, 8-го – Балаклію, 10-го – Ізюм, Куп'янськ, 11-го – Великий Бурлук, 12 вересня – Вовчанськ, Дворічну) та частину території Донецької (30 вересня – Ямпіль) і Луганської областей. У ніч на 21 вересня в ході обміну полоненими з російського полону було звільнено 215 українських воїнів, зокрема захисників «Азовсталі», 200 з яких – в обмін на Віктора Медведчука. Вранці 21 вересня президент РФ Володимир Путін оголосив часткову мобілізацію, після чого з Росії виїхало майже 1 млн. чоловіків.

У жовтні українські військові звільнили ряд населених пунктів, зокрема Лиман на Донеччині, Борову на Харківщині та Берислав, Велику Олександрівку, Високопілья на Херсонщині.

Зранку 8 жовтня стався вибух на мості че-

рез Керченську протоку¹, внаслідок якого було пошкоджено залізничну колію та обвалилися дві напівсекції авточастини мосту у напрямку Кубані. У наступні дні після пошкодження мосту росіянами було здійснено масовані обстріли населених пунктів по всій території України. Подальші атаки з 10 до 22 жовтня по містах та об'єктах енергетичної інфраструктури України призвели до віялових відключень електроенергії в усіх регіонах країни.

11 листопада були звільнені смт. Білозерка Херсонської області та сам Херсон – єдиний обласний центр України, який було окуповано росіянами після вторгнення 2022 року. Протягом місяця Росія завдала серії ракетних ударів по цивільній інфраструктурі, найбільші з яких припали на 15 та 23 листопада.

Протягом грудня основні зусилля противника було зосереджено на веденні наступальних дій на Бахмутському напрямку, що крім армійських підрозділів переважно проводилися російською ПВК «Вагнера». 20-21 грудня відвідав Бахмут і зустрівся з захисниками міста президент України Володимир Зеленський.

5 і 26 грудня в результаті атаки по військовій авіабазі у російському м.Енгельс ударними безпілотниками було пошкоджено щонайменше два стратегічних бомбардувальники-ракетоносці Ту-95.

Згідно оперативної інформації Генерального штабу Збройних сил України загальні втрати противника за період з 24 лютого до 31 грудня (станом на 01.01.2023) орієнтовно складають: особового складу – ліквідовано 106 720 осіб, танків – 3 031, бойових броньованих машин – 6 084, артилерійських систем – 2 021, РСЗВ – 423, засоби ППО – 213, літаків – 283, гелікоптерів – 269, БПЛА оперативно-тактичного рівня – 1792, крилаті ракети – 723, кораблі/катери – 16, автомобільної техніки та автоцистерн – 4 720, спецтехніки – 181.

¹ Кримський міст має стати «триумфальною аркою» української перемоги. *Економіст (Ukrainian journal «Economist»)*. 2022. № 5-8. / *NewsWeek*. URL: <https://nw.com.ua/news/krymskyj-mist-maye-staty-triumfalnoyu-arkoyu-ukrayinskoji-peremogy/>

Відвідали і висловили підтримку Україні цілий ряд провідних політичних лідерів та державних діячів. Президент Латвії Егілс Левітс, прем'єр-міністр Польщі Матеуш Моравецький та радник президента США з нацбезпеки Джейк Салліван, разом із президентом Володимиром Зеленським взяли участь у роботі 17-ої Ялтинської Європейської Стратегії (YES), що проходила 9-10 вересня в Києві.

Також свою підтримку під час візитів до України та зустрічей із президентом Володимиром Зеленським висловили держсекретар США Ентоні Блінкен – 8 вересня, президентка Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн – 15 вересня, президент Німеччини Франк-Вальтер Штайнмаєр – 20 жовтня, президент Швейцарії Ігнаціо Кассіс – 25 жовтня, президент Гвінеї-Бісау Умару Сіссоку Ембало – 26 жовтня, радник президента США з нацбезпеки Джейк Салліван – 4 листопада, директор ЦРУ Вільям Бернс – 16 листопада, прем'єр-міністр Великої Британії Ріші Сунак – 19 листопада.

Президент України Володимир Зеленський указом від 1 вересня скасував низку указів про участь української делегації у роботі «Тристоронньої контактної групи з мирного врегулювання ситуації на сході України».

5 жовтня російський президент Володимир Путін своїм указом доручив уряду РФ «прийняти у федеральну власність об'єкти використання атомної енергії» Запорізької АЕС, розташованої на тимчасово окупованій території України. Напередодні Російська держкорпорація «Росатом» зареєструвала в Москві АТ «Експлуатаційна організація Запорізької АЕС» з метою управління окупованою ЗАЕС.

18 жовтня Верховна Рада України ухвалила постанову про невизнання окупації Російською Федерацією території Чеченської Республіки Ічкерія і визнала існуючий там режим окупаційним та нелегітимним.

20 жовтня Володимир Зеленський під час відеозв'язку із Європейською радою повідомив про мінування окупантами дамби та агрегатів Каховської ГЕС, підкресливши, що «Росія вже підготувала все, щоб здійснити цей теракт».

Європарламент 23 листопада визнав Росію державою-спонсором тероризму через військову агресію РФ проти України, резолюцію підтримали 494 депутати, 58 проголосували проти, 44 утрималися.

15 грудня Європарламент визнав голодомор 1932-1933 років геноцидом українського народу, організованого владою СРСР. За відповідну резолюцію, якою рішуче засуджуються дії радянської влади, що призвели до загибелі мільйонів українців, проголосували 506 депутатів, 12 – «проти», 17 – «утрималося».

21 грудня президент України Володимир Зеленський здійснив свій перший після російського вторгнення закордонний візит до США, в ході якого зустрівся і провів спільну прес-конференцію з президентом США Джо Байденом та виступив на спільному засіданні Конгресу США. Після виступу Володимир Зеленський передав віце-президенту США Камалі Харріс і спікеру Палати представників Конгресу США Ненсі Пелосі прапор України з підписами українських військових – захисників Бахмуту, Ненсі Пелосі, у свою чергу подарувала українському президенту прапор США, що того дня майорів над Капітолієм.

У ході міжнародного круглого столу, що відбувся в рамках осінніх зборів МВФ та Світового банку, президент України Володимир Зеленський заявив, що було б корисно створити «економічний Рамштайн» – координаційний формат для фінансової підтримки України, подібний тому, що був створений для підтримки оборонної сфери. За його словами, він вже обговорив важливість координації фінансової допомоги із головою Міжнародного валютного фонду Крісталіною Георгієвою.

Міністерство економіки прогнозує зростання ВВП України наступного року на 4,6%, скорочення протягом 2022 року оцінюється в розмірі 33,2%. При цьому, згідно прогнозів уряду, курс долара буде складати 42 грн. на початку 2023 року та 50 грн – наприкінці року, а індекс споживчих цін складе 30,6%.

На початок вересня українські аграрії завершили збирання культур ранньої групи. З урахуванням зменшення через воєнні дії загальної площі збору – 6 млн 726 тис. га (60%), намолочено 25,9 млн тонн зернових і зернобобових культур, середня врожайність склала 38,4 ц/га, у т.ч.: пшениці – 41,0 ц/га, намолочено 19,2 млн тонн з площі 4,7 млн га (99%); ячменю – 34,7 ц/га, намолочено 5,5 млн тонн з 1,6 млн га (100%); ріпаку – 28,5 ц/га, намолочено 3,1 млн тонн з 1 млн 96 тис. га (100%).

За даними НБУ, у січні-вересні 2022 року 44 з 67 банків отримали прибуток на суму 25 555 млрд гривень, 23 банки показали збитки на 18 185 млрд грн. Найбільший прибуток отримав «ПриватБанк» – 13 828 млрд грн., на другому місці «Ощадбанк» – 2 713 млрд грн., далі в першій десятці по прибутковості йдуть «Райффайзен Банк» – 2 395 млрд грн., «Укрсиббанк» – 2 099 млрд грн., «Сітібанк» – 1 506 млрд грн., «УніверсалБанк» – 878 млрд грн., «Південний» – 341 млрд грн., «Айбокс Банк» – 290 млрд грн., «Банк Восток» – 161 млрд грн. та «Банк Кредит Дніпро» – 144 млрд грн.

Найбільш збитковим виявився «Укрексімбанк» – 7 906 млрд грн. Далі йдуть «Альфа-Банк» – 4 318 млрд грн., «Укргазбанк» – 3 359 млрд грн., «Прокредит Банк» – 1 434 млрд грн., «Ідея Банк» – 228 млрд грн., «Правекс Банк» – 188 млрд грн., «ІндустріалБанк» – 168 млрд грн., «Піреус Банк МКБ» – 126 млрд грн., «Кредит Європа Банк» – 92 млрд грн. та «Перший інвестиційний Банк» – 85 млрд грн.

Після відставки 6 жовтня Кирила Шевченка з посади голови Національного банку України, яку підтримали 263 народні депутати, 7 жовтня 290 голосами Верховна Рада України підтримала призначення головою НБУ Андрія Пишного – члена міжнародної групи з питань санкцій проти Росії «Єрмака-Макфолла», який у 2014-2020 рр. був головою правління АТ «Ощадбанк».

Відповідно до закону про Державний бюджет на 2022 рік з 1 жовтня розмір мінімальної зарплати у місячному розмірі становитиме 6700 грн., у погодинному розмірі – 40,46 грн., з 1 грудня зросте до 2684 грн. розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

«Нова пошта» повідомила про запуск послуги онлайн-переказу грошей. Послуга орієнтована на клієнтів, які не можуть зняти гроші в банкоматах чи банківських установах, і тепер зможуть отримати кошти від знайомих, друзів та родичів у будь-якому відділенні компанії.

Мережа швидкого харчування McDonald's оголосила про поступове відновлення роботи ресторанів в Україні. У Києві 10 закладів запрацювали в вересні через систему замовлень McDelivery та відкрилися для відвідувачів у жовтні, а решта згодом відкриватимуться у столиці й інших містах країни.

Після початку повномасштабної агресії компанія припинила роботу понад 100 закладів в Україні, продовжуючи сплачувати зарплатню більш ніж 10 000 працівників, в Росії McDonald's у березні припинив діяльність та у травні повністю вийшов з країни-агресора, колишні заклади мережі працюють під назвою «Смачно – і крапка».

Найбільше у Києві та друге за величиною в усій країні FAVBET Casino, розташоване у Mercure Kyiv Congress Hotel, відновило у вересні свою роботу після вимушеної перерви. Урочисте відкриття розважального закладу, загальна площа залів якого складає 1710,2 кв. м, відбулося у січні 2022 року за місяць до початку російського вторгнення.

Словом року, що вдесьте обирається Словником сучасної української мови та сленгу «Мислово», у 2022-му стала фраза «русский военный корабль, иди на...» (стала цитатою місяця «Економіста» №2/2022, що вийшов у березні – ред.). Як зазначають дослідники, «ця відповідь українського захисника острова Зміїний російському окупанту стала лейтмотивом спротиву України російській збройній агресії».

Офіційний валютний курс НБУ станом на 30 грудня 2022 р., п'ятницю: 1 швейцарський франк (CHF) – 39,5636 грн., 1 долар США (USD) – 36,5686 грн., 1 євро (EUR) – 38,9510 грн., 1 фунт стерлінгів Великої Британії (GBP) – 44,0048 грн., 10 японських єн (JPY) – 2,7362 грн., 1 китайський юань (CNY) – 5,2517 грн., 10 російських рублів (RUB) – 5,0708 грн.

ПОШКОДЖЕНИЙ РАКЕТАМИ ФЛАГМАН КОРАБЛЕБУДУВАННЯ ЗАЛИШАЄТЬСЯ СИМВОЛОМ СТІЙКОСТІ ТА НЕЗЛАМНОСТІ

Як гордий крейсер чи авіаносець, з тих, що сходили зі стапелів миколаївських судноверфей, височить на місці злиття Південного Бугу та Інгулу головний корпус Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова – єдиного в Україні закладу вищої освіти, де здійснюється підготовка фахівців для судно- і кораблебудування, морегосподарського комплексу, а також машинобудування, енергетики та економіки. Протягом своєї історії університет підготував понад 110 тисяч висококваліфікованих фахівців для підприємств та організацій України, а також багатьох країн світу. Саме його випускники, працюючи у колективах 3-х кораблебудівних заводів, численних проектних організацій та підприємств Миколаєва, забезпечили «закритому» у минулому для іноземців місту всесвітню відомість як осередку технічної інтелігенції на півдні України – центру кораблебудування та морського транспорту.

Невипадковим є і місце його розташування. Незабудована територія колишньої сільгоспвиставки через річку від історичного центру Миколаєва, де і зароджувалося вітчизняне кораблебудування, якнайкраще підходила для втілення у життя унікального на той час проекту, що передбачав створення розлогого університетського містечка із навчальними корпусами, гуртожитками, котеджами для професури, – такого собі галузевого Кембриджу чи Оксфорду. Тим же, що місцем його впровадження замість Москви, куди у підрадянські

часи «стягувалися» найкращі фахівці з країн-республік та реалізовувалися найперспективніші проекти, або Ленінграду (*де розташовувався Ленінградський кораблебудівний інститут – ред.*), було обрано саме Миколаїв маємо завдячувати українцю д.т.н., професору Борису Бутомі, – міністру суднобудівної промисловості СРСР та д.т.н., професору Віктору Бузнику – ректору Миколаївського кораблебудівного інституту, які довели, що потужний центр кораблебудівної науки мав поєднувати в собі багаторічний досвід професорсько-викладацького складу та масштабні можливості для практичного впровадження, що забезпечувалися розташованими у місті кораблебудівними заводами, проектно-конструкторськими установами та іншими підприємствами галузі.

На заводі реалізації масштабного задуму, що мав об'єднати науку з виробничою діяльністю, стали смерть у 1968 році В.Бузника, справу якого на посаді ректора продовжив к.т.н., доцент Віктор Степанов, та у 1976 році Б.Бутоми, який особисто опікувався проектом. Відповідно, почалося його поступове згортання, університетське містечко так і не з'явилося, та й будівництво розпочатих об'єктів завершувалося вже більше за рахунок активності колективу інституту, який з 1975 року очолював д.т.н., професор Михайло Александров.

Не менш цікавою є й історія єдиного в Україні факультету економіки моря (до 2013 р. – інженерно-економічного факультету), яка

бере початок зі створення у 1965 році рішенням Міністерства вищої та середньої освіти СРСР у Миколаївському кораблебудівному інституті кафедри економіки та організації виробництва. На той час впроваджувалася економічна реформа, що увійшла в

історію під ім'ям її ініціатора, голови Ради міністрів СРСР Олексія Косигіна, якою значна увага приділялася суднобудуванню – галузі, що відігравала одну з ключових ролей в протистоянні тодішніх супердержав і військово-політичних блоків.

Потреба в перетвореннях визначалася тим, що система адміністративного примусу до праці, характерна для попередньої історичної епохи, демонструвала свою неспроможність. Час вимагав змін, а вони, у свою чергу, виявлялися безперспективними без оволодіння керівними кадрами підприємств і організацій новою культурою планування і економічного стимулювання. Відповідно, до часів відновлення незалежності підготовка економістів серед вищих навчальних закладів області здійснювалася лише у Миколаївському кораблебудівному інституті.

Демократичні процеси у політичному житті незалежної України і потреба у нових економічних кадрах обумовили утворення у 1993 році інженерно-економічного факультету, який на багато років став основним фінансовим «донором», що допоміг колективу НУК зберегти унікальний навчальний заклад. Першим керівником факультету було обрано завідувача кафедри економіки та організації виробництва, д.е.н., професора Василя Лі, якого змінив на посаді к.т.н., професор Олександр Єганов.

Очільником факультету з 2007 по 2022 рік був д.е.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України, академік Академії економічних наук України Володимир Парсяк, завдяки ініціативі та невичерпній енергії якого у 2013 році відбулося перетворення підрозділу на факультет економіки моря, а також розроблено та впроваджено систему управління якістю освітніх послуг, сертифіковану відповідно

до ДСТУ ISO 9001:2009 «Системи управління якістю. Вимоги» (ISO 9001:2008 Quality management system – Requirements, IDT).

Зміна назви не ефективний ребрендинг, як підкреслює почесний декан, – цілком закономірне явище, що живить своє коріння півсторичними традиціями, демонструє розуміння її ініціаторами змісту трендів розвитку вітчизняної та світової індустрії, комерції, транспорту. Перед випускниками факультету простягнувся безмежний «океан» унікальних можливостей, пов'язаних не лише із суднобудуванням, а з діяльністю усього морегосподарського комплексу. Аби зрозуміти його масштаби, звернемося до європейського досвіду. Так звана «Blue economy» континенту вимірюється сьогодні 5,4 млн. робочих місць та створеною валовою доданою вартістю, яка перевищує 500 млрд. євро щорічно. Щодо ж глобальних оцінок, то за деякими розрахунками у 500-кілометровій зоні прибережної смуги Світового океану сконцентровано більш ніж 75% промислового потенціалу планети.

За словами к.е.н., доцента Вячеслава Івати, який очолив факультет у непростих умовах 2022 року, від вторгнення загарбників 24 лютого місто-герой Миколаїв був під постійним обстрілом ракет та артилерії ворога, проте це не зламало професійну свідомість колективу і не перешкодило навчальному процесу у дистанційному режимі. Незважаючи на обставини, керівництво НУК та всі підрозділи і служби приклали максимум зусиль для забезпечення нормального функціонування університету. Оскільки лінія фронту була менш ніж за 30 км від університетських корпусів, основним пріоритетом була безпека, облаштування сховищ для персоналу, що використовувалися під час повітряних тривог для захисту від ракетних обстрілів, забезпечило збереження життя

і здоров'я людей у найнебезпечніші моменти.

Найскладнішими випробуваннями, безперечно, стали обстріли головного корпусу НУК можливо як помста за затоплення крейсера «Москва», що будувався у Миколаєві за активної участі випускників навчального закладу, або «згідно плану», за яким відбуваються нелюдські дії агресорів. Перших попадань ракет корпус університету, саме як бойовий корабель, зазнав ранком 15 липня, а 10 жовтня вдруге став жертвою під час хвилі масованого обстрілу енергетичної інфраструктури та ключових для економіки України об'єктів. Двічі представники колективу пліч-о-пліч бралися розбирати завали і спільними зусиллями професорсько-викладацького складу, працівників, студентів НУК та його партнерів і друзів корпус було підготовлено до зимового періоду 2022/2023 навчального року та подальших будівельно-відновлювальних робіт.

Гордість і біль хвилювання викликають у нас науковці НУК, які боронять Україну від загарбників, – зазначає ректор університету д.т.н. Євген Трушляков *(на фото праворуч, разом із керівником директорату фахової передвищої, вищої освіти МОН України Олегом Шпаровим – ред.)*. Це директор Кораблебудівного навчально-наукового інституту Олександр Бондаренко, доцент кафедри композиційних матеріалів та порошкової металургії Сергій Копійка, доцент кафедри фінансів Олексій Пащенко, доцент кафедри господарського права Олександр Сікорський, доцент кафедри комп'ютеризованих систем управління Михайло Покровський, юрисконсульт Андрій Донець, студенти

і випускники університету. Саме їм присвячено експозицію відкритого в НУК у 2015 році першого в країні «Музею ветеранів АТО». За цей час ми всі зрозуміли, що наш університет – це не тільки корпуси, аудиторії, стіни, навчальне навантаження, «скопуси», рейтинги й таке інше, а це перш за все, – люди, це команда однопумців, це родина, в якій поняття єдності, довіри, підтримки є сенсом їх життя. І тому ми чудово розуміємо, що можна зруйнувати будівлі, стіни, аудиторії, але душі, серця та віру такої родини зруйнувати неможливо.

На тлі випробувань Національний університет кораблебудування імені адмірала

Макарова гордо стоїть на своєму шляху як приклад стійкості, незламності та справжнього патріотизму. Переконані, як птиця фенікс, що є символом університету, відродяться його пошкоджені ворожими ракетами будівлі, і навчальні традиції, наукові досягнення та висококваліфіковані фахівці флагману вітчизняного кораблебудування ще багато років служитимуть відродженню промислового потенціалу та розвитку морегосподарського комплексу України.

*Proceedings of the All-Ukrainian scientific conference
All-Ukrainian scientific economic readings
«Ensuring sustainable development of the national economy»
(Admiral Makarov National University of Shipbuilding,
Ukraine, Mykolayiv, 1-2.12.2022)*

МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
Всеукраїнські наукові економічні читання
«ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ»,
присвячені пам'яті першого декана Інженерно-економічного факультету
д.е.н., професора Василя Чангировича Лі (НУК, 1-2 грудня 2022 р.)

Тематичний напрям: Економічна політика забезпечення сталого розвитку

УДК 339.5

CHANGES IN IMPORTS AND EXPORTS DURING THE COVID-19 IN CHINA

Ganna Iefimova, Lou Rongyue

The Covid-19 pandemic dramatically influences people's lives and a country's whole economic system, especially for exchange markets. Sometimes it is difficult for traders to import or export goods and services to other countries' merchants. This paper will focus on how the Covid-19 pandemic influences China's exchange market. It is important to know that the definition of import and exports-international trade of a country with other countries is referred to as import and export.

The word import refers to international trade where a country buys goods and services from another country. Still, the word export refers to international trade where a country sells goods and services to other countries. In addition, the government also put a tax on these goods imported to other countries and set a different price according to the one country's exchange rate.

Since only China suffered from the Covid-19 pandemic at the time, export prices for the rest of the world rose. For example, at that time, masks and cleaning supplies were important to keep people healthy. Some will monopolize these goods to produce other needed imports and increase production. Because it greatly affects China's imports and exports, people need to analyze how to balance production and consumer purchasing behavior, so that the exchange rate is stable and production and prices do not change too frequently.

A pandemic could affect various kinds of facets, like the production of medicine, industrial products, wooden goods, jewelry, clothes, and

Ганна Єфімова, доктор економічних наук, професор,
Лоу Жунює магістрант
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова

Зміни в імпорті та експорті під час COVID-19 у Китаї

Оскільки світ впливає на епідемію COVID-19, зміни в глобальній економічній ситуації мають більше значення для країн та людей. Також торгівля може відрізнитися між країнами. Зміни в імпорті та експорті, а також наступні зростання і зменшення обмінних курсів. Крім того, чи епідемія впливає на ентузіазм та здатність споживачів, і чи можна гарантувати ефективність виробництва та продуктивність виробників. Цей документ також аналізує вплив цього аспекту на Китай з багатьох кутів. У дослідженні буде розглянуто зміни імпорту та експорту у різних регіонах за різні періоди і порівняно попередні періоди подібних епідемій.

Ключові слова: COVID-19, зміна імпорту та експорту, ефективність виробництва, Китай, баланс взаємних інтересів.

foods [2]. Reporter Shao Yu in 2020 April said that the outbreak's influence on China's export was embodied in three aspects [4]. The first is a direct hit from falling foreign demand, the second is foreign economic stagnation leads to Chinese exports of raw materials and components in short supply, the third is a result of national border controls and restrictions on population trade logistics, among them, the falling foreign demand is likely to be the main shock. Exports are expected to have fallen by more than 25. 5 per cent in April and May. Depending on the past

pandemic and financial problems of 2008, many researchers analyzed that there are 'triple effects': disruption of domestic supply, reduction in global demand, and contagion effects spread through disrupted global value chains [5].

Compared to the period when SARS was widespread, the below graph shows normal exports' total revenue in China from 2015 to 2019. The right below expresses the strike for industrial production when the SARS pandemic widely spread. The price change of primary goods remained constant, but the industrial product price would increase continually [3]. exports and imports. As of December 2019, exports from these regions accounted for 43. 4 per cent of the national total, with Hubei, the worst-hit province, accounting for only 1. 8 percent. 4 percent, while Guangdong and Zhejiang accounted for 38. 4 per cent which reduces the revenue of the whole area and income of people [3].

Because the exchange rate fluctuation also influences export, these two graphs compare the change of balance of trade and the yuan's exchange rate [3]. China's financial in 2020 suggested The reasons for the impact of import and export RMB exchange rate during COVID-19 are based on an economic basis, interest rate differentials and trade exports [5, 6].

First, economic fundamentals. The impact of COVID-19 on the economies of China, the United States and Europe is time-misplaced. The impact on the domestic economy is mainly concentrated in the first quarter. In contrast, the impact on the economies of Europe and the United States may be mainly concentrated in the second quarter. To be specific: On the Chinese side, the epidemic prevention and control situation continues to improve, the resumption of work and production is accelerating, and the early recovery of China's economy will support the RMB exchange rate with the twin forces of fiscal and monetary policies. As of May 19, the number of confirmed cases in the United States has exceeded 1. 5 million [7]. U.S. Economic growth fell 4. 8% in the first quarter from the previous quarter, and the outlook for consumption, the biggest contributor to the economy, is grim. Consumption growth and consumer confidence have fallen sharply, and unemployment has risen to a nearly two-year high. In Europe, the epidemic's peak occurred in early April, and the number of newly confirmed cases declined. Still, the impact of the epidemic on the economy has begun to show. In the first quarter, the economic growth rate in the euro zone (1. 1739, -0. 0016, -0. 14%) declined by 3.

3% year on year. In April, the MANUFACTURING PMI, the service PMI and investor confidence all declined sharply. The economic outlook is bleak [7].

The second is the spread factor. Negative impact on the economy in response to the outbreak, using various policy tools for China, the United States are rescuing financial institutions, enterprises and residents. Still, the unlimited zero interest rates plus quantitative easing are more radical, rapidly expanding in China. The United

States national debt spreads, and then a sharp rise in the renminbi assets attractive to foreign investors. As China's financial market continues to open to the outside world and the introduction of relevant convenience measures, the inflow of foreign capital under the capital account is expected to remain stable, providing support for the RMB exchange rate.

With trade exports in the first quarter of this year, the spread of the epidemic had a phased impact on China's imports and exports, with exports falling by 13% and imports by 3%. The decline in exports was greater than that of imports, resulting in a narrower trade surplus. China's exports are expected to face multiple difficulties in the second quarter as the epidemic spreads worldwide. On the one hand, the epidemic in developed economies such as Europe and the United States has not yet been fully controlled. Weak external demand and logistics bottlenecks have reduced orders for export enterprises, making it difficult to maintain export growth. On the other hand, the Us government is likely to put pressure on China again on trade issues to deflect the economic and public pressure caused by poor control of the epidemic. The adverse factors above evolution or will promote the RMB exchange rate two way concussion.

From the point of view of enterprises' labour return, the epidemic's impact emerged after the Spring Festival, seriously affecting the normal flow of people. Various provinces in China have formulated corresponding measures to control the movement of people according to the development of the epidemic situation in their localities. Among the provinces with more than 500 cumulative confirmed cases and Hubei, Guangdong's worst-affected province (which accounted for 28). 8% of China's exports in 2019), Zhejiang (13. 6% and Jiangsu (16. 1% are major foreign trade provinces and Sichuan, Anhui, Henan, and other labor-exporting provinces [7]. The combination of these two factors will make it more difficult for Chinese export enterprises to resume

work. The recovery of enterprises' production capacity depends not only on the situation of local epidemic control but also on other provinces' response measures and effects. According to the overall migration trend of the country during the Spring Festival travel rush provided by Baidu Map, compared with the situation of the 2019 Spring Festival travel rush, people returning home in the early stage of the 2020 Spring Festival travel rush were not significantly affected by the epidemic. Still, in the late stage of the Spring Festival travel rush, the epidemic had a great impact on people returning home [8].

During the international health emergency declared by the World Health Organization (WHO) on 31 January 2020, some States parties imposed temporary controls on exports of certain categories of goods from China, although WHO did not recommend travel or trade restrictions. Most of the restricted products are agricultural products, which will have a limited impact on China's overall exports in the short term. However, as the pandemic continues, the number of countries subject to trade restrictions is likely to grow, as will the scope and intensity of temporary measures.

First, production and supply did not reach production. On the one hand, China is still unable to fully resume work and production. Although the resumption rate of enterprises above designated size in major industrial provinces except Hubei province has exceeded 90%, the resumption rate of small and medium-sized enterprises, which account for more than 90% of the total number of enterprises in China, remains low. In normal times, they contribute 80% of China's employment, 70% of technological innovation, 60% of GDP and 50% of tax revenue [9]. They are also important supporting suppliers and service providers for large enterprises. Therefore, if China's small and medium-sized enterprises cannot fully resume work as soon as possible, it will surely drag down the export capacity of the "factory of the world". On the other hand, the epidemic has led to Italy, South Korea and the abroad enterprise shutdown crisis. If further outbreaks of Europe and the United States, Japan and South Korea upgrade and massive downtime, Chinese enterprises may also be induced with spare parts, raw materials, machinery and equipment, and supporting services for the crisis, thus intensifying the impact on China's exports.

Second, the scale of demand has declined. At present, Europe, the Us, Japan and the ROK account for about 45% of China's export market [8]. Suppose the epidemic continues to escalate in these major export markets and lead to a slow-

down or recession in their economic growth. In that case, Chinese exporters may be hit hard again under the shadow of "China-US trade frictions", and their foreign trade orders will further shrink significantly. Data from the Ministry of Commerce show that China's net export contributes about 20% to ITS GDP growth, and about 180 million people are employed by foreign trade. It can be foreseen that if China's foreign trade department, due to the contraction of foreign demand and bankruptcy and layoffs, this will inevitably lead to further contraction of domestic consumer market demand, so that enterprises into a more severe sales dilemma.

Third, the industrial value chain is blocked. From the perspective of global value chain network relations, East Asia, North America and The European Union are the three core nodes of the manufacturing global value chain network. The more complex and high-tech manufacturing products are, the more inseparable they are from the collaboration of the three nodes. Based on the analysis of trade data before and after the SARS outbreak in 2003, some studies believe that the impact of COVID-19 on global trade in goods will be shortterm, partial and controllable. However, this view ignores the fact that the current global value chain network is much more complex than that in 2003 and may be overly optimistic. In recent years, along with the advance of logistics technology and the production pattern of the train more and more popular, more and more companies are adopting the operation mode of the zero stock or less to reduce the cost. Still, when the outbreak causes a key node of global value chain production or foreign traffic to be blocked, it will immediately disrupt the value chain of other enterprises facing a shortage of inputs into crisis, Triggering a series of global lockdowns. Therefore, even if China is in the final phase of the pandemic at home, Chinese companies are unlikely to be immune from the collapse of the GLOBAL value chain network if large parts of other major economies are shut down due to the outbreak.

This article started the analysis after the COVID-19 epidemic in China gradually stabilized. Before that, the epidemic in China was at a serious stage in January 2020. In order to protect the health of its citizens, the government implemented a quarantine policy and reduced the output of all industries. But by May, the outbreak had stabilized relatively nationwide, and most companies and factories had returned to their previous operations and procedures. During that time, China's economy has improved, allowing it to export some of its demand to other countries affected by the pandemic.

This paper reviews the impact of the epidemic in different regions during different periods and compares the changes before and after the epidemic. The studies found that the impact on imports and exports was large at the beginning of the pandemic, as it was difficult to ensure that domestic output in the region remained stable. But the economy recovered quickly in the middle of the year and export production picked up. From the historical data, there is an objective phenomenon that China's import scale and export scale change in the same direction. This phenomenon is determined by China's economic and foreign trade structure. Despite the spread of SARS in 2003, the outbreak of the financial crisis in 2009, and even the constant trade frictions between China and the United States in recent years, the direction of change of China's import scale is basically the same as that of its export scale. Although the pandemic increased the import of some medical supplies, its contribution to the import growth was limited due to the limited quantity of imports.

References:

- [1] <https://spiral.imperial.ac.uk/bitstream/10044/1/80360/13/03-07-2020-COVID19-Report-30.Pdf> [Accessed 25 August 2021].
- [2] Peijia Li, Yiju Li. "The impact of COVID-19 on China's import and export and the response of commercial banks" Bank of China Research Institute 267 (2021.2.17)
- [3] Shao Yu, Li Zhisai, Which export sectors in China have been most affected by COVID-19? Finance Magazine [https:// author. baidu.com](https://author.baidu.com); 2021/09/11
- [4] Yabing Hu, "Risk management of ENTERPRISES' RMB exchange rate under the impact of COVID- 19" China Finance 11. (2020)
- [5] Yang, Weiyi, Yanru Liu, and Yifei Xin. "Analysis of Influencing Factors of Import and Export Based on Neural Network Gray Prediction." a a 1 (2021): 1.
- [6] Fu, Han, et al. "Report 30: The COVID-19 epidemic trends and control measures in mainland China." (2020).
- [7] Ari Chernoff, Zoey Ye Zhang, 2021 ImportExport Taxes and Duties in China, China Briefing. 2021,07.
- [8] Voxeu.org. 2021. The triple effect of COVID-19 on Chinese exports | VOX, CEPR Policy Portal.
- [9] Xiaolei Zhang, Weifu Zhang, Lu Cai, Qifei Chen, 2020 "Strategies for China's foreign trade development in the context of the global "pandemic" Theory Guangming Report (2020.3).

УДК 339.341.1

РОЛЬ КРАЇН БЛИЗЬКОГО СХОДУ У РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ЕНЕРГЕТИЧНОГО РИНКУ

Лариса Вдовиченко, Дмитро Горін

У другій половині ХХ ст. світова спільнота зробила перші кроки на шляху до регулювання світового енергетичного ринку на багатосторонньому та регіональному рівнях у формі створення відповідних організацій та укладання угод. Однак заходи, що вживалися, торкалися, як правило, лише окремих сегментів енергетичного ринку, й не завжди відповідали спільним інтересам країн-експортерів та країн-імпортерів, тому часто були недостатньо результативними. Більш ефективними виявилися заходи, що застосовувалися на регіональному рівні в рамках ЄС.

В даний час регулювання світового енергетичного ринку розвивається порівняно повільно. Це пояснюється різними причинами: великим значенням енергетики у житті кожної країни та настороженим ставленням урядів до

Larisa Vdovychenko, PhD (Economics), associate professor, Dmytro Horin

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

The role of the countries of the middle east in the development of the world energy market

The role of the countries of the Middle East in the development of the world energy market is analyzed and the prospects of the Arab countries as suppliers of energy raw materials are clarified.

Key words: energy market, Middle East, globalization.

міждержавного, особливо наднаціонального втручання у цю сферу; відмінністю інтересів основних експортуючих та імпортуєчих енергоносіїв країн; складністю цілеспрямованого впливу на паливно-енергетичний комплекс, що поєднує взаємозамінні види енергії та використовує капіталомістку матеріальну інфраструктуру; специфічністю деяких важливих складових (насамперед, ядерної енергетики).

Л.Вдовиченко – кандидат економічних наук, доцент, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, Д.Горін – магістрант, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

© Л.Вдовиченко, Д.Горін, 2022

Разом з тим, потреба в регулюванні енергетичного ринку з економічних, соціальних та екологічних міркувань у міру збільшення масштабів виробництва та споживання енергії, розвитку процесів глобалізації у світовому господарстві постійно зростає.

Щодо структури світового енергоспоживання, то можна відзначити, що тут, як і раніше, лідирує нафта, природний газ та вугілля.

Розглянемо особливості світового ринку нафти. Нафта є самим важливим джерелом енергії у світі, на її частку припадає близько 33% світового енергоспоживання [1]. Нафта завжди грала і продовжує грати виключно важливу роль у розвитку світової економіки та міжнародної торгівлі (рис. 1).

Слід зазначити, що сумарний обсяг видобутку нафти у світі складає 82 млн. барелів на день, з них 20 найбільших країн-видобувачів нафти добувають близько 70 млн. барелів нафти на день [1].

Сучасні тенденції розвитку світового ринку нафти представлено на рис. 2.

Нафта, що видобута на Близькому Сході, в основному експортується до США, країн Азії та Європи. Головним імпортером (і водночас споживачем) нафти є США. За ними йдуть азіатські країни – Китай та Індія, а також потужні економіки небагатих нафтою Японії та Південної Кореї.

Отже, Близький Схід, володіючи значними покладами нафти (а це 49% її світового запасу), має значний вплив на світовий ринок

енергоносіїв, в тому числі й на політику ціноутворення [2].

Поряд з нафтою одночасно зростає значення арабських країн як експортерів другої за важливістю енергетичної сировини – природного газу, на частку якого сьогодні припадає 24% виробництва енергетичних ресурсів; при цьому у найближчі 20 років його частка зросте до 27% [2].

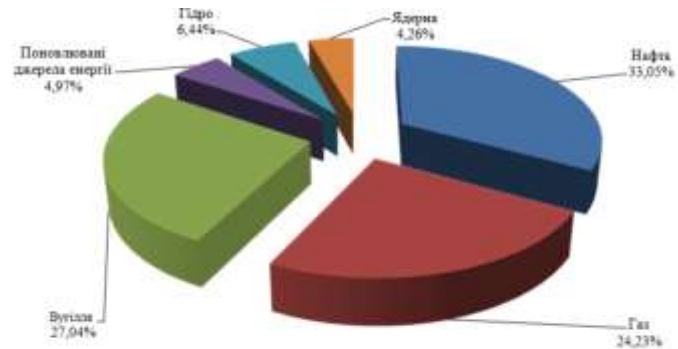

Рис. 1. Структура світового ринку енергоресурсів [1]

В останні роки на Близькому Сході спостерігається швидке нарощування обсягів розвіданих запасів газу. Проте, перенасичення європейського ринку газу не передбачається – згідно із прогнозами, протягом наступних 10-15 років потреби у ньому в ЄС зростуть до 535 млрд. куб. м на рік [3].

Таким чином, у середньостроковій перспективі роль арабських країн як постачальників енергетичної сировини не лише не зменшиться, але й, швидше за все, буде – у міру виснаження її запасів у інших регіонах світу та протистояння країнами ЄС газовому тиску Росії – зростати. При цьому попит на традиційні види палива залишиться сталим, незважаючи на світові високотехнологічні інновації у сфері енергозбереження, а запасів нафти та газу в арабських країнах Ліги арабських держав (особливо у державах Перської затоки) вистачить на понад 100 років. Тому, оцінюючи роль країн Близького Сходу у глобальній економіці, зазначимо, що вони є важливими гравцями, які визначають стан світової економіки та кон'юнктуру світового енергетичного ринку.

Рис. 2. Сучасні тенденції розвитку світового ринку нафти (розробка авторів)

Список використаних джерел:

1. Організація країн – експортерів нафти – офіційний сайт. URL: https://www.opec.org/opec_web/en/.
2. World Oil Review. URL: <https://www.>

eni.com/en-IT/globalenergy-scenarios/world-oil-reviewfirst-volume.html.

3. Arrighi G., Silver B., Brewer B. Industrial convergence, globalization, and the persistence of the north-south divide. URL: <http://www.opppapers.com>.

УДК 005

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ*Лілія Боденчук, Юлія Тукусер*

Системи управління, що використовуються вітчизняними підприємствами показали свою недосконалість та неефективність, наслідками чого є значна плінність кадрів, низька продуктивність праці, негативний психологічний клімат в колективах. Відповідно наслідки такої роботи зовсім невтішні – неефективна робота багатьох підприємств, невчасне виконання плану випуску продукції, збитковість діяльності, а в деяких випадках і банкрутство. Ефективне управління персоналом на даний час є чи не найважливішим елементом управлінської діяльності підприємства. Жодна організація не буде працювати злагоджено якщо керівництвом не приділятиметься достатньо уваги організаційній структурі управління, системі мотивації та соціальному захисту працівників. Напрацювань вітчизняної економічної школи нажалі не завжди вистачає для адекватної оцінки проблем управління персоналом на окремих підприємствах, тому вважаємо за доцільне проведення комплексного аналізування, узагальнення та спроби адаптування зарубіжного досвіду до реалій вітчизняної економіки. У вітчизняній економіці існує ціла низка нагальних проблем, що потребують прискореного їх вирішення. Значна їх частина пов'язана із формуванням на підприємствах системи ефективного кадрового потенціалу. Проте, даний процес варто проводити із мінімальними витратами та максимізацією прибутку. Саме тому варто використовувати досвід передових країн світу, із врахуванням вітчизняного менталітету, реалій українського бізнесу та політичної ситуації.

Проблемами управління персоналом вже багато років займаються вітчизняні та закордонні вчені. Існує значна кількість напрацювань, які використовуються як при формуванні теоретичного підґрунтя, так і при здійс-

Lilia Bodenchuk, PhD (Economics), associate professor, Julia Tukuser

The Danube branch of the Interregional Academy of Personnel Management

Foreign experience in personnel management

The article is devoted to the theoretical substantiation and generalization of foreign experience in personnel management and the development of practical recommendations for its practical use in the practical activities of domestic enterprises.

Key words: personnel management, personnel potential, qualifications, labor productivity.

ненні практичної діяльності. Питання управління персоналом досліджувалися багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими такими як: Г.Деслер, С.Паркінсон, Д.Кеннеді, Л.Балабанова, Л.Новаковська, А.Лоран, Ю.Палеха, В.Яровий, Г.Дмитренко, О.Грішкова, Ч.Джейкобс А.Дударь, Я.Мейтланд та інші.

Сучасний стан системи управління персоналом характеризується конкретними умовами перехідного періоду. Його основними ознаками є практична відсутність взаємодії між компаніями та роз'єднаність їх спільної діяльності, нестабільність законодавчої та нормативної бази, реальна відсутність політичної і економічної рівноваги, свободи господарської діяльності тощо.

Навіть вітчизняний ринок освітніх послуг далекий від ідеального, де практично відсутній баланс між реальними потребами ринку та експертами. Рівень кваліфікації вітчизняних фахівців значно нижчий за вимоги міжнародних ринків праці. Системи управління персоналом в переважній більшості підприємств застаріли і не відповідають сучасності.

Щоб не повторювати помилок минулого, необхідно планувати кадровий потенціал, насамперед його природний рух (звільнення за станом здоров'я, вихід на пенсію за віком тощо). Згаданий процес вимагає багато зу-

*Л.Боденчук – кандидат економічних наук, доцент, Придніпурська філія Міжрегіональної академії управління персоналом, Ю.Тукусер – студентка, Придніпурська філія Міжрегіональної академії управління персоналом
© Л.Боденчук, Ю.Тукусер, 2022*

силь, але їх витрати дадуть позитивний результат у майбутньому, а заздалегідь зміцнений потенціал кадрів, підвищення рівня їх конкурентоспроможності та підготовка гідного кадрового резерву дозволить попередити багато невинуватених витрат.

Але не можна забувати про рівень підготовки не тільки робітників, а й персоналу на керівних посадах, так як ринок послуг з перепідготовки і підготовки керівників у перспективі займе вагоме місце поряд із класичними освітніми послугами. Програми, за якими готуватимуться менеджери, мають зважати на практичний досвід провідних закордонних підприємств, враховувати вимоги часу та бути спрямованими на підвищення ефективного управління.

На сьогоднішній день з українськими підприємствами є ряд невідкладних проблем, які потребують рішень. Більша частина нагальних проблем пов'язані із формуванням кадрового потенціалу. Якщо підвищити ефективність формування людського потенціалу, зможемо знайти методи, які дозволять підприємствам формувати групи та досягати очікуваної вигоди з мінімальними витратами. Для цього слід використовувати досвід розвинених країн світу. Існує кілька основних моделей господарювання – класичні американські і японські моделі, модель ЄС, мають свої особливості та поєднує певні елементи в собі від інших моделей. Вони різняться один від іншого як за трактуванням діяльності співробітників і мотивації, так і за способами взаємодії і впливу на персонал.

Враховуючи українську дійсність та ментальні особливості, з кожної моделі необхідно використовувати кращі підходи, які дозволять досягти бажаного ефекту з найменшими витратами. Дослідження та узагальнення світового досвіду ефективної роботи з управління персоналом дасть змогу сформулювати основні аспекти, на які необхідно звернути увагу керівникам.

Сьогодні у світовій практиці використовується декілька моделей управління персоналом. Найпоширенішою є американська модель. З другої сторони, завдяки успіхам японських виробників продукції зростає вплив японської моделі управління людськими ресурсами. Так як японська модель здебільшого пов'язана з японською культурою, яка підтримує унікальні особливості, не всі її елементи в області управління людськими ресурсами можуть бути успішно поширені на інші країни [2, с. 5]. Безумовно, американська і японська

моделі знаходяться на різних полюсах, особливо з точки зору орієнтації на колективізм (Японія) та індивідуалізм (США).

Європейська модель також має важливі відмінні риси [1, с. 7]. Здебільшого, з точки зору менталітету, особливостей економічного та історичного розвитку країни, стилю життя, і навіть релігійних особливостей вітчизняним підприємствам найближче буде європейська модель управління персоналом, але варто також акцентувати увагу на характеристиках японської та американської моделей.

Досвід проектування та управління кадровими системами в компаніях різних країн представлено в таблиці 1, що описує характеристики моделей управління відповідних країн.

Філософія американського підприємництва побудована переважно на конкуренції та сприянні індивідуалізму працівників з чіткою орієнтацією на отримання прибутків та залежність від неї власного доходу. Характерною ознакою є виразна постановка цілей, висока оплата праці персоналу, пропаганда споживчих цінностей, високий рівень демократії в суспільстві та соціальних гарантій [3, с. 14].

Особливістю американської системи управління персоналом є залучення найефективнішої системи винагороди, безперервна атестація працівників з метою кар'єрного росту, оцінка ефективності організації праці та обладнання робочих місць працівників. Компанії проводять постійну оцінку достоїнств співробітників.

В останні роки в американських корпораціях поширилася система «Pay for Performance» – «оплата за продуктивність» (PFP), що означає використання будь-яких методів винагороди, при яких оплата, яку отримує працівник, залежить від особистості та групи, відмінності в їх діяльності. Це виражається в гнучких системах заробітної плати, змінній системі винагород тощо [4, с.19].

У роботі з персоналом американські компанії надають великого значення вдосконаленню організації та стимулюванню праці. Вони все більше відмовляються від ієрархічних структур, позбавляються вертикальних управлінських зв'язків, розширюють коло осіб, відповідальних за виконання виробничих завдань, передають владу на істотно іншу форму організації праці всередині робочих груп, бригад, які мають певну виробничу самостійність [4, с.25].

Американські менеджери звикли спиратись на індивідуальні цінності та результати.

Таблиця 1

Особливості системи управління персоналом в різних країнах

Країна	Особливості
Японія	- посадовий оклад визначається з урахуванням віку, досвіду роботи, освіти та здатності виконувати доручену роботу; - первинне вивчення сильних і слабких сторін особистості працівника і підбір для нього відповідного робочого місця; - висока залежність співробітників від компанії; - система «довічного найму»; - надання переваги збірним формам; - система управління трудовою діяльністю є колективістською, інноваційною, соціально орієнтованою, централізованою, горизонтально спеціалізованою, самокерованою; - японська філософія менеджменту базується на традиціях поваги до старших, колективізму, загальної злагоди, ввічливості та відданості ідеалам компанії
США	- принцип індивідуалізму; - механізм індивідуалізації ЗП; - система «Pay for Performance» - «компенсація за результати»; - персонал вважається основним джерелом підвищення ефективності виробництва; - відбір здійснюється за такими критеріями, як освіта, практичний досвід роботи, психологічна сумісність, уміння працювати в команді; - орієнтація на вузьку спеціалізацію менеджерів, інженерів, науковців; - майже всі великі та більшість середніх компаній у США проводять власні навчальні програми
Німеччина	- спільна участь у наглядових радах представницьких товариств капіталу та наймана праця; - виробничі ради на підприємствах; - приділяє увагу перепідготовці працівників відділів кадрів за програмами стажування; - проводяться навчання для суміжних робіт; - посадові інструкції зі збалансованими обов'язками та правами; - використовуються різні види винагород залежно від рівня кваліфікації, досвіду, оволодіння новими методами роботи, знання іноземних мов тощо
Франція	- використання конкурсів при заміщенні різних посад; - зв'язок просування з перепідготовкою та підвищенням рівня знань; - навчання всіх працівників за програмою «Психологія спілкування»; - інформування працівників про вакансії
Велика Британія	- стандартизована система «Інвестори в людей»; - прагнення до розвитку всіх співробітників для досягнення стратегічних цілей; - потреби в навчанні та розвитку переглядаються відповідно до конкурентної стратегії; - вживати відповідних заходів для підтримки навчання та розвитку працівників
Італія	- на півночі країни використовуються американські методи управління персоналом; - «радянська» система відбору кадрів діє в південних регіонах і кадрові переміщення за суб'єктивними факторами: родинні та дружні зв'язки тощо; - відсутні стимули, які б сприяли підвищенню кваліфікації; - перевага надається адміністративним методам управління перед економічними та соціальними
Україна	- низька продуктивність праці; - висока плинність кадрів; - несприятливий соціально-психологічний клімат; - на підприємствах немає єдиної системи роботи з персоналом; - співробітники не знають можливостей розвитку компанії; - відсутність коштів на розвиток персоналу

Уся діяльність з управління в американських підприємствах базується на оцінці індивідуальних результатів, механізмі індивідуальної відповідності, розробці кількісних виражень цілей, що мають короткостроковий характер. Як правило, управлінські рішення приймаються певними особами і відповідають за їх реалізацію [5, с. 9].

Завдання залучення молодих спеціалістів на підприємство вирішує команда менеджерів. Команда складається з головного менеджера з інформаційної політики, який збирає дані про інформаційні технології та веде їх вперед, менеджер навчання, який підбирає персонал для перенавчання відповідно до нових технологій та менеджер інтелектуального капіталу, який об'єднує роботи попередніх менеджерів та розраховує ефект від застосування знань у виробничий процес [3, с. 13].

Головним суперником США в боротьбі за економічну першість є Японія – «країна сонця, що сходить». Керівництво Японії продемонструвало настільки високу ефективність, що сприяло досягненню країною статусу «лідера світового економічного розвитку» у ХХІ столітті [7, с. 17]. Японська система управління працею є колективістською, соціально-орієнтованою, інноваційно-орієнтованою, централізованою, самоконтрольованою, горизонтально спеціалізованою [1, с. 8].

Особливістю цієї системи є гнучка система колективної відповідальності за кінцевий результат роботи, стимулювання співробітників, а система комунікації відбувається на лінійному рівні. Ця система включає в себе первинне вивчення характеристик співробітника, його слабких та сильних сторін, і в рамках отриманих результатів йому призначають посаду, ставлять завдання і обладнують робоче місце.

У Японії немає традиції поділу працівників на три категорії (висококваліфікованих, низькокваліфікованих і некваліфікованих). Усі працівники на момент працевлаштування не мають кваліфікації. Вони мають підвищувати свій рівень кваліфікації. Крім того, немає чіткої різниці між інженерно-технічним персоналом і робітниками [5, с. 16].

На відміну від методів, які використовують американські підприємства, японські підприємства використовують більше корпоративної лояльності, узгоджуючи інтереси працівників з інтересами підприємства. Крім того, важливе місце відведено системі довічного найму робітників і службовців, системі

обліку виробничого стажу та відповідної заробітної плати, активному спілкуванню та просуванню акцій, прямому зв'язку, просуванню та ротатії персоналу, акцентуванню уваги на освіті працівників.

Ключова ідея системи – повага до людей. В Японії представниками підприємства вважаються як високопосадовці, так і рядові керівники. І ці та інші організаційні рішення (система пільг, бонусів у разі великого прибутку компанії, оплата більшості медичних витрат, продаж і оренда житла працівникам за нижчою ціною, кредити на придбання житла за менший відсоток (близько 4-6%), ніж комерційні банки) дають змогу забезпечити унікальний психологічний клімат [6, с. 14].

Японська модель припускає, що лідери повинні бути експертами, які можуть виконати практично будь-яке завдання. Отже, цей процес відбувається під час професійного розвитку в іншій новій для працівника сфері діяльності.

В Японії кожний із суб'єктів господарювання приділяє велику увагу підбору нових кадрів. Для країни з невеликим рівнем безробіття (приблизно 1,5-2%) ця проблема актуальніша безпосередньо для підприємств, ніж для рівня державного управління. Але особливої уваги заслуговує практика працевлаштування в Японії. Значення цього процесу можна сформулювати коротко: «Нам потрібен працівник, як чистий лист, і те, що на ньому має бути написано, ми напишемо самі» [8, с. 7].

Японська філософія менеджменту базується на традиціях, які передбачають повагу до старших, колективізму, загальної злагоди, ввічливості, відданості ідеалам підприємства, довічного найму працівників у великих підприємствах, постійної ротатії кадрів, створення умов для ефективної колективної праці [9, с. 10]. Це саме ті вимоги чи критерії, яких так не вистачає вітчизняним українським підприємствам, де практично відсутня культура спілкування в колективі, підтримка колег та ефективність кінцевих результатів діяльності підприємства.

Враховуючи те, що в японських підприємствах практично відсутня плинність кадрів, це саме по собі означає високий рівень продуктивності праці, високий рівень психологічного клімату та бажання працювати бездоганно та ефективно.

Розроблена в Німеччині система участі працівників в управлінні виробництвом є унікальною. Він включає: спільну участь у нагля-

дових радах підприємства, що представляють капітал і найману працю; наявність «штатного директора»; виробничі ради, що складаються з робітників. Останні створюються в компаніях, які мають не менше 5 постійних працівників з правом голосу (вік старше 18 років, стаж роботи не менше 6 місяців). За такої умови роботодавці зобов'язані надавати працівникам і керівництву підприємства належну інформацію, приймати їх звернення та пропозиції, вивчати та враховувати думку ради директорів підприємства з питань соціально-економічного розвитку останнього [1, с. 12].

Тобто в Німеччині більше увага приділяється перепідготовці працівників за програмами, що відповідають профілю роботи працівника, стажуванню; відбувається постійна перепідготовка певних категорій персоналу, навчання на суміжні посади; широко використовуються послуги; посадові інструкції, розроблені в компаніях, існують не тільки на папері, а постійно використовуються в процесі виконання функціональних завдань; застосовуються надання різної оплати в залежності від рівня досвіду, кваліфікації, оволодіння новими методами роботи, знання іноземних мов тощо.

У французьких компаніях, в силу реальності, вимоги до рівня співробітників високі, жорстка конкуренція за своєю природою. Особлива увага перепідготовці персоналу: підвищення можливе лише на постійній основі перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників, навчання всіх без винятку працівників за індивідуальними спеціалізованими програмами в компаніях, співробітники постійно інформуються про ситуацію на підприємстві та про нові внутрішні вакансії.

В італійських компаніях на півночі країни більшість компаній використовують американські методи формування HR-стратегій [3, с. 34]. У південних регіонах управління персоналом здійснюється без спеціальної системи.

В Італії застаріла система відбору та розміщення персоналу, тому що вона базується на суб'єктивних факторах: родинних, соціальних зв'язках тощо. Стимулів для підвищення кваліфікації немає. Перевага надається адміністративним методам управління перед методами економічного та соціального характеру [4, с. 8].

Існуюча практика роботи у сфері управління персоналом на українських підприємствах не гарантує якісного оновлення кадрів, спеціалістів та керівників. На підприємствах

також відсутня єдина система роботи з кадрами, особливо система науково обґрунтованого вивчення здібностей і схильностей, професійного та трудового просування працівників. Через це, як правило, відділи управління персоналом поки не може взяти на себе роль служби, яка б забезпечувала весь комплекс заходів, що забезпечують якість набору та розміщення персоналу.

З досвіду зарубіжних компаній, можна сформулювати основну мету системи управління персоналом: залучення персоналу, ефективне його використання, соціальний та професійний розвиток. Зарубіжний досвід зібрав у собі багато позитивних тенденцій в процесі управління персоналом, які вітчизняним підприємствам обов'язково варто втілити на практиці.

Слід також звернути увагу на розмивання традиційних цінностей, що призводить до серйозних порушень особистих переконань і цінностей. Стрес, тиск і невизначеність все частіше використовуються в управлінні персоналом. Незважаючи на велику кількість невирішених проблем, останнім часом ситуація у сфері управління змінюється на краще.

Однак у більшості українських підприємств існує багато труднощів у створенні стратегії розвитку персоналу. Контингент «кадровиків», які працюють на сучасному рівні, ще не сформований. Відділами кадрів часто керують професіонали без спеціальної освіти. Деякі керівники компаній живуть за старими поняттями та законами, співробітники часто не знають про можливості розвитку компанії, напрямок її діяльності в соціальній та стратегічній сферах. Важливим гальмуючим фактором розвитку персоналу є відсутність коштів на розвиток персоналу, хоча керівництво підприємства розуміє необхідність розвитку персоналу [5, с. 11].

Враховуючи сучасні підходи до формування стратегії розвитку людських ресурсів у глобальному бізнесі, необхідність реформування систем управління персоналом у вітчизняних компаніях є більш ніж очевидною.

Система управління персоналом, розроблена в провідних вітчизняних компаніях, є незавершеною порівняно з досліджуваними країнами та потребує серйозних реформ [3, с. 9].

Перш за все, на нашу думку, варто звернути увагу на особистий потенціал працівника, первинне вивчення слабких і сильних сторін, як це передбачено японською системою, оскільки в Україні в більшості випадків

працівник не може повністю реалізувати свої потенціал. Це можливо за умови ефективного просування по службі, розширення можливостей освітнього та професійного зростання, створення умов для більшого залучення працівників до процесу прийняття управлінських рішень.

В Україні, як відомо, основним лозунгом є «спершу отримати прибуток», тобто отримати максимум користі з мінімумом зусиль, тому не приділяється увага формуванню дружніх стосунків у колективі. Тоді в Японії компанії були не просто суб'єктами господарювання.

При створенні робочих відносин з працівниками вони виходять набагато далі стандартних робочих відносин, що значно зміцнює робочий колектив і, як наслідок, створює високопрофесійну команду, орієнтовану на кінцевий результат. Це значно підвищує продуктивність в компанії, оскільки хороші відносини між співробітниками відіграють важливу роль в ефективній роботі компанії [2, с. 10]. Це досить позитивний досвід, якого критично бракує Україні.

Також певною мірою в Україні варто запровадити деякі елементи системи «довічного найму», оскільки у вітчизняних компаніях працівник взагалі не прив'язаний до компанії, що, відповідно, не має великого економічного та морального ефекту, тому що працівник не відчуває свого спілкування з керівниками та компанією [7, с. 13]. У більшості випадків українські менеджери безпідставно вважають, що питання управління персоналом дешевше і простіше вирішити за допомогою плинності, яка не є довгостроковою. Впровадження елементів цієї системи зменшить плинність кадрів, що є запорукою успіху організації.

В Україні варто звернути увагу на створену у Великій Британії систему «Інвестиція в людей». Ця система навчає, розвиває та спрямовує співробітників на досягнення основних цілей бізнесу. У вітчизняних компаніях не повною мірою усвідомлюється вплив інвестицій у персонал на кінцевий результат діяльності компанії.

Практична користь від цієї системи полягає в тому, що вона підвищує ефективність і прибутковість, оскільки навчені працівники працюють краще і продуктивніше, зменшується кількість невиходів на роботу (що є особливо гострою проблемою для українських компаній) [8, с. 14]. Враховуючи те, що «Інвестори в людей» є дуже престижною на батьків-

щині, оскільки участь у цій програмі робить їх привабливими як для потенційних співробітників, так і для інвесторів і клієнтів, доцільно було б запровадити її в Україні.

Зарубіжна практика управління персоналом насамперед спрямована на створення ефективно функціонуючої команди, яка досягне високих результатів завдяки високій мотивації та професіоналізму. Тому необхідно використовувати іноземну практику у вітчизняних компаніях, але не забувати про багаторічний вітчизняний досвід та особливості політичних та економічних умов.

Список використаних джерел:

1. Руссиян О. Зарубіжний досвід формування кадрового потенціалу в умовах цифровізації економіки. *Інноваційний розвиток та безпека підприємств в умовах неіндустріального суспільства*. Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2020. С. 174-177.
2. Базалійська Н.П. Світовий досвід управління трудовою діяльністю персоналу в країнах з розвинутою ринковою економікою. *Інноваційна економіка*. 2015. № 1(56). С. 138-142.
3. Романюк Л.М. Аналіз зарубіжного досвіду щодо формування стратегії розвитку персоналу та його використання на вітчизняних підприємствах. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. Кіровоград: КНТУ, 2006. Вип. 9. С. 132-138.
4. Лібусь Т. Зарубіжний досвід управління персоналом. *Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання : матеріали VI всеукраїнської студентської науково-технічної конференції*. 2013. С. 62-62.
5. Кулик Я.О., Чен Н.О. Вітчизняний та закордонний досвід управління персоналом. *Вісник Черкаського університету. Серія: Економічні науки*. 2015. №12. С. 70-75.
6. Мороз М.М. Зарубіжний досвід управління персоналом. *Науковий вісник НАТУ України*. 2010. С. 189-194.
7. Романова В.В. Вдосконалення управління людськими ресурсами підприємств. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2002. №3. С. 188-190.
8. Закон України «Про фермерське господарство» від 20.10.2021 № 973-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15>.
9. Варнавська Д.С. Кадрова політика як основний інструмент формування мотивації на підприємстві. *Ключові аспекти наукової діяльності—2008 : матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. 2008. URL: www.rusnauka.com.

**ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ
(ПОГЛЯД СКРІЗЬ 30-РІЧЧЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ)***Лариса Вдовиченко, Олексій Мірошниченко, Денис Костенко*

Початок російської агресії у 2014 р. та відкриття військова навала Росії 2022 р. значною мірою зруйнували світову архітектуру безпеки, що склалася наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. Усе це спонукає широкі верстви українського суспільства до виявлення причин і пошуку дієвих заходів розв'язання назрілих практичних проблем щодо сприяння збалансованому розвитку вітчизняної економіки, як одного з провідних аспектів гарантування економічної безпеки України та, відповідно, національної безпеки в цілому оскільки саме забезпечення економічної безпеки є основою суверенітету, конкурентоспроможності, обороноздатності країни [1-2].

У серпні 2021 р. президентом та Радою національної безпеки і оборони України було введено в дію Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 р. (далі – Стратегія), якою чітко зазначено, що забезпечення національних економічних інтересів вимагає формування та реалізації стратегічного курсу в сфері забезпечення економічної безпеки, спрямованого як на стале нарощення конкурентоспроможності економіки України, так і на поступове зміцнення економічної стійкості та відповідно невразливості національної економіки до зовнішніх і внутрішніх загроз [3].

Стратегією також чітко визнається, що «стан розвитку економіки України протягом останніх 10 років не давав змоги забезпечувати національні економічні інтереси», «протягом 2010-2019 років стан економічної безпеки оцінювався як незадовільний із погіршенням показників практично за всіма складовими до небезпечного рівня у 2012 році та 2014-2015 роках» і «середнє значення рівня економічної безпеки за цей період становило 40 відсотків – зона рівня незадовільного стану» [3].

Зазначений підсумковий показник стану економічної безпеки, інтегральний індекс, згідно затвердженої у жовтні 2013 р. Міністерством економіки оновленої Методики розрахунку та моніторингу рівня економічної безпеки України (далі – Методика), що змінила відповідну методичку 2007 р., формується на базі розрахунку наведених дев'яти складових (субіндек-

Larysa Vdovychenko, PhD (Economics), associate professor, Admiral Makarov National University of Shipbuilding; Oleksii Miroshnychenko, PhD (Economics), associate professor, Institute of Prospective Studies; Denys Kostenko,

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Economic security of Ukraine: current trends

The essential characteristics of economic national security, its components, role and features are revealed. The weak points of the economic system of Ukraine, which threaten the national security of the state, and ways to overcome them are highlighted.

Key words: national security, economic security of Ukraine, indicators of economic security, illegal economy.

сів): виробничої, демографічної, енергетичної, зовнішньоекономічної, інвестиційно-інноваційної, макроекономічної, продовольчої, соціальної та фінансової [4; 5]. Розрахунок інтегральної оцінки економічної безпеки за Методикою здійснюється в такому порядку: формування переліку індикаторів; визначення порогових, граничних та оптимальних значень індикаторів, так званих характеристичних значень; нормалізація індикаторів; визначення вагових коефіцієнтів; розрахунок інтегральних індексів за окремими сферами економіки та інтегрального індексу економічної безпеки в цілому [4].

Важливим є і те, що Стратегією було визнано, що «загалом показники всіх основних складових економічної безпеки залишаються низькими, що зберігає високими ризики прояву масштабних нестабілізаційних явищ у розвитку економіки в довгостроковій перспективі» [3]. Таким чином, на офіційному державному рівні після багаторічних бравурних урядових реляцій про успіхи чергових «реформ» було нарешті визнано саме існування проблеми із станом «розвитку економіки», стосовно якої, зокрема, наголошувалось, що актуальність питання економічної безпеки для України у першу чергу обумовлюється перманентно критичним станом національної економіки, який є наслідком суто вітчизняних проблем, лише усугубленим світовими кризовими явищами [6, с.97].

Загалом, як бачимо (табл. 1), навіть знизилися показники демографічної (з 47% у 2010 р. до 41% у 2020 р.), соціальної (з 57% – до 55%) та фінансової (з 44% – до 38%) складових економічної безпеки, а показники виробничої, зовніш-

Л.Вдовиченко – кандидат економічних наук, доцент, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова; О.Мірошниченко – кандидат економічних наук, доцент, заслужений економіст України, Інститут перспективних досліджень; Д.Костенко – магістрант, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

© Л.Вдовиченко, О.Мірошниченко, Д.Костенко, 2022

Таблиця 1

Рівень економічної безпеки України за складовими 2010-2020 рр.

Складові	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Економічна безпека в цілому	47%	50%	48%	49%	45%	44%	48%	48%	49%	43%	41%
Виробнича	50%	55%	49%	49%	51%	47%	57%	58%	58%	56%	51%
Демографічна	47%	56%	45%	46%	45%	43%	46%	40%	41%	42%	43%
Енергетична	35%	32%	34%	39%	47%	45%	58%	54%	54%	53%	51%
Зовнішньоекономічна	41%	36%	29%	35%	35%	37%	40%	40%	40%	41%	43%
Інвестиційно-інноваційна	35%	36%	37%	35%	30%	35%	30%	33%	30%	31%	29%
Макроекономічна	38%	48%	38%	39%	33%	31%	36%	34%	33%	45%	39%
Продовольча	90%	92%	93%	86%	94%	92%	92%	91%	90%	90%	89%
Соціальна	57%	59%	64%	62%	57%	55%	56%	59%	56%	57%	55%
Фінансова	44%	47%	46%	50%	36%	35%	38%	40%	46%	42%	38%
Діапазон характеристичних значень рівня економічної безпеки України											
	- оптимальний рівень – 80-100%						- небезпечний рівень – 20-40%				
	- задовільний рівень – 60-80%						- критичний рівень – 0-20%				
	- незадовільний рівень – 40-60%										

ньюекономічної та макроекономічної складових у 2020 р. фактично лише спромоглися досягти рівня 2010 р. Зростання показників енергетичної безпеки від «небезпечного» стану до 51% у 2020 р. обумовлене перш за все підвищенням рівня енергонезалежності за рахунок впровадження підходів енергозбереження, відновлюваних джерел енергії, диверсифікації постачання енергоносіїв тощо, після початку російської гібридною воєнної агресії.

Стосовно ж продовольчої складової економічної безпеки, яка є єдиною, показники якої відповідають «оптимальному» рівню, то варто зазначити, що в умовах постійнотриваючих інфляційних процесів реальний стан речей з продовольчою безпекою є не таким вже й «оптимальним», і тому ми продовжуємо дотримуватися позиції експертів, які стверджують, що обсяги середнього споживання харчових продуктів на одну особу та енергетичний вміст добових раціонів недостатні для підтримки на нормальному рівні здоров'я, працездатності та демографічного відтворення населення, при цьому продовольча безпека сімей з низькими доходами перебуває у загрозовому стані, і для України питання забезпечення продовольчої безпеки залишаються вкрай актуальними [7, с.50; 8, с.23].

Маємо також визнати, що хоч інформація щодо динаміки показників економічної безпеки в подальшому не оприлюднювалася, ескаляція російської військової агресії у лютому 2022 р. без сумніву негативно вплинула на стан вітчизняної економіки по всіх напрямках, і тому марно розра-

ховувати на збереження або, тим більше, на зростання, як інтегрального показника стану економічної безпеки, так і його складових. Це підтверджується зокрема динамікою ВВП, зростання якого за підсумком 2001 р. склало 3,2%, а падіння впродовж 2022 р. оцінюється на рівні 30% [9-10].

Варто підкреслити, що не зважаючи на те, що Конституцією чітко визначено, що «захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу», і на державному рівні продовжується поступове усвідомлення визначального статусу економічної безпеки, на нашу думку, еволюція законодавчої бази та інституцій, що її втілюють, і реальна економічна оцінка їх ефективності, підтверджена станом економіки України, доводять розуміння сутності економічної безпеки українським політичним керівництвом занадто повільно і «вузько», лише як засіб захисту власних інтересів [11]. Представниками експертного середовища, до яких належать і автори, впродовж часів незалежності неодноразово наголошувалось, що економічна безпека виступає у якості основи системи національної та міжнародної безпеки і реалізації усього комплексу безпекових заходів на підставі того, що саме рівень економічного розвитку країни визначає спроможність фінансування усього спектру програм по забезпеченню необхідного рівня безпеки по всіх напрямках, що стає ще більш актуальним за умов воєнного протистояння з російською навалю. Критичний же стан

економіки, у свою чергу, обумовлює як обмеженість реалізації безпекових заходів, так і можливість виникнення та посилення загроз в інших сферах національної безпеки, зокрема шляхом безпосереднього негативного впливу на соціально-психологічний стан населення [6, с.98].

У цьому плані варто позитивно оцінити, що на відміну від методики 2007 р., якою економічна безпека визнавалася в якості «головної складової національної безпеки держави», у чинній Методиці зазначається, що «рекомендації розроблені з метою визначення рівня економічної безпеки України як однієї з основних складових національної безпеки держави», оскільки мабуть не варто «змагатися» стосовно того яка з складових забезпечення нацбезпеки є «головною» [4; 5]. Позитивним є й те, що Стратегією окремо підкреслюється, що належне матеріально-технічне й фінансове забезпечення виконання передбачених нею з метою досягнення поставлених цілей і реалізації пріоритетів національних інтересів у сфері забезпечення економічної безпеки заходів «має спиратися на сталий і динамічний розвиток національної економіки та розширення фінансових можливостей держави», тобто визнається базовий характер показників економічної безпеки (хоча лише у забезпеченні самої економічної безпеки, а не усіх складових національної безпеки) [3].

Серед певних недоопрацювань діючої Стратегії варто відзначити недостатню увагу, що приділяється протидії ілєгалізації (тінізації) економічної діяльності в Україні, при тому, що, Законом «Про основи національної безпеки України» тінізація національної економіки відносилася до загроз національним інтересам і національній безпеці України в економічній сфері (що відсутнє у новій редакції закону), і, на думку більшості експертів, рівень ілєгалізації економіки в Україні набув критичних масштабів, і є найбільш загрозливим фактором впливу на національну безпеку [3; 12-13; 14, с.76]. При цьому Стратегією «високий рівень тінізації економіки» та «поширення явища легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом» (що теж є складовою ілєгального сектора) згадується виключно серед основних викликів та загроз у сфері фінансової безпеки, Методикою ж, у свою чергу, рівень «тінізації» економіки враховується при обрахунку макроекономічної складової, що представляє собою певну логіку у зв'язку з тим, що ілєгальні процеси негативно

впливають на усі складові економічної безпеки, погіршуючи відповідні показники [1, 2].

Показово обернену залежність демонструє і динаміка розрахованих інтегральних показників рівня ілєгалізації економіки та економічної безпеки (рис. 1), і тому, саме протидія ілєгалізаційним процесам набуває особливої актуальності в забезпеченні національної економічної безпеки.

Рис. 1. Динаміка показників рівня ілєгалізації економіки та економічної безпеки України у 2010-2020 рр.

Не маючи на меті поглиблення у аспекти дискусії щодо структуризації елементів ілєгального сектору, скористаємося підходом, що наводиться «Блакитною книгою» (видання статистичного комітету ООН стосовно методології Системи національних рахунків), якою виділяється три структурні елементи нелегальної економічної діяльності: прихована – діяльність, що дозволена діючим законодавством, яка офіційно або зовсім не обліковується, або суттєво занижується з метою ухилення від оподаткування, при цьому присутня у більшості галузей економіки; неформальна – діяльність, що існує в межах домогосподарств та підприємств із неформальною зайнятістю; нелегальна, тобто будь-яка діяльність, що заборонена законом, на кшталт виробництва та продажу наркотиків, хабарництва, контрабанди тощо [15]. Також маємо зазначити, що продовжуємо дотримуватися думки стосовно доцільності використання терміну «кримінальна» відносно сегменту забороненої законом діяльності, та «ілєгальна» («нелегальна») – для визначення усього комплексу тієї частини економіки, яку у побуті, засобах масової інформації та літературі зазвичай називають сленгізмом «тіньова».

Варто підкреслити, що не зважаючи на те, що ілєгальні явища в економіці притаманні всім без винятку країнам світу, за оцінками Міжнародної організації по боротьбі з відмиванням коштів (FATF), реальні обсяги ілєгалізації економіки у високорозвинених країнах складають порядку 17% ВВП, у країнах, що розвиваються, – 40%, у країнах з перехідною економікою – понад 20%, і зростання рівня ілєгалізації економіки у світі

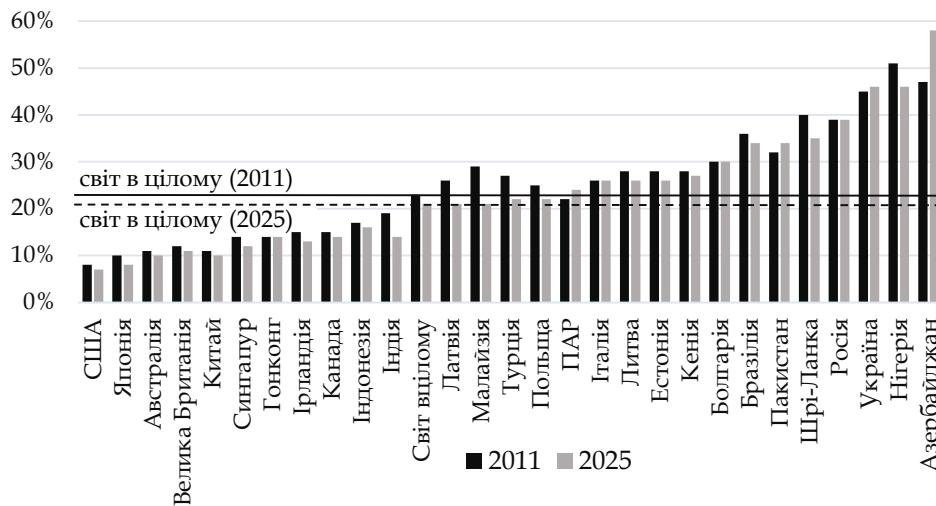

Рис. 2. Прогнозована динаміка рівня іллегалізації економіки по країнах, у % до ВВП [17]

протягом останнього часу щороку складало 6,2%, випереджаючи загальне економічне зростання, що в середньому становило 3,5% [16, с. 37; 17].

Таким чином, ми доходимо висновку, що критично високий рівень іллегалізації національної економіки» (рис. 2), який відповідає рівню країн, що розвиваються, належить до найбільших загроз сучасній національній економічній безпеці. Проблеми «деолігархізації» і боротьби із корупцією, про які нам систематично нагадують наші країни-партнери, та питання деіллегалізації вітчизняної економіки є взаємообумовленими й представляють собою значний потенційний ресурс для підвищення рівня економічної безпеки України. І у цьому плані створення у 2021 р., відповідно до Стратегії, Бюро економічної безпеки у якості чергового правоохоронного органу, так само як Держфінмоніторингу, ДБР, НАБУ..., не є панацеєю, оскільки в умовах сучасної України має йтися саме про деіллегалізацію перших двох складових іллегального сектору економіки, а не про легалізацію кримінальної діяльності чи знищення цих складових в процесі занадто високої активності саме тих представників правоохоронних органів, керівництва державних структур та місцевого самоврядування, стараннями яких третя «кримінальна» складова досягла надвисоких масштабів через обсяги корупційних дій, хабарництва, розкрадання бюджетних коштів, махінацій із держзакупівлями і, відповідно, легалізації одержаних злочинним шляхом доходів та ін. проявів злочинної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Вдовиченко Л.Ю., Волосяк М.В. Теоретико-методологічні аспекти формування механізму стратегічного управління економічною безпекою підприємства. Бізнес Інформ. 2020.

№10. С. 469-477.

2. Вдовиченко Л.Ю., Волосяк М.В. Механізм стратегічного управління економічною безпекою підприємства. *Управління системою економічної безпеки: від теорії до практики* : м-ли Всеукр. наук.-практич. конф., м. Львів, 19 квітня 2019 р. Львів: ЛьвДУВС, 2019. С. 19-21.

3. Рішення РНБО України «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року» від 11 серпня 2021 року, введене в дію Указом президента України від 11.08.2021 р. №347/2021.

4. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затв. наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. №1277.

5. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затв. наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 02.03.2007 р. №60.

6. Мірошніченко О.В. Економічна безпека України: стан і дослідження питання (погляд скрізь 20-річчя незалежності). *Вісник економічної науки України*. 2012. №2. С. 97-101.

7. Економічна безпека : за ред. З. Варналія. Київ : Знання, 2009. 647 с.

8. Мірошніченко О.В. Продовольча безпека в системі економічної та національної безпеки України. *Регуляторні механізми у сфері виробництва та споживання продовольчих товарів в умовах інтеграційних процесів* : м-ли міжнар. наук.-практ. конф. Миколаїв, 2010. С. 22-24.

9. Юлія Свириденко: нарощування експорту залишається пріоритетом. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua>.

10. Мінекономіки попередньо оцінює падіння ВВП в 2022 році на рівні 30,4%. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua>.

11. Конституція України, прийнята 27.06.1996 р.

12. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р. № 964-IV.

13. Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII.

14. Мазур І.І. Детінізація економіки як пріоритет економічної безпеки України. *Стратегічні пріоритети*. 2008. № 3 (8). – С. 76-83.

15. System of National Accounts 2008. UN.

New York, 2009. 662 p.

16. Тіньова економіка в Україні: стан, тенденції, шляхи подолання : аналіт. огляд. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 152 с.

17. The size of the shadow economy is ex-

pected to decline globally by 2025, but the fall isn't uniform and for a number of countries is it expected to rise. URL: <https://www.accaglobal.com/us/en/professional-insights/global-economics/Emerging-from-the-shadows.html>.

УДК 330.11

ОСОБЛИВОСТІ КЛАСТЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Лариса Вдовиченко, Олена Порожнява

Кластерна політика є важливою складовою економічного розвитку багатьох країн світу. Кластери в країні контролює держава, розробляючи основні закони та заходи їх функціонування.

Найбільш узагальнено, кластер – це група взаємозалежних компаній (постачальники, виробники й ін.), що гранично знаходяться поруч, та зв'язаних з ними організацій (освітні заклади, органи публічного управління, інфраструктурні компанії), що діють у визначеній сфері і взаємно допомагають одне одному. За М. Портером, «кластери – це сконцентровані за географічною ознакою групи взаємозалежних компаній, спеціалізованих постачальників, постачальників послуг, фірм у відповідних галузях, а також зв'язаних з їхньою діяльністю організацій» [1].

Першим кластером в Україні було створення в липні 1998 року асоціації «Поділля Перший», який очолив ректор Національного Університету Поділля Сілін Радомир. На основі даного кластеру було створено в 1999 році Центр соціально-економічних досліджень Поділля. В Житомирі в тому ж році був створений й перший будівельний кластер в Україні [2].

Після такого впровадження в Україні почали створюватися активно кластери, які перебували на першій стадії розвитку кластеризації економіки. Але за 31 рік незалежності України кластеризація економіки так і залишилася на першій стадії економіки.

В Україні зараз активно розвиваються кластери в галузі IT-технологій та сільського господарства. Наприклад, Харківський IT-кластер та Львівський IT-кластер. Україна стимулює розвиток кластерів на національному рівні через реалізацію постанов Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 року №695 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки» та від 3 березня 2021 року №179

Larysa Vdovychenko, PhD (Economics), associate professor, Olena Porokhniava

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Features of cluster policy in Ukraine

The main features and problems of Ukraine's cluster policy are considered, ways of solving existing problems in the sphere of economic clustering during military operations in Ukraine are given.

Key words: cluster policy, clusters, clustering of the economy, innovations.

«Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року» [3; 4].

Але, на законодавчому рівні в Україні й досі не затверджено визначення кластерів та основні заходи щодо стимулювання та роботи з ними, що постає дуже важливим питанням в напрямку подальшого розвитку кластеризації вітчизняної економіки.

Основними проблемами кластеризації в Україні на сучасному етапі є, як вже зазначалося вище, відсутність законодавчого врегулювання питань щодо організації та провадження діяльності кластерів, відсутність органів контролю за кластерами, низький рівень інформаційної політики у сфері кластеризації, недостатній рівень інновацій та відсутність інтересу (через військові дії в Україні) в фінансуванні українських кластерів. Війна, яка триває в Україні, вимагає максимальної мобілізації економічних, промислових, військових та фінансових ресурсів країни. Мова тут йде про запуск формату співпраці «Кластери України» – «Кластери ЄС та світу» (Clusters4Ukraine) [5].

На нашу думку, саме створення у перші дні війни українського кластерного альянсу (далі – УКА) – мультигалузевої загальнонаціональної спілки підприємств, бізнес-об'єднань, кластерів та кластерних організацій України, що прагнуть до підвищення своєї конкурентоспроможності шляхом впровадження засад кластерної кооперації, індустріальних, цифро-

Л.Вдовиченко – кандидат економічних наук, доцент, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, О.Порожнява – магістрантка, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

© Л.Вдовиченко, О.Порожнява, 2022

вих та зелених інновацій автоматизації й ефективної взаємодії з державою, є вимогою часу.

До УКА наразі входять 32 кластери та асоціації кластерного типу, які об'єднують 1800 підприємств України [6].

Отже, очевидно, що кластери України мають сьогодні об'єднатись та мобілізуватись з метою виконання першочергових завдань:

1) підтримати Збройні сили України та наш оборонно-промисловий комплекс шляхом надання необхідної підтримки в сфері виробництва, логістики та інфраструктури;

2) підтримати економічну життєдіяльність учасників кластерних спільнот, максимально протистояти розпаду та-чи еміграції співробітників малих та середніх підприємств;

3) підготувати та мобілізувати кластери до масштабних проєктів надання допомоги ЄС з відновлення інфраструктури після закінчення війни.

Отже, кластери – це не тільки інструмент зростання в нормальних умовах. Кластери як організовані, високоадаптивні структури є не менш потужним інструментом протидії кризовим явищам, а важкі часи у нас всіх ще попереду.

Список використаних джерел:

1. Porter Michael E. Clusters and the New Economics of Competition // Harvard Business Review. 1998. November-December. P. 77-90.

2. Сайт «Українські кластери». URL: Українські кластери – Українські кластери – Ukrainian clusters (ucluster.org).

3. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: постановка Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. №695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п#>.

4. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: постановка Кабінету Міністрів України від 03 березня 2021 р. №179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/202-2021-%D0%BF#Text>.

5. Ініціатива Кластери України – Clusters4Ukraine. URL: <https://www.industry4ukraine.net/publications/iniciatyva-klastery-ukrayiny-clusters4ukraine/>.

6. Український кластерний альянс: вихід українських кластерів на європейську арену. URL: <https://business.diaa.gov.ua/cases/iniciativi/ukrainskij-klasterij-alans-vihid-ukrainskih-klasteriv-na-evropejsku-arenu>.

УДК 330:18

ПІДПРИЄМСТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Юрій Великий

Загальновідомо, що підприємство – це організаційно виокремлена і економічно самостійна ланка виробничої сфери народного господарства, що спеціалізується на виготовленні продукції, виконанні робіт і наданні послуг. Головне завдання підприємства полягає в задоволенні потреб ринку в його продукції або послугах з метою одержання прибутку.

На жаль, війна внесла свої корективи в діяльність підприємств в сфері промислового виробництва, торгівлі, виконання робіт і надання послуг.

До цих проблем, зокрема відносяться наступні (рис.1):

1. Зростання неплатоспроможності ділових партнерів.

До цього привело неминуче погіршення економічної ситуації в наслідок війни, коли різко падають доходи підприємств і населення. Найбільш очевидним це стає, коли військові дії затягуються.

2. Значне погіршення рівноваги між про-

Юрій Великий, доктор економічних наук, професор, Чорноморський національний університет імені Петра Могили

The enterprise of Ukraine in the conditions of war

The peculiarities of the activities of Ukrainian enterprises in the conditions of russian military aggression are unraveled.

Keywords: enterprise, economic activity, competition.

позицією і попитом.

Зазвичай пропозиція значно випереджає попит. Але це відбувається не від перевиробництва конкурентних вітчизняних виробів і повної забезпеченості споживачів, а від пере-насичення завезених імпортованих товарів і значного збіднення частини населення, яке не може купити для себе саме необхідне.

3. Обмежене число платоспроможних покупців і замовників.

Затягування війни приводить до зменшення платоспроможних покупців і замовників. В таких умовах підприємства направляють свої зусилля на задоволення потреб тих, хто може придбати у них товари, оплатити їх роботи і послуги. Скорочення кількості пла-

Рис.1 Основні проблеми підприємств в умовах воєнних дій

тоспроможних покупців і замовників ускладнює діяльність підприємств.

4. Зменшення попиту в зв'язку з наявними і прихованими процесами інфляції.

Таке явище стає очевидним, тому що інфляція знецінює грошові кошти. При цьому доходи населення не зростають. Відсутній механізм компенсаційних доплат до заробітної плати, пенсій і стипендій.

5. Падіння попиту в зв'язку з періодичним підвищенням цін на енергоносії.

У періоди підвищення цін на енергоносії прогнозовано зростає число банкрутств. Такий ріст напряму пов'язаний із різким зменшенням попиту на товари, роботи і послуги.

6. Збиткова господарська діяльність багатьох підприємств.

Це не тільки наслідок кризи і падіння попиту на товари і послуги, але й явне невміння багатьох керівників підприємств забезпечити управління в умовах війни на території України.

7. Низька окупність або наявна збитковість маркетингових заходів.

В результаті виїзду за кордон мільйонів найбільш активних споживачів привело до низької окупності і збитковості більшості маркетингових заходів.

8. Застосування методів недобросовісної конкуренції.

Недобросовісна конкуренція – явище нерідке в умовах мирного часу. А в умовах війни, на жаль, вона навіть по деяких напрямках економічного життя посилилась.

Кожне підприємство в умовах мирного часу має свої особливості роботи і конкурентного стану. На жаль, в умовах війни ця діяльність погіршилась майже в усіх економічних структурах. Застосування війни призвело до погіршення всіх економічних показників роботи підприємств.

Список використаних джерел:

1. Судун В.А., Пономарьова Ю.В. Економіка підприємства : навч. посіб. Київ : Центр навч. літ-ри, 2016. 356 с.
2. Ніколаєва В.П. Економічна сутність і зміст категорії «дохід підприємства» : *Облік і фінанси*. 2017. №3. С. 100-107.
3. Рубчук І.П. Прибуток підприємства і його розподіл. Київ : Центр навч. літ-ри, 2017. 112 с.

УДК 338.23

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ БІЗЕСУ В КОНТЕКСТІ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Наталія Гришина

Діяльність суб'єктів малого і середнього бізнесу протягом останніх років відбувається в умовах постійних трансформацій суспільно-політичних відносин, наростаючого дисбалансу вхідних та вихідних фінансових потоків країни, а останнім часом ще й під впливом наслідків ковідної кризи та повномасштабної війни росії

Nataliya Hryshyna, PhD (Economics), associate professor
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
**Business development management in
the context of the post-war recovery
of the economy of Ukraine**

Modern aspects of the functioning of domestic business are studied. The strategic tasks of the business management system in the context of the post-war recovery of the national economy of Ukraine are defined.

Key words: management, business, recovery, economy.

Н.Гришина – кандидат економічних наук, доцент, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
© Н.Гришина 2022

проти України. Постійне зростання негативного впливу даних факторів на рівень функціонування вітчизняного бізнесу зумовлює актуальність пошуку інструментарію управління його розвитком, як однією із вагових складових повоєнного відновлення економіки України.

За оцінками Національного банку України, під час війни вітчизняна економіка втратила майже 50% «невиробленого» ВВП [1]. МВФ оцінює втрати України через військове вторгнення російських окупантів 35% ВВП. Чимало підприємств опинилися в районах активних бойових дій і змушені були евакуюватися в більш безпечні регіони або припинити роботу. Однак, навіть ті бізнеси, які відносно далеко від бойових дій, потерпають через проблеми з логістикою та нестачу сировини.

Слід відзначити, що визначення інструментів управління розвитком бізнесу має також враховувати і ті попередні виклики, які успадковані вадами вітчизняної економіки. Зокрема, серед таких найбільш впливовими є:

- сировинна модель розвитку, що формує непаритетний зовнішньо-економічний обмін та стримує економічне зростання;

- низький рівень інвестування у модернізацію економіки, що знижує конкурентоспроможність виробництва через збереження значної матеріало-енергоємності продукції;

- надмірні й застарілі регулювання та обтяжливі процедури отримання державних послуг бізнесом;

- надмірне фіскальне навантаження на бізнес і населення;

- обмежений доступ малого і середнього бізнесу до кредитних та бюджетних ресурсів;

- низька здатність малих та середніх підприємств до експорту продукції.

В реаліях сучасного часу для відновлення активності бізнесу важливою передумовою стала запроваджена нова економічна політика воєнного часу, серед основних елементів якої слід вказати: програма релокації підприємств

на безпечну територію; формування державного замовлення на продукцію; впровадження низки важливих рішень з дерегуляції; нова податкова політика, спрямована на зменшення фіскального навантаження на підприємства; програми безвідсоткового кредитування для всіх сфер бізнесу [2, с. 79]. Тому, незважаючи на всі наслідки воєнної агресії, Україні вдалось зберегти відносну макроекономічну стабільність та подолати великі ризики для функціонування підприємницького середовища і вплив трудових ресурсів, спричинений переміщенням людей до безпечних місць, та, фактично, повернути ці процеси у зворотному напрямку. Тому на сьогодні важливим є визначення стратегічних завдань удосконалення системи управління бізнесом в контексті відновлення національної економіки (рис.1).

Таким чином, удосконалення системи уп-

Рис.1. Стратегічні завдання системи управління бізнесом в контексті відновлення національної економіки

равління розвитком бізнесу в контексті повоєнного відновлення національної економіки сприятиме розквіту малого і середнього бізнесу завдяки дерегуляції, зниженню податкового навантаження, розширенню доступу до знань, ринків, капіталу та створенню комфортних умов для ведення підприємницької діяльності.

Список використаних джерел:

1. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/>
2. Іртішцева І.О., Тубальцева Н.П., Гришина Н.В., Крамаренко І.С., Сергійчук С.І. Економічний розвиток на засадах активізації малого підприємництва: історичні процеси та завдання управління. *Економіка та держава*. 2020. №5. С. 75–80. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.5.75

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Марія Клисяк, Алла Зотова

Воєнне положення сприяє негативній тенденції розвитку України, особливо сільських територій через постійне знищення критичної інфраструктури та жилих будинків. Сталий розвиток ОТГ України забезпечить продовольчу безпеку, захист та відновлення наземних та водяних екосистем та їх економічне використання, підвищить рівень здоров'я населення, зменшить бідність, заохотить іноземні інновації та інвестиції. Тому забезпечення сталого розвитку територіальної громади необхідна умова для розвитку економіки України.

Появу терміну «сталий розвиток» (англ. sustainable development) пов'язують з ім'ям прем'єр-міністра Норвегії Гру Харлем Брундланд, яка сформулювала його в звіті «Наше спільне майбутнє», що було підготовлено для ООН і опубліковано у 1987 р. Міжнародною комісією з навколишнього середовища і розвитку [1]. Сталий розвиток – це процес розбудови держави на основі узгодження і гармонізації соціальної, економічної та екологічної складових з метою задоволення потреб сучасних і майбутніх поколінь.

Основними компонентами сталого розвитку територіальної громади є:

- економічний – підвищення продуктивності суспільної праці;
- екологічний – збереження природного середовища;
- соціальний – поліпшення добробуту й покращення стандартів життя населення. Перехід територіальних громад на засади сталого розвитку – це складний процес забезпечення багаторівневої узгодженої системи управлінських, економічних, соціальних, природоохоронних заходів на основі комплексної, збалансованої, гармонійної реалізації. [2]

Тоді як Україна стала кандидатом в ЄС сталий розвиток ОТГ повинен відповідати європейським стандартам тобто забезпечувати партнерство громад, підприємництва та місцевого самоврядування для задоволення потреб всіх вищеперерахованих. Тобто на сучасному етапі децентралізації влади, до потреб сталого розвитку територіальних громад, необхідність більш інтенсивної адаптації євро-

M.Klysiak, A.Zotova

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

**Ensuring sustainable development
of the territorial community**

The issue of sustainable community development is very relevant for the Ukrainian economy. The article defines sustainable development. The main components of the sustainable development of the territorial community are named. What the authorities should do for local development is listed.

Keywords: sustainable development, territorial community, local self-management, main components of sustainable development.

пейських стандартів, щодо механізмів застосування новітніх інструментів і практик демократичного управління є однією із цілей сталого розвитку ОТГ країни. Кожна громада є унікальною: зі своїми болями і проблемами, специфічними потребами, труднощами, власним набором можливостей, підходами до місцевого самоуправління, отже потребує індивідуальних рішень, спираючись на місцеві знання та ініціативи.

Що повинна робити влада для місцевому розвитку: [3]

- планувати місцеві програми сталого розвитку, які складені із врахуванням ключових показників ефективності, та забезпечувати їх реалізацію;
- використовувати місцевий ресурс громади для створення конкурентних переваг, конкурувати за інвестиції та кращі робочі місця;
- дотримуватися балансу інтересів всіх зацікавлених сторін «влади-громадськості-бізнесу-науки»;
- забезпечити бажання та спроможність ключових установ пристосовуватись до викликів тощо.

З урахуванням воєнного положення в Україні та роль країни у ЄС формулювання шляхів забезпечення сталого розвитку ОТГ має базуватися на визначенні стратегічних цілей громад. А головна ціль сталого розвитку ОТГ – гарантування активного економічного зростання, покращення навколишнього середовища та доцільне споживання природних ресурсів та задоволення потреб сучасних і майбутніх поколінь.

М.Клисяк – аспірантка, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова,

А.Зотова – завідувач методкабінетом, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

© М.Клисяк, А.Зотова, 2022

Список використаних джерел:

1. Брундланд Г. Наше спільне майбутнє: Міжнародна комісія з навколишнього середовища і розвитку. Оксфорд : Оксфорд Юніверситі Пресс, 1987. 73 с.
2. Патинська М. М. Формування категорії "сталий розвиток територіальних громад" в

умовах євроінтеграційної перспективи. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/27362/1/P.32-33.pdf>

3. Швець І. Сталый розвиток громади: від планування до реалізації проекту. URL: <https://ecolog-ua.com/news/stalyy-rozvytok-gromady-vid-planuvannya-do-realizatsiyi-proektu>

УДК 338.4

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Оксана Корнієнко, Дмитро Луц

Машинобудування є однією з базових галузей економіки України та стратегічно важливою галуззю, яка впливає на розвиток технологічного потенціалу і конкурентоспроможності економіки України в цілому. Саме тому підприємства машинобудівної галузі мають виробляти конкурентоспроможну продукцію та бути конкурентоспроможними [1].

Зростання обсягів промислового виробництва є одним з пріоритетних напрямів економічної політики України, проте сучасні економічні умови, у яких змушені працювати вітчизняні підприємства, у тому числі машинобудівної галузі, характеризуються, насамперед, своєю нестабільністю та економічною невизначеністю, що впливає на фінансово-економічні результати промислового підприємства.

На нашу думку, серед основних чинників, які гальмують розвиток машинобудування, слід виділити неповну завантаженість виробничих потужностей, зношеність основних засобів, значне зниження інноваційної активності підприємств, низький попит на продукцію українського машинобудування на зовнішньому ринку.

Показник рентабельності підприємств є одним найвагоміших показників оцінки ефективності діяльності підприємств. Щодо динаміки показника рентабельності підприємств машинобудівної галузі України, то він змінювався циклічно (рис.1). У період 2017 р. відбулось зростання показника до значення 9,9. У 2020 р. рівень рентабельності впав до значення 3,9, що мало тяжкі наслідки для підприємств машинобудівної галузі. З 2021 р. розпочалося падіння рівня рентабельності. Треба відмітити, що рівень рентабель-

Oksana Kornienko, PhD (Economics), associate professor, Dmytro Luts

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Features of the development of the engineering industry in modern conditions

The current state of the machine-building industry is analyzed. The main problems of mechanical engineering are highlighted. A number of measures for the development of the machine-building industry have been proposed. It was established that in order to create a truly modern machine-building complex, it is necessary to: introduce into production new samples of machine-building products, taking into account the minimization of waste and the possibility of their further use for the production of other goods.

Keywords: industry; engineering; economic potential; Sustainability.

ності навіть при своєму максимальному значенні є низьким для машинобудівної галузі.

На сучасному етапі розвитку економіки відбувається поступове зростання кількості вітчизняних промислових підприємств після значного скорочення у 2020 р. Так у 2021 році кількість промислових підприємств збільшилась на 1,6 % [2].

Актуальна ситуація, що склалася в машинобудівній галузі підтверджує відсутність ознак стійкості функціонування українських про-

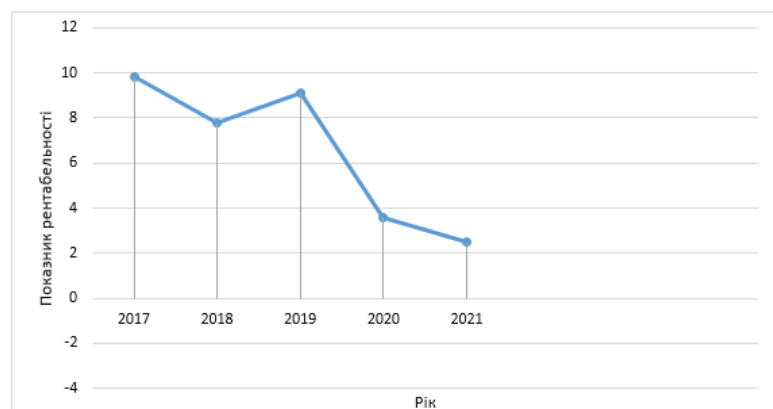

Рис. 1. Динаміка рентабельності машинобудівних підприємств у 2017-2021 рр.

О.Корнієнко – кандидат економічних наук, доцент, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, Д.Луц – магістрант, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

© О.Корнієнко, Д.Луц, 2022

мислових підприємств у економічній та господарській діяльності.

Дослідивши стан машинобудівних підприємств пропонуємо низку заходів щодо розвитку машинобудівної галузі:

- змінити галузеву структуру виробництва машинобудування з метою збільшення наукомістких виробництв;

- розширити обсяги виробництва машинобудівної продукції для внутрішнього ринку за одночасного підвищення її якості та скорочення асортименту продукції, що імпортується;

- збільшити валютні надходження від експорту машинобудівної продукції шляхом використання досягнень науково-технічного прогресу і поставок на зовнішні ринки товарів із високим рівнем технологічного перероблення, а також освоїти нові ринки збуту;

- використати інвестиції не для розширення виробничих потужностей машинобудівних підприємств, а для створення замкнутих циклів виробництва;

- розробити нові технологічні процеси виробництва продукції;

- закупити технології та ліцензії для освоєння виробництва нової машинобудівної продукції з високим рівнем надійності, тривалим життєвим циклом і низькими витратами всіх видів матеріалів під час експлуатації;

- освоїти серійне виробництво машин та обладнання для широкого використання ресурсозберігаючі технології;

- створити сучасне технологічне оснащення для всіх галузей машинобудівного комплексу з метою зниження енерго-, ресурсо- та працевітності виробництва і підвищення конкурентоспроможності його продукції;

- впровадити у виробництво нові зразки машинобудівної продукції з урахуванням мінімізації відходів і можливості їх подальшого використання для випуску інших товарів;

- екологізувати виробництво, що передбачає випуск ресурсозберігаючі та природоохоронних видів техніки.

Список використаних джерел:

1. Барташевська Ю.М. Розвиток машинобудування України: стан, проблеми, перспективи. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2019. №1. С.19-25.

2. Державна програма розвитку машинобудування на 2010-2020 рр. URL: <http://www.ac-rada.gov.ua>.

3. Кузь Т. Стратегічний розвиток машинобудування в Україні. *Галицький економічний вісник*. 2018. №1(30). С. 35-43.

4. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Київ : Державна служба статистики України, 2018. 255 с.

УДК 334.024

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА В УМОВАХ ВІЙНИ І ПІСЛЯВОЄННОЇ КРИЗИ

Валерій Комишник, Олена Косьянова

Розвиток тіньової економіки є, безумовно, складною та великомасштабною проблемою, яка пов'язана з економічною й соціальною безпекою України і потребує як правового, так і економічного та соціального державного регулювання. Тіньовий сектор економіки серйозно впливає на всі соціально-економічні процеси, які відбуваються в суспільстві особливо в період війни і післявоєнної кризи.

Тіньова економіка – не нове явище. Вона включає в себе не тільки незаконну діяльність, але і невраховані доходи від виробництва легальних товарів та послуг, будь-то грошові або бартерні операції.

Однією з перших серйозних праць із питань тіньової економіки є стаття американсь-

Valerii Komysnyk, associate professor,

Olena Kosianova, Master's Student

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

The shadow economy in the conditions of war and post-war crisis

Historical aspect of the shadow economy. Definition of the concept of informal, underground, shadow economy. Methods of reducing the level of shadowing of the economy.

Keywords: shadow economy, informal economy.

кого економіста П.Гутмана «Підпільна економіка» [1], опублікована в 1977 році, в якій висловлено думку про те, що неврахованою економічною діяльністю не можна нехтувати.

В Україні першу лабораторію дослідження тіньової економіки було створено наприкінці

В.Комишник – доцент, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

О.Косьянова – магістрантка, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

© В.Комишник, О.Косьянова, 2022

1994 року в Національному інституті економічних програм НАН України (з березня 1995 року – Інститут Росії НАН України) [2]. Дослідженням тінізації економіки, її соціально-економічними наслідками займається також Національний інститут стратегічних досліджень.

Зазвичай масштаби й динаміка тіньової економіки визначаються загальним станом економіки, рівнем життя населення та обмеженнями, встановленими державою.

Найбільш точно, на наш погляд, сутність і природу виникнення нелегальної економіки встановив провідний перуанський економіст Ернандо де Сото. Він сформулював такі принципи положення: «Нелегальна економіка – це стихійна реакція народу на неспроможність держави задовольняти основні потреби зубожілих мас» [3]. Цілком логічно, що тіньова економіка завжди є подушкою безпеки у кризовий період, адже коли обсяги виробництва вимушено знижуються, виробничі ресурси перерозподіляються в тіньову економіку і повертаються в легальну після завершення кризи [4].

Існують різні варіанти типологізації тіньової економіки, але, на нашу думку, слід поділяти тіньову економічну діяльність на три блоки: неформальна, підпільна і незаконна [3].

Неформальна, або як її ще називають «сіра» економіка переважно пов'язана із виживанням населення в кризових умовах і має природний характер. Підпільна економіка – це як заборонена економічна діяльність, так і діяльність, яка має враховуватися й контролюватися державою, підпадаючи при цьому під оподаткування, але приховується для ухилення від сплати податків або з іншою метою.

На відміну від неформальної економіки, метою якої є підтримка мінімального рівня та якості життя верств населення, що мають офіційні джерела доходів, і підпільної, мета якої – отримання прибутків, шляхом приховування фінансових оборотів від оподаткування, зборів

і платежів, незаконна («чорна») економіка часто існує не для забезпечення виживання особи, а лише задля отримання надприбутків шляхом здійснення кримінальної діяльності.

Зниження рівня тінізації економіки – це поступовий процес її легалізації та декриміналізації шляхом створення нової ефективної правової системи. Проблему тіньового сектору економіки не можна вважати такою, що ліквідується у процесі впровадження економічних реформ [5]. Тому без дієвого державного впливу на ці процеси, цей сектор економіки не буде подолано.

Проведення організаційно-економічних заходів щодо детінізації економіки в період новітньої російсько-української війни та після перемоги України значною мірою прискорить процес трансформації системи соціально-економічних відносин, гарантуватиме економічну безпеку, незалежність, суверенітет, прогресивний розвиток, а також сформує позитивний імідж нашої держави в очах світового співтовариства, вплине на залучення іноземних інвестицій, необхідних для структурної перебудови господарського комплексу і подолання післявоєнної кризи.

Список використаних джерел:

1. Gutmann P. The subterranean economy. *Financial Analysts Journal*. 1977. Vol. 33.
2. Варналій З.С. Теоретичні засади детінізації економіки України. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2014. № 1 (112). 53 с.
3. Ернандо де Сото. Загадка капіталу. Чому капіталізм перемагає лише на Заході і ніде більше / пер. з англ. Микола Климчук. Київ: Наш формат. 2017.
4. Underground economy. *Britannica Online Encyclopedia* URL: <https://www.britannica.com/topic/underground-economy>.
5. Інститут соціально-економічної трансформації. URL: <http://iset-ua.org/ua/>

УДК 37.07:005.95/.96

УПРАВЛІННЯ КАДРОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Ірина Крамаренко, Аліна Чепелєва, Олена Туфекчі

В умовах війни найбільш гостро набуває питання управління кадровим потенціалом

закладів освіти. Першочерговим завданням урядом в умовах війни є фінансове забезпе-

І.Крамаренко – доктор економічних наук, доцент, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, А.Чепелєва – здобувач, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, О.Туфекчі – здобувач, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
© І.Крамаренко, А.Чепелєва, О.Туфекчі, 2022

чення обороноздатності нашої країни. Саме тому, фінансування освіти, культури, спорту відходять на остатній план. Що стосується закладів освіти, то наразі, заклади дошкільної освіти є найбільш вразливою категорії, фактично не працюють та працівники знаходять на простою. Все це призводить до відтоку персоналу із закладів дошкільної освіти. Саме за таких умов, управління кадровим потенціалом закладу дошкільної освіти в умовах війни є досить актуальним.

Метою дослідження є процес управління кадровим потенціалом закладу дошкільної освіти в умовах війни.

Такої ж думки і В.Артюшок, яка зазначає, що «Підвищення якості дошкільної освіти перебуває у прямій залежності від кадрів. Відсутність суттєвих заходів щодо соціального захисту кадрового потенціалу системи дошкільної освіти призвела до відтоку най більш кваліфікованих педагогів із дошкільних установ до інших сфер діяльності. Важливо, що у сучасних умовах реформування освіти радикально змінюється статус педагога, його освітні функції, відповідно змінюються вимоги до його професійно-педагогічної компетентності, рівня його професіоналізму» [1, с.5].

«Введення в Україні воєнного стану позначається на всіх сферах людського життя. Особливих змін зазнає освітня галузь, зокрема дошкільна. Чимало закладів дошкільної освіти не працюють, деякі – приймають тимчасово переміщених осіб, організовують освітній процес дистанційно, консультують батьків тощо. Є заклади, які працюють у звичному режимі.

В умовах воєнного стану зазнала змін й організація роботи з кадрами, зокрема підвищення кваліфікації, інформаційна та методична підтримка педагогів» [2]. Важливим у процесі управління кадровим потенціалом є визначення завдань на усіх рівнях. На нашу ду-

I.Kramarenko, Doctor of Economic Science, associate professor
Alina Chepeleva, Olena Tufekchi

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Management of Personnel Potential of a Preschool Education Institution in the Conditions of War

The study's purpose is to manage the personnel potential of the preschool education institution in the conditions of war. An analysis of the management of the personnel potential of the preschool education institution in the conditions of the war was carried out. It is proposed to manage personnel potential in the system of preschool education by levels. The main directions for managing the personnel potential of the preschool education institution in the war conditions have been determined.

Keywords: personnel potential, preschool education institutions, war.

мку, рівні управління кадровим потенціалом в системі дошкільної освіти необхідно поділити на три рівні (рис. 1).

Найбільш ефективним є здійснення управління кадровим потенціалом в системі дошкільної освіти за рівнями, що дозволить своєчасно реагувати на проблеми як на державному, так і на регіональному рівнях. Саме тому, рівні управління кадровим потенціалом в системі дошкільної освіти необхідно поділити на держаний, регіональний та місцевий, локальний. На державному рівні здійснюється законотворче регулювання управління кадровим потенціалом в системі дошкільної освіти в умовах війни. На регіональному та місцевому засновники ЗДО та місцеві органи повинні формувати систему управління кадровим потенціалом в системі дошкільної освіти відповідно до вимог, що регульовані на державному рівні. Локальний рівень дозволяє сформувати ефективну систему управління кадровим потенціалом в системі дошкільної освіти з урахуванням мотиваційних важелів.

В умовах війни росії проти України зафіксовано порушення умов провадження наукової

діяльності науковими та науково-педагогічними працівниками. Кількість наукових та науково-педагогічних працівників, які з початку війни залишили територію нашої країни та виїхали до інших країн, складає 1392, з них кількість осіб, які продовжують здійснювати наукову, науково-технічну, науково-організаційну, науково-педагогічну діяльність складає 1026 осіб. Наголо-

Рис.1. Рівні управління кадровим потенціалом в системі дошкільної освіти
Джерело: згруповано авторами

шено, що забезпечення ефективної системи управління та фінансування дошкільної освіти як на регіональному, так і на державному рівні шляхом розроблення алгоритмів міжвідомчої співпраці, зменшенню бюрократичного тягаря та підвищенню рівня професійної підготовки освітніх управлінців на всіх рівнях.

Отже, в цілому в умовах війни важливим є розроблення ефективного механізму управління кадровим потенціалом дошкільної освіти в умовах війни. Важливим є розроблення ефективної системи управління та фінансування дошкільної освіти як на регіональному, так і на державному рівні шляхом розроблення.

Список використаних джерел:

1. Артюшок В. С. Розвиток кадрового потенціалу закладу дошкільної освіти. *Економіка*

та суспільство. 2022. Випуск 36. С. 1-6.

2. Про рекомендації для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні: Лист МОН № 1/3845-22 від 02.04.22 року. Міністерство освіти і науки України. URL: <http://ru.osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/86206>.

3. План відновлення «Освіта і наука» (проект станом на 03.08.2022) URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2022/08/19/HO.projekt.Planu.vidnovl.Osv.i.nauky-19.08.2022.pdf>

4. Крамаренко І.С., Іщенко О.А., Чепелева А.А. Гендерні стереотипи в бізнесі: сучасний стан та демократичні перетворення. *Вісник ХНАУ*. 2021. №2, Т. 3. С. 11-12.

5. Kramarenko I., Amyelyenchuk A. Implementation of corporate social responsibility in Ukraine companies. *Innovative Solution in Modern Science*. 2016. №9. С. 1-12.

УДК 339.9

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ І ФРАНЦІЇ

Ольга Майстренко, Ольга Розмаріца

Інтернаціоналізація та глобалізація як характерні риси сучасного етапу розвитку світу визначають важливе значення розвитку зовнішньоекономічної діяльності країн (ЗЕД). Як форма господарської діяльності ЗЕД пов'язана в першу чергу з експортно-імпортними операціями держави.

В зовнішньоекономічній політиці України наразі можна виділити ряд найважливіших напрямів – інтеграцію України в світове господарство, різнонаправленість та динамізація зовнішньоекономічних зв'язків, орієнтація на формування та ефективну реалізацію експортного потенціалу країни [1]. Україна активно вибудовує й розвиває експортноорієнтовану модель розвитку економіки упродовж своєї незалежності. В основу такої моделі закладена ідея, що розвиток експортної діяльності країни є фундаментом економічного зростання, розвиває наявні й потенційні конкурентні переваги, сприяє зменшенню розриву між економіками України та розвинених країн світу за основними соціально-економічними параметрами. Як член СОТ, Україна має можливість активно й ефективно розвивати

Olga Maistrenko, PhD (Economics), associate professor, Olga Rozmaritsa

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Development trends of trade and economic cooperation between Ukraine and France

The role of export potential in the development of the economy is established, the state of foreign trade of Ukraine in 2022 is characterized, examples of the participation of EU countries in the development of the economy of Ukraine are given, the state and prospects of relations with France are considered.

Key words: foreign economic activity, trade, export, import.

співробітництво з іншими країнами світу з міжнародної торгівлі, відкриваючи нові ринки та збільшуючи обсяги експорту, підтримувати та мотивувати українські підприємства-експортери.

Ми розуміємо, що ефективна експортна діяльність є важливим напрямом розвитку економіки та економічного зростання. Також експорт є вагомим чинником інтеграції країни у світове господарство. І в цьому смислі його можна розглядати як потенціал, тобто не використану, але наявну можливість забезпечити досягнення поставленої мети [2].

Не зважаючи на великі труднощі в умовах війни, Україна провадить активну зовнішньо-

О.Майстренко – кандидат економічних наук, доцент, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, О.Розмаріца – магістрантка, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

© О.Майстренко, О.Розмаріца, 2022

економічну діяльність. Війна, зініційована в Україні РФ, суттєво змінила умови ведення бізнесу, переорієнтувала багато суб'єктів господарювання, ускладнила й змінила логістику. За період з січня по серпень 2022р. експорт України в порівнянні з тим же періодом 2021р. скоротився на 30,8%, імпорт – на 21,4%. Природньо, в структурі зовнішньої торгівлі відбулися значні і різнонаправлені зміни. В порівнянні з 2021 за період з січня по серпень ми можемо спостерігати такі зміни експорту: шовк – 1377,0%; насіння і плоди олійних рослин – 198,9%; цинк – 1851,8%; олово – 2298,6%; овочі – 51,0%; сіль – 48,3% тощо і імпорту відповідно: головні убори – 832,8%; твори мистецтва – 9,7% [3]. Спостерігається розширення доступу українських товарів до ринку ЄС. Це особливо актуально для вітчизняних сільськогосподарських товарів, оскільки транспортувати ці товари до країн Європи легше з огляду на транспортні та логістичні обмеження.

В умовах, викликаних війною, країни ЄС підтримують Україну зброєю, продуктами, санкціями проти країни-агресора. Особливо важлива підтримка економіки України, адже попри війну відносно ефективно функціонування економіки України – це можливість забезпечувати населення необхідними благами, підтримувати достойний рівень його життя, забезпечення бое- і життєздатності ЗСУ, відновлення функціонування зруйнованих об'єктів і, з рештою, шлях до перемоги тощо. Так 12 вересня уряди двох європейських країн – Франції та Румунії, підписали угоду про полегшення експорту зернових з України сухоходом. В перспективі ця угода дозволить Україні постачати ще більше зерна до Європи та країн, що розвиваються, зокрема середземноморських країн, які потребують його для продовольства [4].

Франція є однією з найрозвиненіших країн світу з високим рівнем доходу, член ЄС. 2-га країна ЄС за розмірами ВВП [5]. Найбільш розвинутими галузями промисловості є машинобудування, легка, харчова. Основні торговельні партнери – країни ЄС, Велика Британія та США. Франція має потужні порти.

Не зважаючи на те, що зовнішня торгівля України переорієнтована на Європейський Союз, а в ньому Франція займає важливе місце, в міжнародній торгівлі з Україною вона не входить до десятки найбільших торговельно-економічних партнерів, якими є, наприклад, Польща і Німеччина [6]. З часом в

Україні поступово розширювалась діяльність окремих французьких компаній, збільшувалися обсяги інвестицій та постачання французької високотехнологічної продукції. На ринку України працюють такі французькі компанії як Auchan, Leroy Merlin, L'Oreal та її дочірні бренди. Французькі компанії наразі представлені у найрізноманітніших секторах економіки, але переважно як імпортери продукції.

У торгово-економічних відносинах Франції і України імпорт суттєво перевищує експорт. Проте Україна вже сьогодні експортує до Франції одяг, столярні і скляні вироби, звукове електрообладнання, акумулятори, готові вироби із чорних металів, меблі, парові турбіни, частини до залізничних локомотивів і трамваїв, паперово-картонної продукції, косметичних препаратів тощо [3, 6].

Отже, в Україні є можливості підвищити й урізноманітнити експорт продукції до Франції. Проте, щоб вийти на вищий рівень експорту продукції в країну, яка в ЄС є одним з кращих експортерів, потрібно докласти чимало зусиль, основні з яких – підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції, виробництво та експорт високотехнологічної продукції проти сировинних товарів.

Список використаних джерел:

1. Рахман М.С., Морева М.Ю. Дослідження економічних відносин України з Францією. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. №33. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/893/856>.
2. Савченко М.В., Хаджинов І.В., Завидовська А.О. Експортний потенціал України та його реалізація у торговельно-економічних відносинах з країнами ЄС. *Економічний вісник*. 2021. №4. С. 89-98.
3. Державна служба статистики. Офіційний веб-сайт. URL: <https://ukrstat.gov.ua/>
4. Франція та Румунія підписали угоду про спрощення експорту українського зерна. Укрінформ : веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua>.
5. Франція. Дія.Бізнес. Експортний напрям: веб-сайт. URL: <https://export.gov.ua/country/115-frantsiia>
6. Які перспективи й ризики поглиблення економічної співпраці Києва з Парижем. *Український тиждень*. 08.12.2021. № 49 (733). URL: <https://tyzhden.ua/Economics/253849>

**ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНИХ АЛЬТЕРНАТИВ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ
ОНЛАЙН-НАВЧАННЯ НА ЗОВНІШНІХ РИНКАХ***Ольга Майстренко, Тетяна Бондаренко*

Сьогодні існує величезна різноманітність визначень стратегічних альтернатив від різних вітчизняних та зарубіжних вчених [1, 2]. Парадоксально, але незважаючи на велику кількість, єдиного визначення досі немає. Кожен вчений привносить своє бачення до визначення цього поняття.

Одні розглядають стратегічну альтернативу підприємницької діяльності як комплексну програму дій, інші стверджують, що вона має бути єдиною, але в той же час дуже чітко і ретельно продумана і розроблена стратегія. Кожна базова стратегія підприємства «дає життя» кільком стратегічним альтернативам з різними характеристиками та властивостями. Саме поєднання цих альтернатив є ключовим фактором, який дає нам широкі можливості для пошуку нових варіантів управління бізнесом.

Аналіз діяльності підприємств, які надають послуги в сфері онлайн-навчання показує, що в основі їхнього успіху лежить інноваційний підхід до формування різних стратегічних альтернатив та їх обов'язкове вдосконалення, повний перегляд портфеля стратегій та раціоналізація обслуговування клієнтів на основі ключових можливостей і прогнозованих прибутків. Ці підприємства дуже швидко розвиваються завдяки інноваційним підходам до вирішення окремих питань діяльності підприємства з метою підвищення їх конкурентоспроможності.

Впровадження та вдосконалення стратегічних альтернатив є передумовою формування та розвитку ринкових відносин у сфері онлайн-навчання національної економіки [3]. Особливо важливу роль у вирішенні стратегічних проблем підприємств відіграє зовнішня діяльність та первинне вдосконалення механізмів її регулювання.

Альтернативними стратегіями дій у майбутньому можуть бути загальні програми дій на довгострокову перспективу з постійним підвищенням ефективності бізнесу, що забезпечить позицію фірми на ринку. Визначення стратегічних альтернатив підприємства допоможе визначити пріоритетні напрямки руху для виходу або

*Olga Maistrenko, PhD (Economics), associate professor
Tetiana Bondarenko**Admiral Makarov National University of Shipbuilding****Development of strategic alternatives for online learning companies in foreign markets***

The theoretical provisions regarding the development of the international marketing strategy of the enterprise in the process of internationalization have been clarified and deepened; recommendations for the development and implementation process of an international marketing strategy for a modern digital enterprise.

Keywords: marketing strategy, international market, business project, internationalization.

утримання своїх позицій на міжнародному ринку, а також розробити комплекс дій для реалізації міжнародної маркетингової стратегії у складі основної стратегії підприємства.

Раціонально організоване управління бізнесом, швидкість інноваційних процесів дозволяє багатьом компаніям динамічно розвиватися і займати лідируючі позиції.

Отже, проведене дослідження дозволяє сформулювати такі стратегічні рішення:

- необхідно ретельно визначати потреби підприємства;

- для правильного вибору міжнародної маркетингової стратегії дуже важливо сформулювати цілі підприємства в процесі інтернаціоналізації: вони повинні бути специфічними, конкретними, вимірними, досяжними, реалістичними, із зазначенням термінів, а також орієнтованими на результат;

- необхідно ретельно вивчити переваги і недоліки кожної з стратегій і співвідносити їх зі специфічними потребами організації;

- виділити кошти на розробку і проведення маркетингових (реklamних) заходів.

Існують наступні види маркетингових стратегій фірми з освоєння міжнародного ринку [4]:

- стратегії обхвату ринків та ринкових сегментів;

- конкурентні стратегії;

- стратегії виходу на новий ринок;

- стратегії виходу на ринок з новими товарами;

- цінові стратегії;

- маркетингові стратегії, що використовуються в залежності від частки на ринку, ринкового попиту, товарної політики.

Міжнародна маркетингова стратегія виходу на нові закордонні ринки використовується тоді, коли компанія прагне найбільше використати можливості зовнішнього середовища і свої сильні сторони для збільшення обсягів виробництва та продажів завдяки проникненню на нові ринки, їх захоплення та підвищення показників ефективності виробництва.

Список використаних джерел:

1. Marek J. Strategic Performance Management. *New Concepts and Contemporary Trends*. 2017. 115 p.

2. Макаров Є. О. (2020) Стратегії міжнародного маркетингу. Справочник 24. URL: https://spravochnick.ru/marketing/strategii_mezhdunarodnogo_marketinga/.

3. Колешня Я., Савічева Т. (2021) Маркетингова стратегія підприємства в процесі інтернаціоналізації. *Економіка та суспільство*. 2021. №. 29. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/548>.

4. Nguyen Hoang Tien. (2020) The role of international marketing in international business strategy. Institute of Asian Studies (GAIE). URL: https://www.researchgate.net/publication/338752307_The_role_of_international_marketing_in_international_business_strategy.

УДК 339.187.44(447)

ФРАНЧАЙЗИНГ ЯК ЕФЕКТИВНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

Світлана Марущак, Віктор Короленко

Ряд очевидних переваг як робота в бізнесі, який вже зарекомендував себе, економія на витратах стосовно перевірки життєздатності та затребуваності продукту на ринку, просуванні товару, мінімальні ризики для підприємців, які починають бізнес тощо, дозволяє стверджувати, що франчайзинг – це проста та зручна бізнес-модель розвитку малого та середнього бізнесу.

Для українського бізнесу франчайзинг – це один з найбільш перспективних видів бізнесу. Це досить нова форма функціонування підприємництва, що динамічно розвивається на території України. За даними Української франчайзингової асоціації, наразі членами Асоціації є більше 2300 франчайзингових компаній [1]. В Україні функціонує більше 23000 франчайзингових локацій; національні франчайзи складають 65% ринку з близько 700 франчайзи в цілому.

За сферами бізнесу в 2021 р. франшизи розподілялися таким чином – рис. 1.

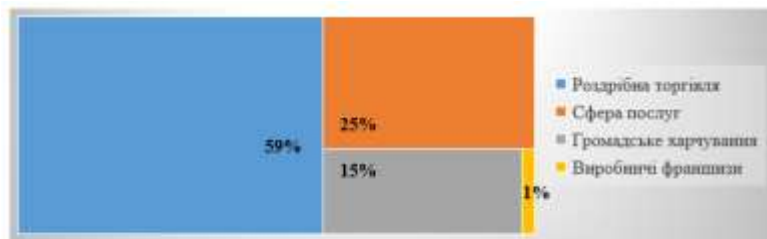

Рис. 1. Структура франчайзингу за видами діяльності в Україні, 2021 р. [2]

Svitlana Marushchak, PhD (Economics), associate professor, Viktor Korolenko

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Franchising as an effective model of small and medium-sized business development

The state and trends of franchising development in the world and in Ukraine have been studied, and the prospects of this business development model have been proven.

Key words: business, franchising, franchisee, franchise network.

Сьогодні на українському ринку багато міжнародних брендів успішно розвивають свої франчайзингові компанії. Це McDonald's, Papa John's, KFC, GAP і InterContinental. Успішно розвиваються і українські франшизи, як зазначалось раніше, переважно у харчовій, роздрібній торгівлі, сфері послуг та інших галузях.

Як правило, франчайзери реєструються як товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ). Така організаційно-правова форма підприємств в правовому полі найбільш врегульована для франчайзингу. При створенні юридичної особи, як і в інших випадках, потрібно подати реєстраційну форму, прийняти рішення про заснування, статутних документів та з 2020р. структури акціонерів, подати заяву для реєстрації підприємства [2].

Найбільшу популярність і розповсюдження франчайзинг

здобув в США. За даними Franchise Group в США 80% компаній працює по франчайзингу, в Європі – 67%, в Україні – 23% (рис.2). Близько 50% всіх франчайзингових мереж світу функціонують у сфері торгівлі – фаст-фуду, ресторани, магазини (рис.3) [3].

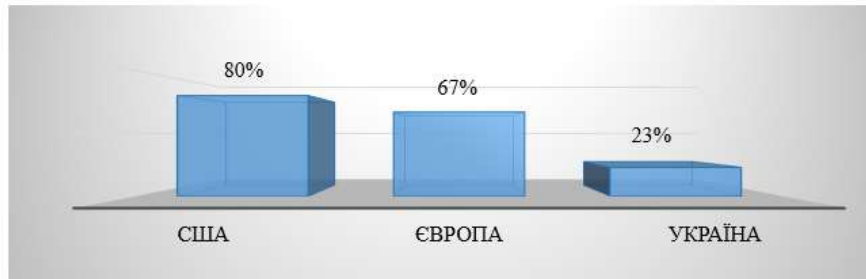

Рис. 2. Частка компаній, що працюють по франчайзингу [3]

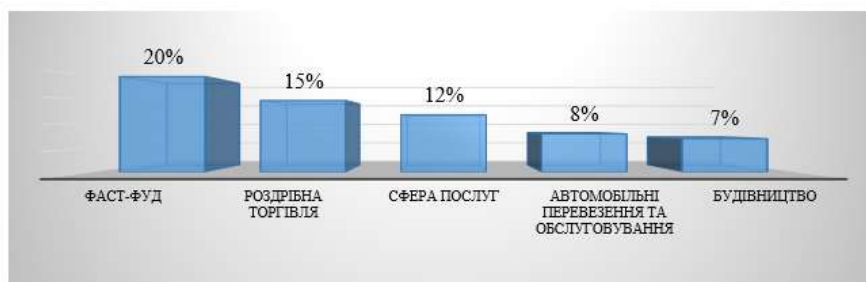

Рис. 3. Рівень поширення франчайзингу в світі за видами діяльності [3]

Торговельний франчайзинг – один з найбільш популярних видів франчайзингу. При цьому франчайзі отримує право реалізовувати товар франчайзера та провадити продажі за тією ж методикою. Він використовує бренд франчайзера, отримує допомогу в оформленні торговельного пункту, виборі асортименту, навчанні персоналу, обслуговуванні клієнта, мерчандайзингу та маркетингу [4].

З 2016 р. кількість суб'єктів господарювання, які займаються оптовою та роздрібною торгівлею, в Україні зменшується (рис. 4.), як і частка роздрібною торгівлі.

Рис. 4. Кількість діючих суб'єктів в сфері торгівлі [5]

Такі тенденції свідчать про зниження ролі оптової торгівлі в організації постачання

підприємств, порушення міжгалузевих і міжгосподарських зв'язків, необґрунтованого підвищення витрат і роздрібних цін проміжних оптових структур через збільшення ланцюгів просування товарів, уповільнення обороту.

Покращити стан галузі може викорис-

тання як досить ефективної моделі ведення бізнесу торгового франчайзингу. Його використання дасть можливість підприємствам розширити межі свого бізнесу, набувати досвіду у іноземних партнерів тощо [2].

Франчайзинг є одним із способів підвищення ефективності економіки шляхом підтримки та мотивації до розвитку малого бізнесу. На доказ цього – в ВВП розвинених країн понад 50% займає лише малий бізнес.

В Україні частка малого бізнесу в ВВП 15-16% [2], звідси слідує, що наша

країна має широкий спектр перспектив використання франшиз з метою поліпшення загальної культури торгових відносин, побудови комплексної системи для малих та середніх підприємств, освоєння нових технологій торгового підприємництва тощо.

Список використаних джерел:

1. За матеріалами Асоціація франчайзингу (Україна). Franchise Association (Ukraine): веб-сайт. URL: <https://franchising.org.ua/>
2. Yakubovskyy V. The Franchise Law Review 2022. URL: <https://www.nobles-law.com/post/the-franchise-law-review-2022-ukrainian-chapter>.
3. Про франчайзинг. Franchise Group: веб-сайт. URL: <https://franchisegroup.com.ua/about-company/franchising/>.
4. Торговельний франчайзинг. Franchising.ua : веб-сайт. URL: franchising.ua
5. Офіційний сайт Державної служби статистики. : веб-сайт. URL: <https://ukrstat.gov.ua/>.

РОЗВИТОК МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Світлана Марущак, Анастасія Морозова

У лютому 2022 р. Україну охопила війна і це стало викликом для українського бізнесу. Вже в квітні підприємці почали відновлювати свою діяльність, подекуди – робили вибір розвиватися в іншому напрямку. Це стосується не всіх, багато малих та середніх підприємств не мали можливості відновити свою діяльність через окупацію, руйнування або моральний стан персоналу.

В економіці України малий та середній бізнес відіграє ключову роль, забезпечуючи близько 64% доданої вартості, 81,5% зайнятості працівників у суб'єктів господарювання та 37% податкових надходжень [1]. У 2022 р. в Україні спостерігається підвищений попит на такі сфери малого та середнього бізнесу, як оптова торгівля; роздрібна торгівля; ремонт автотранспорту. Також користуються значним попитом малого та середнього бізнесу промисловість, логістика, сільське господарство та будівництво.

З початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну та окупацією деяких регіонів Україна вимушено поділилася на чотири типи регіонів – рис. 1. У зв'язку з небезпечкою, через ракетні обстріли та ймовірність втрати бізнесу, підприємці почали розглядати опорні та безпечні регіони для розвитку та релокації. Проте при прийнятті рішень про переміщення підприємств враховується один немаловажний факт – це географічна прив'язка до свого споживача [2].

Необхідно зазначити, що велика частка ВВП зосереджена в прифронтових та частково окупованих територіях, рис. 2.

Svitlana Marushchak, PhD (Economics), associate professor, Anastasia Morozova

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Development of small and medium business in the conditions of wartime

Changes in the functioning and development of small and medium-sized businesses in the conditions of martial law, support from the state, opportunities and plans for the future are considered.

Keywords: small and medium business, priority markets, entrepreneurship, entrepreneur.

У зв'язку з бойовими діями підприємства зазнають руйнування фізичних активів. Найбільша частка таких руйнувань припадає на прифронтові та окуповані території, рис. 3.

Рекордне падіння попиту в прифронтових та частково окупованих регіонах завдає руйнівної шкоди малому і середньому бізнесу.

Через бойові дії бізнес почав робити релокацію у безпечні та опорні регіони, а також

Рис. 1. Типи регіонів [2]

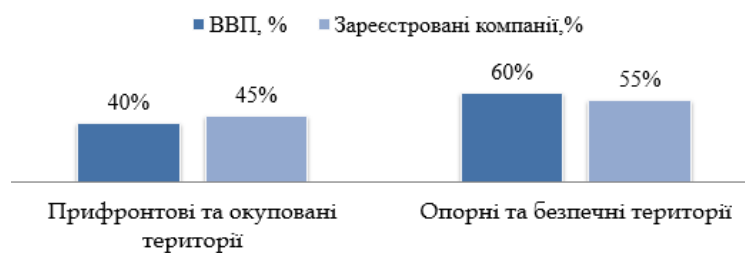

Рис. 2. Частка ВВП та зареєстрованих компаній за типами регіонів [2]

С.Марущак – кандидат економічних наук, доцент, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, А.Морозова – магістрантка, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

© С.Марущак, А.Морозова, 2022

війна стала поштовхом для виходу українського бізнесу за кордон, яскравим прикладом є кав'ярня Франсуа, яка після візиту Анджеліни Джолі, вийшла на ринок Польщі, продавши свою франшизу і ставши прикладом для інших підприємців.

У зв'язку з погіршенням стану малого та середнього бізнесу в Україні запрацювала система підтримки бізнесу, яка передбачає:

- 1) перехід з загальної системи оподаткування на третю групу єдиного податку зі ставкою 2% проти 5%;
- 2) звільнення ФОП від сплати ЄСВ за себе та мобілізованих на військову службу найманих працівників;
- 3) звільнення від податку ФОП 1-2 гр.;
- 4) компенсація за працевлаштування ВПО;
- 5) безкоштовне тимчасове переміщення підприємств з постраждалих регіонів;
- 6) функціонування платформи цифрової взаємодії;
- 7) надання мінігрантів на відкриття власної справи [3].

Так, за програмою Дія.бізнес грант можна отримати на власну справу; сад; теплицю; переробне підприємство. На шляху вирішення проблем, викликаних бойовими діями країни-агресора, малий та середній бізнес зазнав таких викликів, як пошук нових ринків збуту – 50%, зменшення попиту на продукцію/послуги в країні; нестача коштів на розвиток – 30%; проблеми з поставкою товарів та логістикою – 20%.

У зв'язку з нестачею ринків збуту, український бізнес почав розвиватися за кордоном – 28% підприємців уже розширили свій бізнес за кордоном, 21% – планують це зробити найближчим часом. В планах українських підприємців розширення свого бізнесу в Польщу – 61%; Болгарію – 13%; Велику Британію – 13%; Італію – 11%; Молдову – 11% [4]. При цьому малий та середній бізнес зіштовхується з рядом проблем – рис. 4.

Отже, в умовах сьогодення, бізнесу необхідно швидко пристосовуватися до нових

Рис. 3. Руйнування фізичних активів малого та середнього бізнесу в прифронтових та окупованих територіях [2]

Рис. 4. Бар'єри для виходу на міжнародний ринок [4]

умов та розвиватися. Пріоритетними напрямками для розвитку бізнесу є вихід на світовий ринок, розширення та релокація бізнесу у безпечні та опорні регіони України, а також Київ. Щодня Україна зазнає значних втрат та руйнування у зв'язку з агресією Росії, але люди і бізнес не здаються і розвиваються навіть в такі важкі часи.

Список використаних джерел:

1. Підтримка малого і середнього підприємництва. Урядовий портал : веб-сайт. 2020. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostannya/pidtrimka-malogo-i-serednogo-pidpriyemnictva> (дата звернення: 31.10.2022)
2. Ливч Д. Нове обличчя українського підприємництва. Як війна вплинула на малий та середній бізнес у різних регіонах України? Українська правда. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/08/29/690937/> (дата звернення: 31.10.2022)
3. Підтримка бізнесу в умовах війни. Дія. Бізнес : веб-сайт. 2022. URL: <https://business.dia.gov.ua/wartime> (дата звернення: 31.10.2022)
4. Жарикова А. Бізнес під час війни: скільки підприємців почали працювати «на закордон». Економічна правда. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/09/27/691914/> (дата звернення: 31.10.2022)

МЕТОДИ НЕМАТЕРІАЛЬНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОСИЛЕННЯ КАДРОВОЇ БЕЗПЕКИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Олексій Мірошниченко, Анастасія Бошкова

На сучасному етапі рівень життя українського народу суттєво знизився. Про це свідчать, насамперед, зміни в структурі споживання товарів і послуг у сторону товарів першої необхідності, послуг та товарів більш дешевої вартості. Причинами є і економічні кризові явища, що переслідують вітчизняну економіку ще з радянських часів і впродовж останніх десятирічь набули чи не постійного характеру, додавив негативу COVID-19, і ще більше – не продумані урядові обмежувальні заходи щодо ведення бізнесу, які впроваджувалися під час пандемії, справжнім лихом стала ескалація воєнних дій з боку країни-агресора.

Економічна стагнація та постійнотриваючі інфляційні процеси стосовно національної валюти – гривні певною мірою спричиняють те, що в умовах низької заробітної плати більшість робітників середньої ланки і топ-менеджерів вважають, що нематеріальне стимулювання до праці не мають суттєвого значення. Насправді, нематеріальні стимули не домінують над матеріальними, навіть якщо рівень життя населення є достатнім. Однак нематеріальне стимулювання є ефективним інструментом підвищення кадрової безпеки в компаніях, оскільки вони сприяють підвищенню лояльності співробітників до компанії в цілому і до керівництва зокрема. Тому в ситуаціях, коли матеріальне стимулювання працівників обмежене, для суб'єктів господарювання постає проблема вибору ефективних методів нематеріального стимулювання, їх вірного впровадження та оцінки їх впливання на рівень кадрової безпеки.

Питанню нематеріального стимулювання персоналу присвятили праці такі відомі вітчизняні і зарубіжні науковці, як В.Гончар та Н.Обухова, З.Живко, С.Іванов, Г.Іванченко, А.Колот, І.Кучумова, А.Медік, В.Рейкін, Т.Сазонова, О.Сікун, Му Сіюань, Хе Чжао та цілий ряд інших дослідників. Незважаючи на велику увагу, яку вітчизняні та зарубіжні вчені приділяють питанню нематеріального стимулювання, існують проблеми, які не знайшли належного висвітлення в науковій

Oleksiy Miroshnychenko, PhD (Economics), associate professor, Institute of Prospective Studies;

Anastasia Boshkova, Pre-Danube branch of the Interregional Academy of Personnel Management

Non-material incentive methods as a tool for strengthening personnel security at the enterprise

The scientific and methodical principles of the application of non-material stimulation of personnel as a tool for strengthening personnel security at the enterprise are studied. Proposals are provided for calculating the indicator of the influence of non-material incentives on the degree of personnel security and its explanation according to a five-dimensional dichotomous rating scale.

Keywords: enterprise, staff, personnel security, non-material incentives.

літературі. Це стосується визначення ступеня ефективності та результативності застосування різних методів нематеріального стимулювання персоналу як інструментом забезпечення кадрової безпеки на підприємствах України.

Стимулювання персоналу – це цілеспрямований чи нецілеспрямований метод впливу на людини або групу людей з цілю підтримання певних характеристик її трудової поведінки, переважно трудової активності. Що стосується нематеріального стимулювання слушною є думка З.Живко, який під нематеріальними стимулюванням розуміє – підвищення організаційної культури: формування місії підприємства, визначення принципів формування відносин із внутрішнім і зовнішнім середовищем, визначення індивідуальних можливостей і моделей поведінки, стимулювання праці відповідно до внутрішніх мотивів і потреб працівників. На його думку, нематеріальні стимули зобов'язують роботодавця до певних вкладень у робочу силу, однак не є прямими грошовими стимулами [2, с.69].

Таким чином, можемо визначити нематеріальне стимулювання як процес заохочення персоналу до високопродуктивної роботи за допомогою методів зовнішнього впливу, що не передбачають грошового спонукання в готівковій чи безготівковій формі. І саме відсутність грошового заохочення відрізняє нематеріальне стимулювання від матеріального.

О.Мірошниченко – кандидат економічних наук, доцент, заслужений економіст України, Інститут перспективних досліджень; А.Бошкова – студент, Придніпурська філія Міжрегіональної академії управління персоналом

© О.Мірошниченко, А.Бошкова, 2022

Слід підкреслити, що нематеріальне стимулювання допомагає підвищенню рівня професійної кваліфікації працівників, використанню трудового потенціалу працівників, покращенню соціального статусу, підвищенню задоволеності роботою та зміцненню почуття причетності до підприємства. Також слід зазначити, що в результаті дана система нематеріального стимулювання сприяє на підвищення лояльності співробітників до підприємства і, в свою чергу, зміцненню кадрової безпеки. Щоб продемонструвати вплив нематеріальних стимулів на рівень кадрової безпеки підприємства, бажано є уточнення переліку методів нематеріального стимулювання персоналу.

3. Живко розглядає методи нематеріальної мотивації. Судячи з їх переліку, то можна сказати, що вони являються не мотиваторами, а стимулами [2, с.70]. До видів нематеріального стимулювання він відносить: подарунки, навчання, прозорість і постійний діалог між керівництвом і персоналом, соціальні пільги (безкоштовне обстеження, можливість оздоровлення), поліпшення організації праці (постановка цілей, розширення робочих функцій, збагачення роботи, виробнича та професійна ротація, покращення умов праці, гнучкий графік роботи).

А.Гончар та Н.Обухова не групуючи методи нематеріального стимулювання, наводять досить повний їх перелік із перевагами і недоліками кожного та їх практичне застосування, при цьому виділяючи такі методи нематеріального стимулювання, як: нагадування працівникові про авторство реалізованого їм проекту, пріоритетне отримання нового обладнання, можливість кар'єрного зростання, подяка керівника за результативну роботу (на загальних зборах та особисто), непряма фінансова допомога, проведення корпоративних свят, дошка пошани, подарунки до свят [1, с. 130]. При цьому маємо зауважити, що оскільки непряма фінансова допомога і подарунки до свят становлять грошову винагороду, то, на нашу думку, вони не можуть належати до нематеріальних методів стимулювання.

І. Кучумова при дослідженні компанії HeadHunter, яка займається пошуком і підбором персоналу, виділила такі найпоширеніші методи нематеріального стимулювання, як: просування по кар'єрних сходинках, відгуки за досягнення, практика висловлювання подяки працівника, чітка постановка завдань, регулярні корпоративні заходи для відпочинку, розширення меж відповідальності [6, с.372].

У 2018 році компанія «Deloitte» провела дослідження на тему «Глобальні тренди в управлінні персоналом – 2018», в якому взяли участь понад 11 000 HR-фахівців з управління персоналом і керівників компаній, що стало найбільшим відкриттям трендспоттингу. Зокрема стосовно нематеріальних стимулів, у звіті Deloitte опубліковано наступні ключові результати дослідження [3]:

1. Глобальним пріоритетом є дослідження, розуміння, розробка та впровадження нових рішень, які підтримують кар'єру 21 століття. 47% респондентів вважають дуже важливими факторами створення новітніх моделей для розвитку кар'єри та отримання нових навичок. Однак понад 54% респондентів зазначають, що в їхній організації взагалі немає програми для формування навичок, які їм знадобляться для досягнення успіху на їхній майбутній роботі.

2. Задоволеність персоналу роботою все більше впливає на якість роботи. Наприклад, 43% вітчизняних респондентів вважають, що задоволеність співробітників сприяє кращому усвідомленню місії та майбутнього бачення підприємства, а 60% вважають, що такі зусилля покращують утримання співробітників. Збільшився, причому 61% повідомили про підвищення продуктивності праці та фінансових показників.

3. Новою тенденцією у визначенні компонентів систем стимулювання персоналу є оцінка особистої результативності (62% респондентів у вітчизняній практиці та 62% респондентів у світовій практиці), досягнення індивідуальних показників (60% і 43% відповідно), досягнення показників підприємства (42% і 43%). Незважаючи на порівняння національного та міжнародного підходів до визначення причин стимулювання, 28% вітчизняних респондентів вважають запроваджені в їхніх компаніях системи стимулювання застарілими.

У контексті нематеріального стимулювання українських підприємств впроваджуються такі елементи соціального пакета, як: гнучкий графік роботи (визнають 50% опитаних), офісні оздоровчі послуги (31% опитаних) і дистанційну роботу (30% опитаних). Для 53% опитаних респондентів найважливішим елементом їхнього соціального пакету є гнучкий графік, для 35% – дистанційна робота та 20% – харчування. Однак дані щодо сучасного стану використання методів нематеріального стимулювання дещо відрізняються від бажаного для опитаних респондентів рівня (рис. 1).

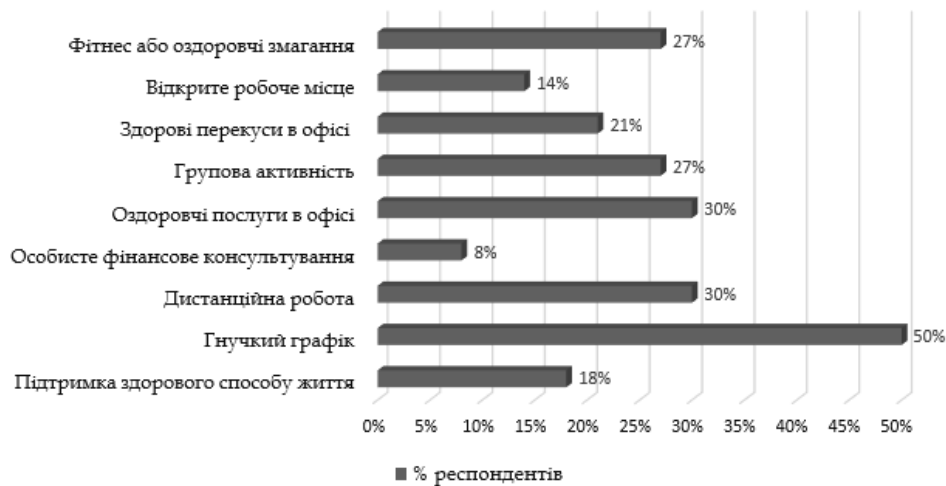

Рис. 1. Методи нематеріального стимулювання, що реалізуються на українських підприємствах [3]

Як показали результати опитування «Deloitte», пріоритетами для вітчизняного бізнесу є підтримка професійного розвитку кадрів, запровадження гнучкого режиму роботи, можливість віддаленої роботи та безкоштовне харчування.

Привабливим є практичний досвід успішних зарубіжних компаній, що використовують нематеріальне стимулювання. Компанія «Google» є класичним прикладом нематеріального стимулювання. Компанія створює комфортні (як вдома) умови праці (зручні меблі, допускаються домашні тварини), розвинена соціальна інфраструктура (салони краси, хімічистки та спортивні зали), стимуляція робочого часу (гнучкий графік роботи, можливість працювати над розробленням особистих проєктів).

Багато творчих, нематеріальних стимулів використовуються й іншими компаніями. Розробник програмного забезпечення «Asana» використовує, досить цікавий підхід, а саме – кулінарний підхід до стимулювання персоналу, створюючи збалансоване меню, яке стимулює розумову діяльність.

Деякі з цих методів нематеріального стимулювання є досить бюджетними методами, які можуть бути впроваджені в будь-якій компанії в Україні, навіть з обмеженим бюджетом на кадри.

Не все стимулювання працівників обумовлені фінансами, як свідчать огляди літератури та реальний досвід. Тобто це забезпечує індивідуальну чи колективну фінансову винагороду. Що стосується підприємств, то вони потребують фінансування, навіть невеликий навіть, якщо це нематеріальний стимул. На-

приклад, професійний розвиток як метод стимулювання не несе прямих фінансових виплат для співробітників, але компанії несуть витрати на професійний розвиток людських ресурсів.

Навіть якщо компанія заохочує своїх працівників до гнучкого графіка роботи, компанія повинна оплачувати витрати працівників, залучених

до створення такого графіку. Тому, на нашу думку, вибір матеріального та нематеріального методів стимулювання повинен здійснюватися зважаючи на наявність грошових виплат персоналу, а не фінансові витрати підприємства.

На думку авторів, методи нематеріального стимулювання праці необхідно згрупувати за різними ознаками. Основою класифікації повинні бути такі ознаки, як характер впливу на свідомість працівника [8, 12]. На цій основі, на нашу думку, серед нематеріальних методів стимулювання виділено морально-психологічні, соціальні, дисциплінарні, організаційні, професійно-кваліфікаційні та компенсаційного характеру.

Усі наведені групи нематеріальних методів стимулювання персоналу за походженням можна розділити на економічні та неекономічні. Метод фінансового джерела потребує значного обсягу цільового фінансування від компаній. Використання методів неекономічного походження потребує лише витрат на організацію його впровадження. Такі витрати не пов'язані з жодним конкретним працівником і не покриваються ними [11].

Крім того, методи нематеріального стимулювання можна розрізнити за характером впливу на обізнаність персоналу та за сумою вкладених коштів, виділивши бюджетні та малобюджетні методи.

Перелік методів нематеріального стимулювання за характером впливу на свідомість працівників та рівень кадрової безпеки наведено в табл. 1. Запропонована ієрархічна багатокритеріальна класифікація методів нематеріального стимулювання праці підвищує її

Таблиця 1

Перелік методів нематеріального стимулювання та характеристика
їх впливу на рівень кадрової безпеки

Методи за впливу на свідомість працівників	Перелік методів	Характеристика впливу на рівень кадрової безпеки
Організаційні	Розвиток корпоративної культури	У працівників формується відчуття причетності до підприємства, вдячності за турботу підприємства про персонал
	Вдосконалення організації роботи	
	Створення сприятливих умов праці	
	Сучасне обладнання робочих місць	
	Профілактика праці	
Компенсаційні	Компенсація затрат на зв'язок, транспорт та користування житлом	Працівники відчують себе необхідними підприємству, а отже, зростає їх лояльність до підприємства. В результаті рівень кадрової безпеки зростає
	Відшкодування витрат на спортивну підготовку, тренування	
	Безкоштовне харчування	
	Безкоштовний медогляд та лікування	
	Часткова чи повна компенсація затрат на відпочинок	
Соціально-статусні	Суспільне визнання працівників	Цей метод сприяє підвищенню соціального статусу співробітників, підвищенню задоволеності роботою, розвитку кар'єри і тим самим знижує ризик протиправної діяльності співробітників компанії
	Підвищення відповідальності персоналу за результати роботи	
	Участь персоналу в прийнятті управлінських рішень	
	Надання цікавих задач	
	Розвиток соц. інфраструктури (майданчики, зони відпочинку, лікувальні/спортивні зали, перукарні)	
	Зміна кадрів	
	Підвищення престижності окремих посад та професій	
	Планування та сприяння розвитку кар'єри	
Дисциплінарні	Можливість дистанційної роботи	Використання даних методів дає працівникам відчуття свободи незалежно від організаційних обмежень і часових рамок. Це впливає на довгострокове працевлаштування та формування стабільного кадрового потенціалу в компаніях
	Стимулювання вільним часом (надання додаткових відпусток, відгуків та поділ основної відпустки)	
	Можливість виконання особистих проектів в робочий час	
	Можливість працювати неповний робочий день, або навіть тиждень	
	Гнучкий графік роботи	
	Коворкінг	
Морально-психологічні	Виготовлення корпоративних буклетів, символіки з фото кращих працівників	Методи дають змогу підтримувати належний рівень лояльності співробітників до компанії, даючи працівникам вагомий підстави дотримуватись професійної етики та протистояти шахрайським або незаконним діям конкурентів або колег
	Проведення тренінгів з уникнення конфліктогенів	
	Розміщення інформації про кращих працівників у корпоративній пресі, на дошках пошани	
	Психологічне консультування працівників з особистих питань	
	Нагородження кращих працівників грамотами, статуетками, пам'ятними знаками	
	Проведення змагань, конкурсів «Найкращий у професії»	
	Сприяння формуванню нормального морально-психологічного клімату в колективі	
Професійно-кваліфікаційні	Творчі відрядження	Дані методи сприяють створенню постійних кадрових ресурсів, знижує плинність кадрів і, таким чином, знижує ризик витоку інформації та шахрайства з боку нових співробітників
	Безкоштовні тренінги та вебіари, майстер-класи, конференції, навчання, підвищення кваліфікації, стажування	
	Тімбілдинг (командоутворення)	
	Коучинг	

універсальність та розширює сферу застосування.

Ієрархічна багатокритеріальна класифікація методів нематеріального стимулювання персоналу за походженням:

1. Некономічного походження (малобюджетні, які вимагають витрат лише на організацію нематеріального стимулювання):

а) Дисциплінарного характеру. Характерна ознака метода полягає у стимулюванні вільним робочим часом, надаючи додаткових відпусток, можливості працювати за гнучким графіком або дистанційно від роботи.

б) Соціально-статусного характеру. Метою цього комплексу методів є сприяння професійному розвитку персоналу та підвищенню престижу посад і професій.

с) Морально-психологічного характеру. Даний метод спрямований на сприяння соціальному визнанню співробітників, формуванню нормального морально-психологічного клімату всередині групи і психологічної підтримки персоналу.

2. Економічного походження (бюджетні, які вимагають від підприємства значних інвестицій та адресних витрат):

а) Компенсаційного характеру. За допомогою цих методів підприємства фінансують надання соціальних пакетів працівникам або компенсують їх витрати після отримання працівниками переліку послуг, визначених у колективних трудових договорах.

б) Професійно-кваліфікаційного характеру. Метод, який спрямований на забезпечення професійного розвитку людських ресурсів за рахунок компанії. Реалізація цих методів сприяє розвитку трудового колективу та формуванню кадрового складу.

с) Організаційного характеру. Цей метод спрямований на розвиток корпоративної культури компанії та організаційне залучення працівників, а також на покращення умов роботи та організації.

Методи нематеріальної мотивації не приносять грошових виплат працівникам, але при використанні методів економічного походження працівники безкоштовно навчаються, підвищують свою кваліфікацію, отримують медичні послуги, компенсують транспортні витрати, витрати на житло. Методи, які не мають економічного походження в соціальному статусі, морально-психологічних і дисциплінарних характеристиках, особливо важливі в періоди кризи, оскільки передбачають невеликі витрати.

Безперечно, що в сучасних економічних реаліях нематеріальні стимули слід розглядати як засоби підвищення кадрової безпеки. Тому що результат, досягнутий за допомогою нематеріальних стимулів – це підвищення рівня лояльності співробітників і зацікавленість у роботі в компанії [7, с. 370].

Методи економічного характеру є досить бюджетними, а велике різноманіття методів неекономічного характеру може привести до втрати ефекту від їх застосування, тому доцільно є розроблення рекомендацій щодо застосування методів нематеріального стимулювання персоналу в контексті посилення кадрової безпеки на підприємстві, серед яких виділено такі:

- проведення попередньої оцінки ситуації нематеріального стимулювання персоналу;

- визначення переліку тригерів, які мають значний вплив на рівень кадрової безпеки персоналу;

- проведення опитування працівників для визначення пріоритетних методів нематеріального стимулювання;

- вибір деяких з найбільш підходящих методів з кожної групи методів;

- перевірка зіставлення та узгодженості організаційних, професійно-кваліфікаційних, соціальних, морально-психологічних, компенсаційних і дисциплінарних методів;

- розрахунок кошторису витрат, необхідних для впровадження нематеріальних методів стимулювання персоналу;

- оцінка ефективності впливу використовуваних методів нематеріального стимулювання на рівень кадрової безпеки.

На нашу думку, для оцінки ефективності нематеріальних методів стимулювання на рівні кадрової безпеки було б доцільно використовувати науково обґрунтовану метричну систему (табл. 2).

Ці показники є непрямими, так як їх значення залежить не тільки від якості нематеріальних стимулів, а ще й від інших факторів. Вплив нематеріального стимулювання на рівень кадрової безпеки персоналу необхідно оцінювати за квартальною динамікою.

Для оцінки впливу нематеріальних стимулів на рівень кадрової безпеки пропонується розраховувати непрямий інтегральний показник, який, на думку вчених, можна визначити за допомогою стандартизації.

Стандартизація означає переведення значень показників у діапазон значень шляхом

Таблиця 2

Система непрямих показників оцінки впливу нематеріального стимулювання на рівень кадрової безпеки підприємства

Група методів нематеріального стимулювання персоналу	Перелік непрямих показників оцінки
Організаційні	Кількість персоналу, що працює в сприятливих умовах праці (окрім шкідливих та монотонних)
	Кількість персоналу, спільного з корпоративною культурою
	Темпи зростання витрат на оргтехніку нових робочих місць
	Питома вага робочих місць, що обладнані новітнішою технікою
	Темпи зростання витрат на розвиток корпоративної культури
Компенсаційні	Відсоток працівників, задоволених якістю соціального пакета
	Темпи зростання витрат на транспорт, зв'язок та харчування
	Темпи зростання витрат на оздоровчі і спортивні заходи
	Вартість соціального пакету на 1 працівника
	Темпи зростання витрат на медичне огляд працівників
Соціально-статусні	Витрати на розвинення персоналу в розрахунку на 1 працівника
	Питома вага персоналу, задоволеним кар'єрним зростанням
	Темпи зростання бюджету на впровадження кадрових програм
	Питома вага персоналу, який задоволений працею на своїх посадах
	Відсоток персоналу, який повністю задоволеного об'єктами соціальної інфраструктури
Дисциплінарні	Відсоток персоналу, що має зайнятість дистанційно
	Показник незмінності кадрів на підприємстві
	Коефіцієнт абсентеїзму
	Питома вага персоналу до якого ніколи не застосовувався хедхантинг
	Відсоток персоналу, що має гнучкий графік роботи
Морально-психологічні	Відсоток вирішених конфліктів
	Відсоток персоналу, який ніколи не брав участь в конфліктах
	Кількість вдало вирішених конфліктів
	Середня тривалість пристосувального періоду на підприємстві
	Питома вага персоналу, схильного до колективу
Професійно-кваліфікаційні	Відсоток персоналу, який підвищив свою кваліфікацію
	Темпи зростання затрат на навчання та підвищення кваліфікації
	Бюджет на розвинення персоналу в розрахунку на 1 працівника
	Відсоток персоналу, що проходить навчання за новітніми методиками
	Відсоток персоналу, який задоволений підвищенням кваліфікації

ділення їх на однакову величину, що відображає певну характеристику конкретної ознаки.

Є кілька способів стандартизації статистичних даних. Однак, виходячи з переліку показників та їх бажаної динаміки, ми вважаємо, що оптимальним способом стандартизації статистичних показників є той спосіб, який реалізується за допомогою формули (1):

$$Z \frac{x}{x_{\max}} \quad (1)$$

- де x – значення показника;
- $x_{\max}$ – максимальне значення показника x .

Даний метод стандартизації вимагає вибору опорного значення (мотиватору). Максимальний показник є рушійним фактором у цьому дослідженні. Інтегральний показник пропонується розраховувати за допомогою середнього геометричного за формулою:

$$\sqrt[n]{I_{p1} \times I_{p2} \times \dots \times I_n} \quad (2)$$

- де I_{p1} – непрямий інтегральний показник оцінювання впливу нематеріального стимулювання на рівень кадрової безпеки на підприємстві;

- I_{p1}, I_{p2}, I_n – інтегральні показники

за окремими групами методів нематеріального стимулювання, які виділені за характером впливу на свідомість працівників підприємства;

- n – кількість груп методів нематеріального стимулювання праці.

Перед цим слід розрахувати інтегральні показники за кожною з шести груп методів нематеріального стимулювання за формулою:

$$I_{рп_i} = \sqrt[n]{C_1 \times C_2 \times \dots \times C_n} \quad (3)$$

- де $I_{рп_i}$ – інтегральний показник за i -ю групою методів нематеріального стимулювання працівників;

- C_1, C_2, C_n – стандартизовані значення i -го показника за роками, кварталами чи місяцями;

- n – кількість спостережень (місяців, років або кварталів), за які визначено показник.

Для інтерпретації отриманих результатів ми пропонуємо використовувати п'ятивимірну дихотомічну ступінь оцінки впливу нематеріальних стимулювання на рівень кадрової безпеки підприємства (табл. 3).

Перевагою застосування досліджуваної шкали є можливість визначення природи впливу нематеріального стимулювання загалом та за групами методів стимулювання зокрема, а саме компенсаційними, професійно-кваліфікаційними, соціально-статусними, морально-психологічними, дисциплінарними та організаційними.

Отже, було досліджено сутність нематеріального стимулювання персоналу та проаналізовано існуючі підходи до класифікації щодо методів нематеріального стимулювання персоналу, на основі чого можна зробити висновки, що науковою засадою дослідження є:

1) висвітлення класифікації методів нематеріального стимулювання персоналу за рахунок її побудови на основах багатокритеріальності, ієрархічності та систематизації методів стимулювання за характером впливу на свідомість персоналу, що дало можливість підвищити універсальність класифікації;

2) удосконалення методичного забезпечення оцінювання впливу нематеріального стимулювання на ступінь кадрової безпеки завдяки розробці системи стандартизованих оціночних показників, які є основою для розрахунку повного показника та його роз'яснення за п'ятивимірною дихотомічною шкалою оцінки; на противагу від наявних, аналізований підхід має всеохоплюючий характер, є формалізованим та доволі простим у практичному застосуванні на підприємстві.

Це все, у свою чергу, сприятиме збалансо-

Таблиця 3

Ступінь оцінювання впливу нематеріального стимулювання на рівень кадрової безпеки підприємства

Характер впливу нематеріального стимулювання на рівень кадрової безпеки	Значення непрямого інтегрального показника	Характеристика отриманих значень
Незадовільний	$0 \leq I_{рп} \leq 0,2$	Характеризується повною відсутністю позитивного впливу нематеріальних стимулів, які спричиняють людські загрози та втрату інформації
Здебільшого незадовільний	$0,2 < I_{рп} \leq 0,4$	Показники не відповідають потрібній тенденції. За певних обставин це може становити серйозну загрозу безпеці персоналу
Задовільний	$0,4 < I_{рп} \leq 0,6$	Більшість показників відповідають оптимальним значенням, хоча є невеликі відхилення в сторону зниження
Переважно позитивний	$0,6 < I_{рп} \leq 0,8$	Значення показників принаймні трохи вище індексу за попередній або той же період. За не дуже сприятливих обставин мають місце загрози кадровій безпеці
Позитивний	$0,8 < I_{рп} \leq 1$	Характеризується лише позитивною динамікою показників порівняно з попередніми значеннями. Практично немає можливості кадрових загроз

Джерело: розроблено на основі [2]

ваному розвитку підприємства на всіх рівнях його функціонування, зміцнить кадрову безпеку та забезпечить максимальне використання існуючих трудових ресурсів.

Перспектива подальших наукових досліджень у досліджуваному напрямі полягає в розробці системи нематеріального стимулювання персоналу в контексті посилення кадрової безпеки на підприємстві.

Список використаних джерел:

1. Гончар В.В., Обухова Н.О. Методи нематеріального мотивування персоналу на

промислових підприємствах у кризовий період. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2015. Вип. 2 (12). Т. 2. С. 125–131.

2. Живко З.Б. Аналіз та оцінка системи мотивації персоналу як чинника безпеки. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 10 (100). С. 65–73.

3. Звіт компанії «Deloitte». Global Human Capital Trends – 2018. URL: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/ua/Documents/human-capital/Deloitte-Global-Human-Capital-Trends-2018-1.pdf>.

4. Іванов С.Л. Роль нематеріальних чинників мотивації праці у формуванні людського капіталу сучасного підприємства в Україні. *Наукові праці НДФІ*. 2010. № 5. – с. 34–38.

5. Іванченко Г.В. Особливості використання нематеріальних стимулів на вітчизняних підприємствах. *Економіст (Ukrainian journal «Economist»)*. – 2019. №3. С. 21–23.

6. Колот А. М. Мотивація, стимулювання й оцінка персоналу : навч. посібник.. – Київ : КНЕУ, 1998. 224 с.

7. Кучумова І.Ю. Значення нематеріальних стимулів у підвищенні рівня мотивації

персоналу підприємства. – С. 370–375.

8. Медік А.О., Федоряк Р.М. Удосконалення організації та стимулювання праці на підприємстві. *Технології та дизайн* – 2014. – № 2. – С. 4–7.

9. Сазонова Т.О., Кононенко А.В., Кононенко І.В. Стимулювання працівників як фактор підвищення результативності діяльності підприємства. *Економічний форум*. 2018. №1. С. 214–221. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2018_1_36.

10. Сікун О. А. Мотивація як чинник підвищення ефективності праці персоналу підприємства. *Молодий вчений*. 2019. № 1 (65). С. 506–510.

11. Reikin Vitalii. Features of intangible motivation of organization staff. *Management and administration*. 2022. №4. P. 79–85.

12. Xiyuan Mu. Brief analysis of the impact of material incentives and non-material incentives on the performance of enterprise employees. *Frontiers in Business, Economics and Management*. – 2022. – P. 67–69.

13. Zhao He. Application of incentive mechanism in enterprise management China Business Review. 2019. №8. P. 156–157.

УДК 7.095.5

ОСОБЛИВОСТІ ГРОМАДСЬКОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ

Олексій Мірошниченко, Сергій Нейчев

Реалізація Концепції соціально-економічного розвитку України досягнення цілей інноваційної стратегії розвитку та стратегії національної безпеки України до 2020 р. неможливі без скоординованих дій усіх економічних суб'єктів, а також без розвитку людського капіталу, що забезпечує формування економіки знань. Щодо цього формування культури інноваційного типу є пріоритетним завданням органів державної влади та місцевого самоврядування. Культура повинна розглядатися не тільки як один із інститутів суспільної свідомості, але і як цілісна система духовних цінностей, що впливають на всі сфери державного та суспільного життя [3].

Бізнес і культура в суспільстві тісно взаємодіють, доповнюють один одного - ця співпраця має політичний сенс, важливий для розвитку та перетворення суспільства [6]. Сфера культури включає у собі діяльність як некомерційну, так і комерційну (платні послуги), мі-

Oleksiy Miroshnychenko, PhD (Economics), associate professor, Institute of Prospective Studies;
Sergiy Neychev, Pre-Danube branch of the Interregional Academy of Personnel Management

Peculiarities of public administration in the sphere of culture

The publication is dedicated to the study of the interaction of state administration bodies and local self-government in the field of culture. The approach of public management in the field of culture is substantiated.

Keywords: public management, culture, development, cultural potential.

сцевого, національного та міжнародного масштабу. Щодо цього слід говорити про систему громадського управління сферою культури, оскільки тільки держава не в змозі забезпечити формування загальнокультурних компетенцій у кожної людини.

Загальноприйняте визначення поняття «публічне управління» відсутня, але вчені солідаризуються у поглядах, що публічне управління - діяльність державних і муніципа-

льних органів за безпосередньою участю громадян, спрямовану формування та розвиток суспільних відносин з метою сталого розвитку держави, орієнтованого на забезпечення прав і свобод громадян та задоволення їх потреб [4, с. 277]. Процес громадського управління передбачає єдність двох взаємозалежних підсистем: керуючої (суб'єкт управління) і керованої (об'єкт управління), у своїй здатності органів влади до управління рухом соціально-економічної системи визначається якістю людського капіталу [5, с. 23], природними, фінансовими, інформаційними ресурсами, матеріально-технічною базою. Громадське управління сферою культури є важливим напрямом соціальної політики, що визначає комфортність проживання населення території.

Громадське управління сферою культури становить особливий інтерес, оскільки воно розкриває:

- технологічний зміст управління у сфері культури у різних організаціях;
- перспективи можливостей співробітництва зі сферою культури інших сфер ділової активності;
- наростання вимог компетентності фахівців та працівників сфери культури.

Основним регулятором громадського управління сферою культури є правове регулювання, оскільки управління впливає культурний розвиток нашого суспільства та людини. Основою громадського управління у сфері культури є Закон «Основи законодавства України у сфері культури», який вказує на те, що формується складна багаторівнева система громадського управління у сфері культури.

Особливості управління сферою культури на різних рівнях такі:

- до повноважень державного рівня влади належить визначення політики у сфері культури та мистецтва, пріоритетів реформування галузі, визначення у державному бюджеті необхідних фінансових коштів на вирішення цих завдань, контроль та фінансування діяльності державних установ культури;
- лише на рівні регіонів та областей реалізуються державні програми у сфері культури та мистецтва, розробляються особливі цільові програми, і навіть необхідні реалізації регіональної політики нормативно-правові і організаційно-методичні документи, надається матеріально-фінансова, методична й інша допомога установам культури та мистецтва;
- муніципальна політика у сфері куль-

тури будується з урахуванням загальних принципів державної політики.

Однорідні сукупності інституційних одиниць секторів за рівнем влади та управління системи публічного управління сферою культури на державному рівні можемо віднести: Міністерство культури України; департамент культури регіону.

До установ культури можемо віднести: бібліотеки, музеї, клуби, будинки культури, планетарії, театри, кінотеатри, цирки, зоопарки та ін.

Міжнародні організації на основі спільної діяльності для захисту спільних інтересів та досягнення статутних цілей у сфері культури (Організація Об'єднаних Націй, Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури (ЮНЕСКО)).

До неї належать питання місцевого значення та міських округів, створення умов для забезпечення мешканців послугами організацій культури, організації бібліотечного обслуговування населення, охорони та збереження об'єктів культурної спадщини (пам'ятників історії та культури) місцевого (муніципального) значення. До компетенції муніципальних районів (місцевого самоврядування) віднесено організацію бібліотечного обслуговування поселень (забезпечення послуг бібліотечного колектора) [2, с. 137].

Безперервне зростання культурного потенціалу країни визначається культурною політикою держави (всіх рівнів влади) та кожної організації, а також суспільства та інших зацікавлених сторін, у тому числі домогосподарство (домашнє господарство) аж до сімейних відносин.

До забезпечуючого середовища сфери культури входять:

- інтелектуальний капітал;
 - людський капітал; фінансові ресурси;
 - природні ресурси;
 - інформаційні ресурси;
 - матеріально-технічна база.
- Досягнення сфери культури
- політична стабільність;
 - економічна стабільність;
 - соціальна стабільність;
 - екологічна безпека;
 - технологічна безпека;
 - інноваційний потенціал;
 - науково-технічний потенціал.

Виходячи з вищезазначеного, можемо стверджувати, що громадське управління сферою культури - це багатосторонній про-

цес взаємодії людини, держави, бізнес-спільноти та інших співтовариств. Розвиток суспільства залежить від ефективності та спрямованості взаємовпливу культурних цінностей та життєдіяльності людини. Для досягнення ефективності результатів у сфері культури потрібне застосування програмно-цільового підходу, що дозволяє інтегрувати методи публічного управління та є найважливішим інструментом здійснення державної соціально-економічної політики [1].

Це означає, що неможливо обмежитися розробкою та реалізацією цільових програм розвитку суто культурних установ. Наприклад, у м. Одесі була реалізована цільова програма «Про збереження та утримання об'єктів культурної спадщини, які знаходяться на території міста Одеса», яка спрямована на збереження та утримання кінотеатрів, пам'яток, театрів та інших культурних об'єктів.

На державному рівні в Одеському регіоні реалізується цільова програма «Одеса – культурна столиця Півдня України», яка спрямована на розвиток діяльності бібліотек, музеїв, клубів тощо, що забезпечить доступність та різноманітність послуг у сфері культури та сприятиме формуванню позитивного іміджу міста як культурного центру Південного регіону. Однак, як показав аналіз змісту цільових програм м. Одеса, лише в дуже незначній їхній частині в тій чи іншій мірі представлені заходи щодо створення культурного середовища та формування цільових установок на рівні індивіда, місцевих угруповань, суспільства в цілому.

У цільових програмах у галузі охорони здоров'я має формуватися культура здорового харчування, у галузі фізичної культури та

спорту – пропаганда здоровий способу життя, у сфері транспорту – культивуватися правова поведінка учасників дорожнього руху, у сфері освіти толерантність тощо.

Таким чином, культурна частина повинна бути абсолютно у всіх програмах, оскільки культурне середовище визначає успішність реалізації тієї чи іншої програми та незворотність переходу на новий якісний ступінь розвитку публічно-правової освіти.

Список використаних джерел:

1. Волков С. М. Система мистецької освіти в культурі України 90-х років XX століття: традиції, реформи, перспективи: автореф. дис... канд. мистецтвознав.: 17.00.01; Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2003. 20 с.
2. Борисова Т.М. Маркетинг некомерційних організацій у розрізі сфер діяльності: теорія і практика : монографія. Тернопіль: Астон, 2015. 283 с.
3. Додон Н.Г. Упровадження соціокультурної політики щодо формування ціннісних орієнтацій на регіональному рівні. *Державне будівництво*. 2014. № 1. URL: <http://kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2014-1/doc/2/17.pdf>.
4. Киричук О.В., Максим'як Л.А. Вдосконалення механізмів фінансування культурно-мистецької діяльності в Україні. *Зб. наук. праць «Ефективність державного управління»*. 2008. №14-15. С. 277-285.
5. Мірошніченко О.В. Вивчаємо досвід децентралізації та роботу місцевих громад Польщі (день – 6). *Економіст (Ukrainian journal «Economist»)*. – 2021. №11. С. 19-24.
6. Райзберг Б.А. Цільові програми у системі державного управління економікою : монографія. Миколаїв, 2016. 268 с.

УДК 7.095.5

ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Олексій Мірошніченко, Ганна Чепой

Проблематика професійного розвитку персоналу організації на сучасному етапі є надзвичайно актуальною. Це зумовлено негативними тенденціями, що спостерігаються у нашому суспільстві, такими як відсутність цілеспрямованої державної стратегії та політики у сфері професійної підготовки кадрів, незабезпеченість підприємств методичними

матеріалами щодо організації процесу навчання працівників, фінансова неспроможність та незацікавленість роботодавців у забезпеченні проф. підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів, низький рівень стимулювання професійного розвитку персоналу підприємства тощо.

Розвиток персоналу є необхідною умовою

О.Мірошніченко – кандидат економічних наук, доцент, заслужений економіст України, Інститут перспективних досліджень; Г.Чепой – студент, Придніпурська філія Міжрегіональної академії управління персоналом

© О.Мірошніченко, Г.Чепой, 2022

функціонування будь-якого підприємства в умовах сучасних змін у вимогах до професійних знань та науково-технічного прогресу. Розвиток персоналу повинен бути неперервним, передбачати професійне навчання і підвищення кваліфікації. Вищезгадані аспекти професійного розвитку розглянуто у сучасних дослідженнях В.Савченко [8], Е.Адаменко [1], О.Крушельницької [4], О.Грішнєвої [2], А.Єгоршина [3].

Успіх організації на ринку в більшості залежить від ефективності управління його персоналом, який, використовуючи свої знання, вміння та навички, забезпечує реалізацію організаційних, маркетингових, фінансових та інших цілей компанії. Таким чином, індивідуальні здібності окремих працівників формують результати діяльності організації в цілому та є запорукою її розвитку. За таких умов проблема грамотного використання й розвитку кадрового потенціалу набуває першочергової важливості. Досягти цього можна шляхом використання комплексного підходу в управлінні професійним розвитком персоналу.

Недосконалість існуючих систем та заходів професійного розвитку персоналу та механізмів мотивації працівників спричинена наступними факторами:

- нехтування глобалізаційними процесами, всезростаючими вимогами до кваліфікації працівників на ринку праці;
- складністю у сучасних фінансових умовах діяльності організації, врахування особистісних аспектів професійного розвитку та мотивації персоналу;
- суб'єктивність при вивченні та формування мотиваційних механізмів професійного розвитку персоналу;
- недостатнім врахуванням психологічних аспектів при професійному розвитку персоналу, формування дієвих мотиваційних механізмів з метою підвищення зацікавленості у професійному розвитку та навчанні;
- необхідністю формування тісного зв'язку розвитку персоналу з корпоративною культурою.

Професійний розвиток персоналу – це система навчання, розвитку та професійного зростання працівників, функціонування якого напрямлене на вирішення поточних та стратегічних задач організації завдяки забезпеченню більшої індивідуальної та організаційної ефективності.

Основною метою розвитку персоналу організації є формування та максимальне вико-

Oleksiy Miroshnychenko, PhD (Economics), associate professor, Institute of Prospective Studies;

Ganna Chepoi, Pre-Danube branch of the Interregional Academy of Personnel Management

Problems of professional development of personnel in modern conditions

The issue of systematic continuous development of personnel, its impact on the profitability and competitiveness of the enterprise is considered. Practical recommendations are given for improving the personnel development system in the conditions of modern management.

Keywords: personnel development, qualification, management, employee motivation.

ристання кадрового потенціалу для забезпечення здатності працівників ефективно вирішувати ті чи інші задачі, викликані швидкими змінами факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Досягнення вказаної цілі управління професійним розвитком персоналу потребує забезпечення:

- відповідності структури та якості кадрів до мінливих потреб організації та її ефективної взаємодії з іншими;
- постійного підвищення рівня кваліфікації та професійного розвитку персоналу;
- формування ефективних мотиваційних механізмів розвитку персоналу, врахування психологічних аспектів мотивації.

Зміна потреби в кадрах, розвитку, підвищенні кваліфікації працівників потребує правильного вибору методів навчання та підвищення кваліфікації, врахування індивідуального підходу до потреб кожного робітника.

Ефективна діяльність організації передбачає узгоджену роботу структурних підрозділів, формальних та неформальних груп, результативну взаємодію всіх підсистем організації, окремих членів трудового колективу тощо.

При цьому, саме персонал – людський капітал – є тим найважливішим фактором успішної діяльності, вдало використовує інші фактори, забезпечує максимальну віддачу.

Однією з причин недостатньої уваги до професійного розвитку персоналу є те, що підготовка кадрів у межах організації потребує власних коштів, яких так часто не вистачає. Ще однією причиною є небажання керівників витрачати фінанси на навчання та розвиток підлеглих, тому що через можливу зміну місця роботи останніми, має місце втрати витрачених коштів.

Проте є певні недоліки у професійному розвитку персоналу, які частіше спостерігаються в організаціях, вони наведені на рис. 1.

При впровадженні нових методів та інструментів професійного розвитку персоналу, це матиме такі позитивні наслідки для організації:

- підвищення конкурентоспроможності організації, мотивації працівників у процесі їх розвитку, планування кар'єри;

- підвищення прибутковості, ефективності використання не тільки людських ресурсів, а й фінансових, матеріальних та інформаційних;

- забезпечення синергетичного ефекту від використання нововведень на основі проведеного навчання персоналу, заходів по підвищенню ефективності використання ресурсів організації;

- зменшення засобів на заміщення працівників;

- зниження плинності кадрів;

- згуртування колективу, покращення соціально-психологічного клімату, морального духу в колективі;

- вдосконалення системи мотивації;

- зниження безробіття.

При цьому, головними засобами змін та успішного функціонування компанії будуть стратегія, структура та культура, що націлені на отримання ринкових переваг та підвищення конкурентоспроможності фірми.

Завдяки вивчення зарубіжного досвіду у цій сфері, це дозволило узагальнити основні принципи створення та вдосконалення професійного розвитку персоналу через корпоративну культуру організації:

- відповідність стратегії розвитку персоналу цілям організації, її головним традиціям та цінностям;

- зміна культури для досягнення відповідності між персоналом, стратегією та культурою;

- врахування мінливих умов ринку, глобалізації та інтеграції;

- врахування досвіду державного стимулювання розвитку персоналу, багатьох соці-

недостатнє врахування психологічних аспектів при виборі професійної діяльності, інноваційної діяльності у сфері управління персоналом

неврахування особливостей різних психологічних типів в мотиваційних механізмах та механізмах розвитку

необхідність підвищення ефективності розвитку та навчання різних категорій персоналу

недостатнє забезпечення комплексності реалізації різних методів менеджменту

недостатнє структурування та вирішення застарілих управлінських проблем, пов'язаних з низьким розвитком персоналу

нехтування професійним розвитком та навчанням персоналу організації

Рис. 1. Основні недоліки професійного розвитку персоналу організації

альних факторів внутрішнього середовища організації;

- формування ефективних навчальних програм, адаптивної корпоративної культури;

- дотримання етики бізнесу в корпоративній культурі;

- посилення зв'язку корпоративної культури та мотивації персоналу, заохочення кращих працівників;

- вдосконалення корпоративної культури з розвитком персоналу та компанії в цілому;

- використання дієвих заходів професійного розвитку персоналу;

- оприлюднення результатів навчання, мотивації активних та результативних в навчанні працівників.

Умови професійного розвитку персоналу можуть бути наступними:

- оцінка персоналу (визначення здібностей та можливостей працівників);

- визначення мінімальної кваліфікації працівника у поточний момент та в майбутньому (метою кожного окремого робітника буде виконання поставлених перед ним вимог та задач);

- задоволення від своєї роботи, покращення іміджу, можливість просування по службі;

- відповідальність, покращення свого положення на ринку праці, надійне робоче місце та достатній зарібок;

- визначення стратегічних цілей організації відносно потреб у персоналі, формування попереднього резерву, просування складу резерву керівників, підвищення кваліфікації, оплата праці згідно виконаної роботи, тощо.

Також, слід відмітити, що професійний розвиток персоналу пов'язаний з корпоративною культурою, що має бути заснована на етичних принципах ведення бізнесу, мораль-

них цінностях та соціальній відповідальності. Це має на увазі контроль рівня кваліфікації персоналу, врахування зацікавленості та бажання працівників до навчання та власного розвитку.

Як було вказано вище, ефективний професійний розвиток персоналу має на увазі вивчення зарубіжного досвіду розвинутих країн, державну підтримку розвитку кадрів, фінансування тощо. Розуміння важливості професійного розвитку, включення професійного розвитку в загальну систему діяльності організації – все це впроваджується та розвивається керівниками вищого рівня, проте лише за умови неухильної підтримки колективу, лідерства «зверху», ефективної взаємодії формальних та неформальних лідерів.

Таким чином виявлено, що проблематика професійного розвитку персоналу має неабиякий вплив на конкурентоздатність підприємства на сучасному етапі. З метою її підвищення необхідно здійснювати активну роботу із застосування новітніх навчальних та управлінських технологій, що дозволить забезпечити високий рівень професійного розвитку працівників.

Заходи професійного розвитку персоналу необхідно планувати відповідно до загальної стратегії розвитку організації через виявлення невідповідностей між професійними знаннями та навичками персоналу для досягнення стратегічних цілей.

Список використаних джерел:

1. Адаменко Е. Профессиональное обучение персонала [Текст] / Е. Адаменко // Менеджер по персоналу. – 2006. – №11. – С. 58-62.
2. Грішнова О. А. Формування людського капіталу в системі освіти і професійної підготовки – Київ, 2002. – С. 450.
3. Егоршин А.П. Управление персоналом. Н.: «НИМБ», 2003. – С. 63.
4. Крушельницька О. В., Мельничук Д.П. Управління персоналом. Київ : Кондор, 2003. – 296 с.
5. Постанова Кабінету Міністрів України від «Про документи про освіту та вчені звання» 12.11.97 №1260. *Офіційний вісник України*. 1997. №46. С. 4-8. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/>.
6. Закон України «Про професійний розвиток працівників на виробництві» URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/>.
7. Стернічук М.А. Професійне навчання персоналу. 2009. – С. 156-157.
8. Савченко В.А. Управління розвитком персоналу. – Київ : КНЕУ, 2002. 351 с.

УДК 338.242.2:65.012

РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Ігор Сіренко, Тетяна Васильєва, Вероніка Литка, Вікторія Рурак

Регулювання економічної безпеки бізнесу в Україні здійснюється на кількох рівнях та у різних сферах. При цьому економічна безпека діяльності бізнесу означає оптимальний стан його ресурсного потенціалу та гарантовану ефективність використання останнього для динамічного соціального і науково-технічного розвитку, протистояння негативному впливу зовнішніх та внутрішніх загроз, забезпечення стійкого успішного функціонування на даному етапі розвитку та в перспективі із забезпеченням ефективної реалізації головних комерційних інтересів та статутних цілей підприємств. Вона проявляється у стійкій пози-

тивній динаміці показників прибутковості, платоспроможності (ліквідності), ділової активності, фінансової стійкості.

До сфери нормативного регулювання на першому рівні відноситься основний закон – Конституція України, відповідно до ст. 17 якої «захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу». На другому рівні нормативної сфери управління економічною безпекою розташовані кодекси – Господарський, Цивільний, Кримінальний, Податковий, Адміністративний,

І.Сіренко – кандидат економічних наук, доцент, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, Т.Васильєва – старший майстер, Вище професійне училище №21 (м.Миколаїв), В.Литка – студентка, Вище професійне училище №21 (м.Миколаїв), В.Рурак – студентка, Вище професійне училище №21 (м.Миколаїв)
© І.Сіренко, Т.Васильєва, В.Литка, В.Рурак, 2022

Митний тощо. На третьому рівні знаходяться Закони України, які, зокрема, визначають економічну безпеку основною складовою національної безпеки.

Щодо інших сфер формування та регулювання економічної безпеки бізнесу однастайності серед науковців немає.

Узагальнення численних наукових праць із даної тематики дозволяє зробити висновок, що найбільш повний перелік широко вживаних складових економічної безпеки бізнесу можна звести до наступного переліку: безпека зовнішнього середовища; репутаційна безпека; фінансова безпека; інтелектуальна безпека; кадрова безпека; техніко-технологічна безпека; правова безпека; інформаційна безпека; екологічна безпека; силова безпека; господарсько-договірна безпека; ресурсна безпека.

Тому економічну стійкість та більш широке поняття – економічну безпеку бізнесу вважаємо за доцільне розглядати за аналогією та у тісному взаємозв'язку з економічною безпекою країни та території.

Високий рівень економічної безпеки бізнесу в умовах економічних криз дозволить йому проводити незалежну економічну політику, зокрема, здійснювати великі інвестиційні витрати незалежно від отримання фінансово-економічної допомоги від зовнішнього середовища; підтримувати стабільність діяльності на рівні економічних нормативів і стандартів, прийнятих у найкращій світовій практиці; долати світові і регіональні фінансово-економічні кризи з мінімальними втратами та швидко відновлювати економічну рівновагу; надавати допомогу іншим підприємствам, якщо кризова ситуація у них може негативно відбитися на економічних інтересах бізнесу.

Досягти таких високих результатів можна лише сформувавши систему підготовки фахівців з економічної безпеки та озброївши їх для практичної діяльності методами й інструментарієм, які побудовані на науковому підґрунті. Така система повинна мати комплексний характер і включати в себе підготовку і постійне вдосконалення професійних навичок фахівців на рівні окремої бізнес-одиниці, галузі, регіону, національної економіки і держави у цілому, враховувати різноманіття сфер прояву еко-

Igor Sirenko, PhD (Economics), associate professor
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Tetyana Vasylyeva, Veronica Lytka, Victoria Rurak
Higher vocational school No21

Regulation of economic business security in Ukraine

The main requirements for the concept of economic security at the levels of the enterprise (business), industry, region, and state are defined. The relationship between these levels is indicated. Systematized approaches to determining the areas and directions of ensuring the economic security of various subjects and characterized the relationship between the economic and other components of the complex security of subjects. The definition of economic security of business is provided on the basis of established theoretical provisions. Ways of development of the economic security guarantee system at different levels are given.

Keywords: economic security, comprehensive security, security levels, security factors, training of security specialists of economic entities.

номічної безпеки та зв'язок економічної безпеки з іншими складовими комплексної безпеки підприємств, регіонів, країни у цілому.

Список використаних джерел:

1. Вівчар О.І. Комплексне дослідження концептуалізації сучасних поглядів на дефініцію економічної безпеки підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2020. №6 (288). С. 106-111. DOI: 10.31891/2307-5740-2020-288-6-16. URL: <http://pte.diit.edu.ua/article/view/228742>.
2. Волосяк М.В., Сіренко І.В. Економічна безпека територіальної громади в системі забезпечення її сталого розвитку. *Економіка та держава*. 2021. №6. С. 5-109. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.6.105. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/6_2021/19.pdf.
3. Зачосова Н.В., Шостак А.В. Концептуальні засади формування комплексної системи забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств та фінансових установ України. *Економіка та держава*. 2016. №7. С. 80-83. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/7_2016/17.pdf.
4. Живко З.Б. Економічна безпека підприємства: сутність, механізм забезпечення та управління: монографія. Львів: Ліга-Прес, 2012. 256 с.
5. Копитко М.І. Комплексне забезпечення економічної безпеки підприємств: науково-методичний підхід. *Управління проектами та розвиток виробництва*. 2015. №3(55). С. 127-144.

МОРСЬКИЙ КЛАСТЕР УКРАЇНИ: ВІД ЗАПОЧАТКУВАННЯ ДО СЬОГОДЕННЯ

Володимир Парсяк, Олена Жукова

Фахівці кафедри інтелектуальної цифрової економіки НУК доклали чимало зусиль на ниві просвітництва та пропаганди щодо застосування кластерної моделі інтеграції потенціалів підприємств блакитної економіки [1, 2, 3]. Їхні зерна впали у родючу землю й за ініціативою низки товаровиробників півдня України, Виконавчого комітету миколаївської міської ради, громадських організацій у 2020 р. було засновано громадську організацію Морський кластер України (МКУ). На цей час він складається з підприємств суднобудування, судноремонту, інжинірингу, різноманітних сервісів та постачання морського обладнання, наукових установ та закладів освіти, органів місцевого самоврядування. Взаємозв'язок між генеральними цілями кластера та стратегіями, які мають привести до їх досягнення, зображений на рис. 1.

Рис.1. Взаємозв'язок між цілями та стратегіями розвитку Морського кластера України (джерело: офіційний сайт організації)

Абсолютно очевидно, що бачення майбутнього є амбітним і напрями руху до них окреслені зі знанням справи. Але хто б міг подумати, що на заваді прагненням стейкхолдерів стане військово-політичний конфлікт, який набув форми збройного протистояння нашої країни російській агресії. Разом з тим констатуємо, що й впродовж нагнітання напруги у стосунках РФ-Україна і після початку бойових дій, МКУ не зупинив своєї утворювальної роботи.

Volodymyr Paryak, Doctor of Economic Science, Professor, Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Olena Zhukova, PhD (Economics), associate professor, Department of Intelligent Digital Economics

Marine cluster of Ukraine: from the beginning to the present

The authors reviewed the activities of the Maritime Cluster of Ukraine during its existence. It was revealed that the scope of activity of the participants outside Ukraine was revealed in order to present the potential of the participants and increase cooperation with foreign partners.

Keywords: blue economy, clusters, industrial clusters, maritime cluster.

Проінформуємо про найбільш значущі її приклади шановну наукову спільноту, прихильну до журналу «Економіст»:

1. Круглий стіл скликаний за підтримки Представництва ЄС в Україні. Метою учасників була консолідація дій учасників ринку, центральних та місцевих органів влади в їх бажанні підтримати морські галузі, посилити присутність

нашої держави в Європейській морській спільноті. Цей захід відбувався впродовж European Maritime Day, започаткованого Європейською радою, Європарламентом та Європейською комісією для обговорення та підготовки спільних дій стосовно Blue economy.

2. Стратегічна сесія учасників регіональної спільноти морської галузі, яка відбулася в рамках реалізації проекту «Посилення інституційної спроможності Морського Кластера Укра-

їни». Захід підтримали Європейський Банк Реконструкції та Розвитку за проектом «Інтеграція 4.0». Він впроваджується Інститутом економіки та прогнозування НАН України та Асоціацією Промислових Підприємств Автоматизації України за програмою підтримки секторальної політики від Європейської Комісії.

3. Нарада Міністерства з питань стратегічних галузей промисловості України за темою «Ключові питання розвитку суднобудування». Мета дискусії – визначити підходи до розв'я-

зання нагальних задач піднесення корабельної індустрії, обговорення базових пріоритетів промислової політики та цифрової трансформації.

МКУ був представлений на авторитетних міжнародних виставках:

SMM – провідній міжнародній інноваційній виставці морської індустрії, яка працювала 6-9.09.22 р. у Гамбурзькому виставковому центрі (Німеччина);

Trans Expo Odessa, де відбулася дискусія на тему «Блакитна економіка: визначення перспектив та порядку денного для інноваційних кластерів та технологічних бізнес-спільнот» (01.09.21 р.).

Тож, вочевидь, навіть цей невичерпний перелік свідчить про реальні можливості, які

відкриває своїм учасникам Морський кластер України. Скористатися ними має, кожний, хто мріє про квітуєчий бізнес.

Список використаних джерел:

1. Парсяк В.Н., Жукова О.Ю. Економіко-правові обриси кластера суднобудівних підприємств Миколаївщини. Причорноморські економічні студії, 2020, Вип. 52, частина 2, С. 73-81.

2. Parsyak V., Zhukova O. Alternative strategies for construction of the organizational structure of management of the marine industry cluster in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*, Vol. 4, №. 5, 2019, С. 110-120.

3. Парсяк В.Н. Економіка моря. Херсон, Видавничий дім «Гельветика», 2018, 395 с.

УДК 336.64:629.5

RISKS AND PROBLEMS ANALYSIS OF CHINA'S SHIPBUILDING INDUSTRY

Ganna Iefimova, Yang Yadi

The shipbuilding industry is an industry with high risk, high investment and low return, but it is an indispensable product of the current economic internationalization. As ships are the bridge of communication between countries across the sea and the main material transport in international trade, so ships are indispensable, and the international competition in shipbuilding industry is also quite fierce.

In the world's shipbuilding industry competition, risk and opportunity coexist, and our country's shipbuilding industry still has some problems, then how can we stand out in the international competition?

Risks and challenges faced by China's shipbuilding industry

1) RMB appreciation and other exchange rate risks:

To speak of risk, the first must mention is the exchange rate risk. At present, nearly 60% of China's Marine supporting products are imported from abroad [1]. The appreciation of RMB is conducive to reducing the overseas purchasing costs of shipbuilding enterprises. However, on the other hand, the appreciation of RMB will raise the export price of Chinese shipping products in a disguised way, which will adversely affect the low-price competition strategy of Chinese shipbuilding industry and weaken the international competitiveness of Chinese shipbuilding industry. At

Ганна Єфімова, доктор економічних наук, професор, Ян Яді, магістрант
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Аналіз ризиків і проблем суднобудівної галузі Китаю

Стрімке піднесення економіки Китаю значно стимулювало судноплавний і суднобудівний ринок у себе вдома і за кордоном. З точки зору виробництва та експлуатації, великі верфі Китаю представили щасливу сцену: значні ручні замовлення та повні виробничі завдання. Однак насправді є багато незадовільних аспектів. У даній роботі проаналізовані проблеми і ризики, які можуть виникнути в суднобудуванні в нашій країні і представлені відповідні контрзаходи.

Ключові слова: ризик, проблеми, контрзаходи, суднобудування.

present, many domestic ships are exported, and enterprises accept orders of new ships in dollars. Chinese shipbuilding enterprises hold full orders, and the appreciation of RMB is the trend of the situation. The slight change of exchange rate will bring losses of tens of millions or even hundreds of millions of RMB. It is imperative for China's shipbuilding enterprises to take active measures to resolve the possible exchange rate risk.

The order shipbuilding enterprise can add "exchange rate fluctuation agreement" to the shipbuilding contract, requiring the foreign import shipowners to share the loss caused by exchange rate risk. Or require shipowners to pay directly in yuan to avoid currency risk.

Since the yuan exchange rate reform in 2005, the yuan has risen from 8.27 to 6.32 to the dollar, a cumulative appreciation of 31 percent. If exchange rates are taken into account, the real renminbi price of shipping exports has fallen to 2002 levels, essentially the lowest it has been in more than a decade. But during the same period, the price of domestic plate rose 1.67 times; The average wage income level of the national workers increased by 3.6 times; Other cost factors are also much higher than they were in 2002 [5]. With supply and demand still in serious imbalance, cost has become the most critical factor affecting the next trend of prices.

2) The rise in prices of production factors leads to a decline in profits:

The shipbuilding industry is a typical order industry, and the construction cycle of a ship can be several years. Due to the full orders of shipyards, the world shipbuilding industry's increasing demand for raw materials such as steel plates and Marine equipment has led to a sharp rise in the price of steel and equipment. In terms of types and quantities of Marine steel, domestic steel can basically meet the needs of domestic shipbuilding industry, but there is still a certain gap in steel quality, specification and dimensional accuracy compared with foreign products. The steel with high technology and high added value also needs to be imported from foreign countries. The rising price of production factors makes the shipbuilding cost rise, and the rigid demand for foreign steel will also reduce the international competitiveness of our shipbuilding industry.

3) Financing difficulties of shipbuilding enterprises and more fierce market competition:

It is difficult for shipbuilding enterprises to obtain loan funds, especially for private shipbuilding enterprises. There are three reasons: first, it is difficult to obtain credit guarantee, second, it is difficult to find guarantee enterprises, and third, it is insufficient asset mortgage. Even normal production at some yards is a problem. At the same time, the capital chain of shipowners also appeared difficulties, some shipowners asked to withdraw the order, even at the expense of the proposed abandonment of ship. In the wake of the financial crisis, a serious excess capacity of shipping markets, owner of capital chain rupture and other factors, most of the shipbuilding enterprise response the delivery more and more difficult, the owner to reduce prices, adjust the commencement date, delay ship, modification, payment, deferred payment, modify and shipyard see-saw negotiations between built form, etc.

4) Improvement of industry standards:

From July 1, 2012, the International Maritime Organization (IMO) Ship Coating Standard (PSPC) fully implemented. For international vessels delivered after July 1, 2012, all types of Marine ballast vessels with a tonnage of not less than 500 gross tons and bulk carriers with a length of not less than 150 meters must meet the requirements of the PSPC standard [6]. According to the current situation, it is difficult for domestic shipyards to meet a series of technical indicators set by the new coating standards in the short term. The new standards will have a huge impact on China's shipbuilding industry, which will bring about a series of problems such as the increase of cost and the extension of the construction period.

5) Low-end foreign shipbuilding enterprises entering the Chinese market:

Among all the competitive indicators, only China has an absolute advantage in labor cost, which is 1/6-1/10 of that of South Korea. However, in recent years, South Korea's shipbuilding industry has begun to restructure its industry, transferring a large number of low value-added projects to China, and focusing on the construction of high-tech and high value-added products in China. Yet most of Japan and South Korea enterprise project investment in China by its overall level lower than the average level of Chinese shipbuilding industry, many projects is the primary processing and production, such investment no promoting effect on the development of shipping industry in our country, instead they are using China's cheap labor, taking up a large number of the precious coastal resources in our country, consumes a lot of resources and energy in our country. It also undermines the competitiveness of China's shipbuilding industry.

2. Existing problems and deficiencies in China's shipbuilding industry

(1) There is no change in the product structure, which cannot meet the changes of the market:

China still mainly carries on bulk carriers. In the latest orders, bulk carriers accounted for 54.4% of the total domestic orders, accounting for 76.7% of the global bulk carrier orders; During the same period, the share of container ship orders was 29.3%, but the vast majority of ship types were mainly small and medium-sized ships. The international share of oil tanker orders and liquefied gas tanker orders is less than 10%; The international share of drilling ship orders is less than 4%. The structural disadvantage has greatly weakened the comprehensive competitiveness of our shipbuilding market, making the gap between us and Korea widened by market changes.

(2) Order undertaking is faced with a dilemma:

How to deal with the relationship between "start" and "profit" will become a very tangled issue for the shipyard in the next stage. Many shipyards have just released their production capacity and have not yet experienced any benefits from capacity expansion. However, they are facing the situation of long-term shortage of effective order demand due to market adjustment. In order to ensure the normal operating rate, the shipyard must actively take orders to ensure a certain operating rate; But most orders at current prices are no longer profitable. Shipbuilding enterprises have been facing the situation of losing money, the whole industry is about to enter the stage of shuffling.

(3) Insufficient development and design capacity of domestic shipyards and supporting capacity of domestic equipment:

Yu Qinghua, Li Yanzu [7] divide the development of industrial design industry into three stages, that is, production type of industrial design, marketing type of industrial design and strategic industrial design. Ship development and design level can barely be summarized into the second stage, and some of them even remain in the production design stage. In the development and design of high-tech and high value-added ships, short of professional personnel and seriously insufficient reserves, and are unable to open the market. This can be seen in the annual production of high-tech, high-value-added vessels, with Japan and South Korea accounting for 70 percent of the total, compared with just 14 percent for China. Form a complete set of equipment in the industry has been high, but the thunder, little rain, domestic supporting ability is still low, according to incomplete statistics, at present only about 40%, and our main competitor is 95% in Japan, South Korea's 85% and Germany, Norway and other countries of Marine equipment production in addition to meet their needs can also be a large number of exports [4].

(4) The ability of independent innovation in science and technology is not strong, and there is a big gap in high-tech products:

Due to the weak foundation and insufficient technical reserve, the economic indexes of the three main types of ships designed by China are low and the world brands with international competitiveness are lacking. The situation of high and new technology ships relying on foreign designs has not been fundamentally changed. There is still a big gap in the technical level, production efficiency and other internal qualities of small and medium-sized shipbuilding enterprises.

Zhang Guangqin, president of China Shipbuilding Industry Association, once said [8], Compared with Japan and Korea, China still has a big gap in shipbuilding completion and orders, and its competitiveness in technology research and development, shipbuilding model, ship structure and management is still inferior. The fact that new ship orders accounted for nearly 50 percent of the world share during a certain period only shows that the gap between Korea and Japan is narrowing. From in the first half of this year in our country to undertake new ship orders, bulk proportion accounts for most, a large number of the vast majority of private shipbuilding enterprises into the shipbuilding market is mainly built bulk carrier, this fully shows that China's "blue ocean strategy" is a relative itself, but in large oil tanker, bulk carrier, container ship made a breakthrough, even in bulk carriers have a strong competitive advantage. However, in terms of high value-added and high-tech high-end products such as offshore engineering and LNG ships, the gap between Chinese shipbuilding and South Korea and Japan is still significant.

(5) Low management level of domestic shipyards:

If the shipyard wants to be the world's dominant shipbuilding industry, it must improve the management level of the shipyard. Although the quality of the ships we build has been greatly improved, the design, production efficiency, industrial structure, comprehensive management level, construction cycle and service are not comparable. There is poor coordination between our basic design and our production design; Unrealistic plans, always no change fast; Serious waste in the production process; The subcontractor team is not stable, and skilled technicians are relatively lacking; Low level of project management, poor production coordination, low efficiency, long construction cycle; Lack of service awareness, low level of service, especially after - sale service cannot keep up with the requirements of ship owners and so on.

3. Countermeasures and Suggestions:

(1) Countermeasures for shipbuilding enterprises:

1. Introduction of new digestion and absorption technologies:

China should vigorously develop supporting industries, pay attention to learning advanced technologies from abroad, and cultivate technological development ability through digestion and absorption. Send technicians overseas for training, realize import substitution of parts production, and develop local contracting net-

works. In addition, strategic alliances of shipyards and Marine supporting enterprises should be established, so that both sides can benefit from each other and improve the overall level of China's shipbuilding industry. China focus on introducing design and manufacturing technology, operation and management technology and professional personnel from abroad, eliminate the weak links in the shipbuilding industry, and enrich the development strength of the industry.

2. Attach importance to technological innovation and establish an industry-wide collaborative technological innovation system:

Investments in scientific research and create conditions should increase. Various forms of innovation conditions will be adopted to attract scientific research institutions into enterprises, and focus on the transformation of scientific and technological achievements into productive forces. Attach importance to technology integration and innovation in various fields, and implement technology innovation on the basis of diversified technology introduction. The development of science and technology should be regarded as the main driving force to revitalize the ship industry. In addition, attention should be paid to the study of high technology and high value-added ships, because they are the focus of future competition. Try to strive for high value-added ship projects [2].

3. Develop talent strategy and improve management level

China should strengthen the guidance of public opinion and introduce corresponding encouraging policies. Attract new talent, especially skilled workers, into the shipbuilding industry. Shipbuilding industry should develop a proper talent development plan to attract and retain the best talent for our use, so that we can stay one step ahead in the future.

Change the current cadre selection system and promote corresponding managerial talents, not just technical personnel, to managerial positions. Change the existing appraisal system to make the management pay more attention to the long-term interests of the enterprise. It is necessary to learn the experience of project management, information management and production control from advanced shipbuilding enterprises in the world and apply them to production practice.

Invest as much as possible in R&D

How to effectively change the lack of comprehensive competitiveness of China's shipbuilding industry, change the industry's single product structure, improve product quality and performance, achieve product differentiation competition, and seize the dual-high product market.

In the field, all products cannot benefit the research and development design, and increase the investment in early research and development is the key. Don't be reluctant to spend the money when the market is bad, or the consequences will be very serious. It is suggested that the state can increase the relevant scientific research funds on the original basis (consider setting up special support funds), and support capable enterprises and research institutes to tackle key projects according to the characteristics and requirements of the market. It is suggested that enterprises should have a long-term perspective and comprehensively analyze the needs of shipowners and the development trend of relevant ship types and technologies. Instead of blindly pursuing "short, flat and fast" products, enterprises should integrate research and development, design, management, production and after-sales service to develop marketable products.

Measures the Government can take:

1. Provide financing channels and increase financial support to reduce the financing threshold of shipping enterprises; state funds are more inclined to shipping enterprises; reduce the income tax levied on shipping enterprises; improve China's export credit insurance system, etc. Only in this way can the rapid development of shipbuilding industry to provide strong financial support. To make full use of domestic financing platforms, we should further increase financial support for the shipbuilding industry, vigorously support and cooperate with financial institutions to carry out buyer's credit business for ship export; Strengthen bank-enterprise cooperation, and support qualified shipping enterprises in listing for financing and issuing bonds; Encourage financial institutions to launch more foreign exchange derivative products to enrich the risk-averse means of shipbuilding enterprises.

2. Strengthen the construction of supporting large modern ports and wharves:

The size and technical content of ports and terminals not only directly restrict the volume of trade, but also indirectly restrict the orders of shipyards. The function of foreign advanced ports is not only pure cargo handling and distribution, we should also strengthen the construction of ports and terminals, and make them become the logistics center, financial center, trade center and information center in the region or the city. For example: to give domestic commercial ships export in spot trade status, the implementation of export incentive policy.

3. Accelerate the development of shipbuilding supporting industry, give full play to the linkage

role of shipbuilding industry, increase support and scientific and technological investment for upstream shipbuilding supporting industry, improve the technical level and competitiveness of domestic Marine equipment, increase the loading rate of domestic Marine equipment, and give full play to the promoting role of shipbuilding industry in the development of the whole national economy. Vigorously support the development of Chinese inland river shipping and international shipping, implement, support and encourage the policies of "national shipping" and "national shipping", increase the demand to pull our shipbuilding industry. According to the existing abilities and advantages, we should seize the products with large market capacity and concentrate our efforts to give priority to the development of Marine main engine, auxiliary engine, deck and cabin machinery and equipment, which have basic and formed advantages in our country, and develop bigger and stronger brands. Draw lessons from the successful experience of supporting industry development in Japan and South Korea, seek development in the open, follow the route of technology introduction, cooperative production, joint design and development, independent design and development, and gradually develop our country's supporting industry [3].

4. Promote industry mergers and restructuring

Under the situation of insufficient market demand, Chinese shipbuilding industry has already appeared the failure of small enterprises and mergers and reorganization. Shipbuilding industry is an industry with obvious scale effect, and the dispersion of industrial organization structure is not conducive to the promotion of competitiveness. We should follow the law of market economy, actively guide industry mergers and reorganizations, and encourage competitive enterprises to merge and reorganize enterprises with idle resources. By means of equal capacity replacement and integration of shipbuilding shoreline resources, we will expand the manufacturing capacity of high-end products, cultivate world-class large enterprise groups, and encourage small and medium-sized shipbuilding enterprises to develop in the direction of "specialization, precision, specialty and innovation". Focus on supporting the development of special vessels, inland waterway vessels, fishery vessels manufacturing, as well as specialized intermediate products manufacturing for backbone enterprises. In order to strengthen the overall international competitiveness of the industry, it is necessary to strengthen macro management, limit the independent construction and expansion of local shipyards, accelerate the merger and reorganization of small and me-

dium-sized shipyards with weak strength, and enable large shipyards to merge existing small and medium-sized shipyards, so that they can serve large shipyards and become the outsource of large shipyards proficient in specialized technologies. In this way, it not only avoids the high cost caused by small batch and multiple varieties, but also plays its own strengths in the division of labor to improve and benefit together.

5. Ensure continuity of relevant supporting policies:

The state's relevant support policies for the shipbuilding industry may involve many departments and institutions. Therefore, it is very important for relevant departments to understand and understand the real situation of the shipbuilding industry, so that the original national relevant policies can be continued. It is suggested that the shipping authorities should correctly guide the public opinion of the industry, objectively reflect the economic operation of the industry, talk about problems while talking about achievements, and reflect the actual economic operation of the shipping industry. In addition, relevant research institutions should be further encouraged to strengthen the tracking and research of the ship market, and establish a set of sound risk early warning system, so as to provide a demonstration basis for striving for relevant national policies or ensuring the sustainability of existing policies.

4. Conclusion:

To sum up, although China's shipbuilding industry in the world competition is facing risks, there are some problems, but also great opportunities. This is also an opportunity for strong development. Chinese shipbuilding enterprises should realize their own problems as soon as possible, try to correct them, and take favorable measures to promote their development. At the same time, the government should also increase support, expand the investment of funds, and provide more financing channels.

References:

- [1] Wang Taishun. Science and Technology Review. Innovation New Marine Materials, 2020, No23: p.226.
- [2] Xiong Liangmin. Risk and countermeasures of shipping enterprises under financial crisis. Ocean Development and Management, 2020, 26 (6): 105-108.
- [3] Chen Dan. Research on Risk Control and Measures to Promote Competitiveness in China's Shipbuilding Industry (J). Economic Wide Angle, 2022, 4 (2): 108-109.
- [4] Wu Zhengxue. Research on the Develop-

ment Direction of China's Shipbuilding Industry (D). Beijing: University of International Business and Economics, 2021, 63.

[5] Yin Weiming. National Bureau of Statistics. The people's Daily, 2021.

[6] National Maritime Group, Standard for Pro-

TECTIVE COATING OF SEAWATER BALLAST. 2019, 744 (18).

[7] Yu Qinghua. China Building and Press. History of Industrial Design. 2017. 10-13.

[8] Zhang Guangqin. China shipping News. Ship Economy and trade. Power game in industrial adjustment. 2020, 28-30.

УДК 338.49:656.071.313

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МОРСЬКИХ ПОРТІВ

Оксана Корнієнко, Вікторія Лук'яненко

Світові торговельні тенденції мають значний вплив на розвиток морських торговельних портів і це доводять чисельні приклади азіатських портів та портів Сполучених Штатів Америки, ЄС. Розвиток торговельної спроможності портів є очевидним, оскільки перевезення вантажів є основним процесом в торгівлі, а сучасні порти являються багатофункціональними хабами, що надають послуги не лише із перевалки вантажів, а й митні, організаційні, логістичні, складські та інші послуги з ланцюгу доставки.

Отже, основні напрямки, що впливають на розвиток морських портів в глобальному сенсі, можна умовно поділити на три групи (рис. 1.).

Перша група узагальнює глобальні тенденції світової економіки та ринків, що безпосередньо впливає на розвиток морських портів і морегосподарського комплексу [1].

Глобалізація, що продовжує посилювати світову торгівлю, внаслідок чого стимулює і перевезення вантажів, зокрема морські перевезення як транспортну основу світової торгівлі і найбільш глобалізовану галузь транспорту. В свою чергу, морські порти, які є головними точ-

Oksana Kornienko, PhD (Economics), associate professor, Viktoriia Lukianenko, Master's Student, Admiral Makarov National University of Shipbuilding

World development trends of sea ports

The key trends found to determine sea ports development to be conventionally split into three groups comprise as follows: economic trends group consisting of globalization and consolidation; technical trend group consisting of containerisation, increasing ship sizes, digitalization and safety of seafaring; space trend group consisting of global changes in liner shipping routes.

Keywords: seaports, economic integration, strategic management, global trends of seaports development, seaport development factors.

ками дотику морських перевезень з наземними, переймають властивості морських перевезень, і більше - глобалізованість для них перетворюється у вимогу розвитку. Глобальна торгівля не може існувати без транспорту, що робить транспорт ключовим посередником для торгівлі.

Консолідація перевезень за рахунок створення альянсів або горизонтальна та вертикальна інтеграція у всіх своїх проявах посилюється. Основними учасниками цього процесу є морські вантажні перевізники, портові оператори та компанії, які надають інші логістичні послуги [2]. Кінцевою метою консолідації зазначе-

них компаній є, з одного боку, пошук можливості для поглинання менших компаній; з іншого необхідність у пошуку покупців тими компаніями, що вирішили відмовитись від ведення бізнесу у даній сфері.

Друга група трендів охоплює технічні особливості розвитку морських портів та морського транспорту, а також і всіх інших підгалузей транспортної системи.

Рис. 1. Глобальні світові тренди, що впливають на розвиток морських портів [4]

О.Корнієнко – кандидат економічних наук, доцент, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, В.Лук'яненко – магістрантка, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

© О.Корнієнко, В.Лук'яненко, 2022

Контейнеризація вантажів передбачає збільшення у загальній структурі генеральних вантажів тих, що перевозяться у контейнерах. Контейнеризація досить тісно пов'язана з іншими глобальними трендами розвитку світової торгівлі, що в свою чергу впливає на морські перевезення вантажів та на розвиток морських портів [2].

Збільшення суден обумовлене тим, що зростаючі обсяги світової торгівлі спонукають зростання основних параметрів транспортних засобів: кількості, вантажопідйомності, екологічності, швидкості, інноваційності, безпечності, зокрема морського транспорту, продуктивність якого була підвищена за рахунок використання суден більших за обсягами та за рахунок розробки нових схем роботи і співпраці між судноплавними компаніями.

Цифровізація в портовому господарстві та у логістиці. Цифрові трансформації торкнулися і портового господарства, так як збільшення транспортних можливостей вимагає негайного прийняття рішень на основі даних про точне розташування та стан вантажу, а також про всі логістичні та інституційні аспекти портових операцій. Це сприяє залученню більших інвестицій в нові цифрові технології [4].

Тренди, що мають просторові особливості, до яких відносяться і екологічні, які впливають, в першу чергу, на географічну складову діяльності.

Глобальні зміни у маршрутах лінійного судноплавства. Здебільшого, причинами змін маршрутів є: по-перше, танення льодовиків в Арктиці, що відкриває нові перспективи для розробки більш коротких маршрутів між споживчими

та виробничими ринками. Як наслідок, стає на часі поява нових морських торговельних портів, а також це дає поштовх для розвитку вже існуючих портів, що знаходяться вздовж цих маршрутів. По-друге, це технічні зміни, пов'язані з покращенням інфраструктури та технічних характеристик таких географічних об'єктів як протоки та канали, які вважаються у прямому та переносному сенсі «вузькими місцями» у світових морських перевезеннях [3].

Узагальнення глобальних векторів розвитку морських перевезень та морських портів зокрема, дає підстави до висновку, що управління розвитком таких підприємств потребує чіткого науково обґрунтованого підходу до систематизації та класифікації сукупності чинників, які впливають на розвиток морських портів в умовах європейської економічної інтеграції.

Список використаних джерел:

1. Іванов Г.С. Механізм державного управління розвитком морських портів України: дис. канд. ек. наук : 25.00.02 / Іванов Геннадій Сергійович - Маріуполь, 2019. - 238 с.
2. Габ О. Аналіз економічного потенціалу морських портів України в умовах реалізації інноваційних можливостей. *Економічний аналіз*. 2019. Том 29. № 1. С. 192-199.
3. Ненно І.М. Передумови та чинники розвитку морської портової галузі України. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2020. Т. 16, вип. 3. С. 110-124.
4. Никифоров О.І., Стасюк О.М., Чмирьова Л.Ю., Федяй Н. О. Цифровізація в транспортному секторі: тенденції та індикатори розвитку. Част. 1. *Статистика України*. 2019. № 3 (86). С. 70-81.

УДК 336.581

УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УМОВАХ ВІЙНИ

Ірина Крамаренко, Олександра Крамаренко, Віталій Дудник

В умовах війни відбуваються колосальні збитки для економіки України. Економіка є найбільш не захищеною та оцінити втрати наразі фактично не можливо. В цілому, це приводить до погіршення діяльності суб'єктів господарювання на всій території України та їх збиткової діяльності, при цьому відбувається значне скорочення залучення інвестицій. Саме в таких умовах, актуальним є дослід-

Iryna Kramarenko, Doctor of Economic Science, associate professor, Oleksandra Kramarenko, Vitaly Dudnyk

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Management of investment activities in the conditions of war

The management of investment activities at the macro-, meso-, and micro-levels in war conditions has been studied. Modern trends in the development of investment activities are analyzed. The main factors restraining the development of investment activities have been identified. The importance of developing a post-war investment management mechanism in Ukraine was emphasized.

Keywords: investment activity, investment, war.

І.Крамаренко – доктор економічних наук, доцент, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова;

О.Крамаренко – здобувачка, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова;

В.Дудник – здобувач, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

© І.Крамаренко, О.Крамаренко, В.Дудник, 2022

ження управління інвестиційною діяльністю в умовах війни.

Метою дослідження є управління інвестиційною діяльністю як на макро-, так і на мезо- та мікрорівнях в умовах війни.

Важливим фактором, що впливає на управління інвестиційною діяльністю підприємств є ефективність їх роботи. Наразі необхідно зазначити, що з початком повномасштабного вторгнення росії значна кількість підприємств скоротилась або знаходяться у стадії ліквідації.

За даними Національного банку України «кількість підприємств, які повністю зупинили діяльність, скоротилась майже вдвічі порівняно з початком військових дій (з 32% до 17%). Утім, 60% підприємств працює нижче довоєнного рівня завантаженості, майже 23% – більш, ніж удвічі. Наприкінці квітня найбільше підприємств працювало в с/г, відновлювали роботу транспорт та переробна промисловість. Найскладніша ситуація в будівництві та добувній промисловості, значно нижче довоєнного рівня залишається завантаженість торгівлі.

Насамперед поліпшилася завантаженість деокупованих територій, але в регіонах з активними бойовими діями/окупованих регіонах ситуація складна. Друга хвиля опитування ЄБА представників МСБ засвідчила скорочення кількості непрацюючих підприємств із 42% до 26%. 17% МСБ уже відновило роботу, ще 23% готується до відновлення, збільшилась і кількість підприємств, які працюють у повному обсязі – з 13% до 20% (серед великих компаній – 41%, за даними AmCham). Поліпшилася і фінансова стійкість, але стан виплат зарплат майже не змінився: 25% платять у повному обсязі (серед великих компаній – 88%, за даними AmCham), 27% скоротили виплати, 15% відправляють співробітників у неоплачувану відпустку, а 9% звільняють персонал» [1].

Т.Лобунець та Г.Гончар зазначають, що «Для полегшення розвитку та забезпечення належних умов функціонування держава намагається надати бізнесу підтримку, вводячи таким чином відповідні законодавчі зміни у процес інвестування діяльності суб'єктів господарювання. Практика показує, що не менш важливу роль у розвитку українського бізнесу в умовах війни відіграє підтримка міжнародних організацій через участь представників бізнесу у різних міжнародних програмах та проектах.

Враховуючи останні тенденції, які прослідковуються у напрямку підтримки українського бізнесу, доцільно наголосити, що інвестування – це головний інструмент забезпечення належного функціонування бізнесу та відновлення української економіки у воєнний та повоєнний періоди» [2].

В.Видобора наголошує, що «Наразі активізація інвестиційної діяльності в Україні є одним з першочерговим питанням, яке потребує вирішення. Нашій державі для залучення внутрішніх та іноземних інвестицій необхідно провести глибоке реформування економіки щодо покращення інвестиційної привабливості.

Реалізація поставленої мети передбачає виконання цілого комплексу заходів, спрямованих на подолання негативних чинників інвестиційної діяльності (соціально-економічної нестабільності, неузгодженого законодавства, корупції, надмірної бюрократизації, тиску на бізнес, необдуманого податкового навантаження та слабкої страхової підтримки) та забезпечення позитивних змін в національній економіці (створення економічної, політичної, соціальної стабільності, забезпечення прозорості державного регулювання та відкритості економіки)» [3].

У зв'язку з тим, що післявоєнне відновлення економіки відбудеться шляхом залучення значних зовнішніх інвестиційних ресурсів, саме тому, наразі є актуальним розроблення механізму управління інвестиційною діяльністю післявоєнного відновлення.

Список використаних джерел:

1. Національний банк України. Щомісячний макроекономічний та монетарний огляд травень 2022 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MM_2022-05.pdf?v=4.
2. Лобунець Т.В., Гончар Г.П. Особливості інвестування бізнесу в умовах війни. Наукові перспективи. 2022. № 8(26). С. 155-164.
3. Видобора В. Шляхи підвищення інвестиційної привабливості України в умовах соціально-економічної невизначеності URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/>.
4. Крамаренко І.С. Інвестиційне забезпечення агропродовольчої сфери України: сучасний стан та перспективи розвитку. Інвестиції: практика та досвід. 2013. №5. С. 30-32.
5. Козаченко Л.А., Крамаренко І.С. Залучення інвестицій в регіони України: стан та перспективи розвитку. Економіка. Фінанси. Право. 2014. №3. С. 25-28.

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ АГРОЕКСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ ПРИДУНАЙСЬКОГО РЕГІОНУ*Олексій Мірошниченко, Данило Гайдаєнко*

У процесі входження України в об'єднаний європейський економічний простір актуалізуються питання щодо вдосконалення організації управління вітчизняними підприємствами, обумовлені необхідністю підвищенню конкурентоспроможності національної економіки. Традиційні інструменти її розвитку не відповідають в повній мірі новим умовам господарювання, викликам зовнішнього середовища та не дозволяють вирішити проблему конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на світовому ринку. Особливо актуальні це стало в умовах збройної агресії РФ проти України, яка ще більш негативно вплинула на загальний стан української економіки та стану окремих суб'єктів господарювання.

Доволі важливою та актуальною тенденцією у сучасному світі стає прискорення економічного розвитку та підвищенні конкурентоспроможності окремих підприємств з використанням переваг суспільного поділу праці та інтенсифікації їх науково-виробничої взаємодії в результаті формування так званих кластерних об'єднань. Вивчення розвитку теорії кластерів, досвіду її впровадження у країнах ЄС та США та перспектив застосування у вітчизняних умовах проводилися в роботах вітчизняних науковців і практиків, серед яких О.Амоша, М.Войнаренко, Р.Волошин, В.Геець, В.Захарченко, Т.Зінчук та цілого ряду інших дослідників [1-7].

Варто зазначити, що авторами наводиться досить багато визначень поняття «кластер», при цьому у вітчизняних джерелах неодноразово зустрічаються нижченаведені [8]:

- географічна концентрація подібних, суміжних або додаткових підприємств з активними каналами для бізнес-транзакцій, комунікацій та діалогу, що поділяють спеціалізовану інфраструктуру, робочі ринки та послуги і мають спільні можливості або загрози;

- галузеве, територіальне та добровільне об'єднання підприємницьких структур, які тісно співпрацюють із науковими (освітніми) установами, громадськими організаціями та органами місцевої влади з метою підвищення конкурентоздатності власної продукції і сприяння економічному розвитку регіону;

*Oleksiy Miroshnychenko, PhD (Economics), associate professor, Institute of Prospective Studies;**Danylo Haydayenko, Pre-Danube branch of the Interregional Academy of Personnel Management****Clustering as a means of increasing the efficiency of activities agricultural export enterprises of the Pre-Danube region***

Scientific achievements and main approaches regarding the expediency of the creation and functioning of clusters as a tool for increasing the efficiency of the management system and the competitiveness of domestic enterprises, the possibility of developing cluster formations in the economy of Ukraine under the conditions of the European integration process and Russian military aggression are studied. It is proposed to create a Pre-Danube regional cluster with the aim of increasing the efficiency of activity and development of agricultural export enterprises in the region.

Keywords: Cluster approach, region, increasing competitiveness, economic development.

- мережа постачальників, виробників, споживачів, елементів промислової інфраструктури, дослідницьких інститутів, взаємозалежних у процесі створення додаткової вартості;

- група розташованих на території поселення або поблизу його взаємозалежних підприємств та організацій, які взаємодоповнюють і посилюють конкурентні переваги один одного;

- група локалізованих взаємозалежних компаній, постачальників устаткування, комплектуючих, спеціалізованих послуг, інфраструктури, науково-дослідних інститутів, вузів та інших організацій, які взаємодоповнюють і посилюють конкурентні переваги один одного.

Також маємо підкреслити, що кластерний підхід не є суто економічною категорією, в його основі лежить математико-статичний метод кластерного аналізу, що представляє собою задачу розбиття безлічі об'єктів на кластери (підмножини) так, щоб кожен об'єкт належав тільки одній підмножині розбиття і щоб об'єкти, що належать одному й тому кластеру, були подібними, в той час, як об'єкти, що належать різним кластерам були різнорідними (неподібними) [9, с.15]. При цьому початок свого шляху як метод наукового дослідження, кластерний аналіз веде з антропології, де він був започаткований у 1932 р. Г.Драйвером і А.Крьобером, наприкінці 1930-х був впроваджений Р.Тріоном у психологічних дослідженнях та, починаючи з 1943 р., став відомим завдяки використанню Р.Кеттелем

для класифікації теорії ознак у психології особистості [10-11]. Тобто маємо підкреслити, що у своїй основі кластерний підхід представляє собою метод системної класифікації за визначеними ознаками, який у другій половині ХХ ст. набув розвитку як метод математико-статистичного групування та подальшого широкого впровадження у наукових дослідженнях внаслідок поширення комп'ютерної техніки та відповідних програмних продуктів. Зокрема одним з авторів зазначений підхід наприкінці 1990-х – початку 2000-х було використано при дослідженні впливу факторів соціально-економічного розвитку на обсяг інвестицій в основний капітал, в результаті якого регіони України було поділено на 4 кластери (таксони) [12, с.15].

До науково-практичного вжитку у сучасному економічному розумінні термін «кластер» було введено у 1980-тих М.Портером, за логікою якого «кластер – це група географічно сусідніх взаємопов'язаних компаній і пов'язаних з ними організацій, що діють в окремій сфері і характеризуються спільністю діяльності і взаємодоповнюючих один одного» [13, с.207].

У європейському досвіді кластеризація має репутацію як дієвий інструмент розвитку системи управління, конкурентоспроможності, стимулювання інновацій, залучення інвестицій та створення нових технологій. Кластери дають можливість посилити корисний ефект підприємницької діяльності та виступають ефективним інструментом організації управління, контролю за господарською діяльністю, підвищення конкурентоспроможності як в окремих підприємствах, так і в регіонах, країнах, тощо [5, с. 32].

Досвід розвинутих європейських країн показує, що її можливості використовуються для вирішення завдань, спрямованих на стимулювання економіки окремих галузей і регіонів. Кластери залучають набагато більше інвестицій, ніж окремі одиниці підприємства. Цьому, як правило, сприяє мультиплікативне посилення дій підприємств, які об'єднуються для досягнення спільної мети – підвищення системи управління та індивідуальної конкурентоспроможності на основі використання сукупних конкурентних переваг [7, с. 51]. Промисловість Скандинавії та зокрема Фінляндії характеризується високим рівнем кластеризації. До світових лідерів у цьому процесі належить Данія з 29 провідними кластерами, що працюють сьогодні.

У США більше половини компаній працюють за такою виробничою моделлю: кластерні компанії розташовані в одному регіоні та максимально використовують свої фізичні, кадрові та

організаційні можливості. «Ню-хау» Сполучених Штатів у сфері споживчих товарів забезпечило країні лідерство в сільському господарстві, пакуванні та механізованому виробництві (індустрії постачальників), а також успіхи в рекламі та фінансах (індустрії споживання). Продукція кластера, як правило, орієнтована на експорт або імпортозаміщення. І саме тому, як зазначається дослідниками, Україна повинна долучитись до кластеризації підприємств [7, с. 69].

За оцінками прихильників даного підходу особливістю кластерних утворень є те, що увага зосереджується не на окремих підприємствах, а на взаємовідносинах між цими підприємствами – учасниками кластеру. А взаємовідносини будуються, перш за все, на основі співпраці, прозорості, довіри та довгострокових договірних відносин. Саме створення нових ефективних зв'язків між учасниками кластеру створює властивості, якими не володіє жоден з учасників, що забезпечує складну систему генерації знань, їх трансформацію в інновації, а також подальшу комерціалізацію останніх [2, с. 42].

Кластер як система об'єднаних підприємств може мати потенціал, що перевищує просту суму можливостей окремих елементів. Цей приріст є результатом співпраці та ефективного використання можливостей учасників кластеру протягом тривалого періоду, поєднання кооперації та конкуренції. Підприємства отримують вигоду, оскільки вони можуть ділитися позитивним досвідом і зменшувати витрати, спільними послугами та постачальниками.

До переваг кластерів щодо інших корпоративних структур також відноситься те, що вони: полегшують процес входження до об'єднань для малих підприємств; забезпечують ефект масштабу та синергії (кооперативної взаємодії) від об'єднання навіть малих фірм; базуються на співробітництві, а тому дозволяють уникати жорсткої, руйнівної конкуренції; забезпечують внутрішньокорпоративний доступ до спеціалізованих послуг та інновацій за порівняно низькими цінами; дають змогу ефективно вести діалог із владними структурами; дозволяють повною мірою реалізувати регіональні конкурентні переваги [6, с.54].

Визначальним фактором високої конкурентоспроможності кластерних утворень є:

- використання конкурентних переваг територій, де зосереджено те чи інше виробництво (наявність і якість ресурсів, кваліфікація і вартість робочої сили, територіальне розташування, природно-кліматичні умови, тощо), що дає можливість використовувати ці переваги для виробництва конкурентоспроможної продукції та

збільшення доходів мешканців та бюджетів цих територій. У зв'язку з цим кластери виконують функцію своєрідних «точок зростання» економіки регіонів, а іноді – і держав у цілому;

- посилення конкурентних переваг шляхом створення прямих зв'язків між учасниками кластеру (як формальних, так і неформальних), які формуються для спільної діяльності з великомасштабного виробництва конкурентоспроможного продукту – окремого учасника без співпраці з іншими та спеціалізація не можуть створити ефективне виробництво. Водночас саме конкуренція партнерів та інтенсивний обмін інформацією та взаємні вимоги штовхають їх до впровадження інновацій [7, с. 72].

Російська військова агресія, в ході якої були окуповані Маріупольський, Бердянський, Скадовський і Херсонський морські порти України, а також заблоковані порти Миколаївського та Одеського регіонів, стала основною причиною глобальної продовольчої кризи, зокрема – рекордного зростання продовольчих цін через порушення товарних потоків з України. Замінити перерізані морські маршрути, якими Україна поставляла близько 90% сільськогосподарських вантажів, залізничними перевезеннями через різну ширину колії в Україні та в суміжних країнах ЄС було неможливо, як і перевезти такий обсяг вантажів автотранспортом. Фактично у перші місяці повномасштабного вторгнення єдиним морським шляхом, що з'єднував Україну зі світом, був Сулінський канал – основна судноплавна протока гирла Дунаю в Румунії.

За словами міністра інфраструктури України на засіданні Комітету Європарламенту з транспорту і туризму (TRAN) у травні 2022 р. з метою упередження світової продовольчої кризи та порятунку вітчизняного експорту планувалося створення додаткових залізничних терміналів на кордоні з Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією задля збільшення перевезення вантажів по залізничній дорозі мінімум на 50% від довоєнного рівня. Також, він зазначив, що частина зернових поставок була перенаправлена на Дунай, у зв'язку з чим було створено Дунайський морський кластер, що включає порти, розташовані в регіоні [14].

Із тією ж метою в Ізмаїлі однією з провідних вітчизняних компаній-агроекспортерів ТОВ СП «Нібулон» у червні 2022 року було розпочато будівництво зернового терміналу, який після завершення проекту постачатиме на європейський ринок до 300 тисяч тонн зернових вантажів на місяць. У спорудження інвестовано понад 10 млн. дол., перший етап будівництва було завершено у вересні [15].

І не зважаючи на те, що після звільнення в липні о-ва Зміїний вдалося відкрити для проходу суден гирло Бистре, яке розташоване вже в акваторії України, що дозволило втричі збільшити пропускну здатність дунайських портів – до 9 суден на добу, і підписання 22 липня 2022 р. у Стамбулі т.зв. «зернової угоди» між ООН, Україною і Туреччиною та ООН – росією – Туреччиною, що надало можливість забезпечити «зерновий транспортний коридор» з портів Одеси, Чорноморська та Южного до проливу Босфор, Придунайський регіон продовжує відігравати значну роль у забезпеченні економічної стабільності та продовольчої безпеки на національному та міжнародному рівні.

В результаті, за наявними даними АМПУ, порти України впродовж 2022 р. в умовах воєнних дій перевантажили понад 59 млн т вантажів, з урахуванням 28,8 млн т зернових, при тому, що вантажообіг вітчизняних морпортів за 2021 рік склав 153 млн т вантажів, у т.ч. зернових – 49,9 млн т. При цьому дунайські порти у 2022 році показали найвищі результати роботи за всі роки незалежності: порт Рені перевищив показники за обсягами вантажопереробки в 5 разів (6,82 млн тонн – проти 1,37 у 2021 р.); порт Ізмаїл – вдвічі (8,89 млн тонн – проти 4 млн тонн); порт Усть-Дунайськ (м.Кілія) – 785 тис. тонн, проти 64 тис. тонн.

У зв'язку з цим вбачається доцільним продовження практичного використання досвіду розвинених країн з впровадження кластерних моделей розвитку на території Придунайського регіону, яке може йти як шляхом залучення до діяльності Дунайського морського кластеру інших учасників ринку виробництва та реалізації агропродукції (зерно- та олієпереробні заводи, порти, фермерські господарства, транспортно-логістичні, експортні, консалтингові підприємства, тощо) або утворення на базі зазначених суб'єктів господарювання нового кластерного об'єднання з метою підвищення ефективності їхньої діяльності.

Програма розвитку кластерів Придунайського регіону, як і всієї території України, має базуватися на трьох принципах:

- орієнтація на конкретний економічний результат;
- орієнтація на виробництво та експорт;
- орієнтація на малий та середній бізнес.

Орієнтація на конкретний результат стосується двох складових - розвиток кластеру має бути спрямований на видиме покращення економічної ситуації та перспектив підприємств-учасників і при цьому учасники кластеру повинні отримати значні переваги, яких вони не

може досягти самостійно. При цьому хоч перший пункт може здатися очевидним, досвід показує, що кластеризація часто трактується як простий обмін інформацією або як кінцева мета, а не як засіб досягнення конкретних економічних переваг і вдосконалення системи управління. Це підкреслює, що в той час як інші моделі співробітництва просувають ідею асоціації лише стосовно груп підприємств, які займаються спільною діяльністю, програма повинна припускати, що ці асоціації повинні мати подальші плани з метою досягнення переваг, які призводять до підвищення ефективності ведення бізнесу учасниками.

Орієнтація на виробництво та експорт вказує на важливість модернізації виробництва та структурного вдосконалення - на протидію, наприклад, збільшенню обсягу продажів у результаті простої участі у виставках, мета кластеризації полягає в тому, щоб покращити систему організації управління фірм-учасниць, допомагаючи їм досягти постійних якісних змін.

Орієнтація на малий та середній бізнес означає, що хоча кластери можуть включати інших учасників (великі підприємства, роздрібні мережі тощо), основними мають бути саме суб'єкти МСБ [4, с. 85].

Варто також підкреслити, що якщо, як вже зазначалося, науковий метод кластерного аналізу представляє собою метод системної класифікації за визначеними ознаками, основною ознакою успішного впровадження кластеризації як способу формування якісно нового механізму відносин симбіозного типу між суб'єктами господарювання є спільне забезпечення процесу загального розвитку з метою реалізації економічних інтересів учасників - підвищення рівня прибутковості, конкурентоспроможності, інших показників ефективності їхньої діяльності.

Список використаних джерел:

1. Амоша О.І., Ляшенко В.І. Перспективи формування транскордонних єврорегіональних інноваційних систем і нанотехнологічних кластерів. *Соц.-екоп. пробл. сучас. періоду України*. 2001. Вип. 3. С. 176.
2. Березіна Л.М., Вараксіна О.В., Олійник А.С., Рак А.Г. Теоретико-методологічні основи управління конкурентоспроможністю підприємства. *Агросвіт*. 2021. №21-22. С. 35-42. DOI: 10.32702/2306-6792.2021.21-22.35.
3. Войнаренко М. Кластери як полюси зростання конкурентоспроможності регіонів. *Економіст (Ukrainian journal «Economist»)*. 2018. №10. С. 232.

4. Волошин Р.В. Аграрні кластери в Україні: структуризація проблем їх формування // Збірник тез доповідей Першої науково-практичної конференції «Прикладна економіка - від теорії до практики». - Тернопіль: ТНЕУ. - 2015. - С. 231.

5. Геєць В. Кластери і мережеві структури в економіці - тема досить цікава, але на сьогодні ще до кінця не вивчена...// *Економіст (Ukrainian journal «Economist»)*. - 2018. - №10. С. 211.

6. Захарченко В.І., Захарченко С.В. Кластерний підхід до аналізу і підвищення конкурентоспроможності економіки України та її регіонів. *Вісник Хмельницького нац. ун-ту. Серія: Економічні науки*. 2009. №5. Т. 1. С. 53-57.

7. Зінчук Т.О. Європейська інтеграція: проблеми адаптації аграрного сектора економіки: моногр. / Житомир: Держ. агроєкол. ун-т, 2018. 384 с.

8. Головань В. Законодавче регулювання в країнах Європейського Союзу питання правового закріплення кластерів як суб'єкта економічних відносин та інструмента позиціонування регіонів в Європейському економічному просторі. Інформ. довідка. ЄІДЦ. URL: <https://info-center.rada.gov.ua/uploads/documents/29015.pdf>.

9. Дюрбан Б., Оделл П. Кластерный анализ / пер. с англ. Москва : Статистика, 1977. 128 с.

10. Tryon Robert C. Cluster Analysis: Correlation Profile and Orthometric (factor) Analysis for the Isolation of Unities in Mind and Personality. Edwards Brothers. 1939.

11. Cattell R. B. The description of personality: Basic traits resolved into clusters. *Journal of Abnormal and Social Psychology*. 1943. №38 (4). Р. 476-506.

12. Мірошніченко О.В., Коваль Н.В. Застосування методів кластерного і кореляційного аналізу при дослідженні впливу факторів соціально-економічного розвитку регіонів України на обсяг інвестицій в основний капітал. *Науковий вісник ЧТЕІ КНЕУ*. - Чернівці: ЧТЕІ КНЕУ, 2004. - С. 492-500.

13. Портер М. Конкуренция: учебн. пособие / пер. с англ. Москва : Изд. дом «Вильямс», 2000. 495 с.

14. Україна створила Дунайський морський кластер, але його потужності не можуть компенсувати заблоковані Чорноморські порти - Мінінфраструктури. URL: <https://bessarabiainform.com/2022/05/ukraina-sozdala-dunajskij-morskoy-klaster-nogo-moshnosti-ne-mogut-kompensirovatzablokirovannye-chernomorskie-porty-mininfrastruktury/>.

15. Новий термінал «Нібулона» в Ізмаїлі перевалюватиме 300 тис. тонн зерна щомісяця. URL: https://cfts.org.ua/news/2022/11/01/noviy-terminal_nibulona_v_izmali_perevalyuvatime_300_tis_tonn_zerna_schomisysyatsya_72469.

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ У ВОЄННИЙ ТА ПОВОЄННИЙ ЧАС

Георгій Рогов, Софія Портянко

У ході тривалої збройної російської агресії економіка України зазнає щоденних руйнівних ударів. У таких умовах особливої актуальності набуває відповідність викликам часу державної фінансової політики як комплексу дій, спрямованих на мобілізацію, розподіл і використання фінансових ресурсів на потреби оборони, економіки та соціальної сфери. Метою роботи є аналіз шляхів вирішення проблем фінансової політики в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення економіки.

Фінансова політика в Україні, в умовах спротиву збройної агресії Росії, має істотні особливості, що обумовлюються як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками. Передусім, Національний банк України був вимушений, на тлі різкого зростання витрат на оборону та пошкодження й руйнування багатьох підприємств, не лише відмовитися від таргетування інфляції в рамках цільового коридору, але й перейти до фінансування дефіциту бюджету за рахунок масштабної емісії гривні. Зрозуміло, що це вкрай негативно вплинуло на зростання інфляції та девальвацію національної валюти. Значення базового індексу споживчих цін у жовтні, згідно даних Державної служби статистики України, досягло 121,5% до відповідного місяця попереднього року [1]. Офіційний курс гривні до долара США знизився на 22,5% [2].

Ще однією рисою фінансової політики в умовах воєнного стану є підтримання низької дохідності облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП), що опосередковано впливає й на рівень ставок за банківськими депозитами. Орієнтація на низьку доходність державних облігацій обумовлюється прагненням Міністерства фінансів мінімізувати дефіцит бюджету. Проте, такий підхід гальмує попит на ОВДП, звужує можливості залучення коштів на фінансовому ринку, стимулює споживання й купівлю іноземної валюти, що, у свою чергу, призводить до зростання інфляції та знецінення гривні. Окрім того, це має негативні соціальний ефект, адже втрат, передусім, зазнають незаможні верстви населення.

Heorhiy Rogov, Doctor of Economic Science, professor

Sofia Portyanko

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Features of financial policy in war and post-war time

The author deals with the state financial policy transformation issues under conditions of Russian military aggression against Ukraine. Changes in financial policy in 2022 and their consequences are analyzed. The ways of improving the financial policy in the war and post-war period are substantiated.

Keywords: financial policy, inflation, discount rate, government bonds, budget deficit.

Для стримування розкручування інфляційної спіралі та подальшої девальвації гривні облікову ставку НБУ підвищено до 25% і запроваджено істотні обмеження на рух капіталу. Підвищення облікової ставки є фінансовим інструментом боротьби з інфляцією, апробованим світовою практикою, який, однак, має негативними наслідками зростання очікуваної вартості позичкового капіталу для підприємств, погіршення інвестиційного клімату та зниження ділової активності. Для стимулювання розвитку економіки суб'єктам господарювання надано ряд податкових пільг на період воєнного стану [3], а також розширено сферу дії програму доступних кредитів. Проте вибірковість і тимчасовість лібералізації податкового законодавства заважає її перетворенню на рушійну силу наповнення державного бюджету. Аналогічний висновок можна зробити також і щодо пільгового кредитування, адже воно має вельми обмежену ресурсну базу та застосовується поки що переважно для агропромислового комплексу.

Фінансові проблеми кристалізуються у бюджетній статистиці. Війна призвела до катастрофічного збільшення дефіциту державного бюджету. У 2023 році він прогнозується на рівні 20% ВВП. Варто зазначити для порівняння, що за останні 10 років дефіцит державного бюджету України не перевищував 4.98% ВВП [4]. Основним джерелом фінансування дефіциту бюджету сьогодні є міжнародна допомога, яка хоч і надається на пільгових умовах, але певною мірою збільшує зовнішню валютну заборгованість і витрати на її обслуговування.

ування. Для скорочення поточних витрат застосовуються такі шкідливі для фінансового стану підприємств механізми як хронічна затримка відшкодування ПДВ експортерам.

Слід підкреслити, що зазначені елементи фінансової політики продукують постійне відтворення проблем для розвитку економіки та наповнення державного і місцевих бюджетів. Емісійне фінансування дефіциту бюджету та неспівставна з обліковою ставкою доходність ОВДП посилюють інфляційний і девальваційний тиск на бізнес, який на фоні високої вартості капіталу сприяє падінню ефективності виробництва і тінізації економіки, що знижує прибутки підприємств і бюджетні надходження. Як наслідок проблема бюджетного дефіциту і його фінансування лише загострюється. За таких умов, достатньо ймовірно є стагфляція економіки.

Для запобігання зазначеним ризикам фінансова політика потребує системного корегування. Очевидно, що підчас війни фінансова політика має орієнтуватися не лише на короткострокові цілі, а й враховувати наслідки сьогоденних тактичних рішень для стабілізації фінансів країни після війни. Поступово мають створюватися передумови для відновлення методів монетарної політики та принципів валютної системи, притаманних ринковій економіці. В цій площині важливо вже зараз забезпечувати доходність ОВДП на рівні, що стимулює інвестиції в державні

цінні папери та відповідно вкладення на депозити в національній валюті.

Повертатись до довоєнної системи оподаткування є недоцільним через її неспроможність забезпечити післявоєнне відновлення економіки. Масштаб задач щодо відбудови й розвитку країни потребуватиме докорінної зміни інвестиційного клімату. Для цього буде необхідно реформувати систему оподаткування на принципах зменшення податкового навантаження на інвесторів і мінімізації корупційних ризиків.

У процесі удосконалення фінансової політики необхідно враховувати взаємозв'язок її складових. Наприклад, істотною умовою лібералізації системи оподаткування є нормалізація бюджетних дисбалансів. Нарешті, будь-які зміни у фінансовій політиці мають сприяти процесу набуття Україною статусу члена Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerate-chart>.
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.22 р. № 2120-IX.
4. Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/>.

УДК 001.895:657

ОБЛІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ ВИТРАТ НА ІННОВАЦІЇ В ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Наталія Гавриленко

По мірі зростання конкурентоспроможності виробничих підприємств, їх бухгалтера все частіше стикаються із проблемою обліку витрат, які мають місце при проведенні комплексу заходів по створенню нових продуктів і просуванню їх на ринок. Такий облік завжди вважався одним із найскладніших і досліджуваних [1; 2, с. 109; 3, с. 321; 4, с. 53; 5, с. 179], оскільки його об'єкти дуже часто є «ланцюговими реакціями», які, до того ж, відбуваються не де-небудь, а в сфері нематеріальних активів, або ж на її стику.

Ознайомившись з обліковою політикою декількох господарюючих суб'єктів, які здійсню-

Nataliy Havrilenko, PhD (Economics), associate professor Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Accounting features of the display of costs on innovation in the practical activities of enterprises

The introduction of new types of products at enterprises takes place through capital investments and operational activities. We believe that for the formation of an accounting policy regarding the above-mentioned costs, their composition is of considerable importance. It has been proven that in some cases it is problematic for enterprises to distinguish between subscriptions that are reflected in the 371 subaccount and directly the costs of future periods that are debited to the 39 account.

Keywords: accounting, tax accounting, innovation costs, new product development costs, income tax.

ють освоєння нових видів продукції, нами було виявлено конкретні упущення щодо витрат майбутніх періодів. Так, ми вважаємо, що для формування облікової політики щодо вищезазначених витрат доволі важливе значення має їх склад. Підприємствам у деяких випадках буває проблематично розмежувати передплати, які знаходять своє відображення на 371 субрахунку і безпосередньо витрати майбутніх періодів, які списуються на 39 рахунок. Схема обліку витрат на освоєння нових видів продукції наведена на рисунку 1.

Рис. 1. Схема обліку витрат на інновації використанням рахунку 39 «Витрати майбутніх періодів»

Облікові процедури списання витрат на освоєння нової продукції на досліджуваних підприємствах відбуваються у міру їх виникнення - бухгалтера відображають їх у складі поточних витрат за повною вартістю. Ознайомившись з обліковими записами деяких підприємств щодо об'єкту дослідження, ми виявили, що для обліку таких витрат операційної діяльності бухгалтер на практиці використовує чотири таких рахунки:

- 23 «Виробництво»;
- 39 «Витрати майбутніх періодів»;
- 941 «Витрати на дослідження та розробки»;
- 91 «Загальновиробничі витрати».

Понесені підприємствами витрати на дослідження та розробки відносяться до складу інших операційних витрат та зменшують фінансовий результат до оподаткування у тому періоді, коли вони були нараховані.

Ми вважаємо, що найбільш зручним для бухгалтерів господарюючих суб'єктів, які здійснюють інновації, та несуть витрати на освоєння нової продукції, є ведення обліку витрат на освоєння нової продукції з використанням субрахунку 941.

Задля забезпечення інформаційних потреб системи управління таких підприємств даними про витрати на інновації, пропонуємо деталізувати субрахунки до рахунків, що використовуються фірмою і розробити раху-

нки для обліку інноваційних витрат, враховуючи підходи до їх обліку.

Також ми вважаємо, що буде доцільним створення єдиної методики обліку витрат на освоєння нової продукції, яка завжди сприятиме забезпеченню достовірності інформації, систематичному виявленню резервів для зменшення витрат, підвищенню аналітичності інформації.

Щодо податку на прибуток, то тут, оскільки всі досліджувані підприємства є великими платниками податку, то у них податковий облік цього податку не обмежується правилами бухгалтерського обліку, тому для його розрахунку бухгалтерам доводиться коригувати бухгалтерський фінансовий результат на суми податкових різниць. Тобто, врешті-решт, на об'єкт оподаткування підприємств, які здійснюють інновації впливає тільки

амортизація, визнана за податковими правилами. Тобто досліджувані підприємства змушені ввести окремий податковий облік операцій з нематеріальними активами. В зв'язку з цим, при здійсненні зарахування нематеріального активу до складу активів, підприємствам не слід забувати сформулювати його первісну вартість у податковому обліку, а також визначитися з податковим методом нарахування його амортизації та встановити строки її нарахування для цілей оподаткування.

Список використаних джерел:

1. Гавриленко Н. (2021). Актуалізація податкового потенціалу великих платників податків. *Економіка та суспільство*, (30). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-30-37>.
2. Гавриленко Н.В., Грищенко О.В., Козіцька Н.О. Застосування методичних аспектів управлінського обліку на підприємствах одного та дрібносерійного виробництва. *Економічні науки : Вісн. ДНДІСЕ*. Дніпро, 2021. №1 (03). С. 109-115. URI: <http://rep.nuos.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1d66d78c-ff13-47fc-871b-cff90f3ae236/content>.
3. Kozitska N., Havrilenko N. Management accounting and Internal economic of Production processes. *Cambridge journal of education and science*. Cambridge University Press, 2015. №2 (14), P. 321-329.
4. Гавриленко Н.В., Швед В.Ю. Податково-

облікові ризики витрат на маркетинг. *Сучасний маркетинг: стратегічне управління та інноваційний розвиток* : м-ли II міжнар. наук.-практ. конф. до 90-річчя заснування ХНТУСГ. – Харків, 2020. С. 53–56. URI: <http://eir.nuos.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4688>.

5. Гавриленко Н. В., Грищенко О.В. Поста-

новка обліку на вітчизняних малих і середніх підприємствах: організаційно-управлінський аспект. *Development strategy of science and education* : Collection of scientific articles. Fidelite editions: Namur, Belgique, 2017. P. 179–182. URI: <http://eir.nuos.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6302>.

УДК 330.341

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Петро Карась

В складних умовах війни в Україні вкрай важливим є забезпечення надійного та стабільного функціонування національної банківської і фінансової системи, максимальне забезпечення потреб оборони країни, безперебійне функціонування системи державних фінансів та об'єктів критичної інфраструктури. Глибока економічна та фінансова кризи, обумовлені війною росії проти України, являються суттєвими негативним чинником для вітчизняного фінансового сектору як сьогодні, так і в довготривалій перспективі. Але, все ж таки, банки успішно протистоять викликам війни завдяки значному запасу міцності, своєчасній реакції НБУ та здійсненій роботі над реформою сектору протягом останніх років.

Як свідчать дослідження вітчизняних та міжнародних експертних інститутів, втрати ВВП України у 2022 році внаслідок військової агресії РФ можуть становити від 30% до 50%. В абсолютних цифрах у цінах 2021 року це відповідало 1,6-2,7 трильйонів гривень (56-92 млрд доларів США) "невиробленої" продукції упродовж року. Окрім того, матеріальні збитки внаслідок масштабних руйнувань інфраструктурних та цивільних об'єктів оцінюють від 500 до 1000 млрд доларів США.

Слід відзначити, що спочатку 2022 року макроекономічна ситуація залишається непростю, коли темпи інфляції в березні зросли до 13,7% проти 10% за результатами січня. Кошти юридичних осіб у банківській системі за I квартал зменшилися на 10,9% за балансовими даними, з урахуванням девальвації обмінного курсу гривні на 16,9%. Бізнес зменшив залишки коштів у банківській системі майже на 75 млн грн та \$950 млн у валютному еквіваленті. З урахуванням втрат основних фондів, логістичних можливостей, експортно-імпортних потоків, очікувати приросту в обігових коштах бізнесу

Petro Karas, PhD (Economics), associate professor
Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Modern aspects of the financial sector of Ukraine

Modern aspects of the domestic financial sector in war conditions are studied. The trends in the functioning of the financial system were analyzed and directions for its strengthening were determined for the post-war development of the economy of Ukraine.

Key words: financial sector, banking system, financing, development

за цей період було не варто. Отже, повномасштабний напад росії на Україну та спровоковане ним зростання внутрішніх та зовнішніх ризиків для фінансового сектору України та економіки в цілому стали ключовим викликом функціонування вітчизняної економіки.

Проте, національна банківська система, навіть в нинішніх умовах воєнного стану, має достатній ресурс міцності для посилення своїх посередницьких функцій та розширення кредитної підтримки економіки, як важливого джерела покриття проблем фінансування малого і середнього бізнесу. Зокрема, ще у квітні поточного року ліквідність банківської системи (депозитні сертифікати + кореспондентські рахунки) досягла рекордних значень з початку воєнної агресії РФ і станом на кінець дня 15.04.2022 становила 227 млрд грн (+9,2 млрд грн за тиждень), в т.ч.: у депозитних сертифікатах НБУ – 170,1 млрд грн (+2,6 млрд грн за тиждень); на кореспондентських рахунках в НБУ – 56,7 млрд грн (+6,7 млрд грн за тиждень). Ще близько 50 млрд грн банківської ліквідності знаходиться у вигляді готівки в касах банків [3].

Серед факторів налагодженої роботи фінансового сектору слід відзначити зміни і у грошово-кредитній політиці НБУ. Так, нещодавно Рада Національного банку України затвердила важливий документ «Основні засади грошово-кредитної політики на період воєн-

ного стану», який відкриває не тільки нові можливості здійснення відповідних заходів НБУ, але і створює умови для формування відповідних умов для повоєнної відбудови. Національний банк вже здійснює гнучку адаптацію операційного дизайну грошово-кредитної (монетарної) політики та вживає необхідних антикризових заходів для підтримки належного рівня ліквідності банківської системи (у тому числі за потреби – частково через механізми банкового рефінансування) та посилення гнучкості банків в управлінні власною ліквідністю.

Варто відзначити, що процеси повоєнного відновлення фінансового сектору мають відбуватися і з врахуванням регіональних особливостей вітчизняної економіки. Вміле використання фінансових методів, інструментів, важелів, які є у системі організації, регулювання і планування фінансових відносин, являються важливою передумовою для досягнення інвестиційних цілей розвитку як країни в цілому, так і окремих її регіонів [2].

Одним із напрямів діяльності фінансового сектору слід відзначити розвиток державних програм підтримки кредитування, оскільки саме кредитування за державними програмами являється основним важелем фінансування бізнесу в умовах війни, що забезпечив понад половину приросту гривневого кредитного портфеля банків. В цьому напрямі розвиваються взаємовідносини Міністерства фінансів України із Фондом розвитку підприємництва щодо розвитку державних програм сприяння кредитуванню для подальшої підтримки вітчизняного малого і середнього бізнесу та належного вико-

нання зобов'язань перед банками з компенсації процентної ставки. Отже, банки кредитують і кредитуватимуть ті бізнеси, які мають шанси на успіх, або ті бізнеси, які підтримуватиме держава за допомогою своїх програм.

Можна констатувати, що фінансовий сектор України впорався із шоком початку повномасштабної війни, банки вже повертають рефінансування НБУ, спостерігається приплив коштів населення до банківської системи. Навіть банки в регіонах, де йдуть активні бойові дії, фінансові установи працюють більш безперебійно. Активізація фіскального та монетарного інструментарію, залучення міжнародного фінансування фондів з відбудови національної економіки виступають важливим завданням відновлення інвестиційних процесів в Україні.

Список використаних джерел:

1. Проблеми і перспективи розвитку фінансової системи України: монографія / І. О. Школьник, Т. А. Васильєва, С. В. Леонов та ін. ; за ред. І. О. Школьник, І. І. Рекуненко. Суми: Сумський державний університет, 2017. 343 с.
2. Гришина Л.О., Карась П.М., Ільницький В.В. Фактори та умови формування фінансово-інвестиційного механізму розвитку регіону в умовах трансформації національної економіки. *Теорія та методологія формування інвестиційно-фінансової стратегії розвитку суб'єктів національного господарства* : монографія / за ред. Л.М. Савчук, А.В. Череп. Дніпро: Журфонд, 2019. С. 138-157.
3. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua>.

УДК 339.5

РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО ВАЛЮТНОГО ФОНДУ У ФІНАНСОВІЙ ПІДТРИМЦІ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК КРАЇН СВІТУ

Світлана Марущак, Людмила Желєзна

Економічна взаємодія країн на світовій арені протягом всієї її історії ніколи не була простою і однозначною. Кожна країна прагнула і буде прагнути зміцнити свої позиції і захищати свої національні інтереси.

У той же час, зростаюча взаємозалежність національних економік робить обов'язковим координацію зусиль для вирішення проблем, які мають глобальний характер. Так, Велика

Svitlana Marushchak, PhD (Economics), associate professor,
Lyudmila Zheliezna

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

The role of the International monetary fund in financial support of the national economies of the countries of the world

The functions of the IMF are defined and its role in the development and support of national economies is proven by examples.

Key words: International Monetary Fund, national economy, currency, crisis, money

С.Марущак – кандидат економічних наук, доцент, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, Л.Желєзна – магістрантка, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

© С.Марущак, Л.Желєзна, 2022

депресія, що спричинила уповільнення економічного розвитку промислово розвинених країн, підштовхнула країни заради захисту власних економік накласти досить жорсткі обмеження на імпорт товарів, девальвувати національну валюту, накласти певні обмеження на володіння іноземною валютою.

Однак розпорошені зусилля країн щодо збереження своїх золотовалютних резервів не принесли очікуваних результатів. Більш того, відбулося зниження промислового виробництва, і, як наслідок, падіння рівня зайнятості населення, зниження обсягу міжнародної торгівлі. Виникла об'єктивна необхідність подальшого поліпшення міжнародних валютних і фінансових відносин. Так за підсумками прийнятих на Бреттон-Вудській конференції ООН угод у липні 1944 року був сформований Міжнародний валютний фонд у формі міжнародної валютно-фінансової організації [1]. На рис. 1 представлено основні функції МВФ. МВФ відіграє важливу роль у міжнародній валютно-фінансовій системі, яка спрямована на стабілізацію та розвиток національних та глобальної економік.

Рис. 1. Основні функції МВФ [1]

У даний час світова економіка характеризується суттєвими структурними зрушеннями, при цьому відбулося багато подій, які спричинили зростання напруженості та ризиків. По-перше, визначальна роль однієї чи декількох основних резервних валют означає, що зміни в певній економіці можуть суттєво впливати на інші, обмежуючи вибір заходів внутрішньої політики. По-друге, враховуючи, що економіки країн стають все більше економічно взаємопов'язаними, прояви мінливості потоків капіталу перетворюються на сталий елемент економічного середовища. По-третє, Фондом пророблено велику роботу щодо питань

фінансового сектору, в тому числі фінансових організацій, фінансового ризику. Проте, поступово важливу роль відіграють небанківські фінансові організації, що варто враховувати. Фонд повинен спостерігати за розвитком економік країн-членів МВФ і сприяти недопущенню регіональних дисбалансів у світі, особливо посилення фінансових дисбалансів [1].

У зв'язку з пандемією COVID-19 МВФ у режимі реального часу надав рекомендації з питань економічної політики та допомогу у розвитку потенціалу більш ніж 175 країнам. На ранніх етапах кризи, спричиненої пандемією COVID-19, МВФ опублікував понад 80 технічних довідок пов'язаних із кризою питань економічної політики. Він також допоміг країнам підвищити ефективність збору та публікації економічних даних з метою вдосконалення процесу прийняття економічних рішень та підвищення прозорості [2].

В умовах, коли країни нарощували надзвичайні витрати, МВФ допоміг зміцнити їхню систему державного управління з метою більш ефективного забезпечення того, щоб грошові кошти оперативно отримували ті, хто найбільше їх потребує, а органи державного управління несли відповідальність за витрачання коштів. МВФ швидко адаптував свої інструменти надання допомоги у розвитку потенціалу до нових дистанційних форматів, що задіяні у зв'язку з пандемією.

Міжнародний валютний фонд надавав державам-членам допомогу у вирішенні стратегічних завдань пов'язаних із стабілізацією національних економік, а також нових завдань, наприклад, пошуку цифрових рішень для здійснення прямих грошових трансфертів, а також дотримання податкових норм платниками податків та збору доходів, забезпечуючи захист витрат на охорону здоров'я та інших соціальних витрат та підготовку до труднощів, пов'язаних із зміною клімату [3].

МВФ надає країнам-членам різноманітну технічну допомогу, а також сприяння професійній підготовці кадрів. Фонд також активно співпрацює з іншими світовими фінансовими інститутами. За час своєї діяльності Міжнародний валютний фонд справді став універсальною організацією, при тому досягши широ-

кого визнання як важливого наднаціонального органу фінансового та економічного регулювання міжнародних кредитно-валютних відносин, стратегічно-важливого центру міжнародного кредитування, координатора міжнародних кредитних потоків і гаранта платоспроможності країн, які є позичальниками [2]. Одночасно Фонд відіграє надзвичайну роль у реалізації рішень семи провідних країн служить важливою ланкою системи регулювання глобальної економіки, яка формується та міжнародної координації, погодження національних макроекономічний політик. Як і будь-яка міжнародна організація, МВФ є і інструментом партнерства країн-учасниць та ареною суперництва національних економічних та політичних інтересів.

В підсумку, МВФ є масштабною міжнародною організацією із значним впливом на світові валютно-кредитні відносини. МВФ воло-

діє гнучкою системою фінансових інструментів для надання країнам-членам фінансової допомоги відповідно до їх потреб, які він використовує в контексті визначених для досягнення пріоритетних цілей.

Список використаних джерел:

1. Банківська система України: становлення і розвиток в умовах глобалізації економічних процесів : монографія. О.В. Дзюблюк, Б.П. Адамик, Г.Р. Балянт [та ін.] ; за ред. О. В. Дзюблюка. Тернопіль : Астон, 2017. 254 с.

2. Ливдар М., Ярошевич Н., Антошук І. Україна і Міжнародний валютний фонд: особливості співпраці. Підприємництво та інновації. 2020. №13. С. 99-104.

3. Гуткевич С.О., Корінько М.Д., Сафонов Ю.М. Міжнародна економіка : підруч. 3-є вид., перероблене та доповнене. К.: Вид-во «Діса Плюс», 2021. 428 с.

УДК 657.6:657.44

СТРАТЕГІЧНИЙ КОНТРОЛІНГ ЯК СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Тетяна Меліхова, Сергій Пасічник

В післявоєнних умовах відновлення економіки України фінансові механізми повинні спрямовуватися на забезпечення впровадження в практику господарської діяльності промислових підприємств принципів сталого розвитку. Сталий розвиток країни означає таке функціонування її народногосподарського комплексу, коли одночасно забезпечуються задоволення зростаючих матеріальних і духовних потреб населення, раціональне та екологічно безпечне господарювання й високоефективне використання природних ресурсів, підтримання сприятливих для здоров'я людини природно-екологічних умов життєдіяльності, збереження, відтворення і примноження якості довкілля та природно-ресурсного потенціалу виробництва [2].

В умовах ресурсного дефіциту та зростання цін на сировину і матеріали підприємства змушені приділяти особливу увагу оптимізації виробничих процесів та мінімізації витрат. Система контролінгу є якісно новим рівнем процесу управління витратами і основою, яка поєднує всі основні елементи організації та управління фінансово-господарською діяльністю підприємства.

Tetyana Melikhova, Doctor of Economic Science, Professor, Serbii Pasichnyk

Engineering Institute of Zaporizhzhia National University

Strategic control as a system of cost management at industrial enterprises in the conditions of sustainable development

Implementation of the strategic priorities of sustainable development requiring significant financial resources from industrial enterprises, especially at post-war period. Social and environmental protection programs have been costly and economically unprofitable. Therefore, a financial mechanism should be the first things that going to be realized to implement the concept of a sustainable development. The controlling system is assisting to focus enterprise manage on achieving of strategic goals. Because it is a special instrument that allows the enterprise to optimize a finance result.

Keywords: sustainable development, controlling, cost management, management reporting, management decisions.

Вперше термін «контролінг» зародився в 70-ті роки в США, потім він поширився у Європі, а в Україні виник лише у 90-х роках. Сам термін «контролінг» можна поділити дві складові: контролінг як філософія та контролінг як інструмент. Філософія контролінгу являє собою спосіб мислення керівників, орієнтований на ефективне використання ресурсів та розви-

Т.Меліхова – доктор економічних наук, професор, Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, С.Пасічник – аспірант, Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні Запорізького національного університету

© Т.Меліхова, С.Пасічник, 2022

ток організації у довгостроковій перспективі, а інструмент контролінгу – це інтегрована система інформаційно-аналітичної підтримки керівників, яка поєднує процеси планування, аналізу, контролю та прийняття управлінських рішень у процесі діяльності підприємства.

Отже, як зазначено в Економічному словнику Й.Завадського, контролінг (англ. *controlling*) – функціональний інструментарій, який охоплює методи планування, управління процесами і контролем, необхідний для прийняття управлінських рішень на підставі збору та обробки інформації, насамперед, даних бухгалтерського обліку [1]. В сучасному розумінні контролінг – це інформаційно-аналітична підтримка керівництва підприємства, необхідна для ухвалення оперативних та стратегічних рішень. Для цього він виконує наступні функції:

- координує управлінську діяльність щодо досягнення поставлених перед підприємством цілей;

- здійснює інформаційну та консультаційну підтримку прийняття управлінських рішень;

- створює та забезпечує функціонування загальної інформаційної системи управління підприємством.

З метою забезпечення сталого розвитку промислових підприємств в післявоєнних умовах особливу увагу необхідно буде приділяти стратегічному контролінгу, який виконує функцію реалізації стратегії від планування до управління. Такий вид контролінгу орієнтований на підтримку та формування потенціалу успіху, проведення антикризової політики за всіма напрямками.

Завдання стратегічного контролінгу полягає в оптимізації фінансового результату через максимізацію прибутку та цінності капіталу при гарантованій ліквідності шляхом:

- встановлення цілей фінансового-госпо-

дарської діяльності підприємства;

- розробки стратегії розвитку підприємства з урахуванням поточного стану та майбутніх змін внутрішнього і зовнішнього середовища;

- планування та контролю заходів, спрямованих на довгостроковий розвиток підприємства;

- виявлення можливостей та ризиків підприємства;

- розробка індивідуальної системи показників, яка дозволить аналізувати хід виконання стратегії розвитку конкретного підприємства, складати управлінську звітність та визначати відхилення від стратегічних показників;

- надання інформації керівництву для прийняття управлінських рішень;

- коригування і координація стратегічного планування та контроль за його виконанням;

- визначення нових потенціалів успіху [3].

Отже, застосування стратегічного контролінгу як системи управління витратами відіграє важливу роль в управлінні підприємством, оскільки дозволяє вчасно реагувати на всі відхилення показників, приймати правильні управлінські рішення щодо коригування власної стратегії та здійснювати стратегічне управління підприємством на засадах сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Завадський Й. С., Осовська Т. В., Юшкевич О. О. Економічний словник. Київ : Кондор, 2006. 145 с.

2. Квятковська Л. Реалізація принципів концепції сталого розвитку в діяльності підприємства. Вісник соціально-економічних досліджень. 2013. № 48. Т. 1. С. 85-89.

3. Скоробогатова Н. Особливості контролінгу в сучасних умовах господарювання. Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». 2015. № 12. С. 311-317.

УДК 658.155

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ НА ПРИКЛАДІ ТОВ «КРИВООЗЕРСЬКА ХАРЧОСМАКОВА ФАБРИКА»

Олексій Мірошниченко, Лада Мірошниченко

За останні роки економічна криза погіршила фінансовий стан та діяльність підприємств, і їх не можна характеризувати як стабільні й такі, що мають нормальну фінансову стійкість, а більшість із них зазнали суттєвих

збитків і опинилися на межі банкрутства. Для того, щоб вижити в таких умовах, підприємствам необхідно постійно підтримувати і поліпшувати свої фінансові показники.

Однією з найважливіших характеристик ді-

О.Мірошниченко – кандидат економічних наук, доцент, заслужений економіст України, Інститут перспективних досліджень, Л.Мірошниченко – студентка, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
© О.Мірошниченко, Л.Мірошниченко, 2022

яльності підприємства і ключовим орієнтиром при подальшому плануванні є фінансова стійкість, що представляє собою здатність підприємства здійснювати свою діяльність в напрямку розвитку, при цьому зберігаючи рівновагу власних активів і пасивів у середовищі, що постійно змінюється. При цьому маємо визнати, що фахівцями ще не досягнуто єдності у питанні визначення сутності і критеріїв впливу на фінансову стійкість. Вирізняють два основних підходи до трактування терміну фінансова стійкість: прихильники першого підходу визначають поняття «фінансова стійкість», як вузький критерій характеристики фінансового стану підприємства, його платоспроможність у вигляді стану активів та пасивів господарюючого суб'єкта, інші вчені визначають фінансову стійкість підприємства, спроможність ведення конкурентної діяльності та його залежності від залучених коштів [1, с.162; 2, с.39; 3, с.14; 4, с.120; 5, с.113; 6, с.132; 7, с.171;].

Таким чином можна дійти висновку, що фінансова стійкість це такий стан фінансових ресурсів підприємства, за якого раціональне розпорядження ними є гарантією наявності власних коштів, стабільної прибутковості та забезпечення процесу розширеного відтворення, і загалом її показники відображають рівень ризиковості його функціонування. При цьому, як підкреслюється, фінансова стійкість – один із головних чинників, що впливає на досягнення підприємством фінансової рівноваги та фінансової стабільності, забезпечення підвищення фінансової безпеки суб'єктів господарювання [8, с.186-187; 9, с.186-187].

Залежно від ступеня забезпеченості запасів і витрат розрізняють чотири типи фінансової стійкості підприємства: стійкість вважається, абсолютною, переважно, якщо власного оборотного капіталу достатньо для забезпечення запасів і витрат; нормальною – забезпеченість запасів власними оборотними коштами та довгостроковими зобов'язаннями та забезпеченням; нестійким, передкризовим або критичним фінансовий стан вважається, коли для забезпечення запасів і витрат використовуються окрім власного оборотного капіталу та довгострокових позикових джерел, також і короткострокові кредити банків; кризовим – коли для забезпечення запасів і витрат зазначених джерел недостатньо, тобто підприємство знаходиться на межі банкрутства.

Оцінка фінансової стійкості підприємства забезпечується нормативно-довідковими, плановими та обліковими інформаційними ресурсами. Їх комплексне використання забезпечує

Oleksiy Miroshnychenko, PhD (Economics), associate professor, Lada Miroshnychenko

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Analysis of financial stability of enterprises by example on «Kryvozerska food-flavors factory» ltd

The main approaches and indicators of determining the financial stability of enterprises are considered. Evaluation indicators and proposals for increasing the level of financial stability are given of the «Kryvozerska food-flavors factory».

Keywords: enterprise, production, financial stability.

оцінку діяльності підприємства в динаміці, рівня виконання плану, а також обґрунтованості планових показників та діагностику досягнення нормативного сценарію господарювання [10, с. 129].

Основним джерелом інформації для аналізу фінансової стійкості підприємства є данні фінансової звітності підприємства, а саме: бухгалтерського балансу (форма 1); звіту про фінансові результати (форма 2); звіту про рух грошових коштів підприємства (форма 3); звіту про власний капітал (форма 4); звіту про примітки до фінансової звітності (форма 5); дані статистичної звітності та оперативні дані. Дані фінансової звітності підприємства, де відображаються фактичні результати, які випливають з умов його господарсько-фінансової діяльності є підставою не тільки для оцінки результатів звітного періоду, а й для їх прогнозування [11, с. 117].

Серед дослідників існують різні погляди і щодо кількості та розрахунку часткових показників фінансової стійкості, кількість яких у різних системах оцінки коливається від 2 до 22 [12, с.324; 13, с.195-197; 14, с.92-95; 15]. При цьому варто погодитися із М.Абрютіною і А.Грачовим, які підкреслюють, що коли число коефіцієнтів перевищує сім, контроль над ними легко втрачається [16, с.31], і таким чином, не заперечуючи доцільності використання багатьох показників у процесі поглибленого економічного аналізу, продовжуємо дотримуватися погляду, що для вирішення задач стратегічного планування фінансової стійкості достатньо принаймні одного коефіцієнта з групи індикаторів залежності суб'єкта господарювання від довгострокових і короткострокових джерел фінансування [17, с.320].

Варто також підкреслити, що чинним до 2013 р. положенням НБУ «Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків», було передбачено що для здійснення оцінки фінансового стану позичальника – юридичної особи банк має враховувати такі показники фінансової стійкості як коефіцієнти маневреності власних коштів та

співвідношення залучених і власних коштів [15]; згідно ж «Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації», аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства здійснюється шляхом розрахунку коефіцієнта платоспроможності (автономії), коефіцієнта фінансування, коефіцієнта забезпеченості власними оборотними засобами та коефіцієнта маневреності власного капіталу [18].

Аналіз фінансової стійкості одного з провідних національних виробників мінеральної води – ТОВ «Кривоозерська харчосмакова фабрика» (табл.), проведений за період 2020-2021 рр. свідчить про те, що, коефіцієнт фінансової автономії в 2021 році порівняно з попереднім збільшився на 0,18. Це означає що ТОВ «Кривоозерська харчосмакова фабрика» стає більш стабільним та незалежним від зовнішніх кредиторів. Зворотним коефіцієнту фінансової автономії є коефіцієнт фінансової залежності. Оскільки протягом аналізованого періоду значення даного коефіцієнту перевищувало одиницю, то це свідчить про те, що підприємство частково залежить від зовнішніх джерел фінансування і власники повністю його не фінансують.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, яка частина власного оборотного капіталу перебуває в обороті. Цей показник характеризує ту частину власного капіталу підприємства, яка є джерелом покриття його поточних активів. Збільшення цього показника в 2021 році порівняно з 2020 роком на 0,19 є позитивною тенденцією для підприємства. Отже, ТОВ «Кривоозерська харчосмакова фабрика» відрізняється високим рівнем маневреності власного капіталу, що обумовлено низькою часткою власних коштів у структурі пасивів підприємства.

Також позитивною тенденцією є зниження коефіцієнту довгострокового залучення коштів в 2021 році на 0,12 порівняно з 2020 роком, яке означає, що підприємство стало менше залежати від зовнішніх інвесторів.

Проведений аналіз фінансової стійкості дозволяє зробити висновок, що ТОВ «Кривоозерська харчосмакова фабрика» є фінансово стійким підприємством. Динаміка основних показників фінансової стійкості підприємства свідчить, що підприємство стає більш стабільним та

незалежним, на що вказує збільшення коефіцієнту фінансової автономії на 0,18% та зниження коефіцієнту фінансової залежності на 0,25%.

В цілому для підвищення фінансової стійкості ТОВ «Кривоозерська харчосмакова фабрика» вбачається доцільним створення системи заходів з управління фінансовою стійкістю, яка повинна передбачати комплексне виконання завдань з безперервного нарощування обсягів виробництва продукції на ряду із підвищенням продуктивності праці працівників, вихід на нові ринки, раціональне зменшення витрат на виробництво продукції, а також максимально ефективно використання всіх видів ресурсів, тощо.

Розрахунок основних показників фінансової стійкості ТОВ «Кривоозерська харчосмакова фабрика» за 2020-2021 рр.

№	Показник	На 01.01.2020 року	На 31.12.2020 року	На 31.12.2021 року	Відхилення 2021 р. від 2020 р. (+, -)
1.	Коефіцієнт фінансової автономії	0,78	0,98	0,96	+0,18
2.	Коефіцієнт фінансової залежності	1,29	1,03	1,04	-0,25
3.	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,17	0,35	0,36	+0,19
4.	Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень	0,21	0,00	0,03	-0,18
5.	Коефіцієнт довгострокового залучення коштів	0,14	0,00	0,02	-0,12
6.	Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел	0,86	0,00	0,99	+0,13

Враховуючи, що на рівні підприємства організація контролінгу може здійснюватися як шляхом виокремлення окремого структурного підрозділу, постійнодіючої групи у складі фінансового відділу або тимчасової групи, яка б виконувала функції контролінгу, так і шляхом покладання зазначених функцій на працівників фінансово відділу, у випадку ТОВ «Кривоозерська харчосмакова фабрика» останній підхід виглядає більш оптимальним.

Список використаних джерел:

1. Фінанси підприємств : навч. посібн. : Н.С. Ситник та ін. / за заг. ред. Н.С. Ситник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 402 с.
2. Cernavskis K. Financial Stability of Enterprise as the Main Precondition for Sustainable Development of Economy. *Journal of Social Sciences (Regional Formation and Development Studies)*, Klaipėda. 2012. No3(8). P. 36-46.
3. León P. Four Pillars of Financial Sustainability. Resources for Success Series. The Nature Conservancy, Arlington, Virginia, USA, 2001. 29 p.
4. Школьник І.О., Боярко І.М., Дейнека О.В., Фінансовий аналіз : навч. посібн. : Київ, 2016. 368 с.

5. Друри К. Производственный и управленческий учет. Москва : ЮНИТИ, 2005. 735 с.
6. Хеддервик К. Финансовый и экономический анализ деятельности предприятий : пер. с англ. / под ред. Ю.Н. Воропаева. Москва : Финансы и статистика, 1996. 192 с.
7. Бедриниць М.Д., Довгань Л.П. Фінанси підприємств : навч. посібн. : Київ : Центр учбової літератури, 2018. 292 с.
8. Клімович І.М. Деякі питання сутності та оцінки фінансового стану підприємства. *Ефективна економіка*. 2018. №10. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2018/64.pdf.
9. Степанова Д. Фінансова безпека підприємства: економічна суть, цілі та шляхи забезпечення. *Економіст (Ukrainian journal «Economist»)*. 2021. №9. С. 62-63.
10. Беззубко Л.В., Кулик О.А. Аналіз фінансового стану підприємства та шляхи його покращення. *Збірник наукових праць Донбаської національної академії будівництва і архітектури*. 2018. №4. С. 127-132.
11. Воробйова Н.П., Музиченко Р.О. Аналіз фінансового стану підприємства: сутність і необхідність. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. Серія: Економіка та менеджмент*. 2017. №13. С. 116-123.
12. Фінансовий аналіз : навч. посібн. : М.Д. Білик та ін. Київ : Вид-во КНЕУ, 2005. 592 с.
13. Подольська В.О., Ярш О.В. Фінансовий аналіз : навч. посібн. Київ : ЦНЛ, 2007. 488 с.
14. Шеремет О.О. Фінансовий аналіз : навч. посібн. Київ : Кондор, 2005. 196 с.
15. Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків, затв. постановою Правління НБУ від 06.07.2000 №279 (втратила чинність на підставі Постанови НБУ від 25.01.2012 №23).
16. Абрютина М.С., Грачев А.В. Аналіз фінансово-економічної діяльності підприємства : 3-е изд. доп. и перераб. Москва : Дело и Сервис, 2001. 265 с.
17. Рогов Г.К. Формування системи фінансових механізмів корпоративного сталого розвитку : моногр. Херсон : Гринь Д.С., 2016. 320 с.
18. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, затв. наказом Міністерства фінансів України та Фонду державного майна України №49/121 зі змінами та доповн. в редакції від 19.02.2013 р.

УДК 336.76

ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ МІЖНАРОДНОГО ФІНАНСОВОГО ІНЖИНІРИНГУ НА ВІТЧИЗНЯНОМУ ФІНАНСОВОМУ РИНКУ

Олексій Пащенко, Наталя Єфіменко

Сучасний етап розвитку економічних відносин характеризується підвищенням ролі фінансових інструментів у створенні умов для сталого розвитку будь-якої країни. Наслідки вітчизняної економічної кризи в Україні, посилені внутрішньополітичною ситуацією, суттєво погіршили її рух у цьому напрямі. Це призвело до збільшення кількості економічних ризиків, на які наражаються вітчизняні суб'єкти господарювання. Зазначені тенденції вимагають від них пошуку нових інструментів ефективного управління ризиками, зменшення рівня витрат та отримання додаткових доходів. Світова практика свідчить, такими інструментами є різні види похідних фінансових інструментів (деривативів). Усе більша потреба у таких інструментах визначає їхнє місце у структурі світових фінансів, формуючи порівняно новий сегмент фінансового ринку – ринок деривативів. Вони мають важливе функціональне

Oleksii Pashchenko, PhD (Economics), associate professor,
Natalya Yefimenko

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Application of international financial engineering tools on the domestic financial market

Considered ways to optimize the use of international financial engineering tools on the domestic financial market. The prospects for creating proper and sufficient conditions for the functioning of the derivatives market in Ukraine have been determined.

Keywords: financial engineering, derivatives, financial market, financial instruments.

значення для економіки і фінансової системи держави, яке полягає в управлінні фінансовими ризиками і волатильністю, у тому числі для потреб реального сектору економіки. Зокрема, вони сприяють удосконаленню ризик-менеджменту шляхом перерозподілу ризиків, а також розширюють інвестиційні можливості суб'єктів господарювання і дають змогу бути учасниками фінансових ринків навіть із неве-

ликими початковими інвестиціями за відносно низьких транзакційних витрат.

Серед суб'єктів господарювання в Україні використання деривативів є недостатньо поширеним. Здебільшого така ситуація пояснюється складністю використання цих інструментів, особливо в умовах чинного нормативно-правового регулювання, відсутності якісної системи клірингу тощо. Це актуалізує необхідність вивчення світової практики застосування деривативів, проблем і перспектив їхнього використання вітчизняними суб'єктами господарювання та врегулювання на законодавчому рівні.

Розвиток ринку деривативів є одним із основних завдань на шляху до сприяння сталому розвитку, зокрема у сфері агропромислового комплексу України (проект Закону України «Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року»).

Необхідність вирішення цього завдання в умовах недостатнього теоретичного та методологічного підґрунтя набуває особливої актуальності. Зважаючи на інтеграційні процеси, які відбуваються в Україні після підписання Угоди про асоціацію з ЄС, розвиток ринку деривативів в країні має відбуватися з урахуванням світової практики. Це є доцільним і з огляду на підвищену ризикованість означених інструментів для економіки країни (у разі відсутності відповідного регулювання) та потребу попередження кризових економічних ситуацій, які можуть бути спричинені їхнім неправильним застосуванням.

На поточному етапі розвитку ринку деривативів найбільший інтерес для регулятивних органів представляють проблеми інституційного забезпечення. Зокрема, визначення державного регулятора, діяльність якого має бути спрямована на забезпечення стабільності фінансового ринку і захист інтересів його учасників, а також особливостей та принципів його роботи. Недосконалість інституцій-

ного забезпечення може призвести до дестабілізації фінансових ринків, відсутності можливості для здійснення транзакцій, і, як наслідок, до зниження ліквідності, поширення недостовірної інформації або загалом порушення інформаційних каналів, і, що найголовніше, до виникнення системних ризиків.

Нагальні проблеми, що існують на ринку деривативів в Україні, заважають його розвитку – це незначні обсяги торгів деривативами, обмежена кількість похідних цінних паперів, недосконалість та відсутність спеціального нормативно-правового підґрунтя щодо регулювання випуску та обігу деривативів. Разом із тим перехід ринку деривативів на якісно новий рівень залежить від вирішення проблемних питань та стимулювання подальшого його розвитку. Підвищення ефективності функціонування ринку деривативів в Україні дасть змогу запровадити міцну основу для довгострокового зростання економіки України та забезпечення стабільності її фінансової системи.

Список використаних джерел:

1. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. (2021) URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini-do-2025-roku-7686>
2. Величкін В.О., Тимошенко М.В. Фінансовий інжиніринг : навч. пос. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2019. 124 с.
3. Хоменко В. Проблеми законодавчого регулювання ринку деривативів в Україні. 2021. URL: http://ifrs.ligazakon.ua/ua/magazine_article/FZ000860.
4. Шмуратко Я. А. (2016) Перспективи розвитку вітчизняного ринку похідних фінансових інструментів / *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. № 18. С. 140-144.
5. Clark G.L. Financial intermediation, infrastructure investment and regional growth. *Area Development and Policy*. 2017. №2(3). P. 217-236.

УДК 336.71

ЯКІСТЬ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Наталія Приходько, Анастасія Каткова

Провідне місце у банківській діяльності належить кредитуванню. Найбільшу частину

доходів банківські установи одержують саме від здійснення кредитних операцій. До того

Н.Приходько – кандидат економічних наук, доцент, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, А.Каткова – магістрантка, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

© Н.Приходько, А.Каткова, 2022

ж, кредитний портфель є головним джерелом ризиків, які впливають на надійність та безпеку банківських установ. Вже понад дев'ять місяців Україна знаходиться в умовах повномасштабної війни. Це безпосередньо впливає на клієнтів-позичальників і відповідно позначається на якості кредитного портфеля банків. В зв'язку з цим актуальною задачею є дослідження якості кредитного портфелю банків України.

Основні показники кредитної діяльності банків України за 9 місяців 2022 року за даними офіційного сайту Національного банку України [1] представлені на рис. 1. Як видно з рис. 1, динаміка кредитного портфеля була нерівномірною. За січень 2022 року (ще до початку війни) кредитний портфель банків Ук-

Nataliy Prykhodko, PhD (Economics), associate professor
Anastasia Katkova

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Quality of the Ukrainian banks' loan portfolio in wartime conditions

The state of the Ukrainian banks' loan portfolio for 9 months of 2022 is analyzed. The quality and efficiency of the loan portfolio management of Ukrainian banks under martial law is assessed. The prospects for further changes in the quality of the Ukrainian banks' loan portfolio are determined.

Keywords: Ukrainian banking system, loan portfolio, loan portfolio's quality.

підтримку малого і середнього бізнесу за державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%». Обсяги кредитування фізичних осіб скоротилися на 19,6 млрд. грн. Під час воєнного

стану кредити надавалися лише на поточні потреби населення, іпотечне та автокредитування майже зупинилося.

Через закриття можливості страхувати воєнні ризики для банків стала проблемою видача нових кредитів та страхування застави як за новими, так і чинними кредитами. Повноцінну нову страховку на заставне майно оформити неможливо [2].

Якість обслуговування кредитної заборгованості позичальниками після початку війни помітно погіршилася, що особливо почало проявлятися з березня 2022 року і підтверджується зростанням частки непрацюючих кредитів в кредитному портфелі бан-

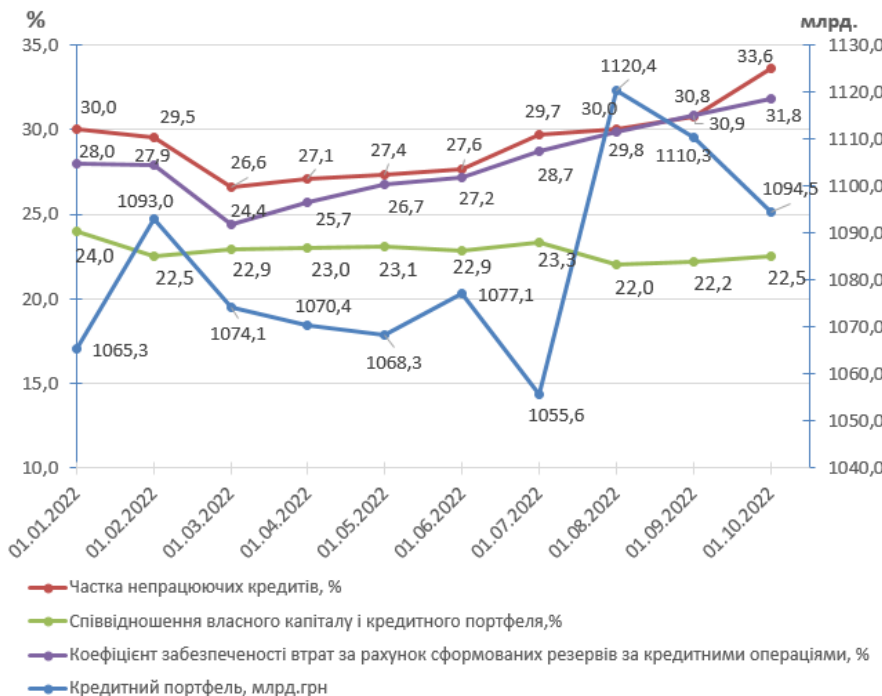

Рис. 1. Динаміка основних показників кредитної діяльності банків України за 9 місяців 2022 року

раїни збільшився на 27,7 млрд.грн. (на 2,5%).

Наступні стрибки кредитного портфеля спостерігалися в травні і в липні. Зростання складало відповідно на 0,8% і 6,1%.

Починаючи з лютого до початку травня, в червні, серпні-вересні спостерігається тенденція поступового зменшення кредитного портфеля. В цілому за період воєнного часу кредитний портфель збільшився лише на 1,5 млрд. грн. І таке зростання відбулося в результаті збільшення обсягів кредитування суб'єктів господарювання (на 21,4 млрд. грн.), які отримували кредити на підтримку сільського господарства, енергетику та антивоєнні цілі,

а відповідно і резервів за кредитними операціями. Так, частка непрацюючих кредитів в кредитному портфелі банків України збільшилася за період воєнного часу з 30% до 33,6%, частка резервів за кредитними операціями – з 28% до 31,8%. Зрозуміло, що і надалі збитки банків від кредитного ризику зростатимуть, і банки можуть втратити велику частину кредитного портфеля. Для покриття цих збитків вони будуть змушені використовувати капітал. І вже зараз спостерігається зниження коефіцієнта співвідношення власного капіталу і кредитного портфеля з 24% до 22,5%.

Оцінити ефективність управління кредитним портфелем банків можна за допомогою загального коефіцієнту ефективності управління кредитним портфелем банків, який показує величину додаткових понад рівень дохідності безризикового кредитного портфеля доходів, які одержали банки у розрахунку на одиницю взятого ним кредитного ризику. Розрахунки коефіцієнта ефективності управління кредитним портфелем банків України за 9 місяців 2022 показали, що коефіцієнт ефективності управління кредитним портфелем банківської системи України знизився майже в 1,5 рази, що пояснюється насамперед збільшенням обсягів резервів під кредитні операції, а також підвищенням з 3 червня 2022 р. облікової ставки НБУ до 25%, яка вважається безризиковою.

Отже, проведений аналіз кредитного портфеля банківської системи України в умовах воєнного часу показав, що якість кредитного портфелю погіршилась через воєнні дії: руйнування підприємств, житла, загибель населення, що мало кредити, спад виробництва, знищення логістичних зв'язків із окупованими територіями. І це тільки початок. Частина банків під час війни зіткнулася із ситуацією, коли ризики життєдіяльності клієнтів-позичальників стали їх кредитними ризиками. Розбомблені, зруйновані підприємства, біженці, внутрішньопереміщені фізичні особи-позичальники не зможуть сплачувати відсотки, а навіть і повертати раніше взяті позики в той час, коли об'єкти застави знищені. Банки будуть вимушені списувати на збитки частину проблемних кредитів, що призведе до зменшення власного капіталу і необхідно-

сті докапіталізації. Але акціонери банків не хочуть докапіталізовувати свої установи у воєнний час. Тому банки вважають за краще «не помічати» реальної ситуації з кредитами [3].

На наш погляд реальний стан кредитного портфелю банків України можна буде побачити тільки за результатами річної аудованої звітності. Банкам необхідно йти назустріч клієнтам і проводити реструктуризації та списання вже зараз. Крім того, має бути розроблений Нацбанком і Державною податковою службою єдиний для всіх банків підхід до реструктуризації проблемних кредитів. Але податківці розглядають таке списання як прибутки банку – навіть якщо предмет застави знищений. Отже, необхідно внести зміни до нормативно-законодавчих актів щодо покриття збитків кредитної діяльності банківських установ в зв'язку з воєнними діями в Україні державою, міжнародними донорами України, а також агресором.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Національного банку України. URL: www.bank.gov.ua
2. Слепцова Л. (Не)ідеальний шторм: як українські банки протистоять ризикам воєнного часу. 07.09.22. URL: <https://mind.ua/publications/20246661-neidealnij-shtorm-yak-ukrayinski-banki-protistoyat-rizikam-voennogo-chasu>.
3. Слепцова Л. Плата за мовчання: українські банки опинилися на порозі кредитної кризи. 27.10.22. URL: <https://mind.ua/publications/20248721-plata-za-movchannya-ukrayinski-banki-opinilisya-na-porozi-kreditnoyi-krizi-bizhenci-ne-v-zmozi-platiti>

УДК 336.717.061

КРЕДИТНА ПОЛІТИКА БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ ТА НАПРЯМКИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Олександр Поткін, Євген Топалов

Кредитування є важливим джерелом прибутків банківської установи та важливим компонентом відносин банку з клієнтами. Досягнення успіху у банківській справі вимагає високої якості та ефективності при ідентифікації, оцінці та моніторингу ризиків, пов'язаних з кредитуванням. Кредитна політика банку та єдині стандарти

Oleksandr Potkin, Eugene Topalov

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Credit policy of the banking institution and directions for its improvement

The essence of the banking institution's credit policy is considered and directions for its improvement are outlined. The banking system is the basis of the formation of financial and credit relations and the most important subject of the financial market. One of its main tasks is a properly developed credit policy, which should cover the most important elements and principles of the organization of credit work in the bank and determine the priority areas of lending.

Key words: credit policy, banking system, banking institution, investments, anti-crisis investment policy, lending.

О.Поткін – викладач, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова,

Є.Топалов – магістрант, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

© О.Поткін, Є.Топалов, 2022

що впроваджуються в усіх підрозділах банку, покликані забезпечити належне середовище для результативного управління кредитними ризиками.

Завданням кредитної політики є визначення основних принципів здійснення кредитного процесу й управління кредитним ризиком у банку. Вона визначає основні принципи і стандарти кредитної діяльності, відповідальність і повноваження працівників банківської установи на кожному етапі кредитного процесу та забезпечує комплексний підхід до управління ризиками, що у підсумку гарантує найбільш раціональне використання ресурсів банку [2, с.45].

В останні роки спостерігаються несприятливі тенденції та суттєве уповільнення розвитку банківського кредитування. За таких умов питання, які стосуються кредитної політики банківської установи, зокрема пошуку напрямів її вдосконалення набувають особливої актуальності.

Метою дослідження є визначення суті кредитної політики банківської установи та окреслення шляхів її вдосконалення.

Кредитна політика потрібна банкам передусім тому, що дає змогу регулювати, управляти, раціонально організувати взаємини між банком і його клієнтами із залученням ресурсів на поворотній основі та їх інвестування в частині кредитування клієнтів банку. Важливо також підкреслити, що кредитна політика є основою управління ризиками в діяльності банку. Кредитна політика може бути агресивною, традиційною і класичною. Основою вибору виду кредитної політики є стратегія банку. Вона може бути орієнтована на зростання капіталу банку, збільшення доходів та змішана стратегія, тому під час визначення стратегії банки розробляють індивідуальні підходи до кредитування відповідних позичальників і надання позик юридичним особам та населенню.

Кредитна політика банку має внутрішню структуру, а її основними елементами є [3, с.67]:

- стратегія банку з розроблення основних напрямів кредитного процесу;
- тактика банку щодо організації кредитування;
- контроль над реалізацією кредитної політики.

Варто зазначити, що кредитна політика визначає стандарти, параметри і процедури, якими користуються банківські робітники з надання, оформлення та управління кредитами.

Сукупність елементів кредитної політики складається з основних рівнів ведення кредитної справи [3]:

- 1) попередня робота з видання кредитів;
- 2) оформлення кредиту;
- 3) управління кредитом.

Реалізація кредитної політики сучасними банківськими установами здійснюється у два етапи:

- а) попередня робота з видання і оформлення кредитів;
- б) управління кредитом.

Грунтуючись на вітчизняному і світовому досвіді, для вдосконалення кредитної політики в методологічному плані рекомендується така схема формування кредитної політики банку: загальні положення та цілі кредитної політики; процес управління кредитними операціями та повноваження співробітників банку; організація кредитного процесу на різних етапах реалізації кредитного договору; банківський контроль і управління кредитним процесом.

Вдосконалення кредитної політики банків у сучасних умовах також має передбачати такі заходи, як:

- підвищення стабільності банків;
- поліпшення якості кредитного портфеля;
- поліпшення структури активів банків;
- забезпечення інтересів вкладників банку;
- підвищення іміджу банку;
- формування кредитної інфраструктури.

Отже, з вищенаведеного випливає таке: кредитну політику банку потрібно спрямовувати як на зростання обсягів активів, так і на підвищення їх якості. Кредитна політика банківської установи як елемент загальної банківської політики є сукупністю як стратегічних, так і тактичних рішень, які визначають перспективні та поточні цілі кредитування, його параметри, процедуру, та реалізується через кредитний механізм.

Список використаних джерел:

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 року № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
2. Русіна Ю.О., Ковтун М.В. Механізм формування та реалізації кредитної політики банку. *Економіка. Управління. Інновації*. 2019. No1(11). URL: [http://www.eui_2019_1_52%20\(4\).pdf](http://www.eui_2019_1_52%20(4).pdf).
3. Карась П.М., Приходько Н.В., Пашенко О.В., Гришина Л.О. Банківська система : навч. посіб. Херсон: Олді-плюс, 2015. 292 с.

**ВІДНОВЛЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ
НА ОСНОВІ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ***Лариса Гришина, Олена Моїсєнко*

В реаліях сучасного світу цифрові технології все частіше виступають важливою складовою економічного, політичного та культурного життя більшості країн та являються своєрідним двигуном сталого розвитку суспільства в цілому.

Сьогодні нові цифрові технології, інноваційні бізнес-моделі проникають у всі економічні сфери суспільства, впливаючи на саму суть економіки, формуючи в ній якісні структурні зміни.

Рівень розвитку цифрової економіки значно впливає на рівень конкурентоспроможності країни та її регіонів, що потребує особливої уваги держави та бізнес-середовища до перспектив її розвитку. Ці питання актуалізуються в процесі здійснення повоєнного відновлення національної економіки на основі підвищення використання підприємницького потенціалу. У зв'язку з цим, дослідження сучасних аспектів розвитку потенціалу підприємницького середовища на основі використання інформаційних технологій є своєчасним і важливим.

В сучасних складних умовах глобалізаційних процесів традиційна економічна діяльність перебудовується у напрямі використання інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій. Саме цифрові технології змінюють операційну модель підприємства, забезпечуючи економічну ефективність та виявляючи нові можливості підвищення конкурентоспроможності його потенціалу [1].

Використання інформаційно-комунікаційних технологій, різних програм і мереж було важливою передумовою успішної діяльності підприємств і під час глобальної пандемії COVID-19, що спостерігалось у 2020-2021 рр. Сьогодні унаслідок повномасштабної війни вітчизняна економіка зазнала руйнівного впливу, коли майже половина підприємств зупинили свою діяльність, а надвисокі інвестиційні ризики зумовили закриття інвестиційних проєктів. Як свідчать дані опитування «Advanter Group» (станом на 10.06.2022 р.) майже половина підприємств зупинені

*Larysa Hryshyna, PhD (Economics)**Olena Moyiseenko**Admiral Makarov National University of Shipbuilding****Restoration of the region's business potential
based on digital technologies***

Modern trends in the use of entrepreneurial potential have been studied. The role of digital technologies for the activation of its use for the post-war development of the economy of Ukraine is determined.

Key words: entrepreneurial potential, economy, recovery, development.

(18,7%) або майже зупинені (28,1%), загальні прямі втрати малого і середнього бізнесу оцінюються у 83 млрд доларів США.

Скорочення бізнес-активності зумовлена також обмеженими можливостями використання підприємницького потенціалу. Зокрема, понад 10 млн українців (~25% населення) покинули свої домівки, у тому числі 7,5 млн виїхали за кордон. У результаті щонайменше 3 млн українців уже втратили роботу, а 53% населення ризикують її втратити (за даними ООН). Зростання рівня безробіття, за приблизними оцінками, перевищило 30%. Рівень заробітної плати, за експертними оцінками, знизився з 9 до 58% у різних сферах економічної діяльності, а заборгованість із заробітної плати перевищила 3 млрд грн. Усе це зумовило скорочення попиту населення.

Проте, незважаючи на всі складнощі економіки в умовах війни, нашій державі вдалось зберегти відносну макроекономічну стабільність та подолати масштабну зупинку багатьох конкурентоспроможних виробництв і вплив трудових ресурсів, спричинений переміщенням людей до безпечних місць, тощо.

У підприємницькому середовищі цифрова епоха означає безліч динамічних цифрових платформ, які активно розвиваються і являються стратегічним ресурсом підтримання конкурентних переваг в умовах його постійних змін [2]. Тому важливим є визначення принципів цифровізації, дотримання яких слугує основою для створення та реалізації переваг в процесі використання цифрових технологій (рис.1).

Рис.1. Основні принципи цифровізації з забезпеченні використання підприємницького потенціалу

Таким чином, стрімкий розвиток інформаційних технологій змушує суб'єктів підприємницької діяльності активно розширювати свій бізнес та приділяти особливу увагу розвитку виробничих мереж, що є важливим для відновлення вітчизняної економіки. При цьому до видів цифрових технологій відносяться: роботизація та кіберсистеми, штучний інтелект, великі дані, безпаперові технології, адитивні технології (3D-друк), хмарні та туманні обчислення, безпілотні та мобільні технології, блокчейн тощо [11].

Використання таких технологій виступає передумовою активізації використання підприємницького потенціалу, що забезпечить

такі конкурентні переваги як: високий рівень взаємозв'язку з клієнтами та споживачами; підвищення іміджу компанії за допомогою швидкої комунікації з клієнтами; зниження ціни завдяки автоматизації та впровадженню оцифровування бізнес-процесів; прозорість внутрішніх та зовнішніх процесів підприємства; підвищення лояльності постачальників, клієнтів, споживачів до компанії, тощо.

Список використаних джерел:

1. Liliya Filipishyna, Iryna Zhuvahina, Larysa Gryshyna Providing the strategic stability of business organizations in the innovative development conditions of

the Southern Ukraine / International Scientific and Practical Conference 'World Science' / №2 (18), Volume 3. February 2017. Dubai, UAE // Journal of Business Research (IJBR).

2. Hryshyna L., Pohorielova O., Mihai N., Hryshyna N., Khmarska I. Development of the digital economy as a determining factor for providing competitive advantages of Ukraine industries. Monograph: Social and economic aspects of internet services market development, 2021, p. 188-202. OKTAN PRINT. DOI number: <https://doi.org/10.46489/saeaois-04>.

3. Офіційний веб-сайт Міністерства та Комітета цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua>.

УДК 338.48

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

Ганна Єфімова, Влада Лазаренко

Інформація у цифровому вигляді є основним вектором розвитку економічної сфери XXI століття. З цієї причини інформаційні технології відіграють фундаментальну роль в будь-якій сфері економічної діяльності. Активний розвиток цифрової економіки у світі забезпечує підвищення конкурентоспроможності країн, галузей і компаній. Поява інформаційного суспільства, яке поєднує цифрову віртуальну реальність із специфічними соціальними, культурними та споживчими практи-

Ganna Iefimova, Doctor of Economic Science, Professor, Vlada Lazarenko

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Digitalization of the tourism industry in Ukraine

The analysis of the possibility of digitalization of the tourism industry. It was defined the main directions of digitalization of the tourism industry in the digital economy era. The priority of using Internet technologies for the development of the tourism industry at the current stage is substantiated. It was determined that the digitalization of the tourism sector will contribute to increasing the competitiveness of the sphere.

Keywords: digitalization, tourism, tourism industry, tourism in Ukraine, tourism digitalization, tourism area.

Г.Єфімова – доктор економічних наук, професор, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова; В.Лазаренко – магістрантка, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

© Г.Єфімова, В.Лазаренко, 2022

ками, значною мірою визначила інноваційні процеси у сфері туризму. Тому важливою проблемою є розвиток туристичної галузі як унікального соціокультурного феномену, що синтезує в собі історико-культурну спадщину країни та найсучасніші інформаційні технології у сфері розвитку територій і комунікацій.

Україна об'єктивно має достатньо ресурсів і можливостей для розвитку туристичної сфери та забезпечення конкурентоспроможності на міжнародному туристичному ринку після перемоги у війні. Це зумовлює необхідність формування цілісної концепції розвитку туризму як сфери економічної діяльності з використанням сучасних цифрових інструментів.

У 2016 році Уряд прийняв концепцію розвитку електронних послуг в Україні, а у вересні 2019 року Міністерство цифрової трансформації України виступило з презентацією, яка є сильною заявкою на перехід нашої держави до епохи цифрової економіки. Цифрова економіка в Україні є і надалі залишатиметься основним вектором розвитку держави.

Цифровізація або діджиталізація є основою для розвитку сучасного бізнесу. За даними Всесвітньої туристичної організації (UNWTO) кількість міжнародних туристів досягне 1,8 мільярдів осіб до 2030 р. або раніше. Оскільки цей сектор зростає скоріше за міжнародну економіку і міжнародну торгівлю, важливого значення набуває виокремлення його сталого розвитку та інтеграція з моделями розвитку виробництва та споживання міжнародних товарів і послуг [1].

Діджиталізація вже не один рік є головним трендом і фактором зростання компаній. Технології внесли зміни і в організацію бізнесу, і в ставлення до споживачів туристичних продуктів. Немає жодного сегменту в туристичному бізнесі, якого б не торкнулася діджиталізація. Щоб спланувати свою подорож, потрібно всього кілька хвилин: миттєво забронювати авіаквиток, прочитати відгуки та дізнатися враження людей від закладів харчування, знайти та орендувати житло в будь-якій країні та місті. Технології зробили все це нашою новою реальністю і вивели на новий рівень.

Розвиток цифрової економіки є одним із основних трендів розвитку світового туристичного ринку, в тому числі і в Україні. На думку експертів, найважливішими з них є:

- «глобалізація туристичного бізнесу;
- активний розвиток транснаціональних Інтернет ресурсів;

- зближення постачальників туристичних послуг та споживачів;
- поява нових каналів дистрибуції;
- масовий вихід офлайн компаній в Інтернет;

- зміна моделі споживання: персоніфікація підходу в організації подорожі;
- використання мобільних додатків» [2].

Географія подорожей українців та їхні вподобання значно розширилися. Якщо ще 20 років тому 80% усіх туристів в Україні надавали перевагу Туреччині та Єгипту, то зараз туристичним фірмам для задоволення клієнтських потреб необхідно досліджувати велику кількість раніше невідомих напрямків. Вже визначено, що 20% туристів цікавляться нестандартними та екзотичними напрямками: Балі, Південно-Східна Азія, Карібі, Мальдіви, Маврикій [3].

Веб-сайти та мобільні платформи займають надважливе місце у сучасному IT-світі. Важливим аспектом є те, що сайт повинен працювати не тільки на десктопі, а й на смартфоні. Люди роблять багато операцій на своїх смартфонах.

Сервіс високого рівня – це не просто готель, в якому зупиняється турист, або обраний ним тур, а й зручний у використанні сайт. Зрештою, споживачі давно віддають перевагу не телефонним дзвінкам, а листуванню. Практично всі питання можна вирішити за допомогою месенджерів і сайту. Дослідження Trip Advisor за участю понад 23 000 респондентів підтверджує це твердження. Бронювали житло лише 1% шляхом здійснення мобільного дзвінка в агенцію. Найпопулярнішими способами бронювання є ОТА (Online Travel Agencies – онлайн тревел агенції) і сайти компаній [4]. З цих причин головний канал продажів має бути доступним і зрозумілим, а головне – безпроблемно працювати на будь-якій платформі.

На основі безперестанного розвитку технологій виник ще один вид туризму – віртуальний туризм. «Віртуальний туризм – діяльність індивіда, що дозволяє за допомогою використання сучасної комп'ютерної техніки та комунікаційних мереж створити і отримати максимально реалістичну сенсуальну інформацію про бажану дестинацію з числа реально існуючих без фактичного переміщення в неї» [2]. Віртуальний туризм також є перспективним інструментом популяризації того чи іншого місця. Він дозволяє потенційному туристу пізнати культурні, історичні, рекре-

аційні можливості дестинації та вибрати найбільш цікаві для нього об'єкти та види діяльності. Він набув додаткової популярності під час затяжного карантину, спричиненого COVID-19, адже через карантинні обмеження люди багатьох країн, в тому числі і українці, не мали змоги подорожувати та відвідувати різноманітні місця та заклади.

Всі вищезазначені особливості вже не один рік активно просуваються у країнах Європи та інших розвинених державах. У нашій країні діджиталізація туризму також набирає і набирає обертів. Вирішальний прорив станеться у туристичній галузі України після перемоги у війні саме з тих причин, що у відновленні та фінансуванні всіх сфер діяльності нашої держави нам допомагатимуть країни Європи та США. Туризм, звичайно ж, не залишиться без уваги, адже на території України є багато неповторних місць, в які і раніше приїздили люди з усього світу. Вітчизняні компанії та фірми перейматимуть практичний досвід закордонних підприємців туристичної галузі. Нові ідеї, спільні проекти, оновлені бізнес-плани, покращення клієнтоорієнтованості та можливість впроваджувати найсучасніші задумки у реальність.

Отже, індустрія туризму, в тому числі і в Україні, вступила в наступну фазу трансформації завдяки появі нових цифрових технологій. Розвиток нових технологій дозволяє ман-

дрівнику працювати безпосередньо з виробником туристичних послуг, що сприяє наданню клієнту якісного та недорогого продукту та підвищує відповідальність того, хто надає туристичну послугу.

Таким чином, у найближчому майбутньому для багатьох галузей будуть характерні значні зміни, пов'язані зі зміною бізнес-моделей, лідерів та інновацій. Враховуючи нові тренди, гравці ринку туристичних послуг планують боротися за клієнта в цифровому просторі, що є наслідком глобальної цифровізації.

Список використаних джерел:

1. International tourist arrivals reach 1.4 billion two years ahead of forecasts (2019). UNWTO. URL: <https://www.unwto.org/global/press-release/2019-01-21/international-tourist-arrivals-reach-14-billion-two-years-ahead-forecasts>.
2. Шамликашвили В. А. (2014) Виртуальний туризм как новый вид туризма. Креативная экономика. №10(94), 2014. С.128-138.
3. Цвілий С.М., Бублей Г.А. (2019) Діджиталізація бізнес-процесів компаній з надання міжнародних туристичних послуг. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3765.
4. Мала І. (2018) Навіщо туристичному бізнесу діджиталізація. НВ бізнес. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/navishcho-didzhitalizatsija-turistichnomu-biznesu-2509752.html>.

УДК 339.926

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ: СВІТОВИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІРИ

Ганна Єфімова, Торніке Цоцонава

Діджиталізована економіка представлена трьома рівнями, що тісно пов'язані між собою та суттєво впливають на суспільство в цілому. Перший рівень складають ринки та певні галузі економіки, у т.ч. торгівля, де здійснюється взаємодія конкретних суб'єктів (зокрема, в торгівлі це відносини постачальників і покупців товарів, робіт і послуг). Другий рівень представлений платформами і технологіями, на яких формуються компетенції для розвитку ринків і галузей економіки або сфер діяльності. Третій рівень формує середовище, що створює умови для розвитку платформ і технологій, а також забезпечує ефективну взаємодію суб'єктів ринків і галузей економіки.

Ganna Iefimova, Doctor of Economic Science, Professor, TormikeTsotsonava

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

E-commerce development trends: global and national dimensions

The international practice of the functioning of electronic trade has been analyzed. The current state and peculiarities of the development of e-commerce in Ukraine are diagnosed. An assessment of the competitive situation in the world market of Internet trade is given. Trends in the development of e-commerce in the world and in Ukraine have been revealed.

Keywords: digitization, electronic trade, Internet trade.

Основні тенденції розвитку діджиталізованої економіки також мають вплив на кожному з

рівнів системи [1]. На першому рівні тенденції цифрової економіки в руслі електронної торгівлі пов'язані із змінами в перевагах та поведінці покупців, на другому з розвитком інноваційних технологій, на третьому з формуванням цифрового середовища під впливом технологічних досягнень інформаційної інфраструктури, розвитком професійних кадрів, ринкових суб'єктів та інформаційної безпеки.

Значні корективи у світові економічні процеси внесла пандемія COVID-19 [2]. Не оминула її впливу і вітчизняна галузь електронної торгівлі [3]. З поміж багатьох сфер бізнесу, саме для електронної торгівлі у період карантинних обмежень відкрилися як значні можливості, так і з'явилися певні загрози. Те, що в період пандемії споживачі мали обмежену спроможність купувати в магазинах, спонукало багатьох суб'єктів господарювання розпочати або розширити електронний бізнес. Більшість населення України, маючи доступ до Інтернету, могли замовити онлайн продукти харчування, ліки, одяг, товари першої необхідності тощо. Проте, виникало багато негативних моментів, зокрема:

а) нерозвинена кур'єрська мережа та неможливість отримати замовлення у віддалених районах країни;

б) збільшення вартості замовлення через суттєві витрати на доставку, особливо у разі необхідності частого замовлення товарів;

в) зменшення кількості не нагальних покупок, прагнення заощадити у зв'язку з невідомістю щодо майбутніх доходів;

г) в період карантину здійснювались онлайн покупки тільки обмежених видів товарів.

Український ринок електронної комерції можна віднести до ринків наступного покоління, який перебуває на початковій стадії розвитку, хоча демонструє достатньо високі темпи зростання порівняно з іншими видами економічної діяльності [4]. Тренди, які проявилися під час COVID-19 на ринку електронної комерції, посилюються під час повномасштабного вторгнення росії в Україну. Суттєво просів ринок в лютому-березні 2022 року, але майже одразу відновився і почав розвиватися. Переважна більшість онлайн-торгівлі в Україні використовують чотири типи бізнес-моделей, які представлені як: онлайн-магазини, електронні дошки оголошень, електронний маркетплейс та прайс-агрегатор. При цьому значна кількість фірм використовує гібридні змішані моделі типу «дошка оголошень + прайс-агрегатор», «супермаркет + маркет-

плейс». Таким чином, онлайн-торгівля в Україні має достатньо високі темпи розвитку, які за прогнозами перевищують аналогічні показники країн ЄС. В країні існує багато можливостей для стимулювання розвитку міжнародної електронної торгівлі, котрі базуються, насамперед, на використанні цифрових технологій – віртуальної комерції, доданої реальності, синдикуваного контенту, торгового еквайрінгу, онлайн-кредитування, смарт-логістики тощо.

Отже, аналіз основних трендів розвитку електронної торгівлі у 2018-2021 рр. дало можливість визначити перелік основних напрямків подальшого розвитку ритейлу в умовах діджиталізації економіки. Порівняння трендів розвитку електронної комерції в світі та зокрема в Україні, свідчить про певні відмінності у глобальних та вітчизняних тенденціях розвитку електронної торгівлі. Світові тенденції електронної комерції більш пов'язані з першим та другим рівнем розвитку цифрової економіки, як наприклад, актуалізація екологічної складової бізнесу, розвиток соціальних мереж як каналів продажів, синдикування контенту, використання технологій доповненої реальності, штучного інтелекту та візуальної комерції тощо. Разом з тим українські тенденції електронної торгівлі більшою мірою стосуються другого і третього рівня діджиталізації економіки – технологій, інформаційної та організаційної інфраструктури, інформаційної безпеки, розвитку безконтактних платежів та торгового еквайрінгу, програм лояльності з вбудованими CRM-системами, онлайн-сервісів перевірки надійності партнерів тощо.

Список використаних джерел:

1. Scuotto V., Serravalle F., Murray A., Viassone M. (2019) The Shift towards a Digital Business Model: A Strategic Decision for the Female Entrepreneur. *Women Entrepreneurs and Strategic Decision Making in the Global Economy*. Hershey, PA: IGI Global, 2019.
2. Цікаві факти про інтернет-торгівлю в світі в 2019 році. (2020) URL: <https://lemarbet.com/ua/razvitie-internet-magazina/interesnye-fakty-ob-internet-torgovle/>.
3. Козицька Г.В. (2019) Становлення електронної торгівлі в процесі євроінтеграції України. *Ефективна економіка*. 2019. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7227>.
4. Yatsenko O. (2018) Digitization of international trade and modernization of countries trade policy. *International scientific journal «Progress»*. Tbilisi, 2018. № 3-4. P. 25-30.

РЕІНЖИНІРИНГ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ З ОГЛЯДУ НА СТРАТЕГІЇ ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Олеся Канаши

У попередніх дослідженнях ми дослідили наявні та запропонували привабливі для замовників стратегії освітніх послуг дуальної освіти, що є можливими для реалізації у закладах вищої освіти. Ми поставили перед собою завдання обґрунтувати розробку графіків навчання, що мають забезпечити відпрацювання студентом наведеного обсягу аудиторних годин, самостійної роботи та інших форм роботи, відштовхуючись від обраних ними нами запропонованих стратегій дуальної освіти.

Перша зі стратегій – це поєднання постійної роботи на підприємстві з навчанням у закладі вищої освіти за освітньо-професійною програмою, яка посилює наявні фахові компетенції. У такому випадку ми пропонуємо варіації виду навчання залежно від форми занять студента. З урахуванням тих обставин, що здобувач освіти планує бути постійно задіяним на обраному місці роботи, основний час навчання, а саме лекції та самостійні роботи, пропонуємо здійснювати у дистанційному асинхронному режимі. Особливістю дистанційного асинхронного навчання є його більш самостійний характер, адже взаємодія між суб'єктами відбувається з певною затримкою у часі. Усвідомлюючи, що у денний час студент перебуватиме на робочому місці, він не матиме (або не завжди матиме) змогу долучитися до занять офлайн. Отже, у вільний від роботи, зручний для концентрації уваги час, студент поринатиме у навчальний процес, використовуючи спеціальні інтерактивні платформи, соціальні мережі та електронний зв'язок з викладачами.

Невід'ємною перевагою асинхронного режиму є змога опанувати матеріал у власному темпі сприйняття. Звісно, це вимагає значної самодисципліни та навичок тайм-менеджменту, проте ми керуємося переконанням, що студент неабияк зацікавлений в здобутті необхідних їм фахових

Olesya Kanash

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Reengineering of the educational process in view of the dual education strategies

It is made proposals for reengineering the educational process depending on the student's choice of a dual education strategy. Reengineering is based on traditional forms of teaching - a combination of lecture and practical components, the variability of their combination in terms of duration and sequence is substantiated according to the form of duality chosen by the applicant.

Key words: reengineering, dual education, economy, institution of higher education.

компетенцій, що надає обраний навчальний курс. Зазначимо, що ідеальним варіантом для лекційних занять є перебування на них онлайн у режимі реального часу, якщо студент може долучитися без порушення трудової дисципліни.

Одночасно із навчанням у ЗВО вважаємо обов'язковим посилювати фахові компетенції у тренінговому центрі (ТЦ). Досвід створення одного з них в м. Миколаїв продемонстрував блискучий приклад міжгалузевої кооперації Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (НУК) та низки підприємств суднобудівного інжинірингу, зацікавлених у оновленні свого інтелектуального капіталу. Ініціатори започаткування ТЦ виходять з того, що у студентів першого-другого курсу не накопичено в достатньому обсязі знань та навичок, необхідних для проектно-конструкторської роботи. Тренінговий центр створює необхідну комбінацію додаткових знань та навичок, корисних як для подальшого навчання, так і для роботи в конструкторських бюро. Концептуальна модель, яка була використана для побудови ТЦ продемонстрована на рис. 1.

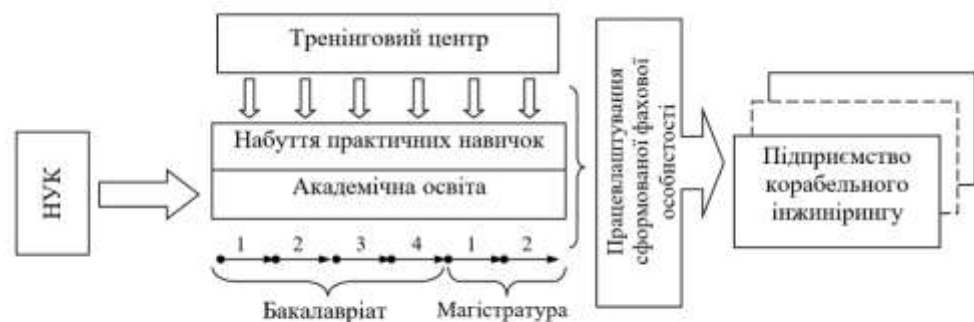

Рис. 1. Графічна модель роботи тренінгового центру

Аналіз інформації, яку містить в собі наведена схема, допомагає знайти відповіді на запитання чи може студент першокурсник відразу після зарахування в ЗВО отримати бажану роботу? На нашу думку, це залежить від його віку та досвіду, набутого на попередніх етапах життєвого циклу. Якщо йдеться про вчорашнього школяра віком 17-18 років, для нього обов'язковим буде вишкіл у ТЦ на термін, визначений програмою курсу. Триватиме він доти, доки остаточно не відбудеться готовність до професійної діяльності. Одночасно зникають будь-які перепони для відвідування HR-підрозділу та виконання формальностей, передбачених Кодексом законів про працю.

Наступною стратегією дуальної освіти є поєднання навчання у закладі вищої освіти з набуттям практичних навичок під час тимчасової роботи на підприємстві з подальшим гарантованим працевлаштуванням на ньому. Відповідно до даної стратегії, пріоритетною для студента є саме освітній компонент. Замовник освітніх послуг зацікавлений насамперед в отриманні якісної освіти як фундаменту для виконання професійних обов'язків у майбутньому. Отже найкращим варіантом для нього на перших етапах буде очне навчання в університеті з подальшим долученням до тренінгового центру. Навчання відбуватиметься за індивідуальним графіком, а формат узгоджується сторонами тристоронньої угоди: поділеного дня, поділеного тижня або комбінована модель. Сполучення наведених вище моделей на вимогу викладачів, студента або менеджменту підприємства.

Варіант графіку відповідатиме програмі, яка погоджується навчальним закладом, ТЦ та студентом. Навчання у такому режимі підготує здобувача відповідного освітнього рівня до майбутнього поєднання освіти та роботи за неповним графіком на підприємстві. Вважаємо за корисне дозволити обранцям даної стратегії користуватися перевагами дистанційного навчання з огляду на ситуації, коли зайнятість студентів за місцем роботи або у ТЦ вимагатиме роботи впродовж дня, що співпадає із заняттями за розк-

ладом. Час, коли студент виявляється готовим братися до роботи, визначають представники ТЦ, серед яких – керівний персонал підприємства-учасника дуальної освітньої програми.

Нарешті, третя стратегія дуальної освіти – доповнення академічної складової навчального процесу шляхом перебування на практиках, передбачених навчальним планом. До прикладу, у робочому навчальному плані спеціальності 051 «Економіка» освітнього ступеня «бакалавр» передбачено одну виробничу практику тривалістю чотири тижні на третьому році навчання. Такий обмежений обсяг практичної підготовки нівелює засади дуальності та, як засвідчили проведені спостереження та опитування студентів, він мав би бути значно більшим. Особливо, усвідомлюючи той факт, що частина випускників бакалавріату шукають роботу, оминаючи вступ до магістратури. З огляду на це, пропонуємо два варіанти збільшення кількості практик: 1) скорочення часу самостійної роботи для перебування на практиці на підприємстві; 2) доручення студентам виробничих завдань, підготовлених співробітниками підприємства, які виконуються дистанційно у час, вільний від навчання. В такому варіанті будуть зацікавлені, насамперед компанії, адже вони матимуть змогу без витрат часу і коштів на облаштування робочого місця і програмне забезпечення оцінити таланти студентів та, вибудувавши рейтинг, обрати найкращого претендента на вакантну посаду. Студент, своєю чергою, набуває важливих компетенцій.

Про яку б з трьох запропонованих стратегій не йшлося, відкритим лишається питання ретельного узгодження економічних інтересів сторін в дуалізованій системі «вища освіта-бізнес», що відкриває нам обрії подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах. [Електроний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0173-93#Text/>.

УДК 338.462

ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ МІНІМІЗАЦІЇ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА

Валерій Комишник, Дар'я Шербак

Оптимізація витрат є ключовою складовою для бізнесу на шляху до отримання при-

бутку. З масштабуванням індустрії 4.0 все більше компаній звертаються до хмарних техно-

логій, які допомагають зміцнити поточний фінансовий стан і дозволяють модернізувати дані.

Використання хмарних середовищ з кожним роком стає більш актуальною часткою стратегій компаній. Переходячи у хмару, перед організацією відкривається низка переваг, серед яких полегшений доступ до програм і даних, зниження витрат на програмне забезпечення, підвищена гнучкість, масштабованість та зменшення оперативних витрат [1].

Переміщуючи дані компанії у хмару, необхідно вибрати між загальнодоступним та приватним сховищем. Публічні хмари пропонують такі провайдери, як Amazon та Microsoft. Вони одночасно здатні обслуговувати кілька компаній [8]. Дані відокремлюються з метою підтримки упорядкованості та безпеки системи і, як наслідок, така мультиоренда здатна утримувати ціни на досить низькому рівні. Окрім цього, публічні хмари обслуговуються постачальником послуг, а отже операційні витрати за користування хмарним простором знижуються.

У приватних хмарах є лише одна компанія, дані про інші фірми відсутні. Таким хмарним простором зазвичай користуються для зберігання жорстко регульованої інформації по різних галузях для відповідності стандартам [6]. Оскільки хмарне середовище займає лише одна компанія, витрати вищі, ніж у публічній хмарі. Також це означає, що обов'язки по обслуговуванню лягають на саму організацію, а не на провайдера.

Найпопулярнішим пакетом послуг серед хмарних технологій є Google Workspace. Окрім Google Doc, до якого усі звикли, ця хмара пропонує широкий функціонал: календар, пошта, диск, таблиці, презентації та платформу для онлайн-зустрічей. Перевагою Google Cloud є можливість платити лише за ті функції, які необхідні для роботи [4]. Якщо певний функціонал є непотрібним, його можна пропустити і обрати те, що має сенс для компанії у даний момент часу.

Пакет послуг хмари Microsoft OneDrive також пропонує широкий функціонал: комунікацію через пошту та календар, виклики і наради на платформі MS Teams, спільний доступ документів у хмарі, на користувача виділяється 1 ТБ пам'яті у хмарному сховищі [5].

Valerii Komysnyk, associate professor,

Daria Shcherbak

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Cloud technologies as a means of minimizing enterprise costs

Analysis of the main cloud technologies. Studying the advantages of each service. The economic feasibility of using cloud technologies in the concept of business management.

Keywords: cloud technologies, electronic document management.

До того ж, є можливість інтерфейсу як для ПК, так і для комп'ютерів Mac, а також – актуальні версії мобільних програм Office (Outlook, OneNote, PowerPoint, Excel, Access, Publisher).

Іншим прикладом хмари, яка набирає популярності у бізнес-середовищі, є Box Content Cloud [3]. Технологія позиціонує себе, як безпечну платформу, створену з метою покращення автоматизації всього життєвого циклу документації – від створення звітів та їх спільного редагування, до класифікації і підпису.

Основні два тарифи, які пропонують для компаній хмарні платформи – Business та Business Plus. Business – стандартний набір функцій для ведення звітів, створення різного роду документації, платформ для нарад. Business Plus є більш розширеним функціоналом з ширшою пропозицією [2]. Так, Box Cloud у пакеті Business Plus пропонує більше 1500 інтеграцій та синхронізацій з різними платформами та додатками (серед яких MS Office Google Workplace), нелімітовану кількість електронних підписів на рік, розширений захист інформації та можливість кастомізувати метадані. У табл. 1 описані тарифні плани описаних хмарних технологій [3, 4, 5].

Таблиця 1

Тарифні плани хмарних технологій (користувач/рік)

№	Хмарні сховища	Тарифи (per user/annually)	
		Business	Business Plus
1	Google Cloud Platform	\$130	\$216
2	OneDrive	\$150	\$264
3	Box Cloud Storage	\$168	\$280

Виходячи з аналізу даних таблиці, можна побачити, що кожна з компаній пропонує декілька тарифів і завданням менеджменту організації є обрати той набір функцій, які будуть створювати умови для розвитку окремого бізнесу. Загалом технологічні компанії пропонують більш-менш схожу структуру зберігання та роботи зі звітністю та адмініструванням бізнесу. Функціонал може відрізнятися додатковими пропозиціями, які залежать від розробників кожної з компаній. До того ж, важливе

значення має факт зручності інтерфейсу для кожного окремого працівника бізнесу.

На що звертає увагу власник підприємства при виборі хмари, так це на загальний факт доцільності впровадження такого способу менеджменту справ компанії. Серед основних позитивних сторін хмарних технологій можна виділити такі [7]:

1. Оптимізація витрат.

Це є ключовою причиною того, що організації поступово переходять до використання хмар. Має місце зменшення експлуатаційних витрат, а отже заощадження витрат можна реінвестувати у розвиток бізнесу, а не на підтримку функціонування як такого.

2. Доступ до файлів.

Доступ можна отримати з будь-якого місця, де є Інтернет. Це дозволяє вийти за межі географічного розташування офісу.

3. Відновлення даних.

Хмарне сховище здатне автоматично створювати копію важливих файлів.

4. Масштабованість.

Використовуючи хмари, компанія платить лише за використовуваний обсяг пам'яті. Якщо бізнес розвивається або скорочується, все що має зробити оператор – змінити тарифний план.

Серед ризиків хмарних технологій виділяють безпеку конфіденційності організації [7]. Однак компанії, які пропонують найкращі пакети хмар, мають сильну політику безпеки захисту будь-яких даних і гарантують конфі-

денційність операцій.

Вибір компанії, яка буде надавати бізнесу послуги хмарного сховища, має базуватися на інфраструктурі, функції, які виконує підприємство, та на бюджеті організації. Однак факт доцільності використання хмари для оптимізації витрат доводить необхідність впровадження хмарних сховищ у концепцію управління бізнесом.

Список використаних джерел:

1. 4 Ways Cloud Computing Can Save Your Company Money. URL: <https://technologyadvice.com/blog/information-technology/4-ways-cloud-computing-can-save-money/>.
2. Best Cloud Content Collaboration. URL: <https://www.g2.com/categories/cloud-content-collaboration>.
3. Box Cloud Pricing. URL: <https://www.box.com/pricing>.
4. Google Cloud Pricing. URL: <https://cloud.google.com/pricing>.
5. Microsoft 365 для бізнесу. URL: <https://www.microsoft.com/uk-ua/microsoft-365/business>.
6. Private Cloud. URL: <https://www.webopedia.com/definitions/private-cloud/>.
7. Pros and Cons of Cloud Storage for Business. URL: <https://www.comparethecloud.net/articles/6-pros-and-cons-of-cloud-storage-for-business/>.
8. Public Cloud. URL: <https://www.webopedia.com/definitions/public-cloud/>.

УДК 338.24:004

ЗАСТОСУВАННЯ ДІДЖИТАЛ-ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Оксана Корнієнко, Юлія Борисюк

В процесі трансформації інформаційного напрямку економіки, бізнес-структурам потрібне застосування інноваційних розробок, інформаційних засобів і технологій для забезпечення фундаментальних стратегічних ринкових переваг. Динаміка змін є неймовірно швидкісною і кожне підприємство стикається із екзистенціальними загрозами від нових та існуючих конкурентів. В період Четвертої індустріальної революції саме технології надають будь-якій організації можливість змінити власну бізнес-модель так, аби відрізнитися від світового глобального ринку [1].

Oksana Kornienko, PhD (Economics), associate professor,
Yuliia Borysiuk, Master's Student,

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Application of digital technologies for the business processes of the enterprise

The thesis is devoted to research, analysis, substantiation and development of theoretical and methodical provisions, scientific and methodological approaches and practical recommendations on the rational organization of the process of digital transformation of business structures as an imperative of their innovative development.

Keywords: digital transformation, business processes, innovative development, Big Data, Data Mining.

О.Корнієнко – кандидат економічних наук, доцент, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова;
Ю.Борисюк – магістрантка, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

© О.Корнієнко, Ю.Борисюк, 2022

Конкурентоздатність бізнес-організацій формується завдяки використанню діджитал-технологій, імплементації інформаційної системи менеджменту, реінжинірингу та трансформації існуючих бізнес-процесів в абсолютно нові цифрові бізнес-моделі. Модель бізнесу на основі діджитал-технологій дозволяє організаціям гнучко сприймати потреби потенційних клієнтів та реагувати на них, а також сприяє оптимізації бізнес-процесів, які відбуваються на підприємстві.

Український бізнес перебуває на стадії пошуку спеціальних технологій щодо автоматизації бізнесу, запозичує сучасний європейський та світовий досвід цифрової трансформації [1].

Варіантом дієвої організаційної системи інформаційного забезпечення бізнесу, є система, яка пов'язана з технологією тактичного управління бізнес-процесами. Доцільним буде застосування інформаційних продуктів щодо моделювання бізнес-процесів на підприємстві. Як приклад, це моделі «As Is» та «To Be», що вказують на «вузькі місця» при організації бізнесу. Дані інформаційні продукти дозволяють структурувати та автоматизувати бізнес-процеси підприємства.

Інформаційні діджитал-технології в організації бізнес-процесів сприяють трансформації бізнесу у нову бізнес-модель і, як наслідок, можна отримати певні види ефектів: інтенсифікація та автоматизація бізнес-процесів; додана вартість продукту за допомогою ІТ; консолідація ключових ресурсів, стосунки з клієнтами та налагодження каналів продажу в інтегровані цифрові бізнес-процеси на основі цифрових систем; зміна культури бізнесу; ефективна співпраця з клієнтами, замовниками та партнерами; оптимізація системного управління; прискорення економічних циклів [2].

Отримання усіх цих ефектів майже неможливе без інтеграції інформаційних систем і технологій у сферу бізнесу. Тому розглянемо досягнення зазначених ефектів через призму бізнес-процесів організації із використанням певних інформаційних технологій (табл. 1.).

Таблиця 1

Групування бізнес-процесів та цифрові технології їх трансформації на підприємстві [3]

№ за/п	Групи бізнес-процесів організації	Цифрові інструменти (системи, продукти, програмні рішення)
Завдання №1. Встановлення бізнес-відносин з постачальниками й замовниками		
1	Взаємодія із постачальниками	Системи SCM (Supply Chain Management)
2	Взаємодія із замовниками (споживачами)	Системи CRM (Customer Relationships Management)
Завдання №2. Підвищувати рівень власної операційної ефективності		
3	Управління ресурсами	ERP (Enterprise Resources Planning)
4	Управління бізнес-процесами	BPM-системи (Business process management)
5	Управління аналітичною складовою (аналіз даних)	Технології Big Data, Data mining, OLAP-cube, хмарні обчислення, Google Analytics, ін.
6	Забезпечення сучасними технологіями співробітників компанії, щоб ефективно виконувати щоденну роботу	Office 365, Google doc, використання CRM-системи, дашборди для оцінки ключових показників
Завдання №3. Підвищувати конкурентоспроможність продукції		
7	Управління продукцією (контроль, зберігання та надання необхідної інформації)	Системи PLM (Product Lifecycle Management) і PDM (Product Data Management), цифрові датчики, GIS-технології та ін.
8	Маркетингова діяльність, в т.ч.: нові способи залучення клієнтів; пошук ефективних каналів продажів конкретному споживачу; зміна товару або послуги з використанням технологій.	Цифрові інструменти інтернет-маркетингу Google Analytics, Google AdWords; SEO та SMM; Використання чат-ботів для спілкування з покупцями; Формування воронки продажів; Підключення віртуальної або доповненої реальності для походу по магазину, збір даних про потреби клієнтів.

Таким чином, обґрунтовано, що трансформації та зміни в діджитал-середовищі починаються з топ-менеджмента підприємства, що призводить до необхідності систематизації бізнес-процесів за такими ознаками: впливом формування доданої вартості продукту або послуги (основні, допоміжні); типами менеджменту (адміністративний, операційний, допоміжний); призначенням розвитку підприємства (стратегії та бачення управління, розвиток та навчання кадрового складу). Це дасть змогу керівництву сформулювати генеральну стратегію, спрямовану на досягнення цифровізації підприємства, сформулювати діджитал-культуру в організації таким чином, щоб основним пріоритетом була клієнтоорієнтованість.

Список використаних джерел:

1. Щербатенко Олексій. Перспективи та перешкоди цифрової економіки в Україні. URL: <https://nachasi.com/2018/01/29/what-makes-ukraine-digital/>
2. Гудзь О. Є. Цифрова економіка: зміна цінностей та орієнтирів управління підприємствами. Економіка. Менеджмент. Бізнес. 2018. № 2 (24). С. 4-12.
3. Digital economy. URL: http://ec.europa.eu/growth/sectors/digital-economy/index_en.htm.

ФАКТОРИ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ІНДУСТРІЇ 4.0

Оксана Корнієнко, Вікторія Журавель

Безумовною ознакою сучасних тенденцій розвитку промислових підприємств є інноваційність. Вона пов'язана з глобальним застосуванням цифрових технологій Індустрії 4.0, що означає масове використання інформаційних та комунікаційних технологій, інтелектуальних мереж задля нового функціоналу сучасного виробництва. Здебільшого, це пояснюється тим, що ключові показники ефективності безпосередньо залежать від готовності підприємства до впровадження діджитал-технологій та комплексного впровадження нововведень. Окреслення особливостей інноваційних трансформацій в умовах стрімкої дифузії результатів Індустрії 4.0 має актуальне значення для вітчизняних промислових підприємств.

Історично склалося, що процеси неоіндустріалізації в Україні проходять більш повільно, ніж в інших державах, які не занадто відчують тягар радянських промислових гігантів, що належать за технологічним рівнем до Індустрії 2.0. На доказ відставання за рівнем використовуваних технологій і продукції приходять статистичні дані.

За даними Світового банку, в Україні частка високотехнологічної продукції протягом останніх трьох років поступово знижується і у 2021 році становила 5,41 % промислового експорту, а у 2020 році цей показник досягав 8,52 %. Частка високотехнологічної продукції в експорті також знижується з 4,85% у 2020 році до 3,49% у 2021 році [1]. В той же час, системні та комплексні інновації, необхідні для формування конкурентних переваг вітчизняного виробника, стримуються впливом комплексу факторів макро- та мікроекономічного характеру. Визначення цих факторів дозволить жити ефективних

Oksana Kornienko, PhD (Economics), associate professor, Victoria Zhuravel

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Factors of innovative transformations industrial enterprises in the conditions of industry 4.0

Thus, the thesis, based on the analysis of structural transformations in the Ukrainian industry, shows that the processing industry does not have a sufficient level of preparedness for the challenges of Industry 4.0, this poses significant threats in the face of increased global competition and in the absence of comprehensive measures will not allow Ukrainian manufactures to compete with world leaders in the medium term.

Keywords: Industry 4.0, Digitization, Customing, Business Model, Innovation.

управлінських заходів щодо відновлення національної промисловості, як з боку держави, так і з боку підприємців та громадських сил. У розширенні діджитал-економіки є низка ключових факторів, які необхідно враховувати [2].

Аналізуючи сучасні підходи щодо причин та важелів, які визначають розвиток цифрових технологій Індустрії 4.0, їх можна класифікувати за такими ознаками: ступінь впливу, внутрішні та зовнішні фактори підприємства (табл. 1).

Таким чином, можна виділити три визначальні фактори інноваційних перетворень на промислових підприємствах в умовах Індустрії

Таблиця 1

Класифікація чинників, які впливають на інноваційні трансформації промислового виробництва, в рамках Індустрії 4.0

Критерії	Типи факторів	Характеристика
За ступенем впливу	Технологічні	Розвиток та стратегічна роль інформаційно-комунікаційних технологій; децентралізація управління; поява нових розробок
	Споживчі	Швидке зростання потреб споживачів, що потребує впровадження інновацій; взаємодія виробника із споживачем; кастомізація та індивідуалізація виробничих процесів.
	Партнерські	Зростання впливу громадськості; стимулююча роль уряду та регулюючих інституцій; підприємницька активність; інноваційні екосистеми
По відношенню до підприємства	Внутрішні	готовність до впровадження цифрових технологій у промислове виробництво; підготовка кадрів; матеріально-технічна база; достатність коштів
	Зовнішні	захист прав інтелектуальної власності; можливість підключення до інформаційних мереж та баз даних; інформаційна безпека; доступ до фінансування

О.Корнієнко – кандидат економічних наук, доцент, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
В.Журавель – магістрантка, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

© О.Корнієнко, В.Журавель, 2022

4.0. По-перше, це трансформація ролі споживача, попит якого стає залежним від трендів кастомізації та індивідуалізації продуктів споживання. По-друге, це безпрецедентне (експоненційне, а не лінійне) зростання інновацій, що сприяє покращенню ефективності, продуктивності та скороченню витрат. Третім важливим фактором готовності до технологій Індустрії 4.0 є здешевлення та прискорення інтеграції – горизонтальної та вертикальної [3].

Стратегічна роль партнерства полягає в тому, що виробники використовують інформаційні технології для покращення якості товарів та послуг, запровадження нових послуг, підвищення конкурентоспроможності, посилення соціальної відповідальності. Цей чинник також посилює значення інтелектуального потенціалу працівників, потребує реформування кадрового забезпечення, як на рівні підприємств, так і на регіональному та державному рівнях управління. Сприяти вирішенню такого завдання може комплексне впровадження системи інтерактивної системи навчання шляхом колаборації державних інститутів, наукових та освітніх установ та виробничого сектору.

Значним комунікаційним механізмом, спрямованим на активізацію зусиль щодо створення перспективних комерційних технологій, нових продуктів на залучення додаткових ресурсів для проведення досліджень та розробок на основі участі всіх зацікавлених сторін можуть виступати технологічні платформи, які можна розглядати як один із дієвих інструментів реалізації національних пріоритетів науково-технологічного розвитку та посилення науково-виробничих зв'язків.

Таким чином, основними чинниками успішної адаптації до впливу технологічних викликів Індустрії 4.0 є здатність збирати та використовувати дані, взаємозв'язок ланцюжків створення вартості продуктів, розвиток цифрових інтерфейсів клієнтів та усунення кіберзагроз. У той же час, критично важлива роль у сприянні адаптації виробників до новітніх технологічних трендів належить державі.

Перспективними інструментами адаптації промислових виробників до нових умов організації виробництва та виходу на світові ринки є: розробка та впровадження програм модернізації економіки та промисловості, переходу на засади циркулярної економіки; сприяння розвитку інноваційної інфраструктури, яка дозволила б прискорити рух інноваційних розробок у виробництво, збільшивши таким чином пропозицію вітчизняних товарів на світових ринках.

Список використаних джерел:

1. The New Digital Economy. How it will transform business. A research paper produced in collaboration with AT&T, Cisco, Citi, PwC & SAP. [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.oxfordeconomics.com/my-oxford/projects/232584>.
2. Шваб К. Четверта промислова революція / К. Шваб. – М.: Ексмо, 2020. – 208 с.
3. Трофімов, О. В. Фактори збалансованого розвитку складних економічних систем виробничої сфери та сфери послуг відповідно до концепції «Індустрія 4.0» / О. В. Трофімов, В. Г. Фролов, Д. І. / Камінченко, В. Я. Захаров, А. А. Павлова // Креативна економіка. – 2020. – Том 12, № 10. – С. 1531-1548.

УДК 330.341.1 : 629.5

ПІДВИЩЕННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ ТРУДОВОГО ПЕРСОНАЛУ НА СУДНОБУДІВНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ ЗА ДОПОМОГОЮ ЗАЛУЧЕННЯ ЦИФРОВИХ КАНАЛІВ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

Оксана Корнієнко, Оксана Петрова

«Дві мегатенденції будуть визначати нашу діяльність у найближчі десятиліття, - це стійкий розвиток і діджиталізація» [1]. Перехід до постіндустріального суспільства вимагає від компанії проведення цифрової транс-формації і інноваційної політики для розвитку свого бізнесу. Суднобудівна галузь – це динамічний та

конкурентоспроможний сектор, від рівня розвитку та нових технологій якого залежить розвиток світової морської торгівлі, оновлення флоту, економічна ефективність, екологічність морського транспорту та безпека працівників.

Сучасне суднобудування та ремонт суден включає різноманітні види діяльності: поста-

О.Корнієнко – кандидат економічних наук, доцент, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова;
О.Петрова – магістрантка, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

© О.Корнієнко, О.Петрова, 2022

новку в сухий док, спуск на воду, виготовлення та ремонт великих конструкційних компонентів, обробку великих матеріалів, обладнання, підготовку поверхні, електричне технічне обслуговування та ремонт, зварювання, гальванічне покриття, завантаження та розвантаження та фарбування. Вони пов'язані з небезпекою, оскільки більшість з них проводяться в закритих приміщеннях.

Виходячи з того, що в житті, а тим більше у виробничому процесі, абсолютної безпеки не існує, нерозумно було б вимагати від реального виробництва повного викорінення травматизму, виключення можливості будь-якого захворювання. Травми, смертельні випадки, ураження електричним струмом, вдихання парів фарби та респіраторні проблеми, пов'язані з впливом азбесту, пожежі та вибухи під час зварювання, втрата слуху внаслідок шуму та отруєння свинцем – лише деякі з багатьох небезпек для здоров'я, яким наражаються працівники суднобудівної та судноремонтної галузі.

Використовуючи підхід, відомий як ієрархія засобів контролю (рис. 1), робимо висновок, що у раз неможливості усунути небезпеку повністю, ми обираємо інший крок і намагаємося звести до мінімуму вплив об'єктивно існуючих виробничих небезпек, шукаючи таким чином також шляхи та нові рішення для покращення обізнаності працівників та культури безпеки підприємства.

Одним з визначень "культура безпеки" є кваліфікаційна і технологічна підготовка осіб, для яких гарантування безпеки є пріоритетною метою і внутрішньою потребою, що зумовлює самоконтроль і самоусвідомлення відповідальності під час виконання робіт, що впливають на рівень безпеки [2]. Це й те, що включає в себе поняття власного прикладу.

Рис. 1. Ієрархія засобів контролю небезпек, що використовується для мінімізації або видалення впливу небезпек

Oksana Kornienko, PhD (Economics), associate professor,
Oksana Petrova

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Improvement of employees' safety culture at the shipyards via digital channels and technologies

The increase number of incidents and work-related injuries in shipbuilding industry motivates to upgrade the safety management system and demonstrates the necessity of improvement of employees' safety culture.

Keywords: safety culture, shipbuilding industry, digitalization, labor personnel, digital technologies.

Проте надмірна паперова робота, з якою стикаються координатори з охорони праці позбавляє їх цього, зміщуючи фокус з безпосередніх дій на заповнення форм та бланків. Замість проведення оцінки ризиків, перевірки дотримання робітниками правил безпеки та політик компанії, виявлення недоліків до того, як вони стануть проблемою або причиною травматизму людини, спеціалісти змушені витратити більше часу на папери. Але з приходом цифрових технологій, стало можливим оптимізувати такі бізнес процеси, адже цифрова трансформація та впровадження сучасних технологій дозволяють не лише контролювати якість продукції, мінімізувати витрати і нарощувати обсяги виробництва, а й забезпечувати безпеку співробітників.

В наш час багато вендорів пропонують свої онлайн платформи та мобільні тули для збору, аналітики, оцінки даних основних показників з охорони праці. Прикладом такої системи є Rdrive. Цей тул дає можливість реєструвати інформацію, вирішувати проблеми в режимі реального часу, аналізувати тенденції та запроваджувати стандарти в усіх проектах, щоб забезпечити відповідність і зменшити ризики. Завдяки автоматизації та правильному

налаштування система здатна надсилати автоматичні повідомлення тим людям, що мають проінформовані або прийняти якісь міри на місцях. Подібний підхід значно прискорює реагування на місцях, покращує кооперацію та комунікацію між робітниками. Якісний збір даних є ключем до розуміння того, як йдуть справи на локаціях та знаходити місця для пок-

рашень. Залучення технологій таким чином і є одним з способів покращення культури безпеки.

Крім того, в наш час певно кожна більшість велика компаній має свій власний вебсайт. Створення та публікація контенту, присвяченого техніці безпеки, розповсюдження наочних матеріалів для проведення інструктажів та бесід з персоналом, залучення робітників, що мають безпосередній досвід роботи та можуть поділитися корисними порадами з практики, проведення опитувань для виявлення слабких місць в системі, передача досвіду та висновки - все це невелика частина того, як можна підвищувати культури безпеки робітників шляхом залучення цифрових технологій.

Ми живемо у світі, що дуже швидко змінюється, тому для бізнесу дуже важливо вміти прогнозувати, здобувати та своєчасно використовувати знання та нові технології для забезпечення гарного іміджу на конкурентоспроможності на ринку праці.

Список використаних джерел:

1. [Електронний ресурс] <https://www.damen.com/about/sustainability>.
2. Культура безпеки: навч. посібн. / С. Р. Артем'єв, О. Д. Малько, О. П. Шароватова, О. В. Бригада, Б. М. Цимбал, О. С. Ковальов, О. В. Ільїнський – Х.: НУЦЗУ, 2020. – 172 с.

УДК 338.2

ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО РОЗВИТКУ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ В УМОВАХ ІНДУСТРІЇ 4.0

Вадим Нейман, Лілія Баранова, Катерина Закірова, Данило Ковальчук

Стрімкий розвиток інноваційних технологій, що характеризує новий етап технічної революції, тягне за собою зміни на ринку праці. Впровадження штучного інтелекту, роботів, кіберфізичних систем, 3D-друку, запуск Smart Factory істотно створює конфлікт інтересів робочої сили і бізнесу. Щороку збільшується кількість професій, що частково або повністю трансформуються внаслідок автоматизації робочих місць. Елементи Індустрії 4.0 змінюють характер праці, встановлюють нові вимоги щодо кваліфікації працівників, впливають на скорочення чисельності робочої сили. Перед державами і роботодавцями постає проблема професійної переорієнтації трудових ресурсів на потреби Індустрії 4.0.

Четверта промислова революція змушує прискорювати трансформацію трудових відносин у технологіях експоненціального зростання, а саме: штучний інтелект, передова робототехніка та когнітивна автоматизація, комплексна аналітика та Інтернет речей. Як показує історія і час, розвиток технологій призводить до скорочення та перерозподілу робочих місць.

Щоб органічно вписуватися у вимоги Індустрії 4.0, працівник будь-якої професії повинен бути інтелектуально розвиненим, відповідальним, здатним працювати в команді, готовим до змін, мати професійні компетенції, які невіддільні від вимог нової (цифрової) еконо-

*Vadym Neiman, Liliya Baranova,
Kateryna Zakyrova, Danylo Kovalchuk,
Admiral Makarov National University of Shipbuilding*
**Public policy task for the development of labor
resources in the conditions of industry 4.0**

The introduction of Industry 4.0 technologies, primarily related to automation and digitization of production, will cause new requirements for employees. The need for low-skilled workers and administrative staff is decreasing. New jobs are emerging that require some technical training and digital skills. The directions of state policy in the field of labor resources development are considered.

Keywords: industry 4.0, work, labor resources

міки. Для цього державна (і міждержавна) політика країни повинна бути прогресивною, ефективною, здатною гідно реагувати на сучасні виклики (оцифрування економіки та суспільства, перехід до промисловості 4.0, тощо).

Європейський фонд поліпшення умов життя і праці в січні 2020 р. оприлюднив Звіт «Технології, що змінюють правила гри: трансформація виробництва і зайнятості в Європі», в якому досліджено вплив восьми чинників (передова робототехніка, адитивне виробництво, Інтернет речей, електромобілі, автономні транспортні засоби, промислові біотехнології, блокчейн, віртуальна і доповнена реальність) на різні сектори економіки[1]. Кожен із них може істотно змінити ділову активність, роботу і зайнятість. Перш за все, зміна структури ринку праці проявляється в ско-

В.Нейман – старший викладач, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова;

Л.Баранова, К.Закірова, Д.Ковальчук – студенти, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

© В.Нейман, Л.Баранова, К.Закірова, Д.Ковальчук, 2022

роченні професій у сфері низько- та середньокваліфікованої і ручної праці. Зменшується потреба у адміністративному персоналі, офісних працівниках. По-друге – створюються нові робочі місця, які потребують певної технічної підготовки та володіння цифровими навичками [2, 3].

Необхідність підвищення кваліфікації є складною проблемою, для вирішення якої потрібно залучення багатьох осіб, які приймають рішення, це – педагоги, чиновники національних, регіональних і місцевих органів влади і лідери бізнесу.

Багато країн вносять зміни в національне законодавство про працю під впливом нових вимог Індустрії 4.0. Змінюються класифікатори та переліки професій, вносяться зміни до вимог про охорону та безпеки праці, запускаються програми з корпоративного навчання співробітників.

У різних країнах світу кожен уряд вирішує ці проблеми з урахуванням власних особливостей демографічних характеристик, рівня технологічної зрілості своїх громадян і структури національної економіки. Але спільні програми уряду з роботодавцями дають ширшу перспективу для підвищення кваліфікації працівників.

Основними стратегічними напрямками діяльності держави щодо вирішення проблеми трудових ресурсів є [4]:

1. Інституціоналізація розвитку промислових високотехнологічних сегментів на державному рівні. Визнання цільових галузей високих промислових технологій ключовими для розвитку української економіки відновить довіру до держави та дасть потужний поштовх для їх розвитку. Для цього уряд має розпочати реальні реформи для стимулювання промислового виробництва в Україні.

Уряд повинен: встановити конкретні цілі для зростання галузі в цілому та для її цільових сегментів; впроваджувати систематичні дії та програми, які покращать загальну готовність промисловості до Індустрії 4.0: захист прав власності, верховенство права, доступ до фінансування; створити умови для прискореного розвитку високотехнологічних галузей промисловості та надати їм належний пріоритет та стимули.

2. Створення інноваційної екосистеми промислових високих технологій передбачає вирішення таких проблем розвитку: повний незалежний аудит існуючих елементів екосистеми, включаючи цілі їхнього розвитку в цільову модель інноваційної екосистеми промислових високотехнологічних сегментів; впровадження пере-

дачі технологій від українських науково-дослідних установ, наукових парків, а також від міжнародних центрів та компаній до кінцевих споживачів; створення мережі найбільш ефективних структурних елементів екосистеми Індустрія 4.0; організація експертних центрів, лабораторії досліджень та розробок, технологічних парків, інкубаторів та акселераторів стартапів 4.0 тощо; залучення інвестицій та фінансування для прискорення інноваційного розвитку.

3. Прискорити кластеризацію в 4.0 на регіональному та національному рівнях. Високотехнологічні кластери в промисловості повинні вирішити низку проблем як з точки зору збільшення вартості в ланцюгах своїх екосистем, так і з точки зору збільшення експорту.

4. Повна оцифровка ключових галузей промисловості, енергетики та інфраструктури; створення регуляторних стимулів для прискорення оцифровки між кінцевими замовниками та новаторами 4.0; створення планів цифрових трансформацій у цільових областях.

5. Максимальна інтеграція інновацій 4.0 у стратегію оборонного комплексу та безпеки країни.

Таким чином, будь-яка країна потребує співпраці державних структур, освітан і роботодавців у сфері розробки спільних програм із підвищення кваліфікації і набуття цифрових навичок. Необхідно розробити і впровадити єдину державну стратегію безперервного цифрового навчання населення, виробити єдині принципи підвищення кваліфікації, передбачити систему заохочень для роботодавців з навчання своїх працівників. Такі заходи допоможуть Україні подолати розрив з іншими країнами щодо цифрової конкурентоздатності трудових ресурсів і економіки.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0173-93#Text/>.

2. Белослудцев Е. Промышленные революции: ключевые изменения и результаты. URL: <http://skvot.2035.university/promyshlennye-revolyuicii>.

3. Гуторович О.В. Четвертая промышленная революция и ее возможные последствия. *Дискурс*. 2018. №4(6):11-17. URL: <https://doi.org/10.32603/2412-8562-2018-4-6-11-17>.

4. Гафарова Л.М., Корогодова О. О. Людський капітал як фактор розвитку національної економіки в умовах Industry 4.0. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/157510>.

**ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН У СУСПІЛЬСТВІ,
ПОВ'ЯЗАНА З ВПРОВАДЖЕННЯМ ІНДУСТРІЇ 4.0**

Вадим Нейман, Ростислав Богомолов

Світова економіка перебуває на стадії Четвертої промислової революції, яка передбачає гнучку взаємодію віртуальних і фізичних виробничих систем на глобальному рівні та робить можливою принципову орієнтацію промислового виробництва на споживача, а також створення нових операційних моделей.

Цифрові технології формують ключові переваги смарт-підприємств і смарт-промисловості, що має широкі перспективи. Широко впроваджуються штучний інтелект, промисловий інтернет речей, цифрові екосистеми.

Наведені умови стимулюють промислові підприємства до інновацій з метою забезпечення конкурентоспроможності в довгостроковій перспективі, що значною мірою коригує вимоги до кваліфікації персоналу та змінює роль людини у виробничому процесі. Наслідки цього позначаються на тенденціях у сфері зайнятості: на ринку праці країн Європейського союзу (ЄС) посилюється значення та збільшується кількість «зелених робочих місць» (EU-OSHA. 2013), відзначається прискорення поширення нових форм праці та її інтенсифікація, фрагментація робочої сили в багатьох професіях і галузях промисловості, зміна робочого середовища тощо [1]. Разом із тим акцентується увага на ризиках для здоров'я персоналу внаслідок розвитку смарт-виробництва [2].

Особливості зміни соціально-трудової системи може визначатися причинами трансформації. На думку Емілія Дюркгейма, причиною трансформації є «розвиток спеціалізації праці, тоді як спеціалізацію праці можна пояснити зростанням моральної і фізичної щільності населення» [3]. Одні вчені бачать причини трансформації соціально-трудових систем в знеціненні трудових цінностей, інші говорять про акумуляцію відрази в трудових відносинах і проблемах у взаєминах між працівником і роботодавцем.

Акцент на процесі трансформації робочої сили і трансформація соціально-трудових відносин зроблений у роботах Неходи Є.В. [4], де проведений порівняльний аналіз параметрів трансформації праці і трансформації соці-

Vadym Neiman, Rostislav Bohomolov

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

**Transformation of social and labor
relations in society associated with
the implementation of industry 4.0**

Currently, many countries are developing the social and production systems of Industry 4.0. They are related to the introduction of artificial intelligence, the industrial Internet of Things, and digital ecosystems. In this connection, there are qualitative changes in the system of social and labor relations.

Keywords: industry 4.0, work, social and labor relations.

ально-трудових відносин під впливом Індустрії 4.0:

1. «Економічний параметр трансформації» передбачає зміни в інституційних аспектах (правила, положення, механізми), що регулюють параметри трудової діяльності. Таким чином, зміни інституційних умов виробництва; система економічної структури і структури зайнятості, власність на економічні ресурси в трудовій діяльності, зміни в структурному механізмі мережі створення вартості (від процесу праці до кінцевого продукту), зміни в механізмі за результатами праці (нові формальні і форми неформальної оплати праці, наприклад, електронні гроші).

2. За «технічним параметром» розглядаються зміни інституційних аспектів, що визначають зміст трудової діяльності. Таким чином, автоматизація і технологічний детермінізм модифікують інституційні основи взаємодії в трудових процесах, змінюють систему нормативно-правового регулювання, інженерії, бізнес документів та інше.

3. За «соціокультурним параметром» відбувається трансформація інституційних аспектів, що обумовлює інклюзивність і толерантність до соціальних, етнічних, конфесійних і культурних відмінностей у трудовій діяльності. Таким чином, в даний час в Україні та у світі більшість нормативних документів містять ці аспекти як обов'язкову умову соціально-трудових відносин. Трудові процеси в системі соціально-трудових відносин в процесі розвитку науково-технічного процесу трансформуються від домінування фізичної праці до розумової, що обумовлює функ-

В.Нейман – старший викладач, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова;

Р.Богомолов – студент, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

© В.Нейман, Р.Богомолов 2022

ції спостереження, управління і обслуговування. При цьому трансформація за «економічним параметром» передбачає зміну продуктивності праці та зміни обсягів виробництва, зміну структури капіталу в трудових процесах і трансформацію виробничого циклу (скорочення термінів виробництва за рахунок автоматизації трудового процесу, підвищення якості праці).

В даний час відбуваються якісні зміни в системі соціально-трудових відносин, з'являється новий рівень відносин «суспільство - природа - людина». Цінності констатують сприйняття умов життя, трудової діяльності і моделі трудової поведінки.

4. «Ціннісний параметр» полягає у трансформації внутрішніх, а саме особистих, цінностей людини, яка бере участь в трудових процесах, що пояснює модель мотиваційного поведінки в трудових процесах на основі змін професійних характеристик, рівня компетентності, знань, побудови нових мереж цінностей. Трансформація «простору цінностей» (мережі цінностей) включає зміни в організаційній культурі (корпоративній культурі), якій відповідає її власна мережа цінностей. Ціннісна орієнтація демонструє сприйняття умов життя, трудової діяльності і моделі поведінки.

Зміни у відносинах обумовлюють необхідність регулювання взаємодій в процесі обміну цінностями, формування нових правил, процедур і інститутів. На думку ряду вчених, згідно з даними їх досліджень, інститути можуть трансформуватися швидше, ніж цінності; для зміни цінностей необхідно як мінімум два покоління [4]. Отже, може виникнути ситуація, коли змінюються інститути, але не цінності, що не призводить до повної трансформації соціально-трудової системи і система залишається незбалансованою і неефективною.

Всі елементи соціально-трудової системи тісно пов'язані зі змінами і призводять до лан-

цевої реакції і подальших перетворень. Таким чином, зміна рівня знань про людські ресурси призводить до появи нових технологій, що відповідно призводить до трансформації праці і трудового процесу, що супроводжується змінами рівня цін на ресурси (включаючи працю), модифікує систему цінностей та інституційний простір.

Справді, нові демоекономічні реалії, новий формат глобалізації нової економіки, нова технологічна, мережева, цифрова та віртуальна реальність призводять до формування нової соціальної та трудової реальності, нової світової економіки, де життя та поведінка людини докорінно змінюються. Демографічні, глобалізаційні та технологічні процеси, відомі як «Індустрія 4.0», кардинально змінюють світ праці, його інституції, організаційні структури, параметри ринку праці.

Список використаних джерел:

1. European Agency for Safety and Health at work (EU-OSHA) Режим доступу: <https://osha.europa.eu/en/publications/digitalisation-work-psychosocial-risk-factors-and-work-related-musculoskeletal>.
2. The fourth industrial revolution and social innovation in the workplace Режим доступу: <https://osha.europa.eu/en/publications/fourth-industrial-revolution-and-social-innovation-workplace>.
3. Libanova, E.M. (Eds.). (2016). Human development in Ukraine. Innovative types of employment and prospects for their development. Ptoukha Institute for Demography and Social Studies, NAS of Ukraine.
4. Nazarova U., Galimova A., Galina A. «Transformation of Labour and Labour Values: a System of Social-Labour Relations and its System Features», *Advances in Economics, Business and Management Research*, Vol. 47, pp. 1149-1154, 2018.

УДК 338.45

ОСОБЛИВОСТІ ІНДУСТРІЇ 4.0, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА РОЗВИТОК БІЗНЕСУ

Вадим Нейман, Тетяна Гребенькова

Підприємства Індустрії 4.0 – це повністю автоматизовані цифрові виробництва, на яких керівництво всіма процесами здійснюється в режимі реального часу в постійній взаємодії із зовнішнім середовищем з перспективою об'єд-

нання у глобальну промислову мережу речей та послуг [1]. Кіберфізичні системи створюють віртуальні копії об'єктів фізичного світу, контролюють фізичні процеси і приймають децентралізовані рішення. Вони здатні об'єднува-

В.Нейман – старший викладач, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова;

Т.Гребенькова – студентка, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

© В.Нейман, Т.Гребенькова, 2022

тися в одну мережу, взаємодіяти в режимі реального часу, самоналагоджуватися і самонавчатися. Важливу роль відіграють інтернет-технології, що забезпечують комунікації між персоналом та машинами. Підприємства виробляють продукцію відповідно до вимог індивідуального замовника, оптимізуючи собівартість виробництва.

Компанії в епоху Індустрії 4.0 все частіше стають так званими smart factory – розумними фабриками, орієнтованими на застосування всіх інноваційних технологій (від Інтернету речей до Великих Даних).

На сьогодні серед характерних технологій Індустрії 4.0 можна виділити :

1. Машинні обчислення та автоматизація – забезпечують збір та групування масивних блоків даних для подальшої обробки, спрощуючи для бізнесу процеси розвитку, моніторингу стану обладнання та прийняття рішень.

2. Відновлювана енергетика – дозволяє вирішувати проблему обмеженості ресурсів.

3. Біотехнології – використовуються зокрема у сфері фармацевтики та пов'язаних із біоматеріалами сегментах виробництва.

4. Робототехніка – дозволяє зменшити потребу у людських ресурсах, якісніше виконувати виробничі процеси та забезпечувати швидкий розвиток бізнесу.

5. Штучний інтелект – допомагає вдосконалювати бізнес-процеси та виявляти можливі ризики, здійснювати класифікацію простотів обладнання.

6. Блокчейн – допомагає позбутися посередників і досягти безумовної довіри, прозорості у відносинах між державою, бізнесом та клієнтом.

7. Інтернет речей – має вигляд хмарної системи, всередині якої «спілкуються» фізичні модулі, пристрої, гаджети. Дає можливість віддалено слідкувати за вантажами, логістикою, підприємствами, відмітками працівників тощо.

8. 3D-друк – забезпечує створення потрібних інструментів, деталей, виробів, оптимально використовуючи ресурси.

Можна виділити такі відмінні риси підприємств в Індустрії 4.0 [2]:

- Лідерство штучного інтелекту. Автоматизація – основна ознака розумної фабрики. Інтегроване програмне забезпечення дозволяє скоротити витрати на промислових лініях, а робототехніка зменшує ймовірність простоїв у роботі та виникнення браку. Багато виробничих рішень приймаються системою автономно.

Vadym Neiman, Tetyana Grebenkova

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Features of industry 4.0 that affect business development

The main technologies of Industry 4.0 are considered in the work. Formulated peculiarities and directions of development of enterprises in the conditions of Industry 4.0.

Key words: industry 4.0, enterprise, business.

- Гнучкість та інтегрованість. Підприємство з Індустрії 4.0 завжди готове перепрограмувати свою роботу на надання інших послуг або виробництво нових товарів, затребуваних у споживача. Компанія може випускати невеликі партії різноманітної продукції, при цьому не завищуючи ціну і не опиняючись у збитках. Всі системи можна налаштувати за лічені години, частково завдяки відкритим та уніфікованим стандартам виробництва та програмного забезпечення.

- Повноцінне управління життєвим циклом продукції та подання виробництва у віртуальному форматі. Від стадії підготовки матеріалів до утилізації товару – розумні фабрики намагаються враховувати кожен момент. Вони візуалізують кожен етап для наочності в цифровому форматі, щоб розрахувати точну вартість виробництва та запобігти можливим труднощам і проблемам.

- Ідеальні робочі місця та турбота про ключових гравців компанії. Так, четверта промислова революція змінила розклад сил на ринку праці за рахунок автоматизації багатьох процесів, але це не означає, що люди перестали працювати на виробництві. Фахівці IT-галузі та інших модних напрямів високо цінуються у компаніях, які претендують на звання розумних фабрик. При цьому робоче середовище максимально індивідуалізоване: враховують окремі потреби людей та орієнтуються на їх можливості та знання.

- Захищеність, прозорість та екологічність. Підприємства цифрового покоління повністю безпечні для людини та довкілля: вони економно витрачають природні ресурси та пропагують вторинну переробку матеріалів. У той самий час фірма відкрита до зовнішніх вивчень і досліджень, тобто надає дані про себе та свою роботу в Мережу. Однак Індустрія 4.0 пов'язана з ризиком кіберзагроз, тому кожне підприємство намагається вберегти себе від подібних атак і крадіжки інформації.

Таким чином, усі підприємці, які бажають бути успішними у бізнесі, мають враховувати ці напрямки розвитку підприємств.

Список використаних джерел:

1. Четвертая промышленная революция [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.tadviser.ru/index.php/ Стаття: Четвертая промышленная революция (Industry_Индустрия_4.0).

2. Задорожний Г. В., Дуна Н. Г., Задорожна О. Г., Абраменко А., Иванова М., Клецова Ю., Личко Ю., Травкіна К., Чорна А. Особливості та перспективи Індустрії 4.0 в економіці України (науковий огляд). *Вісник економічної науки України*. 2021. №1 (40). С. 159-179. doi: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.1\(40\).159-179](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.1(40).159-179).

УДК 338.004.349

**ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ІНДУСТРІЇ 4.0
В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ***Вадим Нейман, Дар'я Шербак*

Загальна площа поверхні Землі становить близько 51,01 мільярда гектарів, популяція Землі складає 8 мільярдів людей. Без оновлення поточних методів ведення сільського господарства подвоєння світового виробництва продовольства потребувало б розчищення приблизно 1 000 000 000 гектарів землі, переважно тропічних лісів та саван [2]. Такий вибір може призвести до порушення екосистеми та екологічної катастрофи.

Окремо варто зважати на геополітичні та гео економічні глобалізаційні фактори останнього року. Світ поступово наближається до гуманітарної та продовольчої кризи, що в майбутньому може трансформуватися у глобальний голод.

Враховуючи усі несприятливі чинники, виробникам сільськогосподарської продукції потрібні інноваційні стратегії, новації та технології, які будуть мати змогу підвищувати врожайність, водночас віддаючи пріоритет екосвідомості. Одне з оптимальних рішень наявної проблеми – точне землеробство (precision agriculture) [3]. Це система використання технологій індустрії 4.0 для точного моніторингу стану культур та обробки ґрунту. Найбільш доцільне на початковому етапі впровадження новітніх технологій у сільському господарстві використання безпілотних літальних апаратів – дронів.

Використання технології безпілотників швидко зростає у кожному секторі економіки, але застосування БПЛА у сільському господарстві – друге за ефективністю після оборонної сфери.

Прогнозується, що CAGR на ринку сільськогосподарських БПЛА становитиме 7,1%

*Vadym Neiman, Daria Shcherbak**Admiral Makarov National University of Shipbuilding****Prospects of using industry 4.0 technologies in the agricultural industrial complex of Ukraine***

The work highlights the modern problems of agricultural production. Considered possibilities of applying Industry 4.0 technologies in the agro-industrial complex. Reasonable advantages of using UAVs in agriculture.

Key words: industry 4.0, drones, agriculture.

протягом 2022-2027 [1]. Такий рекордний річний приріст зумовлений значним попитом на безпілотники у агросекторі. Серед причин можна виділити наступні:

1. Вплив COVID-19.

Пандемія і її наслідки вказали загальну потребу в цифровізації у кожному секторі. Падіння цін на продовольчі культури, відсутність прибутку на очікуваному рівні і, як наслідок, зменшення робочої сили змусили фермерів шукати альтернативні шляхи вирішення питання.

2. Полегшення ведення сільгоспробіт.

Зосередження на бездротових платформах, як технологія дронів, дозволяє приймати рішення в режимі реального часу щодо моніторингу врожайності, здоров'я посівів, картографування полів, планування зрошення, управління збором врожаю, а отже підвищує продуктивність фермерського господарства [5].

3. Глобальні природні та демографічні зміни.

Оскільки світ стикається зі скороченням популяції бджіл, дрони можуть стати заміною запилювачів. Безпілотники використовують технологію GPS, щоб вибрати оптимальну

В.Нейман – старший викладач, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова;

Д. Шербак – студентка, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

© В.Нейман, Д.Шербак, 2022

траєкторію польоту для запилення всіх рослин на певній ділянці і таким чином замінити комах.

Зростання людської популяції у геометричній прогресії, продовольча криза та загроза світового голоду також є вагомими причинами для впровадження технологій БПЛА.

4. Ефективність бізнес-моделі.

Використання БПЛА в агросекторі виводить бізнес на технологічно новий рівень. Інвестиції на закупку обладнання здатні окупилися за один цикл «посівна-збирання врожаю», оскільки скорочується стаття витрат на оплату робочої сили, а дані, отримувані в реальному часі, значно підвищують продуктивність процесу.

Найкращий приклад застосування безпілотників у сільському господарстві – моніторинг здоров'я рослин. Культури сприятливі до патогенів, грибків, комах, а невідповідний рівень вуглецю, нітратів та води у ґрунті впливає на продуктивність посівної площі [2]. Традиційно фермери контролюють ці процеси шляхом візуального спостереження, що має свої негативні сторони:

- візуальні перевірки забирають багато часу;
- має місце значний людський фактор (уміння на навички спостерігача виявляти ознаки потенційних проблем мають бути високими);
- є неефективним для сільськогосподарських операцій на великому масштабі.

Окрім візуальних спостережень, фермер має аналізувати ґрунт, що займає більше часу. Підготовлені спеціалісти повинні брати зразки, які проходять перевірку в лабораторії [4]. Час, необхідний для цього процесу, створює затримку даних (фермер не має поточної інформації для прийняття актуальних рішень).

БПЛА можуть виконувати всі перераховані вище завдання в режимі реального часу, використовуючи комбінацію камер КВГ, тепловізорів і мультиспектральних зображень [4]. Маючи належне обладнання, оператор безпілотника може пролетіти над полем і надати

фермеру повний звіт – від кількості рослин до стану їх здоров'я.

На інтеграцію БПЛА у сільське господарство впливає два фактори. По-перше, низький бар'єр для входу у галузь. Для ефективного застосування технології дронів у фермерському господарстві достатньо закупити у виробників безпілотники, програмне забезпечення і пройти навчання з управління дронами. Другий фактор – висока ефективність операцій. Приклади застосування БПЛА в агросекторі доводять доцільність використання цієї технології.

Враховуючи агропромислове спрямування України та економічні перспективи, які відкриваються для нашої держави після Великої війни, можна сміливо розглядати застосування технологій БПЛА у сільському господарстві. Прикладне використання безпілотників дозволить покращити врожаї майбутніх періодів якісно і кількісно, а також заощадить оборотні засоби, які можна буде інвестувати у збільшення посівних площ та парку БПЛА. Така перспектива зможе кардинально реформувати агросектор України і поставити його в один ряд з провідними країнами Заходу.

Список використаних джерел:

1. Global Agriculture Drones Market Size Report. URL: <https://www.polarismarketresearch.com/industry-analysis/agriculture-drones-market>.
2. How farmers are using drones in agriculture. URL: <https://consortiq.com/uas-resources/using-drones-in-agriculture-industry>.
3. Precision agronomy. – URL: <https://www.country-guide.ca/crops/precision-ag-is-rapidly-evolving-with-many-emerging-benefits-for-producers/>
4. Spraying a field with a UAV. URL: https://enterprise-insights.dji.com/blog/drones-in-agriculture?hs_amp=true.
5. Understanding the Impact of Drone Data Analytics In Agriculture. URL: <https://aerial-vantage.us/2022/05/understanding-the-impact-of-drone-data-analytics-in-agriculture/>.

УДК 338.242:004

РОЗВИТОК БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ІНДУСТРІЇ 4.0

Вадим Нейман, Дар'я Щербина

Сучасна практика розвинених країн показує, що в умовах четвертої промислової револю-

ції тільки сучасна розвинена промисловість визначає швидко і якісне зростання економіки.

В.Нейман – старший викладач, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова;
Д.Щербина – студентка, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
© В.Нейман, Д.Щербина, 2022

Так, у Німеччині 2011 р. була розроблена концепція і затверджена програма розвитку промисловості «Індустрія 4.0». Підтримка вектора Індустрії 4.0 формує відповідну промислову політику, яка знаходить відображення в реалізації різними країнами програм, спрямованих на нарощування науково-технологічного та промислового потенціалу, вдосконалення інноваційної системи, оновлення технологічної бази. За даними європейської статистики, найбільша концентрація в ЄС високотехнологічних виробництв спостерігається в Італії, далі йдуть Німеччина, Франція і Польща, в сукупності формують понад 60 % високотехнологічного промислового потенціалу ЄС [1]. Для порівняння, в Україні цей сектор займає невелике значення. Так, за даними Світового банку, в Україні частка високотехнологічної продукції упродовж останніх трьох років поступово знижувалася, і 2018 року становила 5,41 % промислового експорту, а 2015 року цей показник досягав 8,52 %.

Зважаючи на вагомість розвитку високотехнологічних галузей для конкурентоспроможності національної економіки, на сьогодні досить важливим є забезпечення механізмів їх підтримки, які не суперечать нормам міжнародних зобов'язань.

Серед організаційно-економічних заходів, які прямо чи опосередковано впливають на структурні зрушення на ринках промислових товарів і послуг, – регуляторні та управлінські практики на загальнодержавному і секторальному рівнях, стандарти і норми, заходи інформаційно-просвітницької діяльності, стимулювання розвитку освіти, науки й технологій.

На сьогодні одним із завдань вітчизняної економіки в цілому і промисловості зокрема є її цифровізація: оновлення технологічного, соціально-економічного базису і зміна способів управління господарським комплексом країни. Індустрія 4.0 в промисловості передбачає просування на підприємствах галузі цифрових технологій, залучення відповідних фахівців, підвищення доступності спеціальних програмних засобів, впровадження та розвиток інформаційних систем, баз даних, обчислювальних потужностей, поширення технології «хмарних» сервісів. Як наслідок, очікувані зміни в галузі можуть характеризуватися підвищенням продуктивності праці, ефективності виробництва і реалізації металопродукції, зниженням транзакційних витрат, зростанням інноваційної активності і поліпшенням якості промислової продукції з високою часткою доданої вартості.

Враховуючи вищезазначене, можемо виділити нові технологічні тренди для промисло-

Vadym Neiman, Daria Shcherbina

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Business development in Ukraine under the conditions of industry 4.0

Changes in industrial production associated with the implementation of Industry 4.0 are highlighted in the work. Considered modern tasks of the domestic economy. New technological trends of industrial development of Ukraine were formulated.

Key words: industry 4.0, business, industrial development.

вого розвитку України [2]: зростання вимог споживачів до якості продукції за комплексом властивостей, що мають здебільшого індивідуальний характер; новий рівень автоматизації систем промислового виробництва; зростаюча гнучкість стратегічних рішень у разі вибору перспективних технологій та їх ресурсне забезпечення; розвиток і розширення функціоналу СМАРТ-технологій сучасного виробництва на базі новітніх матеріалів; закріплення цифрових технологій у ланцюжку створення доданої вартості продукції.

Нові технологічні можливості сприятимуть реалізації сучасних інституціональних трендів, таких як розвиток мережових структур; розвиток міні- і СМАРТ-заводів; перехід на нові бізнес-моделі, що відповідають умовам розвитку Індустрії 4.0; формування нових інститутів розвитку, які просувають штучний інтелект, адитивні технології, інтернет-речей, BIG DATA, роботизацію виробництва; доповнення базових інструментів інструментарієм венчурного фінансування; розвиток громадських, освітніх і наукових інституцій, що забезпечують підвищення кваліфікаційного рівня персоналу, розширення проектно-інноваційної діяльності. Водночас більшість українських підприємств досі не готові до інноваційного оновлення своєї бізнес-моделі з урахуванням вимог багатьох міжнародних стандартів, дотримання яких є обов'язковим під час виходу на зовнішні ринки та інтеграції у глобальні ланцюги доданої вартості для вітчизняного виробника.

Таким чином, перспективами подальших досліджень у цій сфері є обґрунтування інструментів державної допомоги для адаптації українських виробників до можливостей впровадження технологій Індустрії 4.0.

Список використаних джерел:

1. Pack H., Saggi K. (2006). Is there a case for industrial policy? A critical survey. World Bank Research Observer. 2006. Vol. 21. p. 267–297.
2. Індустрія 4.0. URL: <https://www.it.ua/knowledge-base/technology-innovation/industry-4>

ЗАЛУЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ДО ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ

Володимир Парсяк

Ми не перший раз звертаємось до проблематики електронної комерції [1, с. 263-270; 2; 3]. Водночас її обрії настільки розлогі, що рух до них відкриває все нові та нові важливі аспекти. Серед них – соціальні мережі з пропозицією широкого спектра напрямків маркетингової роботи: побудова іміджу, платформ для комерційної пропаганди, прямих продажів. Якщо процеси налагоджені, клієнтів обслуговують з застосуванням систем автоматизації класу Help Desk (Service Desk). Вони допомагають фіксувати запити та відстежувати відповіді на них, уможлиблюють спільну роботу команди служби та менеджменту підприємства. Доставлення замовлень доручають штатним співробітникам або фахівцям логістичної справи на умовах аутсорсингу.

Інтернет-спільноти – сприятлива аудиторія для поширення відомостей про товари, які потребують формування попиту на них, не обтяжуючись великими витратами. Цьому сприяють онлайн-заходи: конкурси, акції, розіграші. Мережі пропонують низку зручних інструментів для їхнього проведення – підписки, вподобайки, ретвіти, репости. І хоча інструментарій соцмереж, в порівнянні з інтернет-магазином, виглядає обмеженим, бізнесмени та маркетологи не зневажають ним. Звертаються до соціальних мереж, зокрема:

- оптимізатори сайту під аудиторію соціальних мереж (Social Media Optimization – SMO). На їх переконання: а) підприємства мають створювати сторінки, пабліки в тих соціальних мережах, де сконцентрована їх цільова аудиторія; б) на сайті потрібно розмістити елементи управління (віджети, кнопки), притаманні саме соціальним мережам («подобається», «поширити», «коментувати»). За таких умов відвідувач зможе зробити репост цікавого матеріалу через сайт або приєднатися до групи, залишаючись на сторінці ресурсу; в) потрібно перекресно дублювати опублікований матеріал з сайту (статті, їх анонси, відео, фотографії, малюнки) в соцмережі та звідти – на сайт;

- SMM-щики (фахівці з Social Media Marketing). Вони популяризують бренди у соціальних мережах, привертають увагу потенційних покупців, вдаючись до реклами продуктів, використання контент-маркетингу,

Volodymyr Paryak, Doctor of Economic Science, Professor, Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Engagement of social networks in internet marketing

The author systematized the realities and prospects of involving social networks in e-commerce. Subjects interested in them are highlighted. Examples of the tool of interaction of enterprises with regular users of social networks are given.

Keywords: marketing, Internet marketing, social networks.

створення навколо бренду спільноти відданих клієнтів, публікації вірусного контенту, який поширюється відвідувачами без участі маркетологів підприємства. Оцінюють ефективність SMM за допомогою таких метрик: кількість переходів на сайт із соціальних мереж, поведінка користувачів із соцмереж на сайті, конверсія, прибуток та середній чек клієнтів із соцмереж, зростання бази передплатників у різних соціальних мережах, кількість переглядів матеріалу, вподобайок, репостів, коментарів, згадки про бренд.

Корисним інструментом взаємодії підприємств з завідниками соцмереж є системи менеджменту відносинами з покупцями (CRM). Ось її головні функції:

1. Втягування потенційних клієнтів з усіх каналів (медіа, органічний пошук, реклама в мережі, e-mail розсилки), аналіз їх результативності, розрахунок кількості лідів та конверсії по кожному з них.

2. Виявлення чергового ліда та налагодження першої комунікації з ним завдяки вбудованій в CRM телефонії, месенджера, електронної пошти, запам'ятовування розмов та їх опрацювання. CRM ґрунтується на засадах омніканальності – поєднання різних каналів продажів і комунікації заради створення синергії та збереження зносин із клієнтами.

3. Визначення стратегії поводження з покупцем. Для коротких продажів співробітник застосовує систему для оформлення замовлення і передачі його в службу логістики. Для довгих – клієнта переводять у воронку продажів. Так називають шлях, який проходить фізична особа-підприємець або представник підприємства-покупця продукту від першого контакту зі співробітником відділу продажів підприємства-продавця до укладання угоди.

Вона допомагає знаходити проблеми у відносинах між учасниками маркетингового процесу і тому вважається обов'язковим елементом будь-якої маркетингової стратегії.

4. Ведення документообігу. Полягає у формуванні рахунків на оплату та надсиланні їх клієнтам з інтерфейсу системи, створенні та візуалізації заявок, що прискорює роботу персоналу й підвищує її ефективність.

5. Закриття угоди. Якщо продаж відбувається, покупця об'являють постійним клієнтом, який заслуговує на класний сервіс, а служба маркетингу налагоджує з ним спілкування для заохочення повторних покупок.

6. Повернення ліда у воронку продажів. Відбувається, якщо клієнт відмовився від покупки, або загальмував комунікації. Персоналіфікація пропозиції через таргетовану рекламу дозволяє дістатися бажаного результату.

7. Аналітична функція. CRM-система відстежує взаємодії підприємства з клієнтами, надає відомості для оцінки стану реалізації, завантаження співробітників, результативність їх роботи, планування витрат.

Список використаних джерел:

1. Парсяк В.Н. Маркетинг: сучасна концепція та технології. Херсон, Олді-плюс, 2015, 326 с.

2. Парсяк В.Н. Маркетинг крізь призму економіки 4.0. Матеріали Наукових економічних читань «Перспективи морської економічної діяльності в контексті трендів Індустрії 4.0», Миколаїв, НУК, 17-18.12.2020, с. 87-91

3. Парсяк В.Н., Щербак Д.О. Цифрові технології спостереження за покупцями в маркетингових дослідженнях. «Економіст», 2021, №12, с. 66-67.

УДК 338

РОЛЬ ЦИФРОВІЗАЦІЇ В ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Олена Погорєлова, Анна Стаценко

Процес цифровізації почався ще в далеких 70-80-х рр. XX століття. Пришвидшила цей процес хвиля комп'ютеризації, яка позначилася на виникненні нових товарів та послуг, нові системи проникнули до структури освіти, уряду, бізнесу, а технології створили нові робочі місця та радикально змінили поведінку людини та соціальні норми.

Цифровізація – це процес впровадження цифрових технологій в усі сфери життя: від взаємодії між людьми до промислових виробництв, від предметів побуту до дитячих іграшок, одягу тощо [1].

Цифрові технології мають великий вплив в російсько-українській війні. Різного роду кібератаки та політика дезінформації споживачів інформації відіграють невіддільну роль у конфлікті. Різні кібергрупи та кібербанди, так само як і окремі держави обирають сторони в цій війні. Тому майже 300 тисяч IT-спеціалістів воюють у кіберпросторі захищаючи цифрове поприще України: поширеною стала гра під назвою «Playforukraine.life» - сутність її полягає в тому, що гравець в процесі гри відправляє запити на блокування того чи іншого російського електронного ресурсу. За одну гру лю-

*Olena Pogorelova, Doctor of Economic Science, professor
Anna Statsenko*

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

The role of digitization during the period of martial law in Ukraine

On the eve of the declaration of martial law in Ukraine, the aggressor country started its war in cyberspace – computer systems of Ukrainian ministries, state organizations and banks were subjected to DDoS attacks. In the case of our country, the Ministry of Digital Transformation can be equated to a special unit of the Armed Forces. The article examines how digital technologies help Ukraine achieve the desired victory.

Key words: digitization, war, digital technologies, cyberspace.

дина може надіслати до 20 тисяч скарг на російський цифровий ресурс і цим привести до заблокування терористичної пропаганди [2].

Цифровізація в Україні надає змогу дізнаватися імена, посади та місця проживання воєнних зловмисників, які перебуваючи в Україні чинили невимовні звірства з військовими, дітьми, жінками та чоловіками – маючи всілякі відео підтвердження злочинів, які потім будуть використані як докази під час Гаазького трибуналу. Також є відомості, що Міністерство цифрової трансформації України застосовує штучний інтелект задля розпізна-

вання обличчя солдат терористичної країни для їх достовірної ідентифікації.

Звичайно ж, застосунок «Дія» вимагає окремого обговорення. У довоєнний час даний застосунок використовувався як «Держава в смартфоні» - там можна було отримати деякі державні послуги, сплатити штрафи за ПДР, подати та зберегти особисті дані (паспорт громадянина України, закордонний паспорт, водійське посвідчення, страховий поліс та ін.) і документації. На сьогодні функціонал застосунку розширився - можна переказати кошти на ЗСУ, отримати фінансову допомогу для різних категорій громадян, повідомити про розташування ворожої техніки за допомогою «ЄВорог», можна купити військові облігації, мати доступ до телебачення через «Дія.TV» і до радіо через «Дія.Радіо», отримати допомогу по безробіттю, встати на облік ВПО, подати заявку на відшкодування вартості зруйнованого майна та багато чого іншого.

Взагалі, в наш час війна відбувається не тільки на полі бою, а й в кіберпросторі - цифровізація має великий вплив в протистоянні російській навалі. Дякуючи впровадженню цифрових технологій про ситуацію в нашій державі знає увесь світ, транслюються самі актуальні новини про стан та різні фото- та відео підтвердження цієї інформації.

Список використаних джерел:

1. Україна 2030Е - країна з розвинутою цифровою економікою. Website. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>.
2. Ніка Кирєєва play For Ukraine: з'явився аналог 2048 для допомоги ЗСУ. Інтернет-новини «Наш Київ». 2022. URL: <https://nashkiiev.ua/news/play-for-ukraine-zyavivsyia-analog-2048-dlya-dopomogi-zsu>.
3. Дія: Державні послуги онлайн. URL: <https://diia.gov.ua/services>.

УДК 332.1

ТЕНДЕНЦІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ МЕТОДІВ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Леонід Прокопович, Анна Попадін

Ми живемо в період Четвертої промислової революції, для якої характерно трансформація економіки в цифрову. Термін цифрова економіка розглядається як діяльність по створенню, поширенню та використанню цифрових технологій і пов'язаних з ними продуктів і послуг [1, с. 8]. Важливим є те, що для розвитку цифрових технологій необхідні: реальний та сировинний сектор, виробництво, що перетворює сировину на продукцію, сільське господарство, транспорт та інше - тобто всі сектори економіки взаємопов'язані та важливі.

Розглянемо та проаналізуємо сучасний стан цифрової економіки в Україні. Першим кроком визначимо стан законодавчої бази стосовно цифровізації в країні. Для визначення основних цілей цифровізації та їх реалізації, країни розробляють стратегії розвитку інформаційного суспільства з визначенням терміном виконання. В Україні існує власна історія розвитку фундаментальних засад інформаційного суспільства. Перші законодавчо-нормативні документи, до предмета пра-

Leonid Prokopovich, PhD (Economics), associate professor
Anna Popadin

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Trends of digital economy development in Ukraine

The realities of our time are the expansion of the influence of information technologies on more and more spheres of activity, which is the basis for the digital economy. The global trend is the development of the digital economy, which aims at economic development, increasing productivity, efficiency, competitiveness, ensuring information security and stability, as well as international, regional and European cooperation. Ukraine is on the path to active digitalization, but lags far behind progressive countries. Understanding global trends in the development of the digital economy and identifying promising directions for creating one's own innovative ideas is becoming relevant.

Keywords: digital economy; digitalization; development of digital economy; ICT; informatization; Ukraine.

вового регулювання яких нині належать окремим питанням цифровізації суспільства, були створені ще 1998 році - Закон України «Про Національну програму інформатизації» від 4 лютого 1998 року № 74/98-ВР [2], Закон України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» від 4 лютого 1998 року №

А.Прокопович - кандидат економічних наук, доцент, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова;
А.Попадін - студентка, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

© А.Прокопович, А.Попадін, 2022

75/98-ВР [3]. В наступні роки їх кількість лише активно збільшувалась.

Серед підзаконних нормативно-правових актів слід виділити Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації» розрахований на 2021-2025 рр. [4].

Основними положеннями, які передбачає Концепція, є наступні [5]:

- використання інформаційних ресурсів під час здобуття освіти громадянами;
- створення Єдиного державного веб-порталу цифрової освіти "Дія. Цифрова освіта";
- формування та підвищення рівня обізнаності населення щодо небезпек в мережі Інтернет;
- розробка заходів щодо впровадження цифрових засобів доведення інформації;
- забезпечення у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей правового регулювання та створення відповідного моніторингу.

Вищезазначені положення заплановано реалізувати до 2025 року. Фінансування усіх заходів з реалізації Концепції покладається на органи державної влади.

Аналізуючи зміст основних нормативно-правових актів України, стосовно цифровізації, можна зробити висновок, що ще не створена система ефективного правового регулювання у сфері цифрової трансформації. Велика кількість законодавчих актів, у яких присутня надмірна деталізація, порушує межі оптимального та розумного правового регулювання.

Для досягнення системності законодавства необхідно подолати колізії, а також дотримуватися техніко-юридичних вимог до законотворчої діяльності. Слід також звернути увагу на досвід інших країн у розвитку цифрової економіки і законодавчому регулюванні [6].

У вересні Україна долучилася до програми «Цифрова Європа» до 2027 року. Загальний фонд програми становить 7,5 млрд євро. Всього для України доступно чотири основні напрями, у яких можна отримати фінансування [7]:

- високопродуктивний комп'ютинг;
- штучний інтелект, дані та хмарні послуги;
- цифрові навички;

- використання цифрових технологій в економіці та суспільстві;

За визначеними напрямками для України будуть виділені 6 млрд євро протягом 7 років. Це чудова можливість для покращення цифровізації в країні, а також розвитку бізнесу у цих сферах.

Особливістю українського цифрового розвитку є те, що бізнес та індивідуальні користувачі випереджають державу і промисловість. Вони використовують ІКТ і здебільшого цифрові методи просування своїх послуг, тоді як держава і велика промисловість України відстають.

Отже, перехід до цифрової економіки вкрай важливий – за цим майбутнє. Україна має інноваційно-цифровий потенціал, який залишається не реалізованим сьогодні. Необхідно створювати сприятливі умови та впроваджувати дієві інноваційні заходи в контексті розвитку цифрової економіки, а також кодифікувати законодавство.

Список використаних джерел:

1. Цифрова економіка : підручник / Т. І. Олешко, Н. В. Касьянова, С. Ф. Смерічевський та ін. – К. : НАУ, 2022. – 200 с.
2. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 4 лютого 1998 року № 74/98-ВР.
3. Про Концепцію Національної програми інформатизації : Закон України від 4 лютого 1998 року № 75/98-ВР.
4. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 167-р.
5. Концепція розвитку цифрових компетентностей до 2025 року та її значення. EVERLEGAL. URL: <https://everlegal.ua/kontseptsiya-rozvytku-tsifrovyykh-kompetentnostey-do-2025-roku-ta-yi-yiznachennya>.
6. Омельченко, А. Законодавство України у сфері цифрової технології. Знання європейського права. 2022 (6), 60-63. URL: <https://doi.org/10.32837/chern.v0i6.300>.
7. Україна долучилася до Програми «Цифрова Європа»: що це означає. Міністерство та комітет цифрової трансформації країни. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/ukrainadoluchilasya-do-programi-tsifrova-evropa-shcho-tse-oznachaе>.

HR-МАРКЕТИНГ В КОНТЕКСТІ ІНДУСТРІЇ 4.0

В'ячеслав Рогов, Наталія Ніцуляк

Як відомо, маркетинг спрямований на формування попиту та задоволення вимог клієнтів. Традиційний маркетинг зазвичай орієнтований на потреби зовнішніх клієнтів – споживачів продукції або послуг суб'єкта господарської діяльності. Водночас у сучасних реаліях потенціал будь-якого підприємства та його конкурентоспроможність значною мірою визначаються якістю залучених внутрішніх клієнтів – людських ресурсів. Виживання і динамічний розвиток сучасних підприємств за умов високої конкуренції на ринку праці, нестачі кваліфікованих фахівців, значної плинності кадрів, низької лояльності працівників до роботодавця залежать від використання ефективних інструментів залучення та утримання персоналу, комплекс яких становить HR-маркетинг.

Наразі Україна переживає найскладніший час за всю свою новітню історію через бойові дії, що розгорнуті на значній території країни та підсилюють наявні економічні, соціальні та політичні проблеми. Велика кількість високопрофесійних працівників змушені змінювати місце проживання, що призводить до зменшення трудового потенціалу в східних та південних регіонах України. Наведені вище причини значно змінюють економічну реальність, у якій доводиться працювати як окремим людям, так і підприємствам у цілому. Для наукомістких підприємств, особливо тих, що належать до вузькоспеціалізованих видів економічної діяльності та не мають змоги переходити на віддалену роботу, наразі потрібно готуватися до значних складнощів з пошуком професійних працівників у післявоєнний час. Це призводить до необхідності вивчення шляхів, методів та стратегій ведення висококонкурентної боротьби за кваліфікованих спеціалістів, тобто до маркетингу персоналу, або HR-маркетингу.

HR-маркетинг – це діяльність підприємства, яка передбачає визначення потреб у персоналі, забезпечення ним потрібною мірою та з певними характеристиками, а також здійснення його навчання, розвитку, використання, мотивації та утримання для досягнення цілей бізнесу.

Стратегічна мета маркетингу в HR полягає у поєднанні двох основоположних завдань: ство-

Vyacheslav Rogov PhD (Economics),

Natalia Nitsuliak

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

HR Marketing in the context of industry 4.0

The role and importance of HR marketing and employer branding for the enterprise development has been proven. The place of HR marketing in the general marketing system is defined. The impact of Industry 4.0, in particular the Big Data analytics, on the HR marketing activity is considered.

Keywords: marketing, human resources, HR-marketing, staff, Industry 4.0

рення для компанії гарної репутації та формування лояльності співробітників. Таким чином, робоче місце на підприємстві розглядається як товар, що продається на ринку праці, згідно з головними законами та твердженнями маркетингу, де спеціаліст починає свою роботу з привертання уваги до товару, створення позитивного іміджу, спонукає до придбання товару та слідкує за позитивним досвідом для клієнта впродовж володіння товаром і його використання. У результаті створюється та розвивається HR-бренд підприємства, за допомогою якого компанія може залучити та утримати потрібних їй спеціалістів. HR-бренд є образом компанії як роботодавця, сформованим з відгуків і вражень теперішніх та колишніх співробітників [1]. Коли у компанії сильний HR-бренд, він відіграє для неї роль своєрідного активу, який здатен забезпечити певні конкурентні переваги на ринку праці.

Асоціації бренда роботодавця – це ті образи, ідеї та думки, які виникають у потенційних та вже працюючих співробітників при згадуванні назви компанії. Наприклад, це може бути висока заробітна плата, хороший розвиток і кар'єрний ріст для фахівця або неповторна корпоративна культура. Лояльність до бренда виникає з попередньої складової, а точніше асоціацій, адже ці позитивні асоціації і примушують першокласних фахівців працювати саме в цій компанії, а не в іншій, формують прихильність до цього роботодавця [2]. Як бачимо, капітал бренда – це стратегічний актив, необхідний підприємству як роботодавцю для залучення та утримання в себе висококваліфікованих фахівців.

У HR-маркетингу підприємства можна виділити наступні функції:

В.Рогов – кандидат економічних наук, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова;

Н.Ніцуляк – старший спеціаліст з управління проєктами департаменту онлайн маркетингу Marine Design Engineering

© В.Рогов, Н.Ніцуляк, 2022

- інформаційна, що полягає у зборі даних стосовно ринку праці та служб зайнятості, внутрішнього й зовнішнього середовища підприємства, репутації бізнесу, вимог до посад та робочих місць, потреб та бажань працівників тощо;

- аналітична, сутністю якої є обробка й аналіз отриманої інформації та підготовка нової для ефективного планування персоналу та прийняття зважених управлінських рішень щодо забезпечення розвитку та конкурентоспроможності підприємства;

- комунікативна, яка має на меті контакт та спілкування зі суб'єктами ринку праці для задоволення потреб у персоналі, часто для забезпечення зворотного зв'язку проводяться опитування працівників з метою виявлення і розуміння ситуації чи певних проблем бізнесу [3, с. 5].

У сучасних умовах HR-маркетинг потрібно розглядати в контексті концепції Індустрії 4.0, яка є інструментом, що підтримує конкурентоспроможність підприємства та його адаптацію до мінливого середовища [4]. Зокрема, однією з технологій Індустрії 4.0 для HR-маркетингу підприємства є аналітика великих масивів даних (Big Data), що надає можливість автоматизовано формувати портрет кожного працівника та кандидата на посаду, що сприяє запровадженню необхідних змін як у пропозицію та комунікацію, так і в стратегію HR-маркетингу підприємства [5].

Роль та значення маркетингу персоналу та побудови сильного HR-бренду істотно зростає в теперішній час, особливо для нішевих, вузькоспеціалізованих видів економічної діяльності. Роботодавці повинні концентрувати свої зусилля на двох основних напрямках: покращення внутрішніх процесів на підприємстві

для утримання високого рівня лояльності наявних співробітників і транслювання вигідних умов та переваг для потенційних кандидатів та інших зацікавлених осіб. У разі якісного та ефективного комбінування цих завдань компанія у змозі залучати до роботи найкращих фахівців, високо їх мотивувати та отримувати вигоди, зокрема матеріальні, від високого рівня виконаних компанією робіт та транслювання цієї інформації до потенційних замовників, що зумовлює ефективну синергію маркетингу персоналу із маркетингом продукту.

Список використаних джерел:

1. Татаревська М. С., Сорока О. В., Лосікова О. О. HR-брендинг у системі управління персоналом сучасної організації. *Економіка і регіон*. 2014. №2. С. 57-62. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2014_2_11.

2. Лозовський О.М. HR-брендинг: формування іміджу підприємства. *Економіка та управління підприємствами*. 2020. № 43. С. 201-205.

3. Павленко Т. В. Навчальний посібник: Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Маркетинг персоналу та HR-брендинг» для студ. спеціальності 051 «Економіка», спеціалізації «Управління персоналом та економіка праці». К. : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 97 с.

4. Kateřina Jančíková, František Milichovský. HR Marketing as a Supporting Tool of New Managerial Staff in Industry 4.0. *Administrative Sciences, MDPI*, 2019, August, vol. 9(3), p. 1-12.

5. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2021. № 19. URL: <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/232359/231167>.

УДК 65.012

ВІРТУАЛІЗАЦІЯ ЯК СПОСІБ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В УМОВАХ КРИЗОВИХ ЯВИЩ

Ігор Сіренко, Надія Галата

Українським підприємцям не звикати до ведення бізнесу у мінливих умовах, втім ситуація 2021 року дійсно стала безпрецедентною. Пандемія Covid-19 стала викликом, який суттєво змінив поведінку та умови роботи бізнесу. Втім, пандемія не тільки завдала збитків бізнесу, а й змусила його впроваджувати інновації та адаптувати майже всі бізнес-процеси до нової реальності, переглянути витрати та

організацію взаємодії як всередині компаній, так і з клієнтами. Нові економічні реалії, викликані поширенням небезпеки пандемії COVID-19, змусили компанії в екстреному порядку змінити підходи до HR-менеджменту. До третини вітчизняних компаній перевели персонал на віддалену роботу в перші тижні, з часом цей показник перевищив 75%. Співробітники, чий характер роботи не дозволяє їм

І.Сіренко – кандидат економічних наук, доцент, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Н.Галата – старший майстер, Вище професійне училище №21

© І.Сіренко, Н.Галата, 2022

працювати віддалено, були переведені на змінний режим роботи з обов'язковим використанням засобів індивідуального захисту. В цілому за даними Асоціації малого бізнесу України, скороченню та переходу на віддалений режим роботи підлягав персонал 70% малих і середніх підприємств, у великому бізнесі ситуація дещо краща. Незважаючи на це, опитування свідчать, що витрати на персонал щонайменше не знизилися у 70% компаній, а знизилася лише у 7%. Т.я. виручка майже всіх підприємств знизилася, мінімум 56% планували повернутися до доепідемічного формату роботи за першої ж можливості.

Якщо звернутися до бізнес-реалій та досвіду міжорганізаційної взаємодії, то все більше компаній звертають увагу на агрегатори та віддалені конференції як засоби реалізації інтерактивних віддалених взаємодій. Така увага слугує вдосконаленню комунікацій між співробітниками всередині компанії та між персоналом компанії та її партнерами з наступних причин:

- відеозв'язок сприяє small-talk-комунікаціям, які краще розкривають міжособистісні зв'язки та сприяють зростанню довіри між учасниками комунікації і подоланню відчуття соціальної замкнутості. Так, Кевін Снідер, керуючий партнер McKinsey&Co навів приклади взаємообіну сімейними фотографіями між учасниками внутрішньої комунікації та наради, проведеної з домашніми улюбленицями, які зблизили колектив компанії;

- полегшується вибір питань для обговорення;

- зростає культура зворотного зв'язку і подяки, адже при дистанційній роботі та письмовому спілкуванні вимоги до комунікації структуруються, а відеоконференції дають можливість сторонам вибудувати комунікацію кращим чином;

- у віртуальних комунікаціях полегшується пошук кращих кандидатів – найталановитіших і затребуваних, у яких швидше відбувається мислення, готових постійно навчатися та вдосконалювати навички. Тому популяризується тренд орієнтації на EVP (Employment Value Proposition) – ціннісну пропозицію співробітнику від роботодавця, яку можна порівняти з психологічним контрактом, в якому для фахівця чітко сформульовані ключові переваги, які компанія пропонує в обмін на знання, зусилля і час працівника.

Ще більш перспективним напрямком розвитку управління людськими ресурсами зо-

Igor Sirenko, PhD (Economics), associate professor,
Admiral Makarov National University of Shipbuilding;
Nadia Galata, Higher vocational school N21

Virtualization as a way of business development in crisis conditions

The main technological innovations and methods of organizing communicative business processes in crisis conditions are characterized. Features of remote communications in the conditions of pandemic and martial law are established. Proposed ways of virtualization of small and medium-sized businesses as a development of remote communications and the role of the state in the development of virtual business technologies and guaranteeing their security.

Keywords: virtualization, Internet communications, pandemic, video communication, business security, crisis management.

крема і компаніями у цілому вважаємо тенденцію до організації цифровізації робочих місць, яка яскраво проявила себе під час пандемії. Такі робочі місця створюються за допомогою інструментів спільної роботи, відеоконференцій та онлайн-платформ взаємодії. Співробітники, які мають цифрові робочі місця, можуть ефективно працювати будь-де – в офісі, вдома, взагалі не у приміщенні – потрібен лише гаджет та стабільний Інтернет-зв'язок. Такі зміни в організації робочих місць підвищують ефективність роботи співробітників, але водночас вимагають від них кращих технологічних знань та осучаснення обладнання, через що посилюються вимоги до їхньої здатності до безперервного навчання.

Та не встигли вітчизняні підприємства відійти від наслідків пандемії, як лютий 2022 року приніс ще більше випробування – війну. В результаті малий та середній бізнес став перед вибором виживання – велика кількість підприємств взагалі перестала існувати, а для тих, що зберіглися, військові дії, міграція персоналу разом із членами їхніх родин стали ще більш потужним поштовхом у розвитку віртуалізації.

В цих умовах бізнесу потрібна допомога від Держави. Першочерговим є завдання забезпечення безпеки бізнесу в умовах воєнного стану, який супроводжується системною кризою в економіці та соціальних відносинах. Передбачені для боротьби з наслідками пандемії в державному бюджеті 97 млрд гривень (3% ВВП країни за планом на 2022 рік) мали б забезпечити допомогу людям, які втратили роботу через карантинні заходи, але в умовах війни, безперечно, такі заходи не будуть профінансовані в повному обсязі.

Натомість, прийняті Урядом рішення, які передбачали тимчасові послаблення для біз-

несу під час карантину, максимально можливе скорочення його фінансових зобов'язань перед державою й орендодавцями, скасування штрафних санкцій за невиконання умов кредитних договорів та затримку розрахунків з державним і місцевими бюджетами, запроваджений мораторій на проведення податкових перевірок без сумніву мають бути продовжені. Але цього замало з огляду на заявлену тему.

Держава в особі Міністерств Економіки та Цифрової трансформації має активніше перейматися проблемами віртуалізації бізнесу і надавати державну допомогу якщо не економічну, то принаймні методологічну та організаційну – сприяти збільшенню амортизаційних відрахувань на сучасне телекомунікаційне обладнання, пільговому режиму оподаткування витрат на віртуалізацію бізнесу та

організацію віддалених комунікацій, організацію загальнодержавних комунікаційних платформ для бізнесу тощо.

Список використаних джерел:

1. Рябець Н. М., Тимків І. В. Віртуалізація глобальної економічної системи: кількісно-якісний вимір в сучасних умовах інтенсифікації глобалізаційних процесів. *Ефективна економіка*. 2017. №11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5890>.

2. Батьковець Н.О., Кордек Е.І., Стецюк Л.Р. Віртуалізація бізнес-процесів через впровадження сучасних інформаційних технологій в туризмі. Матеріали IV Міжнародної науково-технічної конференції «Актуальні задачі сучасних технологій» (м. Тернопіль, 25-26 листопада 2015 р.). С. 175-176. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/batkovec2.htm.

УДК 004:65

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СЕРВІСНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Наталя Тубальцева, Єва Шарова, Діана Бондаренко

З кожним днем сфера послуг стає все більш важливою для економічного розвитку багатьох країн. Перехід світової економіки від сільського господарства до виробництва відбувався протягом багатьох століть, але зростання сфери послуг відбувається значно швидше. Світ перебуває в розпалі радикальних змін, і частка загального виробництва, що різко збільшується майже в усіх країнах, припадає саме на послуги. Зростання уваги до інновацій, пов'язаних із послугами, було зумовлено зміцненням значення сервісної діяльності в індустріальних суспільствах і в усьому світі, а також акцентом на сервісі в конкурентоспроможності фірм усіх типів. Рівень розвитку сфери послуг впливає на якість життя населення. У багатьох країнах обсяг і склад сервісних послуг постійно збільшується і розширюється.

К.Шваб, президент Всесвітнього економічного форуму в Давосі, зазначає, що фундаментальною ознакою змін, що відбуваються в економіці, є переорієнтація виробництва зі створення матеріальних благ на надання послуг у широкому розумінні слова та генерування інформації [1]. Інакше висловлюючись, сучасний етап розвитку характеризується пе-

NatalyaTubaltseva PhD, Associate professor

Eva Sharova, Diana Bondarenko

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Information technologies in the service economy

The impact of digital technologies on the development of the service economy is considered. The change of key business processes in customer service is shown. Factors affecting the transformation of the service economy are considered. The list of the latest digital technologies is given.

Key words: service economy, information systems, digitalization.

реходом від так званої індустріальної економіки до «сервісної».

Простіше кажучи, сервісна економіка — це економіка, де основною економічною діяльністю є надання послуг, а не виробництво товарів. Зосередженість на обслуговуванні, а не виробництві, є основною характеристикою економіки послуг. Сервісна економіка, за класифікацією Світової організації торгівлі (World Trade Organization), включає понад 150 різних видів послуг, у тому числі ділові послуги, послуги зв'язку, фінансові послуги, освітні послуги, туристські та пов'язані з ними послуги, транспортні послуги, послуги з організації дозвілля, культурних та спортивних заходів та інші. Збільшення частки сервісних галузей у структурі

Н.Тубальцева — кандидат економічних наук, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова;

Є.Шарова — студентка, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова;

Д.Бондаренко — студентка, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

© Н.Тубальцева, Є.Шарова, Д.Бондаренко, 2022

економіки та фінансів, а також покращення якісного складу зайнятих є, на думку більшості дослідників та класиків постіндустріалізму, ключовими ознаками «сервісної економіки» [2].

Сервісну економіку відрізняють також інший характер та структура інвестицій, інший склад робочої сили (у сервісному секторі задіяно понад 2/3 фінансів та робочої сили). В останні десятиліття відзначаються не тільки зрушення в галузевій структурі світового господарства, але й суттєве збільшення частки населення, зайнятого у виробництві послуг. У багатьох країнах світу цей показник перевищує відповідне значення для промислового виробництва. Так, найбільша частка зайнятих у сервісному секторі в 2005 р. припадала на Люксембург (80% зайнятого населення), США (79%), Нідерланди (77%), Великобританію (76%), Швецію (76%), Австралію (75%), Канаду (75%), Францію (74%), Бельгію (73%), Данію (73%) та деякі інші країни [2].

Глобальна цифровізація кардинально вплинула на бізнес-процеси підприємств сервісу, у багатьох випадках навіть повністю змінила їх. Ключовим фактором виробництва стають дані в цифровій формі, які набувають характеру основних активів компаній і відіграють першорядну роль у всій економічній діяльності [3]. В рамках цифровізації сервісної економіки змінюються ключові бізнес-процеси обслуговування клієнтів:

- за допомогою цифрових Інтернет-технологій клієнт знаходить необхідну йому послугу та її постачальника;
- формує та надсилає запит на отримання послуги;
- оплачує послугу та отримує її.

Технології радикально змінюють спосіб надання багатьох послуг через кордони, руйнуючи національні бар'єри та створюючи реальність глобальної гри. Цілі сектори економіки послуг – від банківської справи до бухгалтерського обліку та комп'ютерного програмування – тепер можуть здійснюватися у будь-якій точці світу та доставлятися споживачам за лічені секунди. Ключовими факторами трансформації сервісної економіки є [4]:

- цифровізація основних організаційно-економічних та технологічних бізнес-процесів у сфері сервісу;
- зміна поколінь, що сприяла появі нового типу цифрових споживачів,
- формування економік нового типу, включаючи спільну економіку, економіку попиту, економіку вражень та ін.;

- застосування цифрових платформ як інноваційних технологій взаємодії виробників (постачальників) послуг та їх споживачів, які дозволили мінімізувати участь посередників у сфері обслуговування клієнтів і тим самим знизити непрямі витрати та собівартість послуг;

- можливість онлайн доступу до послуг сервісу;

- максимальна персоніфікація сервісних послуг, що надаються.

Сьогодні розвиток інформатизації насамперед пов'язаний із впровадженням цифрових комунікаційних технологій і платформ, для яких Інтернет і мобільні пристрої є основою. В багатьох сферах сервісної діяльності поступово впроваджують технологічні інновації, щоб допомогти задовольнити потреби своїх клієнтів, використовуючи інформаційні системи, що в свою чергу відповідають за комп'ютери, створення мереж, а також керування даними.

Мережеві інформаційні системи можна вважати фактором зростання міжнародного бізнесу та корпорацій. Електронна комерція перемістила багато відносин і транзакцій між компаніями та окремими особами в Інтернет, що призвело до розширення можливостей та ефективності бізнесу. Розвиток екосистеми на основі Інтернету, що супроводжується низькою вартістю обладнання та телекомунікацій, доступністю програмного забезпечення з відкритим кодом, а також масовим глобальним доступом до мобільних телефонів, призвів до розквіту підприємницької діяльності. Через величезні можливості для переміщення роботи з даними, інформацією та знаннями в електронній формі в найбільш економічно ефективне місце (Інтернет), відбувається глобальний перерозподіл роботи. Інформаційні системи підтримують різні види рішень на всіх рівнях ієрархії в організації, так як прийняття необхідних управлінських рішень вимагає наявності великого обсягу інформації у будь-якій сфері діяльності. Велика кількість підприємств досліджує різноманітні застосування інформаційних технологій, щоб підвищити якість своїх послуг, а також використовує інформаційні технології для вирішення рутинних операційних проблем, що сприяє взаємодії багатьох зацікавлених сторін.

Тож можна сказати, що використання інформаційних систем впливає майже на все, від розподілу ресурсів до розподілу доходів організації.

До новітніх цифрових технологій, що входять до цифрової інфраструктури нової

економіки, відносяться [4]: технології великих даних (Big Data); технології Blockchain; Інтернет речей (Internet of Things - IoT); нейромережі (штучний інтелект); технології віртуальної та доповненої реальності; 3D друк; мобільні пристрої; інтелектуальні датчики та багато інших.

Список використаних джерел:

1. Шваб К. Четвертая промышленная революция. М.: Эксмо. 2016. 138 с. URL [http://ncrao.rsvpu.ru/sites/default/files/library/k._shvab_](http://ncrao.rsvpu.ru/sites/default/files/library/k._shvab_chetvertaya_promyshlennaya_revolyuciya_2016.pdf)

[chetvertaya_promyshlennaya_revolyuciya_2016.pdf](http://ncrao.rsvpu.ru/sites/default/files/library/k._shvab_chetvertaya_promyshlennaya_revolyuciya_2016.pdf)

2. World Trade Organization - Home page - Global trade https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/whatis_e.htm.

3. The services economy's importance to world economic growth | Deloitte Insights <https://www2.deloitte.com/us/en/insights/economy/issues-by-the-numbers/trade-in-services-economy-growth.html>.

4. Поняття, види та роль інформаційних технологій в управлінні https://studopedia.com.ua/1_386703_ponyattya-vidi-ta-rol-informatsiynih-tehnologiy-v-upravlinni.html.

УДК 339.9

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ЕКОНОМІКИ

Ірина Хмарська, Наталя Мігай

Сучасний соціально-економічний розвиток суспільства вже давно перейшов у іншу площину організації і побудови товарно-грошових відносин. Наразі нові вимоги і виклики глобальних кризових ситуацій ще більше стимулюють всі сфери економічної діяльності до цифрових трансформацій і впровадження мобільних інноваційно-технологічних рішень. Таким чином, цифровізація стала невід'ємною важливою складовою функціонування цивілізованого суспільства і головною ланкою системи розвитку і ефективності соціально-економічної діяльності підприємств.

Цифрова економіка це сукупний результат ефекту від трансформацій і впровадження нових технологій, які позначаються на всі сектори економіки і соціальної діяльності. Увага до цифрової економіки обумовлена тим, що інноваційні цифрові технології набувають все більшої важливості в економічному розвитку всіх країн світу [1]. Застосування цифрових технологій для удосконалення механізмів підвищення ефективності діяльності підприємств, якості надання державних послуг, освіти громадян, дозволить всьому суспільству придбати так звані «цифрові дивіденди», під якими розуміється зростання добробуту та перехід економіки країни на новий якісний рівень.

Отже, цифрова економіка – це інноваційна динамічна економіка, що базується на активному впровадженні інновацій та інформаційно-комунікаційних технологій в усі види економічної діяльності та сфери життє-

Iryna Khmarska, PhD (Economics), associate professor

Natalya Mibai, PhD (Economics), associate professor

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Trends in the development of digital transformations of the economy

Digital transformations are due to the development of the information society and cover all spheres of life: technical, social, economic, political, cultural. The digital economy has developed as a result of the global transformation of organizations and communications systems and the transition of industrial society to a digital one.

The global trends in the development and implementation of digital technologies for the implementation of the Sustainable Development Goals (SDGs) in the context of digitalization of the economy and society are characterized, in particular: the complex impact of technologies on the achievement of goals, digital technologies as a driver of a new stage of sustainable development and the opening of new markets, strengthening the role of international organizations in updating the policy of digital development.

Keywords: digital economy, digital technologies, business, digitalization, technologies.

діяльності суспільства, що дозволяє підвищити ефективність та конкурентоспроможність окремих компаній, економіки та рівень життя населення.

Інтернет та інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), активізацією використання цифрових технологій, що дозволяє здійснювати бізнес-процеси без фізичної присутності на ринках здійснення транзакцій і дає підстави говорити про епоху цифрової глобалізації.

У той же час, не варто забувати і про найбільший глобальний виклик у 2020 р. Панде-

мія через COVID-19 продемонструвала важливість цифровізації як одного із способів підвищення стійкості економік у більшості країн світу. Одним з принципових факторів сприяння в такому випадку є саме цифрова конкурентоспроможність економіки країни. Що беззаперечно свідчить про важливість цифровізації для створення успішного майбутнього у світовому вимірі.

Поширення цифровізації розкриває безліч економічних можливостей. Зокрема, цифрові дані можуть сприяти поліпшенню економічних і соціальних показників, розвитку інновацій та підвищенню продуктивності. Цифрові платформи спрощують здійснення операцій, формування мереж зв'язків і обмін інформацією. Із позицій промислового виробництва трансформація всіх сфер і ринків під впливом цифрових технологій може сприяти підвищенню якості товарів і послуг при суттєвому зниженні витрат. Крім того, цифровізація трансформує ланцюжки створення вартості в різних варіантах, відкриваючи нові можливості для збільшення доданої вартості та глибинних структурних змін [2].

Для вирішення більшості соціально-економічних та екологічних проблем сучасного світу необхідні нові цифрові технології, що дають змогу сформувати так звані моделі управління, підвищити якість аналізу навколишнього природного середовища. Окрім того, їх розвиток позитивно впливає як на систему державного управління, забезпечуючи більшу прозорість влади та ефективніше цифрове врядування, так й економічне піднесення – розширення ринків, підвищення конкуренції, створення нових умов для бізнесу, збільшення можливостей для задоволення інтересів споживачів.

Для успішного формування цифрової економіки потрібні ефективно функціонуючі три компоненти [3]: нормативно-правова база, яка б сприяла конкуренції і виходу на ринок підприємствам; навички, необхідні працівникам, бізнесменам, державним службовцям, для використання можливостей цифрових технологій; ефективні і підзвітні інститути, що використовують інтернет для розширення прав і можливостей громадян.

Цифрові технології дозволяють фірмам здійснювати комерційну діяльність по-іншому, більш ефективно та рентабельно, відкриваючи безліч нових можливостей. Цифрова трансформація бізнесу та мережева організація платформної інфраструктури цифрової

економіки зумовлюють конвергенцію галузей, стирання кордонів бізнесу, зростання масштабів і синергетичної ефективності цифрових компаній [4].

Нові моделі ведення бізнесу, мережеві структури, які з'являються в сучасних економічних умовах і ґрунтуються на колективних методах виробництва та споживання, перетворюють традиційні ринкові відносини й вимагають вироблення нових управлінських рішень сучасними суб'єктами бізнесу. Подальший розвиток цифрових технологій безумовно має значення для економіки в цілому. Якщо нині на частку роздрібною торгівлі в мережі Інтернет припадає близько 10% всіх транзакцій, то в майбутньому їх кількість буде тільки зростати. Уряди багатьох країн, прогнозуючи такі зміни, все більше прагнуть до розвитку цифрової економіки, використовуючи її переваги для відповіді на ключові виклики сучасності, такі як зниження рівня безробіття, боротьба з бідністю та деградацією навколишнього середовища.

Отже, феномен виникнення цифрової економіки супроводжується перетворенням інформаційного ресурсу в основне джерело доданої вартості та приводить до появи можливостей для забезпечення інтенсивного характеру економічного розвитку, заснованого на низьковитратних технологіях, у тому числі інформаційних технологіях управління.

Список використаних джерел:

1. Україна 2030E – країна з розвинутою цифровою економікою. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html#6-2-1>.
2. Фіщук В. Цифрова економіка – це реально /В. Фіщук. – Режим доступу : <http://biz.nv.ua/ukr/>.
3. Knowledge Doubling Every 12 Months, Soon to be Every 12 Hours. URL: <http://www.industrytap.com/knowledge-doubling-every-12-months-soon-to-be-every-12-hours/3950>.
4. Larysa Hryshyna, Elena Pogoryelova, Natalia Mihai, Nataliia Hryshyna, Irina Khmarska Development of the digital economy as a determining factor for providing competitive advantages of Ukraine industries // Social and economic aspects of internet services market development. – Monograph. – OKTAN PRINT PRAHA 2021; P. 188-201. – <https://www.oktanprint.cz/p/social-and-economic-aspects-of-internet-services-market-development>.

«ХМАРНІ» ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНІЙ БУХГАЛТЕРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Катерина Бурунсуз, Ганна Стаценко

Kateryna Burunsuz, Ph.D. (Technical),

Anna Statsenko

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

**«Cloud» technologies in today's
accounting activities**

In the conditions of a sharp deterioration of the security situation due to the conduct of hostilities in Ukraine, the «remoteness» of the workplace is becoming more and more popular, which also applies to accounting activities. At the same time, accounting technologies reach a new level, using «cloud» services. The «cloud» services available on the Ukrainian market are researched in the article, the advantages and disadvantages of this type of information technology are identified.

Key words: accounting, «cloud» technologies, service, software.

Інформаційні та мережеві технології в останні роки зазнали стрімкого розвитку, адже із засобу комунікації вони переросли у дієвий інструментарій здійснення бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту. Весь керівний персонал застосовує у своїй роботі комп'ютерні системи, які опрацьовують поточну діяльність господарства, допомагають вести облік та складати звітність підприємства.

Задля кращого розуміння сучасних інформаційних технологій в бухгалтерському обліку їх розвиток можна поділити на декілька напрямів:

1. сакраментальні системи автоматизації бухгалтерського обліку (системи «Парус», «1С: Підприємство» та ін.);
2. система постачання електронної звітності та пересилання електронних документів («М. Е. Doc», «Арт-Звіт Pro», «СОГА: Звітність і

документообіг» та ін.);

3. програмні сервіси для проведення обчислень на основі так званих «хмарних» технологій («Облік SaaS», «хмарні» рішення для «1С: Підприємство», «iFin», «MASTER: БУХГАЛТЕРІЯ»).

Оренда 1С: Бухгалтерія для України 2.0; 1С: Управління невеликою фірмою	Призначена для ведення фінансового, управлінського та податкового обліку на підприємстві та управління всіма аспектами його діяльності. Програма має конкурентоспроможну функціональність і переваги за рахунок наявності в системі модулів бухгалтерського й податкового обліку. Завдяки практично монопольному становищу на ринку, програма «1С: Підприємство 8» має якісну технічну та методичну підтримку від фірми партнерів, яких в Україні налічується близько 500. Розробники програми «1С: Підприємство 8» контролюють якість послуг, що надіються фірмами партнерами, проводять заходи для їх навчання і сертифікації з метою підвищення якості послуг і максимального задоволення потреб користувачів. Існує велика кількість методичної літератури, велика кількість різноманітних навчальних курсів і відеоматеріалів. Забезпечено доступ до демонстраційних баз системи
jSolutions	jSolutions – це «хмарна» система для автоматизації управлінських та облікових задач на підприємстві. jSolutions дозволяє не тільки повністю автоматизувати бізнес-процеси, а й мінімізувати витрати, пов'язані з використанням системи. Зменшення загальної вартості володіння програмним забезпеченням досягається за рахунок можливості роботи системи на будь-якій операційній системі (Linux, Ubuntu, Windows, MacOS, Android), використання умовно безкоштовного програмного забезпечення (OpenOffice, LibreOffice) і за рахунок використання для обробки даних таких СУБД, як Oracle або PostgreSQL. Система інтегрується з різноманітним обладнанням і може працювати на різних пристроях
Облік SaaS	В обліковій системі Облік SaaS реалізована можливість ведення бухгалтерського та управлінського обліку й реєстрації операційної діяльності на підприємстві. Реалізована конфігурація для малого й середнього комерційного підприємства. Також у системі Облік SaaS реалізовані галузеві рішення для українських підприємств: Молочний кооператив; ЖКГ; ОСББ
MASTER: БУХГАЛТЕРІЯ	Програмний продукт для ведення бухгалтерського та податкового обліку на підприємствах малого та середнього бізнесу. Відповідає вимогам чинного законодавства України та повністю адаптований до українського ринку. Доступний у «хмарному» та локальному рішеннях. Складається з функціональних модулів, що охоплюють усі ділянки бухгалтерського та податкового обліку: БАНК І КАСА, ПРОДАЖІ, ПОКУПКИ, СКЛАД, ВИРОБНИЦТВО, ОЗ І НМА, ПОДАТКОВИЙ ОБЛІК, ЗАРПЛАТА, КАДРИ, ОПЕРАЦІЇ, ЗВІТИ й базових модулів ДОВІДНИКИ та АДМІНІСТРУВАННЯ
Система «Дебет Плюс»	Повнофункціональний програмний комплекс, який забезпечує всю необхідну функціональність для ведення обліку на підприємствах малого, середнього бізнесу, а також цілком підійде підприємцю. Базова конфігурація «Дебет Плюс» поширюється безкоштовно та включає такі модулі: Облік ТМЦ, Облік банківських операцій, Облік касових операцій, Облік основних засобів, Облік зарплатної плати, Облік кадрів, Звітність, Управлінський облік, CRM – управління взаєминами із клієнтами, Адміністрування. Забезпечена можливість роботи програми в різних операційних системах – Windows, Linux, Mac OS. Для формування звітів і друку документів використовується Jasper Report і Open Office (MS Office). Система має модульну структуру, що дозволяє доповнювати вже готову робочу конфігурацію установкою додатково розроблених модулів
Діловод	Програма для бухгалтерського обліку та здачі електронної звітності для фізичних осіб-підприємців України

Рис. 1. Характеристика «хмарних» сервісів в Україні [2,3].

К.Бурунсуз – кандидат технічних наук, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Г.Стаценко – магістрантка, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

© К.Бурунсуз, Г.Стаценко, 2022

«Хмарні» технології – це парадигма, що передбачає віддалену обробку та зберігання даних [1, с. 56]. Слово «хмара» у понятті «хмарних» технологій вживається образно – за ним приховується досить складна інфраструктура зі своїми технічними особливостями. Перевагою даного методу є те, що користувач не має проблем з операційними системами, ПЗ та інфраструктурою, але завжди має доступ до власних даних. На рис. 1 наведено короткий опис наявних «хмарних» сервісів в Україні, які допомагають автоматизувати облікові задачі.

Бухгалтерське програмне забезпечення виходить у абсолютно новий вимір завдяки хмарним технологіям, перевагами «хмарного» обліку є:

- зашифрованість та захищеність даних паролем, а також відсутність жодних відбитків фінансових даних на ПК підприємств;
- оновлення даних в режимі реального часу, що полегшує збір та обробку фінансових даних, а також швидкість процесу прийняття управлінських рішень, адже управлінці мають доступ до найновішої інформації;
- більшість покупок здійснюються через інтернет-транзакції, а хмара збирає та має в наявності всі ці документи, які за необхідності можна легко переглянути;
- скорочення матеріальних, трудових витрат підприємства та ін. [2, с. 188].

Основними перешкодами для використання «хмарної» технології в Україні є:

- абсолютна підлеглисть якості інтернет-зв'язку, що унеможливує доступ до «хмари» в разі його відсутності;

- замала урегульованість на законодавчому рівні «хмарних» сервісів;
- класичне несприйняття нових технологій [3, с. 40].

Хмарні технології зумовили революційну трансформацію інформаційної системи бухгалтерського обліку в світі і в Україні. Автоматизація бухгалтерського обліку з використанням «хмарних» технологій є одним із надійних і прогресивних підходів для вирішення сучасних облікових завдань.

Список використаних джерел:

1. Черненко К.В. «Хмарні» технології бухгалтерського обліку. Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Перспективи розвитку бухгалтерського обліку, аудиту, оподаткування та фінансів в умовах цифрової трансформації економіки». 2020. URL: https://www.mnau.edu.ua/files/nauk_prof_konf/abstracts2020-18-05.pdf#page=56.
2. Годнюк І., Вольська А. Переваги та недоліки хмарного обліку. Сучасне управління організаціями: концепції, цифрові трансформації, моделі інноваційного розвитку: збірник тез доповідей І Міжнародної науково-практичної конференції. 2021. URL: http://library.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/17254/5/Zbirnik%20conf%20November%2025_2021%28ver%2013_01_22%29.pdf#page=188.
3. Любимов М.О., Кулик В.А. Можливості, загрози та перспективи використання «хмарних» технологій у бухгалтерському обліку. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2019. № 2 (93). URL: <http://journal.puet.edu.ua/index.php/nven/article/view/1560>.

УДК 004:338

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ BIG DATA ПРИ УПРАВЛІННІ СПЕЦІАЛІЗОВАНИМ ЗАКЛАДОМ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Вікторія Гусєва-Божаткіна, Світлана Стригуль

Державна політика в Україні щодо інформатизації аналізу менеджменту системи охорони здоров'я, а також впровадження новітніх інформаційних технологій менеджменту спрямовані на ліквідацію відставання в цій сфері від передових світових держав і прискорення входження в інформаційний простір міжнародного співтовариства з метою підняття управління охороною здоров'я та практичної медицини на сучасний рівень [1].

Застосування технологій Big Data за ефективністю займає третє місце після контент-маркетингу (Content Marketing) та штучного інтелекту (Artificial Intelligence) [2]. Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в сфері охорони здоров'я, зокрема в сфері великих даних Big Data, розглядається більшістю країн. На думку експертів тема Big Data перейшла в практичну площину та трансформувалася в безліч різних

технологічних напрямків. Серед основних трендів можна виділити технології Інтернет речей (Internet of Things), машинне навчання (Machine learning), рішення для візуалізації та розширеної аналітики самоаналізу (Advanced Analytics with Self Service Delivery). Проведений аналіз доступних публікацій свідчить про інтерес професійної спільноти щодо застосування Big Data в медицині та спеціалізованих закладах охорони здоров'я. В розвинутих країнах цифрова трансформація вже змінила характер управління закладами охорони здоров'я на всіх рівнях та способи надання медичних послуг.

Впровадження автоматичних систем обробки та аналізу великих обсягів даних актуальні не тільки в клінічній практиці, а й у системі охорони здоров'я загалом для планування фінансування та управління медичними організаціями, здійснення контролю за оборотом лікарських засобів, коштів та ціноутворення в масштабах країни. Технології Big Data дають можливість швидко адаптуватися до мінливих умов в яких працюють медичні установи. Дослідження особливостей та перспектив застосування технологій Big Data в спеціалізованих закладах охорони здоров'я є актуальним науково-практичним завданням.

Сьогодні обсяг медичних даних у світі величезний і швидко росте в результаті змін у багатьох галузях медицини. Проведені дослідження показали, що обсяг витрат на Big Data в галузі медицини до кінця 2022 р. сягне 34,27 млрд. доларів [3]. Технології Big Data у медицині – це безперервно та швидко поповнювані електронні масиви медичних та парамедичних даних величезного обсягу, що якісно різняться між собою і якими неможливо керувати за допомогою традиційних інструментів та методів програмного та/або апаратного забезпечення. Big Data – це рішення проблем та альтернатива традиційним системам управління медичними даними. Медичні аналітичні завдання, які можна вирішувати із застосуванням аналізу Big Data, можуть бути різних типів залежно від рівня «зрілості»: описова аналітика, діагностична аналітика, предиктивна аналітика та ін.

Актуальність впровадження технологій Big Data в спеціалізованих закладах охорони здоров'я пов'язана з новими тенденціями у відносинах лікаря та пацієнта у форматі мобільних технологій та індивідуального підходу до лікування. Використовуючи Big Data, лікарі можуть покращити моніторинг пацієнтів

Victoria Guseva-Bozhatkina, Svitlana Strybul,
Admiral Makarov National University of Shipbuilding

**Prospects for the use of Big Data technology
in the management of a specialized
health care institution**

The possibility of implementing Big Data technology in the management system of a specialized healthcare institution is analyzed. It is shown that the purpose of using Big Data in the medical field is to create the most complete registers of medical and statistical data. The use of Big Data contributes to the adoption of flexible decisions on the public administration of healthcare facilities.

Keywords: specialized healthcare facilities; Big Data; analysis of introspection; medical analytical task; monitoring the analysis of medical data.

інтенсивної терапії. Тому актуальною проблемою при роботі в середовищі Big Data є розробка алгоритмів комплексного аналізу та інтерпретації даних в режимі реального часу. Постійний збір і аналіз інформації на рівні розширеної аналітики (Advanced Analytics) не тільки дозволяє помітити на ранній стадії будь-які відхилення і аномалії в показаннях, а й для виявлення прихованих закономірностей. Технології Big Data дозволяють контролювати процес лікування, визначають найбільш ефективні методи лікування та профілактики епідемій.

Значний обсяг у спеціалізованих медичних інформаційних системах займають зображення, які є важливим джерелом даних аналізу при діагностики, оцінки та планування терапії. Використання технологій Big Data у спеціалізованих закладах охорони здоров'я полегшує розробку алгоритмів розпізнавання, подальшого аналізу та інтерпретації сигналів та зображень. Технології Big Data допоможуть не тільки продовжити життя людини і поліпшити її якість, але і поліпшити результати лікування за рахунок поліпшених процедур, зменшення обсягів медичних відходів. Застосування технологій аналізу великих обсягів даних, що генеруються в спеціалізованих закладах охорони здоров'я вирішує багато проблем у функціонуванні системи охорони здоров'я.

Таким чином застосування Big Data дає можливість за рахунок поширеного аналізу оптимізувати зміну концепції надання медичних послуг та розробляти нові бізнес-моделі у різних напрямках медичної діяльності спеціалізованих закладів охорони здоров'я. Технології Big Data можуть стати одним із драйверів цифрових медичних технологій в умовах інформаційного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Знаменська М. А., Слабкий Г. О. Інформатизація закладів охорони здоров'я як основа ефективних комунікацій в системі охорони здоров'я. Медична інформатика та інженерія. 2015. № 2. С. 85-88. URL: <https://ojs.tdmu.edu.ua/index.php/here/article/download/4916/4540/18174>
2. Шандрівська О. Є., Кириленко А. А. Особливості ідентифікації ризиків ринку Big Data. Менеджмент та підприємництво в Укра-

їні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2021. № 3 (1). С. 82-95. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/jun/23774/menedzhment121-84-97.pdf>.

3. Петров В.В., Мінцер О.П., Крючин А.А., Крючина Є.А. Перспективи та проблеми використання технологій Big Data в медицині. Медична інформатика та інженерія. 2019. №3. С. 20-30 DOI: <https://doi.org/10.11603/mie.1996-1960.2019.3.1042>.

УДК 657

ОЦІНЮВАННЯ СОБІВАРТОСТІ РЕАЛІЗОВАНОЇ ПРОДУКЦІЇ АВТОДОРОЖНЬОГО ПІДПРИЄМСТВА

Леонід Прокопович

Питанню собівартості продукції присвячені роботи багатьох фахівців, серед яких можна виділити роботи: Н.Бондаренко, А.Устименко [1], О.Костюнік, Я.Савчук [2], А.Марина, З.Феськіна [3], О.Романькова, К.Горголюк [4]. Нажаль, незважаючи на здобутки вказаних фахівців, однією з проблем є достовірність оцінювання рівня собівартості реалізованої продукції підприємств країни.

Мета роботи - підвищення достовірності оцінювання собівартості реалізованої продукції автодорожнього підприємства.

Початковими даними для проведення дослідження є собівартість реалізованої продукції автодорожнього підприємства (Y) яка наведена у роботі А.Марина, З.Феськіна [3, с. 197]. Факторами які досліджуються є: X1 - матеріальні витрати, тис. грн.; X2 - площа робочих ділянок, км. Для відбору факторів для наступних етапів дослідження була побудована кореляційна матриця яка наведена у табл. 1.

Таблиця 1

Кореляційна матриця

	Y1	X1	X2
Y1	1	0,991203	0,785127
X1	0,991203	1	0,841846
X2	0,785127	0,841846	1

Величини коефіцієнтів парних кореляцій (див. табл. 1) свідчать, що матеріальні витрати мають кореляційний зв'язок із площею робочих ділянок. Для перевірки можливо чи ні побудувати двохфакторну модель була розрахована зворотна матриця для вказаних факторів (див. табл. 2).

Величина розрахована на головній діагоналі зворотної матриці показує, що фактори X1

Leonid Prokopovich, PhD (Economics), associate professor,
Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Estimation of cost of sold products of road enterprise

Multi-factor models of forecasting revenue from sales of products at an industrial enterprise have been developed. The proposed model is based on a neural network. The resulting model variants were compared.

Keywords: road enterprises, cost of sold products, regression model, conversion, wage fund.

та X2 (див. табл. 2) мають допустиму величину кореляційної залежності.

Таблиця 2

Зворотна матриця для факторів X1, X2

	X1	X2
X1	3,433	-2,890
X2	-2,890	3,433

За результатами аналізу кореляційних зв'язків було прийнято рішення побудувати багатфакторні моделі за формулами 1-4.

$$\hat{y} = a_0 + a_1 \times x_1 + a_2 \times x_2 + \varepsilon, \quad (1)$$

$$\hat{y} = a_1 \times x_1 + a_2 \times x_2 + \varepsilon, \quad (2)$$

$$\hat{y} = a_0 \times x_1^{a_1} \times x_2^{a_2} + \varepsilon, \quad (3)$$

$$\hat{y} = x_1^{a_1} \times x_2^{a_2} + \varepsilon, \quad (4)$$

Розраховані параметри побудованих моделей наведені у табл. 3. З метою визначення значимості отриманих параметрів регресійних моделей був використаний розрахунок р-значень для кожного з внутрішніх параметрів моделі. Базуючись на величинах р-значень для кожного з внутрішніх параметрів були включені із подальшого розгляду моделі де р-значення було більше за 0,05. Вважається, що

Таблиця 3

Параметри моделей та їх р-значення

Номер моделі	a_0	a_1	a_2
параметри моделей:			
1	43967,19	1,47	-41,90
2	-	1,256	7,422
3	3168977,971	0,782	-1,788
4	-	0,652	0,572
р-значення для параметру:			
1	0,253	0,012	0,310
2	-	0,002	0,040
3	0,297	0,025	0,402
4	-	0,007	0,024

якщо р-значення перевищує вказану величину, то параметри моделі ні є значимими.

За результатами дослідження були відкинуті дві моделі (1 та 3). Для порівняння моделей, які залишились на попередньому етапі, була сформована порівняльна табл. 4. Величини коефіцієнту детермінації (див. табл. 4) показує, що обидві моделі забезпечують високу точність апроксимації ($0,95 < R^2$).

Список використаних джерел:

1. Бондаренко Н.М., Устименко А.К. Собівартість продукції: економічна сутність та її види. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2015. № 11. Частина 2. С. 51-54. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_11/54.pdf

2. Костюнік О.В., Савчук Я.В. Собівартість продукції як важливий показник ефективності роботи авіаційних підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 22. С. 38-43. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/22_2017/10.pdf

3. Марина А.С., Феськіна З.Ю. Підвищення ефективності використання виробничих запасів автодорожнього підприємства. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. 2018. № 6(68). С. 193-198. URL: http://psae-jrnl.nau.in.ua/journal/6_68_2018_ukr/30.pdf

4. Романькова О.М., Горголюк К.В. Аналіз собівартості в розрізі економічного спектру, бухгалтерського та податкового обліку. *Причорноморські економічні студії*. 2019. № 37. С. 205-209. URL: http://bses.in.ua/journals/2019/37_2019/39.pdf

Таблиця 4

Порівняння моделей

Номер моделі	Коефіцієнт детермінації, R^2	Критерій Фішера, F		Середня помилка апроксимації, A
		розрахунковий	табличний	
2	0,996353346	409,836	9,552	7,967
4	0,999884894	13030,022		9,200

Також моделі 2 та 4 є статистично значимими так як розрахунковий критерій Фішера більше табличного значення. Значення середньої помилки апроксимації за всіма моделями також не перевищують граничне значення (10%). Тому, знайдені моделі можливо використовувати для оцінки собівартості реалізованої продукції автодорожнього підприємства. За величиною середньої помилки апроксимації найліпшою виявилася модель 2.

За результатами проведеного дослідження розроблено моделі для оцінювання величини собівартості реалізованої продукції автодорож-

нього підприємства. Були запропоновані багатофакторні регресійні моделі. В якості факторів в запропонованих моделях обрані: матеріальні витрати, площа робочих ділянок. Внаслідок порівняння запропонованих моделей була відібрана найліпша – лінійна модель.

УДК 332.1

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Сергій Шевчук, Юлія Прокопів

На початку ХХІ століття умови виробництва у світі почали різко змінюватися, розпочалася чергова, уже четверта промислова революція. Процеси виробництва стали глобалі-

зованими, широко використовуються інтернет і хмарні технології.

Автоматизовані та роботизовані системи і технології перетворилися із допоміжного за-

соби праці у альтернативну технологію виробництва.

Настає час діджиталізації обліку. Одним із способів вдосконалення обліку і аналізу господарської діяльності підприємств є використання автоматизованих обліково-аналітичних систем, застосування яких дає змогу підвищити якість, оперативність, точність, об'єктивність вихідної облікової інформації та надати її у зручному вигляді для аналізу й прийняття рішень.

Досить часто поняття «цифрової трансформації» плутають з «автоматизацією» або навіть з «оцифруванням даних». Однак це тільки частина процесу діджиталізації. З нарощуванням технологічних потужностей і обсягів інформації стало зрозуміло, що самі по собі зібрані дані і системи автоматизації ще не дають позитивного ефекту, навпаки вони вимагають ресурсів, уваги, обслуговування.

Якщо говорити про переваги діджиталізації, то на сучасному етапі господарювання, автоматизація облікового процесу на будь-якому підприємстві дає можливість зменшити затрати часу на виконання роботи працівниками бухгалтерії та зекономити кошти, а головне своєчасно забезпечить управлінський апарат необхідною інформацією. Рівень ефективності процесу обліку значно зростає, якщо його інформація є своєчасною, достовірною і повною, що обумовлює необхідність застосування комп'ютерних програм для автоматизації облікової інформації (таблиця 1) [1].

Перші кроки до процесів діджиталізації наразі вже зроблено. Про це свідчать дані з рисунку 1, поширене використання Excel-таблиць свідчить, що все ще вагома частина об-

Sergiy Shevchuk, PhD (Economics),

Julia Prokopiv

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Digitalization of accounting

The information boundaries of the concept of «digitalization» are defined. The advantages of digitization of data processing are revealed. The state of digitalization of accounting processes and prospects for its further development are analyzed.

Keywords: accounting, digitization, software, digital transformation.

ліку повністю не автоматизована, а отже є перспективи для подальшої діджиталізації бухгалтерського обліку. Впровадження цифрових технологій в бухгалтерський облік в середньому складає 43,4%. Сучасні виклики глобалізованої економіки спонукають до подаль-

Таблиця 1

Переваги діджиталізації

Перевага	Обґрунтування
Точність	Забезпечує точне виконання операцій та надійність інформації.
Віддалений доступ	Хмарні сервери, програмне забезпечення для цифрового обліку дозволяють входити в систему з будь-якого місця і будь-коли.
Зручність і підвищена продуктивність	Автоматизовані операції дозволяють бухгалтеру складати фінансову звітність швидше. Така система роботи забезпечує високу ефективність та продуктивність праці.
Безпека і гнучкість	Хмарні сховища дають змогу зберігати резервні копії даних.
Синхронізація	Синхронізація з іншими програмами забезпечить вільний обмін даними, а також буде можливість оновлювати дані в усіх програмах змінами лише в одній.

Прим.: узагальнено автором на основі [1]

шого поширення інформаційних технологій, спрямованих на підвищення продуктивності бухгалтерської служби та, відповідно, надійності обліково-аналітичних даних [2].

Найпоширенішим програмним забезпеченням для автоматизації обліку на сьогодні є

Рис. 1. Стан впровадження діджиталізації в бухгалтерський облік підприємств України (% від загальної кількості підприємств) [2]

програмні продукти системи 1С:Підприємство, зокрема, конфігурація «Бухгалтерія для України» («Бухгалтерія 8»).

«Бухгалтерія 8» має широкий функціональний спектр, адже за її допомогою ведеться автоматизований облік:

- товарів і послуг, виробничих процесів, операцій по касі та банку, коштів та нематеріальних активів, матеріалів, взаєморозрахунків з контрагентами;
- розрахунок заробітної плати;
- регламентована звітність та багато іншого.

Окрім того, серед переваг використання даної програми виділяють:

- економія часу на формування документів та подання електронної звітності;
- можливість під'єднання багатьох користувачів у єдину інформаційну систему;
- можливість внести корективи та доповнення в процесі господарської діяльності;
- після продажний супровід програми.[3]

З вищевказаного можемо зробити висновок, що діджиталізація бухгалтерського обліку та його інтеграція в інформаційну систему компанії – вимога сучасної цифрової

епохи. Інформаційна система спрямована на підвищення ефективності діяльності компанії, посилення її конкурентоспроможності та перетворення бухгалтерського обліку в мистецтво, яке «забезпечує успіх» компанії.

Зважаючи на рівень діджиталізації бухгалтерського обліку українськими підприємствами, спостерігаємо тотальне розуміння необхідності оновлень в управлінні бізнес процесами для розширення можливостей програмного забезпечення та прагнення подальшого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Канцедал Н. А. Бухгалтерський облік цифрової епохи: розширення термінологічних кордонів. URL: <http://www.afj.org.ua/ua/article/631>.
2. Тенюх З.І. Пелех У.В. Діджиталізація бухгалтерського обліку в Україні: стан та перспективи розвитку. URL: <file:///C:/Users/Lenovo/Desktop/1588-Текст%20статті-1525-1-10-20220909.pdf>
3. Медіа сервіс - 1С:Бухгалтерія 8 для України. URL: https://m.medias.com.ua/files/opys_progrm/1C-Buhgalterija.pdf

УДК 657

ЦІЛЬОВЕ ФІНАНСУВАННЯ ЯК ОСНОВА ПРОГНОЗУВАННЯ ВИТРАТ

Леонід Прокопович, Карина Гаврашенко, Юлія Попова

Багато праць, присвячено різноманітним проблемам цільового фінансування. Це роботи: Т.Сус [1], К.Ілляшенко, Т.Ілляшенко, Н.Котенко [2], О.Пономаренко, Н.Канцедал [3], а також великого кола інших дослідників. Проте, питання використання величини цільового фінансування для прогнозування показників господарської діяльності не втрачає своєї актуальності.

Мета роботи - підвищення достовірності прогнозування величини витрат на виготовлення продукції (надання послуг, виконання робіт) у вищих навчальних закладах.

Для проведення дослідження в якості початкових даних була використана інформація одного із вищого навчального закладу про: величину витрат на виготовлення продукції (надання послуг, виконання робіт) у грн. за 2017-2021 рр. – Y; обсяг цільового фінансу-

Leonid Prokopovich, PhD (Economics), associate professor
Karyna Havrashenko, Yuliia Popova

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Targeted funding as a basis for cost forecasting

The problem of constructing a regression model of forecasting the value of consumption for production (provision of services, performance of works) in higher educational institutions is described. Linear and nonlinear regression models are considered. As a result of comparing the built models, the best model was found - logarithmic.

Keywords: higher education institutions, costs, targeted funding, regression model, transformation.

вання закладу освіти у грн. за 2016-2020 рр. – X. Тобто робиться спроба побудувати модель для прогнозування витрат на виготовлення продукції (надання послуг, виконання робіт) закладу освіти на основі величини його цільового фінансування за попередній період.

Л.Прокопович – кандидат економічних наук, доцент, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
К.Гаврашенко – студентка, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Ю.Попова – студентка, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
© Л.Прокопович, К.Гаврашенко, Ю.Попова, 2022

Значення коефіцієнту кореляції Пірсона між залежною змінною та її фактором складає 0,926. Це свідчить про наявність дуже сильного кореляційного зв'язку (за шкалою Чеддока $0,9 < 0,926 < 1,0$) між Y та X . Вирішено побудувати лінійні та нелінійні моделі наведені у формулах 1-10.

$$\hat{y} = a_0 + a_1 \times x + \varepsilon, \quad (1)$$

$$\hat{y} = a_1 \times x + \varepsilon, \quad (2)$$

$$\hat{y} = a_0 + a_1 \times \ln x + \varepsilon, \quad (3)$$

$$\hat{y} = a_1 \times \ln x + \varepsilon, \quad (4)$$

$$\hat{y} = a_0 + a_1 \times x + a_2 \times x^2 + \varepsilon, \quad (5)$$

$$\hat{y} = a_1 \times x + a_2 \times x^2 + \varepsilon, \quad (6)$$

$$\hat{y} = a_0 + a_1 \times x + a_2 \times x^2 + a_3 \times x^3 + \varepsilon, \quad (7)$$

$$\hat{y} = a_1 \times x + a_2 \times x^2 + a_3 \times x^3 + \varepsilon, \quad (8)$$

$$\hat{y} = a_0 \times x^{a_1} + \varepsilon, \quad (9)$$

$$\hat{y} = x^{a_1} + \varepsilon, \quad (10)$$

За результатами розрахунків отримані параметри моделей, які наведені у табл. 1.

За результатами аналізу величин r -значень були усунені від подальшого дослідження моделі: 1, 5-9. З метою відбору моделі із кола тих, що пройшли попередній етап дослідження (це моделі 2-4 та 10), була побудована наступна порівняльна таблиця (табл. 2).

Значення R^2 для моделі 3 є добрим, так як його величина знаходиться в межах (0,8; 0,95). Величини коефіцієнту детермінації для моделей

2, 4, 10 показують високу точність ($R^2 \in [0,95; 1,0]$). Розрахункові величини критерію Фішера за всіма моделями перевищують табличні значення, тому, можна казати про те, що моделі є статистично значимими.

Нажаль, моделі 2, 4, 10 не пройшли перевірку за величиною середньої помилки апроксимації, так як розраховані величини даного показника для вказаних моделей перевищують 10%. Бачимо, що придатною моделлю виявилася логарифмічна модель, яка із врахуванням знайдених параметрів прийме наступний вигляд:

$$\hat{y} = (-2,2E+09) + (1,45E+08) \times \ln x + \varepsilon, \quad (11)$$

Перспективи подальших досліджень полягають у можливості підвищення якості моделі за рахунок застосування методів ансамблевого машинного навчання.

Список використаних джерел:

1. Сус Т.Й. Роль програмно-цілового фінансування в інноваційному розвитку аграрного сектору регіону. *Економіка та суспільство*. 2020. №21. С. 123-127. URL: <https://economy-and-society.in.ua/index.php/journal/article/download/38/37/>.

2. Ілляшенко К.В., Ілляшенко Т.О., Котенко Н.В. Програмно-цілове фінансування

видатків місцевих бюджетів: дискусійні питання оцінки ефективності. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. №5. С. 857-862. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/77454/1/Illiashenko_Kotenko_budget_program.pdf.

3. Пономаренко О.Г., Канцедаль Н.А. Цілове фінансування агробізнесу: аспекти бухгалтерського обліку. *Ефективна економіка*. 2020. №5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2020/110.pdf.

Параметри моделей

Номер моделі	a_0	a_1	a_2	a_3
1	-7,8E+07	19,520	-	-
2	-	8,904	-	-
3	-2,2E+09	1,45E+08	-	-
4	-	4066431,819	-	-
5	3,99E+08	-108,904	8,57E-06	-
6	-	-1,594	1,42E-06	-
7	-1,4E+09	624,6295	-8,9E-05	4,35E-12
8	-	52,1871	-1,3E-05	9,61E-13
9	1,262E-07	2,142	-	-
10	-	1,137	-	-

Таблиця 1

Порівняння моделей

Номер моделі	Коефіцієнт детермінації, R^2	Критерій Фішера, F		Середня помилка апроксимації, A
		розрахунковий	табличний	
2	0,98329332	235,425	7,709	11,24
3	0,848039528	16,742	10,128	7,79
4	0,959989534	95,974	7,709	16,47
10	0,999954866	88621,856	7,709	10,62

Таблиця 2

ЩОМІСЯЧНЕ НАУКОВО-ПРАКТИЧНЕ ВИДАННЯ

Виходив з 1904 по 1914 рр.

Відновлено з 1997 року

(св-во КВ №2308 від 05.12.1996 р.)

ISSN 1810-3944

Ел. пошта: ukrekonomist@ukr.net

Тимчасова редакція

Головний редактор О. Мірошниченко

Засновник та видавець Ю. Коваленко

(св-во КВ №24973-14913Р від 09.09.2021 р.)

Видання здійснено за сприяння

ГО «Інститут перспективних досліджень»

(св-во про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців та розповсюджувачів видавничої продукції ДК №4656 від 18.11.2013 р.)

Підп. до друку: 31.12.2022 р.

Замовл. №2022/6

Тираж 300 прим.

При підготовці номера використовувалася інформація та матеріали з загальнодоступних джерел, у т.ч.:

<https://www.president.gov.ua/>

<https://zakon.rada.gov.ua/>

<https://www.kmu.gov.ua/>

<https://www.rnbo.gov.ua/>

<https://www.me.gov.ua/>

<https://minagro.gov.ua/>

<https://www.mil.gov.ua/>

<https://minjust.gov.ua/>

<http://nrcu.gov.ua/>

<https://news.un.org>

https://european-union.europa.eu/index_en

<https://www.nato.int/cps/en/natohq/index.htm>

<https://uk.wikipedia.org>

<https://ru.wikipedia.org>

<https://www.golosameriki.com>

<https://www.dn.com>

<https://www.foxnews.com>

<https://www.eurointegration.com.ua>

<https://tsn.ua>

<http://nuos.edu.ua/>

ДО УВАГИ АВТОРІВ

Редакція журналу «Економіст» запрошує до авторської участі наукових співробітників, викладачів, аспірантів і докторантів, працівників підприємств, установ, господарських органів, представників ділових кіл. При розгляді пріоритет надається науковим публікаціям фундаментального та прикладного характеру, дискусійним матеріалам, а також опису успішних проектів розвитку підприємств і організацій вітчизняного бізнесу та територіальних громад.

Редакція не має можливості листуватися з приводу надісланих рукописів та повертати не замовлені матеріали, авторський гонорар не виплачується. Публікація наукових матеріалів здійснюється за умов мінімального авторського співфінансування завдяки благодійній та спонсорській допомозі.

До друку приймаються публікації в електронному вигляді: формат А4 (210x297 мм); шрифт Times New Roman (14 pt); міжрядковий інтервал – 1,5; верхнє, нижнє, лівє поля – 20 мм, правє – 10 мм.

Українською й англійською мовами подаються:

- назва статті,
- ім'я та прізвище автора (авторів), науковий ступінь, вчене звання, місце роботи, посада та ін. дані;
- анотація (3-6 речень).

Публікація має містити такі елементи (окремо не виділяються): чітка постановка проблеми; стислі, але зрозуміло викладені результати інших дослідників; мета дослідження; логічно сформульовані виклад дослідження, основні думки та пропозиції; висновки про досягнуті результати та перспективи подальших досліджень; список використаних джерел.

Список використаних джерел формується у порядку появи посилань у тексті. Бібліографічний опис списку використаних джерел оформлюється згідно Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

UKRAINIAN JOURNAL
ЕКОНОМІСТ

ISSN 1810-3944

Ukr. J. Econ

з 2011 р. представлений
у міжнародній економічній
наукометричній базі
RePEc та індексується
вільнодоступною
системою GoogleScholar

журнал ЕКОНОМІСТ
передплатний індекс
в УКРПОШТІ

48382